İLK MÜSLÜMAN

Lesley HAZLETON

İLK MÜSLÜMAN

Hz. Muhammed'in Hikâyesi

Lesley Hazleton

Kitabın Özgün Adı

The First Müslim

İLK MÜSLÜMAN-Hz. Muhammed'in Hikâyesi

Lesley Hazleton

Kitabın Özgün Adı

The First Müslim

kitabix /11

Yayın Yönetmeni: Kubilay Şenses Yayın Koordinatörü: Sibel Olukbaşı Editör: Yeşim Albayrak Çeviren: C. Erdal Bodur

Kapak Tasarımı: Hüseyin Özkan Sayfa Tasannu: Atiye Yaprak

Baskı: Sonsuz Matbaa Kağıtçılık Mücellit Hiz. San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No: 28487

Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No: 291 Topkapı/İstanbul Tel. : (0212) 674 85 28 sonsuzmatbaa@gmail. com

ISBN: 978-605-65410-2-5 Sertifika No: 23622

l. Baskı Haziran 2015

19 Mayıs Mah. Yaşar Doğu Sok. No: 9/B Şişli/ İSTANBUL Tel: (0212) 29123 24 Fax: (0212) 233 95 56

www. kitabix. com. tr e-mail: info@kitabix. com. tr

Lesley Hazleton

"İlk Müslüman, öznesini canlı ve dolaysız anlatıyor. " Hari Kunzru
New York Times Book Review

Çeviren: C. Erdal Bodur

On iki yıldan fazla yaşadığı Kudüs'te Orta Doğu muhabirliği yaptığı sırada Time Dergisi, New York Times, New York Times Kitap Eki ve Harper's ile daha birçok yayın için makaleler yazdı. Bundan önceki son kitabı Peygamberden Sonra Amerikan PEN Çenter Edebiyat Ödülü finalisti olmuştur. Hazleton halen Seattle, ABD'de yaşıyor.

accidentaltheologist. com

İlk Müslüman' için değerlendirmeler

"Zengin bir biyografi. Bu kitabı okuyanlar on dört asır sonra çağrısı bir buçuk milyardan fazla insanın inana haline gelen peygamberi anlamaya hazır hale geleceklerdir. "

—San Francisco Chronicle

"Bu kitap Hz. Muhammed'in yaşam hikâyesini İslâmî kaynaklara göre rahat ve anlaşılabilir bir tarzda okuma şansı veriyor. İlk Müslüman bunu başarıyor. Öznesini canlı ve dolaysız anlatıyor. "

—Hari Kunznı, The New York Times Book Reviezv

"Zengin ayrıntılarla çok güzel kaleme alınmış. Hazleton'ın kelimelerle yapabildiklerini neredeyse hiç kimse resimlerle bile yapmaya çalışmadı. Elinizden bırakamayacaksınız. "

—The Seattle Times

"Aynı kahramanı gibi Hazleton da siyaset ile dinin kesiştiği genellikle korkutucu mecralarda çok başarıyla gezinerek inancın derin insancıllığını ortaya çıkarıyor. "

—More Magazine

"Kitabın odak noktası peygamberin içinde bulunduğu eşsiz şartlar ile aşina olunan insancıllığı... Hazleton'ın biyografisi onun hayatının ana hatlarını adilce ve içgörüyle kapsıyor; onun daha başarısız olduğu anları gizlemeye çalışmıyor. "

—NPR

"Çok güzel yazılmış, İlk Müslüman, eşsiz İslâm Peygamberini saygıyla insancıllaştırıyor ve onu bir bütün halinde ele alıyor."

—Comel West, Professor, Union Theological Seminary, & Professor Emeritus, Princeton University

"İlk Müslüman Hz. Muhammed’in çoğunlukla bilinmeyen hikayesini ustalıkla, anlaşılabilir ve ilgi çekici bir şekilde anlatıyor. Hazleton'ın empatili dokunuşu bir yandan da Hz. Muhammed'in insan yönünü ve İslam’ın doğuşundaki gizemleri çetrefilli bir şekilde aralarken onun titiz akademisyenliği ve araştırmalarını da yumuşatıyor. İnananlar için olduğu kadar inanmayanlar için de tam (vazgeçilmez) bir hazine. "

—Hooman Majd, "The Ayatollah Begs to Differ' ve'The Ayatollahs' Democracy' kitaplarının yazarı

"İnsancıl ve cesur bir biyografi... Açık fikirli okuyucular için kaleme alınmış zarif bir anlatım... yedinci yüzyılın başlarında Arabistan'daki yaşamın canlı bir kanaviçesi. "

—Haaretz

"Hz. Muhammed'in yaşamış olduğu İnsanî deneyimi anlamaya çalışma adına içten bir çaba... Hazleton gezegende en hızlı yayılan dini anlamaya çalışan akademik çevreler dışındaki okurlara seslenen bir tarzda araştınyor ve sorguluyor. Bush'un ilk yillarından beri İslâm'ın maruz kaldığı nefret ve çarpıtma engellerine karşı yapılmış güzel bir panzehir... Dengenin yeniden kurulabilmesi ve uçlara sapmayanlar için yeniden orta yolu bulma adına iyi bir fırsat. "

—Guernica

"Hazleton ifşa etme işine soyunmuş. Hz. Muhammet'i ölümlü bir insan, yaşayıp Ölmüş ve incinebilir birisi olarak düşünebilmeyi vaat ediyor. Kendinden çok öte zamanların gerçekliklerini bağlam içerisinde sunan dünya çapında bir tarih hocası. Yıllar süren araştırmalarını kolayca birkaç konuşma cümlesi halinde damıtabiliyor. "

—The Stranger

“Hataları ve karmaşıklıklarıyla saradan bir insan olan Muhammet'in nasıl Peygamber Hz. Muhammed'e dönüştüğünü anlatan şaşırtıcı farklılıkta bir portre. Bir psikologun derinliği ve bir tarihçinin ayrıntılarıyla Hazleton han İlâhî dokunuştu hem de son derece İnsanî bir Hz. Muhammet resmi çiziyor. "

—Spirituality & Health

İLK MÜSLÜMAN

Hz. Muhammed'in Hikâyesi

Hz. Muhammed, "Ben ilk Müslümanım. " der.

—Kuran-ı Kerim

Tarihin içsel anlamında, spekülasyon ile gerçeğe ulaşma, mevcut olguların nedenleriyle köklerini zekice açıklama çabası ve olayların nasıl ve nedenlerine dair derin bilgi bulunur.

—İbni Haldun

Azizlik yakıştırmasını kabul etmiyorum. . . Ben de sizler kadar birçok zayıflığa sahibim. Fakat ben dünyayı gördüm. Dünya'da gözlerim açık olarak yaşadım.

—Mahatma Gandi

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm

YETİM

Bir

Eğer dağın tepesinde yalnız başına ibadet ediyor olmasaydı onun hakkında alışılmadık herhangi bir şey var diyemezdiniz. Bir tasvirine ihtiyaç duyan bizler için ilk kaynaklar onu sinir bozucu derecede muğlak bir biçimde tanımlıyorlar. "Ne uzun ne de kısa boyluydu" diyorlar. "Ne esmer ne de açık tenliydi. " "Ne zayıf ne de tıknazdı. " Fakat bir yandan da belirli ayrıntılar oradan buradan çıkıveriyor ve çıktıklarında şaşırıyorsunuz. Art arda geceler boyunca tek başına meditasyon yapan bir insanın elbette avurtları çokmuş ve zayıflamış olması gerekir ama solgun ve yorgun olmak bir yana yuvarlak al yanakları ve sağlıklı bir görünümü vardı. "Hep bir yere yetişecekmiş gibi biraz öne doğru eğik" karakteristik duruşunu bir anlamda açıklayan geniş göğüslü ve tıknaz yapılıydı. Ve boynu da tutuk olmalıydı zira insanların hatırladığına göre birine bakmak için döndüğünde yalnızca başını değil tüm vücudunu döndürüyordu. Alışıldık manada yakışıklı olduğu tek nokta, Orta Doğu'da öteden beri asalet göstergesi sayılan uzun şahin burunlu profiliydi.

Görünüşte kendisini ortalama bir Mekkeli olarak sayabilirdiniz. Kırk yaşında, hiç görmemiş olduğu bir babanın oğlu fakat hayatta mümkün olabileceğini tahmin ettiğinden çok daha iyi bir yere gelmiş bir insandı. Kendi cemaati içerisinde dışlanmış biri olarak doğmuş olan çocuk sonunda kabul gördü önündeki tüm engellere rağmen kendine iyi bir hayat kurdu. Akranlarından saygı gören ve mutlu bir evliliği olan bir tüccar olarak durumu da iyiydi. Bu zengin şehirdeki sivrilmiş tüccarlardan biri olmaması ise insanların işlerini yapması için ona güvenmelerinin esas nedeniydi. Onu kendine dair herhangi bir şeyden şikâyet etmeyen, bir teklif veya bir anlaşmazlığı kendi içinde ele alıp ona göre karar veren biri olarak görürlerdi. Dünyada kendine güvenli bir yol çizmiş ve orta yaşta saygınlık kazanmış olmanın her türlü getirisini artık arkasına yaslanıp keyfini çıkarabilirdi. O halde aşağıdaki uyuyan şehri çevreleyen dağlardan birinin

tepesinde yalnız başına oturup ne yapıyordu? Mutlu bir evliliği olan bir erkek tüm gece boyunca bu şekilde meditasyon yaparak neden kendini soyutluyordu?

Belki de giysilerinde bunun ipuçlarından biri vardı. Geldiği noktada varlıklı kişilerin giydiği gösterişli nakışlı ipeklere kesinlikle gücü yeterdi fakat giysileri son derece mütevazıydı. Sandaletleri eskimiş, deriden şeritler güneşten solmuş kendi teninden bile daha açık renkteydi. Dikkatlice yamanmamış olsa el dokuması entarisi neredeyse lime lime olmak üzereydi ve kendisini çölün gece ayazma karşı korumak için yeterli sayılmazdı. Ancak dağın tepesindeki o duruşunda soğuğu hiçe sayan bir havası vardı. Sanki gelen rüzgârı karşılayan hafifçe öne eğilmiş gibi duruşu, onun dünyada farklı bir açıyla var olduğunu gösterir gibiydi.

Bu yükseklikte insan kesinlikle dünyayı farklı bir yönden görebilirdi. Sessizlik içerisinde, şehirdeki düşmanlık ve dedikodular ile para ve güç dalaşından uzakta, yalnızca rüzgârın kayaları yalayıp geçerken çıkarttığı fısıltının arkadaşlığında huzur buluyordu. Burada dağın tepesinde insan yalnızca bir benekten ibaretti, düşünme, tefekkür için ve ardından da kendini ortamın ihtişamına teslim edip düşünme ve tefekkürü durduracak kadar zihnini arındırıyordu.

Yalandan bakarsanız gözlerinin kenarlarında yalnızlığın gölgelerini, bir zamanlar hissettiği ve uzun yıllar boyunca elde etmek için çok çalıştığı her şeyin bir anda elinden alınabileceğinin bilinciyle yaşanan dışlanmışlığın süregelen izlerim görebilirdiniz. Ve sonra da belki memnuniyetin neden yeterli olmadığını sorabilirdiniz. Acaba çok zor kazanılmış olma gerçeğiyle, bunun kendisine bahşedilmiş ama bu hakkın asla kendisinde güvencede olmayacağını mı kabul edemiyordu? Öte yandan ne yeterli olabilirdi ki? Aramakta olduğu neydi? Acaba kendi iç dünyasında belirli bir huzur muydu aradığı? Yoksa sadece daha büyük bir şeyin yalnızca bir işareti ya da belki bir iması mıydı aradığı?

Kesin olan tek şey: Hz. Muhammed'in kendi anlattığına göre, 610 yılının bu özel gecesinde yaşayacağı deneyimin azametine tamamen hazırlıksız olduğuydu.

Bir insan manevi bir deneyim yaşadığında; akılcı kişiye göre bu gerçek değil hüsnü kuruntuyla kurgulanmış bir şeydir. Dolayısıyla, Hz. Muhammed Hira Dağındaki ilk deneyiminden sonra beklenebileceği şekilde davranmış olsaydı hikâyeyi yalnızca tanrıya hürmet ve inançla uydurulmuş bir masal deyip geçmek gayet mantıklı gelebilirdi ama o öyle yapmadı.

Sanki bulutların üzerinde uçuyormuşçasına dağdan aşağı koşmadı. "Şükürler Olsun ya da Allah'a Şükür" diye bağırarak şehre koşmadı. Herhangi bir ışık ve sevinç saçmadı çevresine. Ne melekler korosu ne de cennetin müziği vardı. Çevresini saran bir gurur, coşku ya da altın ışık huzmesi falan da yoktu. Kendisinin mutlak, mukadder ve sual olunmaz Allah'ın Elçisi rolünden eser yoktu. Henüz Kuran'ın tümü bile ifşa olunmamıştı, yalnızca birkaç kısa ayet inmişti. Kısacası, Hz. Muhammed imkânsızı gerçekleştirip bu dünya ile diğeri arasındaki sının geçmiş bir insanın efsanesi için kaçınılmaz diye görülebilecek şeylerden hiçbirini yapmadı; adaletsiz bir durumla karşılaşınca isyan etmeyi kolaylaştıran özürlerden hiçbirini veya olayın tümünün bir uydurma olduğunu söyleyip alelade bir hezeyanın ya da kişisel hırsın üzerini örtmek adına karalamayı da seçmedi.

Tam tersine, başına gelenlerin gerçek olamayacağına emindi. En iyi ihtimalle, bu olsa olsa bir sanrıdır, gözlerin veya kulakların oynadığı bir oyun ya da zihninin onu yanıltmasıdır diye düşünüyordu. En kötü ihtimal ise cinnet ve onu aldatacak hatta canını alacak şeytani ruhlu bir cin tarafından ele geçirilmiş olmaktı. Hâlâ hayatta olduğunu fark ettiğindeyse kelimenin tam anlamıyla bir cin tarafından ele geçirilmiş olma manasına gelen bir mecnun olduğuna emindi ve ilk içgüdüsü işi kendi bitirmek, deneyimlediği tüm bu azaptan kaçabilmek için en yüksek uçurumdan aşağıya atlamak olmuştu.

Hira Dağından aşağıya koşup inen adam coşkuyla değil katıksız ve ilkel bir korkuyla titremekteydi. İnançla değil şüphelerle doluydu. Emin olduğu tek şey bu olan biten her ne idiyse onun başına gelmiş olması istenmemişti. Bu denli devasa bir vahiy yükü yerine orta yaşlı bir erkeğin ümit edebileceği belki bir nebze basit bir şükran anı olabilirdi. Artık canından korkmuyorduysa bile kesinlikle akli

dengesinden şüphe duymaktaydı zira münzevi bir şekilde uzun geceler boyunda yapmış olduğu meditasyonlar onu eşiğe kadar getirmiş olabilirdi.

Hira Dağının tepesinde her ne yaşanmış olursa olsun, Hz. Muhammed'in katışıksız İnsanî tepkisi tarihsel gerçeklik açısından en güçlü sav olabilir. Duyduğu sözcüklerin ister kendi içinden veya dışarıdan geldiğini düşünün Hz. Muhammed'in bunları deneyimlemiş ve hem kendisi hem de içinde yaşadığı dünyasına dair algılarını paramparça edecek bir güçle yaşamış olduğu açıktır. Dehşet, yegâne sağlıklı tepkiydi. Dehşet ve inkâr. Her ne kadar şok edercesine olursa olsun eğer bu tepki şimdi bizlere beklenmedik geliyorsa, bunun nedeni yalnızca basmakalıp kendinden geçirici gizemli kutluluk görüngüleri konusunda çok kötü yanıltılmış olmamızdır.

Böylesi önyargılı kavramları bir anlığına kenara bırakırsak Hz. Muhammed'in içinde bulunduğu dehşetin gerçek deneyimden ortaya çıktığını görebiliriz. Kulağa İnsanî bir yanılgı olarak geliyor; örneğin tutucu İslâm din bilimcilerinin bazıları için, kayıtlı ilk İslâmî biyografilerde dahi bulunmasına rağmen Hz. Muhammed'in kendisini öldürmeye çalışmasından hiç bahsedilmemesini savunacak kadar fazla insanî. Bu kesim onun acze düşmek bir yana asla bir anlığına bile bir şüphe duymamış olduğunda ısrar ederler. Mükemmeliyeti dayatıp İnsanî kusura tahammül edemezler.

Belki de, Hz. Muhammed'in gerçekten kim olduğunu görmek bu nedenle çok zor olabilmektedir. Mükemmelliğin saflığı, yaşanmış bir hayatın karmaşıklığını inkâr etmektedir. Dünya üzerindeki tüm Müslümanlar için Hz. Muhammed ideal insan, peygamber ve Allah'ın elçisidir ve kendisinin de Kuran'da defalarca dile getirmiş olmasına rağmen "Ben yalnızca sizlerden biriyim" [sadece bir insanım], ona duyulan saygı ve sevgi onu sanki altın ve gümüşlere bezenmiş göstermekten geri duramıyor. Özellikle de İslâm'ın Batı tarafından yoğun bir şekilde mercek altına yatırıldığı zamanlarda O'na dair güçlü bir sahiplenme ve şiddetli bir korumacılık hissi bulunuyor.

Ne var ki, istenmeyen sonuçların ortaya çıkması kanunu burada da devreye giriyor. Birisini putlaştırmak, bir bakıma onu insanüstü hale getirmektir, dolayısıyla Hz. Muhammed hakkında milyonlarca hatta milyarlarca kelime yazılmış olmasına rağmen onun İnsanî hali hakkında gerçek bir anlayışa erişebilmek hayli zor olabiliyor. Hakkında ne kadar daha çok okursanız, ona dair ne çok şey biliyor olsanız da onun hâlâ daha kim olduğunu bilmediğinizi anlıyorsunuz. Bu öyle bir durum ki, sanki onu bir sözcük ve sıfat yığınıyla kaplamışlar.

Onun hakkındaki saygıdan kaynaklanan efsaneler genellikle olağanüstü içerikte olmakla beraber bunlar çoğunlukla efsanelerin yaptığına hizmet ederek, açıklamak yerine üzerine bir sis perdesi örtüyor ve böylece onu bir insandan ziyade bir sembol haline sokuyor. İslâmiyet, dünya üzerindeki en yaygın din olan Hristiyanlıkla arayı hızla kapatırken bile, kendisine Kuran'da üç kez "İlk Müslüman" diyen insan hakkında biz pek az gerçek anlayışa sahibiz. Onunkisi şüphesiz yaşanmış olan en etkileyici yaşamlardan biriydi, yalnızca ismi üzerindeki büyük simgesel güç adına bile (veya belki de bu nedenle) onun hayatı hâlâ keşfedilmeyi bekliyor.

Çocukluğunda kendi toplumunun dışına itilmiş olan bu insan (Kuran'da hasımlarının ona "önemsiz bir adam" demeleri gibi) nasıl oldu da kendi dünyasında bir devrim yaptı? Daha bebekken ailesinden ayrılan bu çocuk nasıl oldu da büyüdüğünde aile ve kabile kavramlarını çok daha geniş bir şekilde ümmet, halk ve İslâm toplumu olarak yeniden tanımladı? Bir tüccar nasıl oldu hem Allah hem de toplum kavramlarını kökten yeniden ele alarak yerleşik toplumsal ve siyasi düzeni doğrudan eleştirebildi? Mekke'den sürülmüş bir insan, sürgünü nasıl yeni ve muzaffer bir başlangıca dönüştürüp sekiz yıl sonra ulusal kahraman olarak karşılanabildi? Karşılaştığı tüm zorluklara rağmen nasıl başarılı olabildi? Bu gibi soruları cevaplamak biyografi yazarının ayrıcalığını ve gerçek amacını ortaya koymasını gerektirir ki bu da yalnızca neler yaşandığını takip etmekle değil aynı zamanda olayların patırtısı içerisindeki anlam ve uygunluğu ortaya çıkarmasıyla olur. Bunun anlamı da Hz. Muhammed'in yaşamındaki karmaşık öğeleri

birleştirerek "izin verilen" tarzdaki anlatımlara çok da aykırı düşmeyen genişletilmiş üç boyutlu bir portre yaratılması demektir.

Büyük İngiliz filozofu ve tarihçi R. G. Collingwood Tarih Fikri adlı eserinde, tarihi bir kişiliği iyi anlatabilmek için hem duygudaşlık hem de hayal gücüne ihtiyacımız olduğunu savundu. Bu tarifiyle, kafadan masallar uydurmayı değil, bilinenlerin, o zaman ve mekân içerisinde tüm kapsamıyla incelemeyi, hikâyenin ipuçlarını birbirlerine dolayarak kalın bir gerçeklik örgüsü oluşturana dek izlemeyi kastetmişti. Hatırı sayılır bir mütevazılıkla yalnızca olağanüstü olarak nitelenebilecek bir hayatin (onun dünyasını kökten değiştiren ve bizimkini de halen biçimlendirmekte olan) dinamiklerini anlamak istiyorsak Hz. Muhammed'in gerçekliğinin tamamına izin vermemiz ve onu bir bütün halinde görmemiz şarttır.

Onun hikâyesi insan, zaman ve kültürün olağanüstü bir kesişme noktasıdır ve bu öğeler de gayet basit bir soruyu da beraberinde getirir; Neden O? Yedinci yüzyıl Arabistan'ında neden Hz. Muhammed?

Bu şekilde düşünmek bile hem heyecan verici hem de ürkütücü. Bu sorular bizi bir yönüyle doğruca derinden savunulan inançlar, kasıtsız önyargılar ve kültürel varsayımlarla dolu sanal bir mayın tarlasına götürür. Diğer yönüyle de Hz. Muhammed'i net bir şekilde görmemize ve güçsüzlükten güce, hiç kimselikten tanınmaya, önemsizden kalıcı önemliliğe uzanan yolculuğunu nasıl başardığını anlamamıza, izin verir.

Hayatını anlatan değişmez ilk iki rehber kitaptan ilki, sekizinci yüzyılda Şam'da İbni İshâk tarafından yazılmış uzun biyografidir ve ardından gelen tüm biyografilerin de en azından buna dayandırıldığı iddia edilir, ikinci ve etken İslâm dönemi siyaset tarihine daha çok odaklanan diğer eser ise dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Bağdat'ta El Tabari tarafından kaleme alınmışlar, eserin tercümesi 39 ciltten oluşur ve bunların dördü sadece Hz. Muhammed'in hayatını anlatır.

Bu erken donan tarihçiler işlerinde çok titizlermiş. Bilgileri olayların içinde olmalarından kaynaklanıyor. Gerçekler üzerine, sözlü tarihle çalışarak ve zaman ile dine saygının, olmuş ile olabilecek arasındaki ince çizgiyi bulanıklaştıran, hafızayı yanıltma eğilimini akılda tutup çok iyi bilerek yazmışlar. Hata yaptıklarındaysa bunun nedeni yargılarından ziyade, mahsus çok ayrıntılı çalıştıktan içindi. Okurken insan bu yazarların bir yanda tarihe diğer yandaysa geleneklere karşı olan sorumluluklarının bilincinde ve ince çizgi üzerinde yürüdüklerini hissediyor. Tarih ile inanç arasında kurulan bu hassas denge mutlak gerçeğin muğlaklığının farkında olmalarıyla el ele yol alıyor; bu kendi zamanlarının sözlü geleneğinde olduğu kadar günümüzün haddinden fazla yayım yapılan dünyasında da kaygan bir zemin olma niteliğini sürdürüyor. O zamanlar bilgiden medet ummak yerine birbiriyle çatışan rivayetler ekleyip kendi görüşlerini de belirtmiş olmalarına rağmen son kararı okurlarına bırakmışlar. Örneğin İbni İshâk'ın tüm çalışmalarında "iddia edildiği üzere" ve "bana böyle söylenmişti" gibisinden cümlecikler bulunmaktadır. Hatta birkaç görgü tanığının rivayetleri birbirileriyle çeliştiğinde de, genellikle "Allah biliri" nidasını söylediğimiz çaresizlik anlarına benzer şekilde "Bunlardan hangisinin doğru olduğundan yalnızca Allah anin olabilir. " diye bağlar konuyu.

Yaşamı hakkında bu kadar çok yazılıp çizilen ancak hâlâ gizemini koruyan bir diğer hayat öyküsü de sanırım yalnızca Hz. İsa'nın ki olsa gerek. Neyse ki Hz. İsa Seminerleri gibi akademik toplulukların çabalarıyla son birkaç on yıldır yapılan çalışmalar sonucunda İncil öğretisi rivayetlerinin ötesinde keşifler yapılmış ve sadece onun daha İnsanî yönleri değil aynı zamanda yarattığı etkinin derinliği de ortaya çıkarılmıştır. Bu akademisyenler teolojinin de ötesine geçerek tarih, siyasi bilimler, karşılaştırmalı din ve psikolojiye de eğilerek Hz. İsa'nın öğretisinin kökten siyasi geçerliliğini öne çıkarmışlardır. Onu yaşadığı zamanların geniş kapsamı içerisinde ele almak suretiyle onu bizler için daha az değil aksine daha fazla geçerli hale getirdiler.

Hz. Muhammed ile Hz. İsa arasındaki paralellikler çok çarpıcıdır. Her ikisi de çok güçlü bir toplumsal adalet duygusuyla donatılmıştır; her ikisi de tanrısal âleme aracısız erişimin önemini vurgulamıştır ve yine

her ikisi de kendi dönemlerinin yerleşik güç düzenine kafa tutmuştur. Aynı Hz. İsa'da olduğu gibi, Hz. Muhammed'in yaşamının her boyutunda da teoloji ile tarih bazen tren rayları gibi yan yana bazense birbirinden çok ayrı şekilde seyretmektedir. Kutsal bilgiler hazinesinde saklanan mucize hikâyeleriyse gerçekleşmemiş olsa bile olmuş olması gerektiğini düşünenler tarafından büyütülerek günümüze ulaştırılmıştır. Kuran'ın, mucizeleri ısrarla reddetmesine rağmen bunlara karşı insani bir gereksinim olduğu görülmektedir. Teolojik açıdan umulmayana (imkânsıza) inanç gösterilmesini beklemek ise bağlılığın sınanmasıdır.

Dolayısıyla tutucu İslâmî gelenek de Hz. Muhammed'in en baştan itibaren Allah'ın Elçisi olmasının kaderinde yazılı olduğunu savunur. Ne var ki, bu böyle olmuş olsaydı o zaman hayat hikâyesi olmazdı ki. Bu da, konunun yalnızca İlâhî iradenin, mukadderatındakileri bir bir ortaya koyarak her türlü çatışma ve gerilimden arındırılmış halde, tecelli etmesi anlamına gelir. Bazı aşın inançlı dindarlar için bu yeter de artar bile, peygamberin Allah vergisi ayrıcalıklığı ona bahşedilmiştir ve her türlü yaşam hikâyesi lüzumsuzdur. Fakat diğer birçokları açısındansa ilgi çekici olan mucizevi olan değil aksine İnsanî açıdan mümkün olanlardır. Hz. Muhammed'in hayatı da gerçekte, efsanelerde olduğundan çok daha dramatik olan ender yaşamlardan biridir. Aslında onun hayatına ne kadar daha az mucizevi eklentiler yaparsak hayatı o kadar daha olağanüstü bir hale dönüşüyor. Ortaya çıkan ise tam da gayet İnsanî olduğu için çok daha ulvi bir şeydir, öylesine ulvi ki onun gerçek yaşamı tam da "efsanevi" sıfatını hak eden bir yaşam olarak kendini gösteriyor.

Onun yaşam öyküsü, Joseph Campbell'ın "kahramanın sonsuz yolculuğu" diye adlandırdığı talihsiz başlangıçlardan olağanüstü başarılara giden bir seyirdir. Fakat bu asla kolay bir yolculuk olmamıştır. Hem kendi içinde hem de başkalarıyla uğraşma, tehlike ve çatışmayı içermiştir. Dolayısıyla Hz. Muhammed'in yaşamındaki daha tartışmalı boyutları atlamak ona bir iyilik yapmaz. Tam aksine, eğer o insanın canlılığına ve karmaşıklığına eksiksiz olarak riayet edeceksek onu bir bütün olarak görmek zorundayız. Bunu yapmak için de agnostik duruş olarak tanımlanabilecek, bir yönüyle abartılı

dini saygıyı ve diğer yönüyle de basmakalıp düşünceler ile önyargıları ve tabu ki orta yolun ölümcül kasvetteki ihtiyatlılığını da bir kenara bırakmamız gerekir. Bu, idealistlikle faydacılık, inançla siyaset, barışla şiddet ve reddedilmenin tehlikeleri kadar övgünün tuzakları arasında da gezinmiş birisinin en İnsanî halini anlatmanın yolunu bulmak anlamına geliyor.

Onun hayatının tepe noktası şüphesiz Hira Dağında geçirdiği o bir gecedir. Müslümanların "Kadir Gecesi" olarak adlandırdığı ve birçok insanın da onun kaderine adım attığını düşündüğü an o gecedir. Kelimenin kendisi yanıltıcı olabilir ancak onun tarihe adım attığı an kesinlikle orasıdır. Zira bu Hz. Muhammed'in hikâyesinin geçmişe ait olduğunu ima eder ama aslında yaratmaya devam ettiği etkiyle bunun tarih kadar güncel bir mesele olarak düşünülmesi şarttır. O zaman olanlar her ne idiyse bunlar günümüzde hâlâ gerçekleşenlerin de ayrılmaz bir parçası, siyaset ile dinin kesiştiği devasa ve çoğunlukla da korkutucu arenadaki en büyük etkendir.

Ne var ki, dağın tepesinde melekle güreş tutmuş ve yaşadıklarından sonra kavrularak aşağıya koşmuş olan bu insanı anlamaya başlamak için yalnızca o gece Hira Dağında ne yaşandığını ve bunun neye yol açtığını değil fakat neyin kendisini buna yönelttiğini sormamız gerek. Özellikle de söylentilerin aksine ilk başlarda emarelerin pek umut verici olmaması nedeniyle. Gerçekten de hangi burcun etkisinde doğduysa Hz. Muhammed yansız bakan herkesin görebileceği gibi gayet şanssızdı ve peygamberlik için en olmadık adaydı.

İki

Eğer kehanetlere inanıyorsanız Hz. Muhammed'in yetim olarak doğmuş olması gerçeği de iyiye işaret değildi. Biyografi yazarlarının çoğu bunun üzerinde durmuyorlar, bu sanki kaderin bir cilvesiymiş ve deşilmesine gerek yokmuş gibi çabucak geçiştiriyorlar. Ancak, onun bu yetimliği tarihi değiştiren psikolojik bir yükü de üzerinde taşıyor. Özellikle de eğer doğumuna dair efsanelere inanacak olursak kendisi neredeyse hiç doğmayacakmış. Ana rahmine düşmesinden saatler önce dedesi neredeyse babasını öldürmenin eşiğine gelmiş. Ve babası da, onun hayatı üzerindeki yegâne rolünü tamamlayacak kadar uzun yaşamış olmasına rağmen, evinden uzaklarda bir oğlu olduğundan habersiz ölecekti.

Dedesi Abdülmuttalib iktidardaki Kureyş Kavmi'nin saygı gören lideri ve aynı zamanda Mekke'nin kısa süren ama görkemli bilgeliğindeki ana şahsiyetlerden biriydi. Gençliğinde bütün Arabistan'dan hacıların akın ettiği Kâbe'nin yakınlarındaki tatlı su pınarı olan zemzem suyu için kuyu inşa ettirmişti. Bu pınarın varlığı hakkındaki rivayetler kuşaklardır dillerdeydi. İsmail'i doğurduktan sonra Hacer tarafından keşfedildiği ve Hz. İbrahim tarafından musluk takıldığı ancak Abdülmuttalib tarafından yeniden keşfedilene dek yüzyıllarca terk edilip üzerinin dolduğu ve yerinin unutulduğu söylenirdi Kuyuyu yeniden açtığında bin bir türlü mucizenin meydana geldiği anlatılıyordu. Bazı rivayetlere göre girişi bir yılan tarafından korunuyordu ve sonra aniden dev bir kartal ortaya çıkmış, dalıp yılanı yakalamış ve uçmuş gitmişti. Başkalarıysa kuyuda, üzerleri mücevher kakmalı eşsiz güzellikteki kılıçlardan, gerçek boyutlu som altın ceylanlara kadar devasa bir hazine bulunduğunu iddia ediyorlardı. Ancak bunların arasında en öne çıkanı kutsal kitaplarda da anlatılan Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etmek üzere olduğu sahneydi.

Zemzem kuyusunu yeniden keşfedenin kendisi olduğu için Abdülmuttalib, hep birlikte Kureyş Kavmi'ni oluşturan dört geniş

aileden biri olan kendi kabilesi Hâşimîlerin hacılara zemzem suyu satmada tek yetkili olduğunu iddia etti. Mekke'de tabu ki başka su kaynakları da vardı ancak bunlardan hiçbiri ne bu kadar merkezi bir konumda, ne suları bu kadar tatlı, ne de ardında böylesi güçlü bir efsane vardı. Dolayısıyla, Kureyş Kavmi'nin diğer liderlerinin kuyunun sularını kontrol etme iddiasına karşı çıkması ve hem amaçlarını hem de onurunu sorgulaması kimseyi şaşırtmadı. Şaşırtıcı olan ise onlara verdiği cevaptı. Kendini eleştirenleri korkutucu bir şaşkınlıkla susturdu. Eğer olgunluk çağına kadar yaşayıp kendisini koruyacak ve Hâşimîlerin onurunu savunacak on oğlu olursa bunlardan birini Kâbe'yi çevreleyen meydandaki pınarın yanı başında kurban edeceğine yemin etmişti.

Bu sözleri onu eleştirenleri sessizliğe büründürdü. İnsanın kurban edilmesi fikri, ataları Hz. İbrahim ile oğlu İsmail'in efsanesi ile bunun sona erdiğini düşündükleri için kulaklara daha da korkunç gelmişti. Girilmesi yasak olan Kabe'nin içerisindeki yegâne şey de bu nedenle o ilk kurban etme olayında İsmail'in yerine gönderilen koçun boynuzları değil miydi? Öte yandan, on erkek çocuk da olağanüstü ilahi bir ödülün işareti olurdu. Bir erkeğin kaç hanımı olursa olsun bebek ölümleriyle doğum sırasındaki anne ölümleri böylesi bir oğlan çocuk zenginliğini imkânsız hale getiriyordu. Ne var ki 570 yılına gelindiğinde Abdülmuttalib'in on oğlu da gerçekten hayatta kalmayı başarmıştı. Ve İbni İshâk’ın hayli ihtişamlı bir dille yaptığı aktarımıyla "Burunları dudaklarından önce içecek kadar öylesine uzundu ki onlardan daha önde geleni, daha devletli olanı ya da daha asil profilli olan başka kimse yoldu" diye yazarak, kalkık burunları, Bizanslı Rumları soluk ten rengi gibi kadınsı olarak kabul eden ve buradan türetilerek onlara "san insanlar" diyen bir toplumda son derece hayran olunan bir özelliği kutsuyordu.

Artık Abdülmuttalib'in yeminini yerine getirmesinin zamanı gelmişti. Erkeğin sözü senetti ve o da söz vermişti. Eğer başı dik dolaşmaya devam edecekse bu konuda başka seçeneği bulunmuyordu. Tek sorun oğullarından hangisini kurban edeceğiydi ve her baba açısından bu imkânsız bir seçim olduğu için de geleneksel yöntem bu seçimi onun için yapacaktı. Kureyş Kavmi'nin Kabe boyunca

uzanan, toteme benzeyen putu ve bir çeşit adak taşı vazifesi gören kutsal Hubal taşma danışacakta. Bu taşın dibinde sözler verilir, gölgesinde akitler imzalanır ve hem dostluk hem de intikam yeminleri edilirdi. Ve zor kararlar alınması gerektiğinde ya da zorlu tartışmalar anlaşmaya bağlandığında taş bir kâhin vazifesi görmekteydi. Doğru şekilde yaklaşıldığında Hubal Taşı, çok uzak ve gizemli olan ve ancak aracılar vasıtasıyla fikir danışılabilecek olan Tanrı'nın Allah'ın, yüce olanın, kutsal mekânın büyük sahibinin iradesini ifade ederdi.

Bunlar hayat memat meseleleri olduğu ve herhangi bir şüpheye mahal kalmaması için Hubal oklar aracılığıyla konuşurdu. Okların her birinin üzerine konuya özel belirli bir seçenek yazılırdı. Örneğin ne zaman harekete geçileceği hakkında soru sorulacaksa "şimdi", "sonra" veya "asla" ya da "bugün", "yedi gün içinde" "bir ay sonra" gibi belirli işaretler taşıyan üç adet ok kullanılırdı. Ardından dua edilip yakarılır ve bir kurban sunulur (bir keçi veya hatta bir deve) ve son olarak Hubal Taşı'nın din görevlisine benzer muhafızı üç oku bir demet halinde uçları yukarıya dönük olarak yere diker ve eski Çinlilerin barsama otu saplarını kullanarak I Ching'e danışmak için yaptıkları gibi onları elinden bırakırdı. Düşen oklardan hangisi Hubal Taşı'na en dik açıyla bakıyorsa onun üzerinde yazan son hüküm olurdu.

Bu sefer ortada on adet ok vardı ve her birinin üzerinde on oğlunun isimleri yazılıydı. Bütün şehir töreni izlemeye gelmişti, sonuçta olabilecekler konusunda hem heyecanlı hem de ürkmüş durumdaydılar. Karar anı yaklaştıkça kalabalıktan yükselen beklenti homurtusu, yerini kulakları sağır eden bir feryada bıraktığı anda Hubal Taşı'nın muhafızı okları elinden bıraktı ve ortalık aniden sessizliğe büründü. Üzerinde hangi ismin yazılı olduğu okun devasa taşı gösterdiğini duyabilmek için hevesle önlere doğru birbirlerini ittiler ve isim açıklandığında da kalabalıktan dehşete düşmüş bir çığlık yükseldi. Yunan trajedilerinin kaçınılmazlığında Hubal Taşı'nı gösteren okun üzerinde Abdülmuttalib'in en genç ve en gözde oğlu Abdullah'ın ismi yazılıydı.

Eğer babanın sakalları yaşlılıktan zaten ağarmamış olsaydı hemen o anda oracıkta ağarıverirdi. Ama başka seçeneği yoktu. Yalnızca kendisinin ki değil aynı zamanda kabilesi Hâşimilerin onuru da tehlikedeydi. Diğer oğulları yan yana kımıldamadan babalarının kardeşlerini öldürmeye hazırlanmasını beklediler. Ne de olsa babalarını sorgulamak oğullara düşmezdi ve diğer yandan da her biri seçimin kendilerini göstermediği için rahatlamayla karışık şaşkınlık içindeydiler. Hubal Taşı'ndan son anda bir erteleme gelmesini bekledilerse de hiçbir şey gelmedi. Abdülmuttalib bıçağını eline almış halde Abdullah'ın önünde dizlerinin üzerine çökmesini emrettiğinde kendilerine geldiler. Sonunda hep beraber cesaret edip Hubal Taşı'nın niyetinin bu olmayabileceğini söylediler. Taşın niyeti, içlerinden herhangi birinin anlayabileceğinden çok daha incelikli de olabilirdi. Sayıları bir elin parmaklarını geçmeyen ve papazlara benzer falcılardan olan bir kâhine de danışmaktan bir zarar gelmezdi; bunların Arapça isimleri İbranicedeki Kohen'lere denk gelir. Bu kişiler ruhi transa girebilir ve o işaretlerin gizemlerini anlayabilirler. Ve eğer mümkünse bunun için tüm Arabistan'ın en saygıdeğer kâhininden daha iyi kim olabilirdi ki?

Çok ünlü olduğu için kısaca kâhine diye tanınan bu kadın Mekke'de değil 320 kilometre kuzeydeki Medine vahasında yaşamaktaydı. Yalnızca aradaki mesafe dahi Medine'nin her niyet ve amaç açısından başka bir ülke olduğu anlamını taşıyordu ki bu da kendi başına yansızlığın bir tür güvencesiydi. Kendi aracılığıyla konuşan ruhlar başka insanların ruhlarıydı -Kureyş değil Hazrec Kavmiydi. Yalnızca ruhlar birbirlerini gerçekten anlayabildikleri için, Kâhine'ninki de Hubal Taşı'nın hükmüne yeni bir ışık tutabilir ve böylece Abdülmuttalib'i korkunç yemininden azledebilirdi. Diğer oğulları, "Eğer Kâhine sana Abdullah'ı kurban etmeni emrederse bunu yerine getireceksin. " diyerek onu ikna ettiler. "Fakat eğer rahatlamanı sağlayacak başka bir yol emrederse senin bunu kabul etmiş olman da haldi görülecektir. "

Baba ve oğulları en hızlı develeri eyerleyip yola koyuldular ve ellerine Kâhine ve ruhları için getirdikleri hediyelerle birlikte yedi günde Medine'ye vardılar. Gözlerinin kırpışarak kapanmasını ve

transa geçmesini endişe içinde seyrettiler; görülemeyen bir güç sayesinde vücudu titreyip kasılırken beklediler; dudaklarından anlaşılmaz fısıltılar ve hayvani uğultular dökülürken nefeslerini tuttular. Ardından uzun ve gergin bir sessizlik oldu ve kadın sonunda dinginleşti. Gözleri açıldı, yavaşça bakışlarını bir başkası yerine bu dünyaya odakladı ve en nihayet insan gibi konuşabilme yeteneği tekrar yerine geldi. Ne var ki, beklenen bilgece sözcüklerle değil de gayet garip ve pratik bir soruyla konuştu: Mekkelilerde bir insanın canını almanın tazminatı ve kan parası geleneksel olarak ne kadar?

On deve diye cevap verdiler ve kadın da zaten baştan beri biliyormuş gibi başını salladı. "Ülkenize geri dönün. " dedi kadın, "Oğlunu ve on deveyi kutsal taşınızın karşısına koyun sonra okları yeniden dağıtın. İkinci kez de ok oğlunu gösterirse adağına on deve daha ekleyip tekrar okları dağıtın. Üçüncü seferde de yine oğlunun aleyhine gelirse o zaman bir on deve daha ekleyin. Tanrı'nız tatmin olana ve oğlunuz yerine develeri kabul edene dek bu şekilde onar deve eklemeye devam edin. "

Kadının dediğini yaptılar, Abdullah için her ok dağıtmamda onar deve eklediler. Her seferinde tekrar tekrar ruh onun aleyhine karar verdi ve sonunda adak yüz deveye ulaştığında değiş tokuşu kabul etti; bu olağanüstü sayı yalnızca Abdullah'ın kurtulmuş olmasından değil de asıl hayatının sıradan herhangi bir insanınkinden on kat daha değerli olması fikri yüzünden bütün şehri salladı.

Abdülmuttalib o gece kutlama yaptı. O anda kendisine Eros ve Thanatos arasındaki derin bağlantıyı ve yaşam içgüdüsüyle ölüm itkisini hatırlatması için bir Freud'a ihtiyacı yoktu; hemen yüzünü geleceğe çevirerek en gözde oğlunun yeniden bulduğu hayatını ölümsüzleştirmek için soyunun devam etmesini güvence altına aldı. Develerin kurban edilmesinden yalnızca saatler sonra Hz. Muhammed'in babası ve annesi olacak olan Abdullah ile Emine'nin düğününü yaptı.

Bir kısım insan Abdullah'ın o gece yeni eşinin yanma giderken alnının ortasında parlak beyaz bir ışık olduğuna ve sabah olup geri geldiğinde ışığın artık orada olmadığına yemin ediyorlar. Parlak ışık

olsun veya olmasın Hz. Muhammed o gece veya onu takip eden iki gece içerisinde anne rahmine düşmüştü zira üç gün sonra Abdullah ticaret kervanıyla Şam yollarına koyuldu ve geri dönüş yolunda evine varmasına on gün kala Medine'de öldü. Eğer binleri bu ruhlar dünyasının ironik bir oyunuyla onun hayatını kurtaran kâhinenin yakınında öldüğünü düşünmüş olsa bile hiç kimse dile getirmedi. Ne de olsa çölde yüzlerce kilometrelik tehlikeli kervan yolculukları düzenli olarak insanların hayatına mal oluyordu. Kaza, bulaşıcı hastalık, akrep sokması, yılan ısırması, hastalık gibi nedenlerden herhangi birine bu gibi yolculuklarda sık rastlanılırdı o nedenle Abdullah'ı tam olarak neyin öldürdüğü kaydedilmemiş. Bildiğimiz tek şey Abdullah'ın işaretlenmemiş bir mezara gömüldüğü ve hanımını dul, doğmamış tek çocuğunu da ana rahminde yetim bırakmış olduğudur.

Ancak kahramanların doğumu hakkındaki hikâyelerin çoğunda olduğu gibi bunun da iki ayrı yüzü var. Efsanenin mantığı nadiren iyi davranıyor, bu Hz. Muhammed'e bir asalet mertebesi verse bile onu bundan mahrum bırakıyor. Onun Mekke sosyetesinin tam ortasında, babası ve dedesi yoluyla şehrin kuruluşunda yer alan olaylarla derin bir kan bağıyla doğduğunu iddia ediyor. Ne var ki, yine aynı kaderden ötürü kader onu kıyıda köşede kalmaya itiyor. Doğumuna mucizevi bir boyut kazandırmak isterken onun yerine belki de hayatının muhtemelen yegâne varoluşsal boyutu olan olayı seçiyor, babalara çok saygı duyulan bir toplumda o babasız doğmuştu. Altıncı yüzyıl Mekke'si ne dullara ne de yetimlere iyi davranılan bir yerdi.

Babasız doğmuş olmak mirastan mahrum, hatta öyle bir umut bile olmadan doğmak demekti. Erkek çocuk yetişkinliğe erişmeden ona miras kalmazdı; eğer babası ondan önce Ölmüşse sahip olduğu her şey bir erkek akrabaya devredilirdi ve bu kişi de arkada kalan ailenin sorumluluklarını üstlenirdi. Geleneksel kabile toplumunda bu sistem iyi işliyordu. Kişisel zenginlik değil yalnızca kabilenin iyiliği kavramının bulunduğu varsayıldığında, bu sistem hiçbir kabile üyesinin terk edilmemesinin ve herkese bakılacağının güvencesiydi. Ancak kervan ticareti ve Kâbe'yi ziyarete gelen hacıların

konaklaması işlerinin yarattığı yeni zenginler yüzünden Mekke'nin gelişme patlaması yaşadığı dönemde eski değerler ciddi şekilde erozyona uğramıştı. Yalnızca birkaç on yıl içerisinde zenginlik sadece birkaç kişinin elinde toplanmıştı. Herkes kendi başının çaresine bakar olmuştu ve ne kadar iyi bir ailede doğmuş olursa olsun bir yetim lütuftan ziyade bir yüktü.

En azından çocuğun cinsiyeti ona bir nebze koruma sağlıyordu. Eğer Hz. Muhammed kız doğmuş olsaydı çölde ölüme veya yırtıcıların insafına bırakılabilir veya hatta doğar doğmaz sessizce boğulurdu; çünkü erkek evlat düşkünlüğü Mekke'de de aynı o dönemin İstanbul'u, Atina'sı veya Roma'sında olduğu gibi kız çocukların yüksek oranda öldürülmesi demekti. Bu durumda, Hz. Muhammed'in kaderinde, daha sonraları Mekkeli muhaliflerinin onu adlandıracakları gibi, bir "hiç kimse" olmak varmış gibi görünüyordu. Ve bu kader, hayatının ilk beş yılı boyunca Kureyşli elitlerin başka bir tür hiç kimse diye adlandırdıkları, Mekke'den ve medeni bir toplumdan uzak olduğu düşünülen, Bedevi bir bakıcı anne tarafından bakılmış olması gerçeği üzerine teyit edilmiş gibi görünmekteydi.

O sene kuraklık vardı ve her ne denli garip kaçsa da bu Hz. Muhammed'in şansınaydı zira yağmur yağmamış olması Halime isminde bir genç kadının Mekke'ye bakacak bir çocuk aramaya gelmesini sağlamıştı. Eğer bu kadın olmasaydı çocukluktan sağ çıkamayabilirdi.

Çölde kuraklıktan bahsetmek çoğu insan için lüzumsuz bir lafmış gibi algılanır fakat dünyadaki çöllerden yalnızca pek azı hiç yağış almaz. Kuzey ve orta Arabistan’ın yüksek platoları gibi çoğu yerler ise yılda beş on santimetre yağış alırlar. Kışın aniden bastıran sağanaklar her ne kadar kısa olursa olsun çölün kavrulmuş çehresini birkaç saat içerisinde yemyeşil bir çimen denizine dönüştürür, nemle buluşan uykudaki tohumlar aniden canlanır ve besi hayvanları için otlak sunarlar. Ancak, o sene olduğu gibi, bazı yıllarda da o ani kış sağanakları hiç gelmez. Bedeviler keçi ve develerini ne kadar uzağa götürdülerse de otlatacak alan bulamadılar ve hayvanlarının zayıflayıp kemikleri sayılır hale gelmesini ve sütlerinin kurumasını

seyretmek zorunda kaldılar. Yağmurların iki hatta üç yıl art arda hiç yağmadığı en kötü kuraklık zamanlarında hayvanlar ölür ve göçebeler Mekke gibi yerleşim bölgelerinin eteklerine doğru gelmeye zorlanırlardı. Gururlu göçebeler burada iş için dilenmek zorunda kalan ikinci sınıf ucuz işçi olurdu. Bu insanların köle seviyesine indiği bile söylenebilirdi fakat en azından kölelerin bile onları koruyan sahipleri vardı.

Birçok Bedevi kadın gibi Halime de sütannelik yaparak bu yazgıdan kurtuldu. O devirlerde dünyanın her yerinde fakir kadınlar zenginler için bu işi yaparlardı. Kadınların bu işi yapması yirminci yüzyılın ortalarına, hazır bebek mamalarının yaygınlaşıp her yerde bulunur olması ve geleneksel kırsal yaşamdan şehir hayatına geçişe dek sürdü, sütannelik birçok toplumda ortadan kalktı ve yerini bebek bakıcılarıyla yatılı okullara bıraktı. Fakat o zamanlara dek, ilk İncil devrinden Kadını Yunan ve Roma İmparatorluğuna, Karanlık Çağlardan, Rönesans'a kadar ve Aydınlanma Çağı boyunca şehirli varlıklı ailelerin bebekleri memeden kesilinceye dek kırsal bölgelerdeki sütannelere gönderilirdi. Bu uygulama bir yönüyle "zenginlerin yaptığı" statü gereği bir uygulamaydı ama aynı zamanda çok özel bir şekilde varsıl ailenin menfaatine de gelen bir amaca hizmet ediyordu.

Aristokrat bir eşin en aslî görevi erkek varisler doğurmaktı fakat o zamanlardaki bebek ölüm oranlarının yüksekliği nedeniyle canlı doğan bebeklerin yarısı bile erişkinliğe ulaşamıyordu dolayısıyla işleri kolay değildi. Kadınlar ne kadar çok hamile kalırlarsa şanslar da o kadar daha yükseltilmiş oluyordu o nedenle de doğum yaptıktan sonra mümkün olan en kısa sürede tekrar hamile kalabilir olması önemliydi. Bebek emzirmek yumurtlamayı baskıladığı için hamile kalınabilirliği garanti etmenin en iyi yöntemi bebeğin başkası tarafından emzirilmesiydi. (Madalyonun diğer yüzü ise sütannelik yapan köylü ve göçebe kadınlar çok daha az hamile kalıyorlardı. Varsıl ve aristokrat sınıfın alt-tabakalar hakkındaki basmakalıp "tavşanlar gibi ürüyorlar" görüşü aslında bunun tam aksiydi, zenginler ürüyor fakirler de onların bebeklerini besliyordu.)

Kendi anlatımıyla, Halime, 570 yılı baharının son günlerinde sütannelik yapmak üzere bebek aramaya çalışan Bedevî kadınlar arasında en şanssızlardan biriydi. Kadıncağız Mekke'yi çevreleyen dağların tepesindeki kavrulan platolarda kıt kanaat geçinerek hayata tutunmaya çalışan yarı-göçebe kabilelerden birinin üyesiydi. Toplumun kıyısında yaşayan diğerleri gibi onun kabilesi de hayatta kalma savaşı veriyordu. Binek olarak sürdüğü eşeği de zayıf düşmüş, bir deri bir kemik kalmışta. Göğüslerinde neredeyse süt kalmamıştı ve kendi bebeği de gece boyunca açlıktan ağlayıp duruyordu. İyi sağlıklı bir sütanne arayan Mekke'nin varsılları açısından pekiyi bir görünüm çizmediğinin farkındaydı ama yine de denedi. Birlikte geldiği kadınların kucaklarında emzirecekleri bebeklerle yanından geçip gitmelerini ve mevcut bebeklerin birer birer eksilmesini imrenerek seyretti. "Kısa sürede, benim haricimde, Mekke'ye birlikte geldiğimiz kadınların hepsi emzirecek bir bebek buldu. " diye hatırlıyordu o günü. Tek bir bebek kalmıştı ancak yetim olduğunu duyduğumuzda hepimiz onu almayı reddettik, çünkü çocuğun babasından paramızı alabilmek istiyorduk. "Ne, yetim mi? Para verecek babası yok mu?" diyorduk Ve o bebeği reddediyorduk.

Halime'nin, insanların daha sonraları gördükleri üzerine yemin edecekleri, evlendikleri gece Emine ile gerdeğe girmeye giderken alnında görülen parlak ışık veya Emine'nin hamile karnından yayılan parlak ışıkların ta Suriye'deki kaleleri görebilecek kadar ışık saçtığı hakkındaki efsanelerden hiç birini duymadığı da aşikârdı. Bu söylentilerin duyulup geniş çevrelere yayılmasına daha en az bir yüzyıl daha vardı. Kendisi ve diğer sütanneler için şimdilik bu yalnızca kimsenin istemediği bir bebekti. Büyükbabası bile istemiyordu onu. Prensipte Emine ile yeni doğmuş bebeği Hâşimî Kabilesinin başı olarak onun koruması altında olsalar da yaşlanan Abdülmuttalib bir erkek torunun daha, hem de yetim kalmış olan torununun kaderinin onun kendi işi olmadığını hele ki memeden kesilene dek geleneksel iki senelik sütannelik ücreti ödemesinin kesinlikle kendi sorunu olmadığını düşünmekteydi.

Doğal olarak ne Emine'nin ne de Halime'nin elinin altında istatistikler vardı ama bir sütanneye verilip gönderilmezse hiçbir çocuğun

erişkinliğe dek hayatta kalma şansının pek fazla olmadığını da biliyorlardı. Aslında modern tıp çağından önce bebeklik döneminden sağ çıkmak bile büyük bir başarıydı. Örneğin, Roma’nın gücünün zirvesinde olduğu devirde dahi, orada doğanların ancak üçte biri beşinci yaşına ulaşabiliyordu; on-sekizinci yüzyıl Londra'sında ise kayıtlar doğan tüm çocukların yarısından fazlasının on altıncı yaşlarına gelmeden öldüklerini gösteriyor. İster Paris'te, ister Mekke'de olsun, çürük diş veya mikrop kapmış bir yara kadar basit bir şey bile insanı öldürüyordu. Hastalık, kötü beslenme, sokaktaki şiddet, kazalar, çok doğum yapma, kirli sular, bozuk yemekler ve tabii ki savaşlar derken insanlığın sadece yüzde onu kırk beş yaşın ötesini görebiliyordu. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğine dek mikropların rolü net olarak bilinmiyordu ardından antibiyotik ilaçlar geliştirildi ve artık bize sıradan gelen uzun yaşam sürelerine ulaşıldı.

Ne var ki, bu iç karartıcı kayıtların arasında tek bir istatistik göze çarpıyor; tüm dünyada çocukların hayatta kalma oranı kırsal kesimlerde şehirlerdekinden daha yüksekti. Bunun belirli nedenleri anlaşılmamış olsa bile temiz hava kavramı anlaşılmıştı. Şehirler yaşamak için sağlıklı yerler değildi ve tüm refaha rağmen altına yüzyıl Mekke'si de farklı bir yer değildi. Yazın kavurucu sıcağında gündüz sıcaklıklarının 40 derecenin üzerine çıktığı zamanlarda nefes almak bile güçleşiyordu. Yemek yapmak için yakılan ateşlerden yükselen dumanlar şehri çevreleyen dağlar yüzünden havada asılı kalıyordu; şehrin dış mahallesinde insanların "duman tepesi" adını taktıkları zehirli ev atıklarıyla çöplerin çürüyüp fermante olduğu gübre yığınının üzerinde akbabalar dönüp duruyordu.

Gece vakti sırtlanlar buralarda homurdanarak leş aranırlar, ıssız ve dar geçitler onların ulumalarıyla çınlardı. Kanalizasyon ya da akar su tertibatı olmayan şehirde bulaşın hastalıklar hızla yaydırdı. Hz. Muhammed'in doğduğu senenin başlarında görülen yerel bir çiçek hastalığı salgını Orta Doğu'yu aniden bastıran bir rüzgâr gibi yalayıp geçmiş ve göründüğü gibi de aniden kaybolmuştu. Bu nedenle şehirler savunmasız yeni doğanlar için tehlikeli yerlerdi, Emine de biricik oğlunu ıssız çölün güvenli ortamına götürüp bakacak bir sütanne bulabilmek için umutsuzca çırpınmış olmalıydı. Yoksa kendi

çocuğuna bile zar zor yetecek kadar sütü olan bu denli fakir bir kadına neden razı gelsindi? Aynı şekilde, Halime neden bir yetimi kabul etti?

Belki umudu kırıldı ve birlikte geldiği grup içinde bakacak çocuk bulamadan tekrar dağlara dönen tek kadın olmamak için Hz. Muhammed'i aldı. Belki de ona acıdığı veya açık yürekli iyi niyetinden ötürü ya da köylü gururunun dürtüsüyle almak zorunda hissettiği için bebeği aldı, ne de olsa emzirecek bir bebek bulmak için gelmişti ve birini bulmadan geri dönmeyecek denli de inatçı birisiydi. Kesinlikle özel bir önsezi iddiasında bulunmamıştı. Aksine şöyle diyecekti, "Gitmeye karar verdiğimizde kocama dedim ki, 'Allah biliyor ya emzirecek bir bebek olmadan dönme fikrinden hoşlanmıyorum; geri gidip o yetimi alacağını. '" O da bana, "Nasıl istersen öyle yap. Belki Allah bunun için bize merhamet eder. " diye cevap verdi. Bunun üzerine geri döndüm ve yalnızca başka bir bebek bulamamış olduğum için onu aldım.

Hikâye Hristiyanların Hz. İsa'nın Doğumu sahnesinden yankıları çağrıştırıyor. Halime ile kocası mütevazı çobanlar, hikâyede ayrıca hediyeler getiren bilge adamlar veya karanlık gökyüzünde beliren parlak bir kuyruklu yıldız ya da kötü kalpli kralın paranoyakça saldırısı hakkında hikâyeler bulunmasa da, yaygın inanç yine de kendi payına düşen kehanetler dayatıyor. Halime Hz. Muhammed'i almaya karar verir vermez, İbni İshâk tarafından aktarıldığı üzere, kadının bütün konuşma tonu değişir. Konuşkan tarzı, kocasıyla diyalogu, eşeğinin zavallı zayıf hali tümüyle ortadan kalkar ve kadının hikâyesi bir mucizeye dönüşür. Göğüsleri sütle dolar, aynısı yanlarında getirdikleri dişi deveye de olur, böylece Halime ile ailesi istedikleri kadar süt içebilirler. Eşeği aniden güçlenip hızlanır ve çölde kamp yaptıkları bölgeye geldiklerinde, kuraklığın devam etmesine rağmen koyun ve keçileri semirmiş ve beklenmedik miktarlarda süt verir bulurlar. Hz. Muhammed'i evlatlık alma kararının ailesine İlâhî bir iyi talih getirmiş olduğu Halime açısından açıktı. Ya da en azından, bu hikâyeyi anlattıklarında geriye dönüp bakınca öyle görünüyordu. Veya başkaları tarafından anlatıldığında ayrıntıyla donatıldığında dayatılan dini hürmet ve yüceltme aşağı yukarı Hz.

İsa'nın doğumundaki mucize hikâyeleriyle aynı seviyeye gelmişti ve halen de genel inanışın en kıymetli hazineleri olarak saklanmaktadır.

İçimizdeki bir şey, emzirme eyleminde besleyicilik ve antikorlardan çok daha fazlasının rol oynadığına inanıyor. Örneğin, Antik Roma devrinde Yunan bir sütanneye verilen bebeğin sütünün yanı sıra onun lisanını da içerek Latinceyle birlikte Yunanca da konuşarak büyüyeceğine inanılırdı (çoğunlukla da durum böyleydi zira çocuk hayatının ilk iki yılı boyunca Yunanca konuşulan bir ortamla çevriliydi). Günümüzdeyse anne-çocuk arasındaki bağ kurmanın fizyolojisi ve psikolojisinden bahsediyoruz fakat aynı zamanda meme emzirmenin bir şekilde hazır mama kullanmaktan daha özgün bir yöntem olduğunu düşünme eğilimindeyiz ve buna daha dürüst ve daha doğal bir ahlaki değer yüklüyoruz. Bu bakımdan altıncı yüzyıl Mekkelileri de pek farklı olmasalar gerek. Onlar da Bedevi sütannelerinin sütlerinde bir çeşit temel, dünyevi canlılık bulunduğuna ve bu canlılığın da fiziksel değerin çok ötesine gittiğine inanıyorlardı. Emine'nin bakış açısına göre oğlunun Halime'nin sütüyle birlikte içeceği şey özgünlüktü, Mekkelilerin adlandırdığı Bedevi, Arap, Arabiya yani çölün oğlu olmak için gereken iksirdi.

Onur, özsaygı, sadakat, bağımsızlık, zorlukları yenmek, Bedevi kültürünün özünü oluşturan değerlerdi; kraliyet mensuplarının şımartılmış ozanlara kese kese altın bahşiş dağıttığı ortamlardan, yaşlıların okuduğu makamlı ninnilerle bebeklerin uyutulduğu devetüyü çadırlara kadar tüm Arap Yarımadasında söylenen uzun hikâyeler şeklindeki şiirler bu kültürün en önemli mirasıydı. Nüfusun çoğunluğu okuryazar olmasa bile bu onların sözcüklere yabancı olduğu anlamına gelmiyordu. Tam aksine, sözel kültür, dile, müziğe ve bir ustanın ellerinde büründüğü asalete karşı tutkuluydu. İnsanların okuryazarlıktan yana eksikliklerini de hafızaları fazlasıyla telafi ediyordu. Saatler süren uzunluktaki bir şiir ezberden okunabiliyordu. Kültürün kalbine yerleşmiş mükemmel bir hafıza vardı. Ozanlar, destanlarda anlatılan, zamanın sisli anılarında kalmış atalarının kabileleri için ağıtlar yakıyordu. Gecenin karanlık gökyüzündeki takımyıldızları üzerinde cenk edilen ve kimselerin artık hatırlamadığı yeryüzünde yapılmış savaşları kutsuyorlardı. Ozanlar

cesaret ve daha yüce bir amaç uğruna kendini feda etmenin savaşçı efsanelerini ölümsüzleştirdiler ve bunu yaparken de en tanınmış eserleri Muallekat-ı Seba adıyla bilinen çok güçlü bir edebi gelenek yarattılar, bunlar günümüzde de Arap edebiyatının klasikleri arasındadır, içerisinde cinsel gösteriş, ölüme meydan okuyan maceralar, yitirilen şanın acısı ve aşk sızısı gibi temaların ayrıntıyla süslendiği efsanevi hikâyelerdir. Ve eğer bu kayıp duygusu tekrarlanan bir temaysa bu onların eserlerini bir kat daha fazla akılda kalıcı kılardı.

Mekke şehrinin imtiyazlıları için Bedevi şiiri onlara olmak istedikleri ama rahatsız edici şekilde olamadıklarını da bildikleri her şeyi anlatıyordu. Bu şiirlere duydukları tutkunun ardında geçmişe özlem, bir zamanlar var olan, son derece romantikleştirilmiş saflığa duyulan istek ile ticaret ve kâr etme mecburiyetleriyle henüz kirletilmemiş güçlü ahlak kuralları fikri yatıyordu. Bedevî savaşçısı daha onurlu devirlerin daha basit yaşayan ama onurlu kişiliğiydi. On sekizinci yüzyıl Avrupası nasıl çobanların basit diye varsaydıkları yaşam tarzını romantikleştirdiyse veya yirminci yüzyıl Amerika'sı kovboy John Wayne'in gücünü ve sağlam iradesini idolleştirdiyse altıncı yüzyılın Mekkelileri de Bedevileri Arabistan'ın düzgün insan kaynağı olarak görmekteydiler.

Aynı kovboylar gibi gerçek kadın veya erkek çobanlar da başka bir şeydi. Geçmişte her ne denli saf ve asil olmuş olsalar da etten-kemikten gerçek Bedeviler o mevcut zamanda ilkel kabul ediliyordu. Erken İslâm tarihinde, Bedevileri hâlâ daha çadırlarda yaşayan kaba köylüler, sadece keçi ve deve güdüp çocuk bakmaya yarayan veya kervan kılavuzluğu yapan ama başka bir işe yaramaz gibi gören ayrıcalıklı şehirliler tarafından söylenmiş olan, "Kaba Bedevî" ve "Bedevi Yığını" gibi deyimlere sıkça rastlanmaktadır. Mekkeli aristokratların çoğu için Bedeviler tüm şehirli ve medenileşmiş havalarına rağmen, kendilerinin yalnızca beş kuşak önce çıktıkları ortamın rahatsız edici hatırlatıcısıydı.

Tüm bunlara rağmen Mekke de onlar olmaksızın hayatta kalamazdı. Şehrin yalnızca onların yetiştirdiği safkan atlara ve binek develerine

değil, ticaret kervanlarının onlarsız ıssız bucaksız çölde yüzlerce kilometreyi kat edemeyecekleri ve şehri büyük bir ticaret merkezi haline getiren katırlara ve yük develerine de ihtiyacı vardı. Bedeviler ayrıca günlük hayatta vazgeçilmez önemi olan hayvan ürünleri de üretiyorlardı; koşum takımlarından eyerlere, giysilerden battaniyelere, konserve mandıra ve et ürünlerini, sandaletler ve deri mataraların tümünü de onlar üretiyordu. Şehir halkı ile göçebeler her iki tarafın da aynı ölçüde değer verdiği ve nefret ettiği bir alış-veriş ilişkisinde hapsolmuştu. Mekkeliler açısından bu biraz da günümüz Amerikan siyasi söyleminin seçim zamanı geldiğinde koltuklarına tutunmak için yanıp tutuşan adaylarına musallat olan "ülkenin kalbi" nutuklarında kuşaklardır dededen babaya ve oğula çiftliklerinde bin bir zorlukla çalışıp üretenleri dört yılda bir hatırlayıp ama ne hikmetse hep zorluk ve yoksulluğu öne çıkarıp bunun faziletlerini överek oy isteyen ikiyüzlü anlayıştan pek farklı değildi. Eğer Mekkeliler, değerlerini terk etmiş oldukları halde Bedevi kesingeçmişlerine değer veriyorduysalar bile bu nazarda kafaları Batılı modern toplumlar kadar karışıkmış.

Bir yönüyle Hz. Muhammed'in o devirde hayatının ilk beş yılını Bedevilerle geçirmiş olması mükemmel bir deneyimdi. Tıpkı kendisine yapıldığı gibi, Bedevilere de değer veriliyor ama görmezden geliniyordu, hayatin merkezindeydiler ama kıyıya itilmişlerdi. Yunancayı duyup sonra da konuşmaya başlayan o Romalı bebekler gibi o da Bedevi değerlerini efsanevi anne sütü kadar doğal olarak özümsedi. Doğal dünyanın gücüne ve gizemine karşı bir saygı, kişisel servetin anlamsız olduğu bir ortamda ortak mülkiyet fikri; rüyalarında yankılanan şiir ve tarihin yüceliğinin tınıları -tüm bunlar ve daha fazlası onu bir süre sonra olacağı kişi yapacak öz değerlerdi ve yine bunlar kaçınılmaz olarak onu doğduğu şehirden dışlayacaktı.

Üç

Halime yetim olmasına rağmen Hz. Muhammed'e sütanneliği yapmayı kabul etti ve yine aynı nedenden ötürü geleneksel iki yıl yerine çok daha uzun süre onu yanında tuttu. Ne var ki, kabul edilen açıklama bu değil. Bu Halime'nin kendi vermiş olduğu gerekçeydi; kadının ailesi çocuğu, süregiden kuraklığa rağmen onların bereketine izin veren bir çeşit iyi şans muskası olarak görmekteydi. "Biz onu iki yıl boyunca memeden kesilene dek Allah’ın bize verdiği bir ödül olarak kabul ettik, " diyecekti. Ardından onu Mekke'deki annesinin yanına götürdük ama bize getirmiş olduğu iyilik ve bolluk nedeniyle onu yanımızda tutmak için yanıp tutuşuyorduk. Annesine, "Biraz daha büyüyüp, Mekke'deki hastalıklardan uzakta güvenli olana dek bizim yanımızda kalması çocuk için çok daha iyi olur, " dedim ve razı gelene dek ısrar ettik.

Köylü kadının çocuğun kendisiyle daha güvende olacağı savını kurnazca kurgulamış olmasını hayal etmek ne kadar kolaysa, gözyaşlarına boğulmuş halde kollarını açıp bebeğini kucaklayıp göğsüne bastıran ama onu yanında tutmakla güvende olması arasında ikilemde kalan anneyi gözümüzün önüne getirmek de o denli kolaydır. Ancak altıncı yüzyılın gerçekliğinden daha çok neredeyse kesinlikle yirmi birinci yüzyıl duygusallığına benzeyen böylesi bir sahnenin yaşandığına dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Çocuğun bakım süresini uzatma teklifini kabul ederek Halime'yle beraber ıssız çöle geri gönderdiğinde Emine'nin aklında oğlunun fiziksel sağlığından çok daha fazlası vardı.

İşin acı gerçeği tekrar evlenememiş olmasıydı. Geleneksel olarak yeni dul kamış olan bir kadın, özellikle de yirmili yaşlarının başında ve yeni doğmuş bir bebeği varsa hemen tekrar evlenirdi. Eğer gerekirse kayınbiraderlerinden biri öne çıkardı, ikinci veya üçüncü eş olarak bile evlense hem kendisinin hem de çocuğunun konumunu garanti altına almış olurdu. Fakat yeni ve müreffeh Mekke'de bu eski

kurallar sapır sapır dökülüyordu. Esas olarak Emine kayınpederi Abdülmuttalib'in koruması altındaydı fakat neredeyse kendi öz oğlunu öldürmenin eşiğine gelmiş olma travmasının ardından Mekke'nin efsanevi önderi hızla ihtiyarlamaktaydı. Onun düşüşüyle birlikte Hâşimî Kabilesi de hem etki hem de refah açısından zayıflamaya başlamışta. Ümeyye kabilesi yükselişteydi ve Hâşimîler henüz kendilerinden daha fakir olan akrabaları seviyesine, en azından şimdilik, inmemiş olsalar bile, kimsenin Emine'yle evlenerek ve mirası olmayan oğlunu evlat edinerek elde edeceği bir avantaj bulunmamaktaydı. Kadının kaderinde dul kalmak vardı ve üvey kardeşleri dahi bulunmayan tek çocuk olan oğlu da Mekke toplumunu oluşturan sık aile ilişkileri yumağından koparılmış durumdaydı. O nedenle ve özellikle de o emzirme ücretini daha ileriye ertelemeye gönüllü de oldukları için oğlunu bakıcı aileyle bırakmaktan başka bir seçenek bulunmadığını hissetmiş olsa gerekti.

Hz. Muhammed yeniden dağlara geri götürüldü ve böylece Bedevi hayat tarzı da iyice benliğine işleyecekti. Cizvitlerin kurucularından olan ve modern psikolojiyi birkaç asır öncesinden gören Frantis Xavier, "Bana bir çocuğu yedi yaşına kadar emanet edin, ben de size bir erkek vereyim. " demişti, şimdi Hz. Muhammed bu durumdaydı. Bedevilerin arasında geçirdiği çocukluğu onu olacağı kişilik yapmada büyük bir rol oynayacaktı.

Çöl yaşamının çok övülen saflığı aslında yokluğun kıyısında olmanın, şımaracak hiçbir şeyin bulunmamasının saflığıydı. Memeden kesildikten sonra, deve sütü ile kış mevsiminde üretilen tahıl ve bakliyattan oluşan alışıldık Bedevi gıdalarıyla beslendi; kıtlık içindeki bir hayat tara için bile kıt bir beslenme düzeniydi, eti için hayvan kesmek yalnızca büyük bir kutlama veya ziyarete gelen önemli bir şahsiyet için yapılırdı. Hiçbir lüksleri yoktu, bal ve hurmanın tatlılığından bile mahrumdular. Ancak kıt kanaat bir hayat olduğu kadar da sağlıklı bir hayattı çünkü neredeyse tümüyle açık ve temiz havada yaşıyorlardı.

Yüksek çöl platosu, doğanın gücü içerisinde onunla yaşamayı öğrenme sanatı sunan bir ilk eğitim gibiydi. Kıştan yaza ve sonra tekrar kışa hayvanları otlatmak için doğru zaman nasıl bilinir? Ortalıkta tek bir damlası bile görünmüyor gibiyken nasıl su bulunur? Devetüyünden yapılma uzun siyah çadırlar kış gecelerinde sıcak tutması, yazın da gölge vermesi için nasıl ayarlanır? Her çocuk elinden ne iş geliyorsa onu yapıyordu. Yürümeye başlar başlamaz Hz. Muhammed evlatlık kardeşlerinden biri olan Şeyma'nın koruyucu kanatları altında sürüyü gütmeye gönderilmişti. Geniş ailelerde büyük çocukların küçüklere yaptığına benzer şekilde, minik bacakları yorulur yorulmaz onu yeni yetme kalçalarının üzerinde taşır ve gözünün önünden ayırmazdı. Hz. Muhammed de aynı şekilde onu seyrederek keçilerle develerin nasıl idare edildiğini öğreniyor her işten anlayan tam bir Bedevi çocuğu oluyordu, ancak tek bir farkla, herkes onu Kureyş Kavmi'nin bir ferdi anlamına gelen Kureyşi diye çağırıyordu.

Bu isim Halime'nin kabilesiyle bir arada yaşamasına rağmen sanki onların bir parçası olmadığının sürekli kendisine hatırlatılması gibiydi; o başka bir yere, garip bir şekilde "Hicaz" yani engel anlamına gelen geçit vermez girintili çıkıntılı sıradağların öteki taratma aitti. Mekke'nin buradan yalnızca 80 kilometre uzaklıkta olmasına rağmen sanki bin kilometreymiş gibi geliyordu. Mekke'den bahsederken Bedevilerin tüyleri ürperiyordu. Bütün o insanlar duvarların arasına sıkışmış, dolaşacak bir yerleri bile yok mu? Açık ufuk manzarası gibi en temel şey bile çevredeki dağlar tarafından engellenmiş mi? Bir insan nasıl öyle yaşayabilir? Ancak yine de ekonomik anlamda şehir halkına güvendiklerinin göstergesi yarım ağızlı isteksizce bir saygı da besliyorlardı ve Hz. Muhammed'in kendisi de bu güvencenin günlük hatırlatması gibiydi.

Beş yaşına geldiğinde artık hayvanları kendi başına idare edebiliyordu. Develer sanki hiç sonu gelmeyecekmiş gibi su içerlerken ve kanlarındaki alyuvarlar yeniden suyla tanışıp hörgüçleri şişerken kuyunun başında beklerdi; av kokusunu aldıklarında ulumaya başlayan çakallara karşı gece boyunca sürüyü beklerken bastıran uykuya direnirdi; çalılıklardaki çöl tilkilerinin hışırtısını veya

yakınlarda sessizce dolanan dağ aslanının dinmek bilmeyen endişeli saldırma girişimlerini dinler, ertesi sabah kumların üzerinde ayak izlerini net olarak görürdü. Çöl yaşamının her türlü yapmacıklık ve hırstan arınmış bir tevazu dersi olduğunu kimsenin ona söylemesine gerek yoktu. Dünyanın ne denli geniş ve canlı, içinde yaşayan insanoğlunun ise yine o denli küçük olduğunu kendi bedeninde hissediyordu.

Gecenin soğuk havasına gündüz biriktirdiği sıcaklığı salan güneşten kavrulmuş çöl kayaları bile sanki nefes alıp veriyormuş gibi görünüyordu. Başımızın üzerindeki sonsuz gök kubbede dolanan yıldızlar ile her biri kendi masalını anlatan takımyıldızlar, aşağıdaki çocuğu korkutmuyordu. Burası dört bir yanımızda elle tutulan varlıkların bulunduğu ruhların yaşadığı bir dünyaydı. Yoksa tamamen çıplak bir vadinin ortasında bütün olanaksızlıklara karşı ayakta kalmış yalnız bir ağacın direnişi başka nasıl açıklanabilirdi? Veya gökten sanki dev bir el getirip oraya bırakmış gibi tek başına duran devasa anıt kaya parçası? Ya da bir kayanın yarığındaki derinlerde gizlenmiş bir pınarın aniden hayata gelip eğilip su içmek üzereyken sanki seninle konuşuyormuşçasına köpürmesi? Bu yerlerin ruhları, cinleri, tekinsizdi, beklenmedik şekilde hem iyilik hem de kötülük gelebilirdi bunlardan.

Her halükarda bunlara saygı göstermek şarttı. Aynı Hristiyanların kötülükleri uzaklaştırmak için yaptıkları haç çıkarmaya benzer şekilde gece kamp yapan göçebeler de büyülü sözler söylerlerdi: "Bu gece, cinlerin vadisinin hâkimiyetindeki bu yerde, bulunabilecek her türlü kötü ruhtan koruman için sana sığındım. " Ve eğer olur da bu dünyayı size bahşedilmiş saymaya kalkarsanız altınızdaki toprak bile size acizliğinizi hatırlatır ve sarsılmaz denilen kayalıklar titremeye, savrulmaya ve hatta homurdanmaya başlar ve Allah'ın gazabı gibi hissedilen şeyden size kaçıp saklanacak yer bırakmazdı.

Çölde kimsenin insanoğlundan daha yüce bir güç olduğuna dair vaaz vermesi gerekmezdi. Gücün ister doğal ister doğaüstü olduğunu düşünün (ki altıncı yüzyılda bu ikisinin arasında fark yoktu) bunun farkında olmayan kimse hayatta kalamazdı. Peki, o halde tüm

dünyası elinden hoyratça alındığına göre Hz. Muhammed nasıl hayatta kalacaktı? Hiçbir uyarı verilmeden beş yaşındaki çocuk sahip olup olacağı yegâne kardeşlerinden koparılıp anne diye bildiği tek kadın tarafından dağların öte tarafındaki tamamen yabana bir ülke gibi görünen şehre getirilip teslim edilmişti. Bakıcı ailesini tekrar görene dek aradan elli beş yıl geçmesi gerekecekti.

Halime'nin neden Hz. Muhammed'i Mekke'ye geri getirdiğinin bilinen geleneksel hikâyesi bir çeşit İlâhî açık kalp ameliyatı masalı gibidir. İbni İshâk bunu ilk önce Halime'nin ağzından anlatıyor: "Beyazlar giymiş iki adam benim Kureyşi kardeşimi yakaladılar ve yere yatırıp karnını açtılar ve içini karıştırdılar. Ona doğru koşturduk, bulduğumuzda yüzü kıpkırmızıydı ve ayağa kalkmış duruyordu. Kollarından tutup ne oldu diye sorduk. "İki adam geldi ve beni yatırdılar sonra kamımı açtılar ve ne olduğunu bilmiyorum ama içimde bir şey aradılar. "

Aynı hikâyenin daha sonraları anlatılan iki ayrı şeklinin yetişkin Hz. Muhammed'in kendi ağzından aktarıldığı söylenir. İlkinde bu olay sırasında kaç yaşında olduğunu belirtmez, "Birinin elinde içi karla dolu altın bir çanak bulunan iki adam bana doğra geldi. Sonra beni yakalayıp kamımı açtılar ve kalbimi dışarı çıkarıp açtılar. İçinden siyah bir damla alıp attılar sonra da kalbimi tertemiz olana kadar karla yıkadılar. "

Ne var ki, sonraları anlatılan ikinci ve daha süslenmiş olan şeklindeyse Hz. Muhammed bu meleklerin ziyaretini çocukluğu değil, Mekke'den ayrılıp Medine'ye yola çıktığı yetişkinlik zamanlarına yerleştiriyor. "Ben Medine vadisinde bir yerlerdeyken iki melek bana geldi. " diyor. "Bunlardan biri yere indi diğeriyse cennet ile yeryüzü arasında kaldı. Biri diğerine, 'Göğsünü aç, ' sonra da, 'Kalbini çıkart. ' dedi. Diğeri aynen böyle yaptı ve Şey tarım kalbimdeki kir olan bir kan pıhtısını alıp çıkardı ve attı. Sonra ilki, 'Kalbini tabak yıkar gibi yıka, sonra da göğsünü de örtüsü gibi güzelce temizle. ' dedi. " Sonra da beyaz bir kedininki gibi yüzü olan İlâhînin ruhu Sakine'yi çağırdı ve onu kalbimin üzerine yerleştirdi. Ardından diğeri "Göğsünü dik. " dedi. Bunun üzerine göğsümü diktiler ve peygamberlik

mührünü iki omuzumun arasına yerleştirdiler ve arkalarını döndüler. Bütün bunlar olurken ben her şeyi sanki bir kenarda seyirciymişim gibi seyrediyordum.

Her anlatışta birbirine eklenen yeni ayrıntılarla (çölün ortasındaki kar, İlâhî ruhun beyaz yüzü, meleklerin arasındaki konuşma) hikâyenin aldığı biçimi görebilirsiniz. Hikâye geliştikçe daha az Araplara özgü olmaya başlıyor ve dünya çapındaki kahramanlık öğelerini çağrıştırıyor: Yunan ve Mısır tanrısı efsanelerini (altın çanak, kedi yüzü); Hristiyanlıktaki Şeytan’ın kalbe bir pıhtı gibi yerleşmesi fikrini; Yahudi sufiliğini (Sekine, Kabala'daki Şekina'nın Araplardaki yansımasıdır) ve Budist geleneklerini (kürek kemikleri arasına yerleştirilen gizemli peygamberlik mührünü) çağrıştırıyor ve aslında neredeyse bir rüyaya dönüşüyor.

Hz. Muhammed'in, ister çocukluğunda ister yetişkinliğinde deneyimlemiş olsun, bu sahneyi betimlemesinde kullandığı dingin güzellikte, Hira Dağı’nın tepesinde yaşayacağı terörden eser yok. Bu onun yazılmış olması gereken biyografisinin parçasıydı; inananları tarafından daha sonra yazılanlar, Kuran’ın mucize ve kehanetlerden ısrarla uzak durulması emrine rağmen, yaratılan mucizeler ile gerçekleşen kehanetler konusundaki beşerî ihtiyaçlarla doldurulmuştu. Bunların maddi delillerle pekiştirilmiş inanca ihtiyaçları vardı dolayısıyla İlâhî güç tarafından kutsanmış bir insan olan Hz. Muhammed'in de popüler beklentilere uyum göstermesi konusunda ısrarcı oldular. Her ne kadar Kuran’ın öğretisinin aksine olsa da Hz. Muhammed'in kalbinin saflığının bedensel bir görünümünü resmetmek adına mucize geleneğini kullandılar ve insanların anlayıp kavrayacakları mucizevi bir görüngü yarattılar. Mucizelerin somut olduğu bir dünyada bu alışıldık bir şeydi ve beklenen bir şeydi ve Hz. Muhammed'in ana rahmine düştüğü gece Abdullah'ın alnındaki parlak ışık veya Emine'nin hamile karnının ışıması ya da aniden Halime'nin sütünün bollaşması gibi diğer hikâyelerin bir parçasıydı.

Ne var ki, Halime'nin anlattığı şekilde (ya da en azından ona atfedildiği kadarıyla) ne kendisi ne de kocası o dönemi bu şekilde

görüyorlardı. Kendi oğullarının beyazlar giymiş iki adam görmüş olması hikâyesine hiç kulak asmadılar ve sağduyulu her ebeveynin yapacağı üzere şüpheyle yaklaşarak çocuğun aşın gelişmiş hayal gücüne yordular. Pratik insanlar oldukları için bu olayı da hastalıktır diye yorumladılar. "Hz. Muhammed'i alıp çadıra getirdik ve kocam da 'Korkarım bu çocuk bir tür nöbet geçirdi, bir kere daha olmadan önce onu Mekke'ye geri götürmeliyiz. ' dedi, " diye hatırlıyor Halime. Aslında gerçekten korktukları şeyin çocuğun bir cin tarafından ele geçirilmiş ve "hastalığın onu yıkması" olduğunu da ekliyor.

Bu kadarcık veriyle koltukta oturup tanı koyma oynamak ve bazılarının yaptığı gibi bunu kullanıp olayın bir mucize hikâyesi değil Hz. Muhammed'in açıkça epilepsiden mustarip olduğunu iddia etmeye çalışmak çok garip görülebilir. Özellikle de bu her ne idiyse bir defaya mahsus bir olaydı. Eğer gerçekten epilepsi nöbetlerinden mustarip olsaydı Mekke'deki çok sayıda muhalifleri kesinlikle onun bu durumundan fazlasıyla yararlanırdı ancak onun vaazlarına karşı ağızlarına gelen birçok savı söylemiş olmalarına rağmen (onun bir masalcı olduğunu, rüya gördüğünü, yalancı ve büyücü olduğunu söylemişlerdi) bunu hiç kullanmadılar.

Sonunda bu işe meleklerin karışmış olduğu olayın en önemli işlevi muhtemelen bir hayli sıradandı; hakkında anlatılacak bir şey yaratılmış olmasıydı. Hz. Muhammed'in Mekke'ye geri götürülmesinin gerçekçi nedeni dışında inançlı Müslümanlar açısından geri gidişine dair daha tatmin edici bir açıklama yaratılmasına vesile oldu zira o esnada Emine'nin talihinde de herhangi bir düzelme olmamıştı dolayısıyla Halime ve kocasının hizmetlerinin karşılığını alabilme umutları da sıfıra yakındı. Hz. Muhammed beş yaşındayken fakirliğin kıyısında yaşayan bir aile için fazladan besleyecek bir boğaz daha haline gelmişti.

Halime'nin annesine geri götürüp teslim ettiği çocuk, genellikle onun yaşındakilerde olan tombulluktan eser bulunmayan, ince, kaslı ve bir Kureyşi'den daha ziyade bir Bedevi'ydi. Çöl koşulları, derisinin kırışıkları ve gözeneklerinin içine işlemiş incecik toz çizgileriyle ellerine; güneşe ve kum fırtınalarına karşı kısılmış gözlerine; araları

genişçe açılmış parmakları ve topuklarındaki derin çatlaklarla sertleşmiş tabanlarında ayaklarına yazılmıştı. Emektar eşeğin üzerinde o gün Mekke'ye yol alırken duygu yoğunluğundan, burnuna çarpan kokulardan, gürültü ve seslerden, renklerden, insanların aceleciliğinden, giysilerinin güzelliğinden ve tenlerinin yumuşaklığından şaşırmış ve bunalmış halde hiç şüphesiz büyük şehirdeki bir köylü çocuğuydu. İnsan onu sinmiş ve bakıcı annesinin eteğine yapışmış bir şekilde Emine'nin evine girerlerken hayal ediyor ama o muhtemelen çölde hayran olunan genç bir delikanlının metanet gösterisiyle dudakları sıkı sıkıya kapalı dimdik durmuştu.

Artık hayvanların sıcaklığı ve devetüyü çadırın yumuşaklığı yerine sert taş duvarlar içerisinde, kardeşliklerinin alışkın olduğu hengâmesi yerine yabancı bir anneyle tek başına ot yatakta uyuyacaktı. Tüm Bedeviler gibi o da evin duvarlarının içinde ve Mekke çanağını oluşturan ve şehri çevreleyen dağların arasında kendini kuşatılmış hissetmiş olsa gerekti. Issız çölde çok yalandaymış gibi duran yıldızlar aniden yemek yapmak için yakılan ateşlerin kesif dumanlarından uzaklaşmış ışıkları zayıflamış görünüyordu. Alışık olduğu temiz hava ve açık alanları özlerken hiç mümkün olacağını bilmediği bir yalnızlık hissetmiş olsa gerekti. Çölün ıssızlığına alışıktı fakat bu bambaşka bir şeydi; bu ıssızlık değildi (bir sürü insanın birbirlerinin üzerinde sıkışmışken öylesi mümkün değildi) bir çeşit izole edilmişlik hissiydi. Sözüm ona kendi kabilesi olan insanlara arasında bile kendini yabana gibi hissediyordu.

Yalnızca konuşma tarzı bile onun bir yabana diye damgalanmasını sağlıyordu, Bedevi şivesi ve vücut dili, kabul edilmek için can atan tüm çocuklar gibi Kureyşi tarzını kabullenip öğrenene dek diğer çocukların alay konusu olmuştu. Gözlerinin kenarlarına belirgin bir ihtiyatlılık yerleşti, gülümsemesi dikkatli ve belli belirsiz bir hal aldı; on yıllar sonra halkının kahramanı olarak karşılandığında bile pek nadiren güldüğü görülmüştü. O bir Kureyşi ve Kureyşi'lerin içinde bir Hâşimî'ydi, takat varlığının herhangi bir önemi varmış gibi durmuyordu, insanların, babalarının kim olduğuyla tanımlandığı bir toplumda babasının olmaması, onu ömür boyu kovalayacak olan kaderiymiş gibi görünüyordu. Henüz buna bir isim bulamamış olsa

da kendini tekrar tekrar ispat etmek zorunda olduğunu hissedip, sürekli hangi şartlarda ve kimin lütfu sayesinde var olduğunu sürekli merak etmiş olsa gerekti.

Yetim olmanın anlamı buydu, sıradan bir çocukluktaki umursamazlık ve özgürlük onun asla sahip olamayacağı şeylerdi. Asla herhangi bir şeyi kendisine bahşedilmiş gibi kabul etme mutluluğunu tadamayacaktı. Kendisini biçimlendirip onu o yapan şey tam olarak buydu. Rahat bir yaşam sürmekte olan insanlar bunun ne olduğunu sorma ihtiyaç hissetmezler. Onlar zaten toplumun içindedirler ve onlar için mevcut düzen zaten olması gerektiği gibidir. Statüko öylesine bahşedilmiştir ki sadece sorgulanmadan değil üstelik görülmeden devam ettirilmekte ve gözler hep kaçırılmaktadır. Neden sorusunu sorma ihtiyacı duyanlar yerleri belirsiz ve bu nedenle varlıklarından memnun olmayanlardır. Peki, kimler kökten yeni cevaplarla ortaya çıkabildi?

Psikologlar küçük yaşta yetim kalanlar arasından hatırı sayılır derecede büyük başarı elde edenlerin listesine dikkat çekiyorlar. Bu kişilerin arasında Konfüçyüs, Marcus Aurelius, I. 'Fatih' William/ Kardinal Richelieu, metafizikçi şair John Donne, Lord Byron, Isaac Newton ve Freidrich Nietzsche ilk ağızda sayabileceğimiz birkaç isim, ayrıca muhtemelen Hz. İsa'yı da katabiliriz zira doğduğu andan itibaren Yusuf dini hikâyelerden ansızın yok oluveriyor. Tüm beklentilerin aksine erken yaşta yaşanan kayıplar başarının tetikleyicisi olabilirmiş gibi görünüyor. Bir araştırmacının açıkladığı üzere, kırılganlığının farkında olmak çelişkili bir biçimde güçlendirici etki yaratabiliyor. "Yaratıcılığın ayırt edici özelliği olan ahlak ve vicdan sorunsalına, yetişkinliğe doğru yol alırken yetim çocuğun hissettiği adaletsizlik duygusu da ekleniyor ve nihayet bir "kimliğe susamışlık" ile bu dünyada izini bırakma ihtiyacı olarak gelişiyor. "

Eğer Hz. Muhammed'de böyle bir susamışlığın varlığı söz konusu idiyse bu çok kısa sürede ikiye katlanacaktı. Emine'nin çocuğunu bu kadar uzun süre boyunca Bedevi bakıcı aileyle bırakmasının nedeni üzerine ancak fikir yürütebiliriz çünkü o da hikâyeyi kendi açısından anlatacak kadar uzun yaşayamadı. Ve belki de bu yüzden çocuk

kendisine geri getirildikten sadece birkaç ay sonra onu 350 kilometre kuzeydeki Medine'ye götürdü.

O devirde bir kadın için, üstelik yarımda küçük bir çocuk varsa, bu hiç te hafife alınacak bir yolculuk değildi; o halde sorulması gereken soru niye bunu göze aldı? Öleceğini biliyor muydu? Oğlu doğduğundan beri mi sağlıksızdı ki bu da yeniden evlenmemesinin bir başka nedeni olabilir miydi? Eğer zaten gerçekten hasta idiyse bu yolculuk onun için son derece tehlikeli olabilirdi, çok zorlayıcı bir nedeni bulunuyor olsa gerekti.

Mevcut şartlarda çocuğunun Mekke'deki geleceği pek parlak görünmüyordu fakat Medine başka bir seçenek sunuyordu, Hz. Muhammed'in büyük ninesi Medineliydi ve büyükbabası Abdülmuttalib de orada doğmuştu, dolayısıyla Emine de hasta bir kadının umutsuzluğu içinde bu yolculuğu yaparak ölmeden önce çocuğu için güvenli bir yuva bulmaya çalışmış olabilirdi. Fakat görünen o ki bu ziyaretin Hz. Muhammed'in Medineli uzak akrabaları üzerinde pek az etkisi olmuştu. Sonunda kırk altı yıl sonra orada sığınacak bir yer bulduğunda akrabalarından herhangi birinin özel bir karşılama yaptığına dair hiçbir söz edilmiyor yalnızca atalarından bir kısmının köklerinin burada olduğu kaydediliyor. Görünen o ki, her türlü anlamlı kan bağı çoktan ortadan kalkmış.

Emine'nin hangi hastalıktan mustarip olduğuna dair hiçbir ayrıntı bulunmuyor. tüm bildiğimiz, Medine'den geri dönüş yolu üzerinde iki şehir arasında yan yol noktası Abwa'da, babasız doğan çocuk annesinin ölümüne de şahit olacaktı. Birlikte yolculuk yaptıkları küçük kervan çocuğu Mekke'ye geldiklerinde büyükbabasının evine teslim etti. Artık altı yaşına gelmiş olan çocuk şimdi hem yetim hem de öksüzdü ve tek mirası dünyadaki yerine dair duyduğu derin güvensizlik hissiydi.

Dört

Geleneksel rivayetlerde Hz. Muhammed'in büyükbabasının en gözde torunu olduğu savunulur. Ne de olsa duygusal mantık da bunu dayatıyor. İnançlı Müslümanlar açısından böylesine sevilen bir kişiliğin görmezden gelinip ihmal edilmiş olunması fikri insanları yaralıyor, dolayısıyla altıncı yüzyıl Mekke'sinin gerçekliği daha rahatlatıcı bir gerçeklikle uyumlandırılmış oluyor; öksüz ve yetim kalan, çocuk, olayların içerisinde büyük roller oynamış büyükbabasının dizinin dibinde onun ağzından kabilesinin efsanelerini dinleyerek kimliğini keşfeder.

Abdülmuttalib öylesine hasta ve güçsüzdü ki bastonla yürürken bile acılar içindeydi. Kendisini her gün kilimle kaplanmış bir tahtırevan üzerinde Kabe'nin bulunduğu mahalleye taşırlar, orada palmiyelerin gölgesinde oturur ve insanlar uzun ömrüne duydukları saygıyla kendisini selamlar ve akıl danışırlardı. En gözde torununun tahtırevana çıkarak onun yanma oturduğunda ihtiyarın gözlerinin parladığını ve çocuğun da gözlerini dört açıp ihtiyar adamın üzerinde oturdukları kilimin desenleri kadar zengin ve karmaşık olan kabilesinin mirasını çocuğa anlatmasını hayal etmek bir hayli kışkırtıcı olurdu. Onun soyu buydu -Mekke'deki anlamıyla onun gururu. Birisinin kim olduğu, onun atalarının kim olduğuyla belirlenirdi; öylesine ki, bütün Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da halen yapılmakta olan, Hebron'daki Hz. İbrahim'in türbesinden ünlü rabbiler ile imamlarınkine dek tapınma seviyesinde saygı gösterilen bir atalarımız kültü bulunmaktaydı.

Böylesi bir ata soyundan gelmiş olmaktan o çocuk yaştaki Hz. Muhammed tam olarak nasıl bir rahatlama bekleyebilirdi? Örneğin, nasıl dünyaya gelmiş olduğunun dramatik hikâyesinden ne çıkarması gerekirdi? Aslında bu ihtiyar adamın az daha kendi oğlunu, Hz. Muhammed'in babasını anlamsız bir kaya parçası önünde öldürmüş olmasını mı? Yoksa erken dönem tarihçilerin varsaydıktan üzere

kendisinin özel olduğuna dair bir işaret olarak mı aldı bunları? Babasını hiç görmemiş olan bir çocuğa bir gurur duygusu ya da kalıtımsal bir büyüklük hatırası vermiş olabilir miydi? Eminiz istenen amaç buydu ancak yine de ne annesi ne de babası olan bir çocuğun anlatılanları tamamen farklı bir yönden algılayıp, gözlerinin gururdan değil de korkudan fal taşı gibi açılmış olduğunu da düşünmeden edemiyor insan. Bildiği tek şey bu ihtiyarın kendisini de kolaylıkla öldürebileceğiydi.

Aslında tüm olay muhtemelen hayli tartışmalı, çünkü Hz. Muhammed'in bu hikâyeyi büyükbabasından dinlemiş olması ihtimal dışı. On sekizinci yüzyıl Avrupa'sında Philippe Aries'in "Çocukluk Döneminin İcadı" diye adlandırdığı kavrama dek çocuklar yalnızca küçük yetişkinler olarak görülmekteydi Öylesine yüksek ölüm oranlarıyla duygulara yer yoktu. Özellikle de yetimlere karşı. Abdülmuttalib çocuğun varlığını kabul etmiş olsa bile bunu yalnızca etrafta dolanan bir oğlan daha diye yapmış olabilir. Ve Hz. Muhammed de eğer büyükbabasını görebilmişse muhtemelen sadece uzaktan, dikkat edemeyecek kadar yüksekte ve kendinden gayrı iyi gelecek vaat eden daha birçok bol bol torun torbaya sahip bir şahıs olarak görmüştür. Kovalanacağını, hakaret işiteceğini, işe yaramaz bir hayalci deneceğini bile bile ihtiyar adama yaklaşmaya cesaret etmiş olamaz. "Gir bir işe yara", "Git odun topla, su çek, ortadan toz ol. " derler sonra üzerine bir de okkalı tokat yapıştırırlardı.

Sonunda, görmezden gelindiği ve kenara itilmişlerin zorla öğrendikleri gibi uyum sağlayıp hayatta kalmayı öğrenene dek kendisine bir oda verilmiş olmasına şükretmiş olsa gerekti. Kan bağından gelen hakları olmayan bir erkek çocuğun varlığı dikkat çekmemeye ve arka planda durma gibi şartlara bağlıydı. Ne ki, kendi toplumunu böylesine net görebilmesini sağlayacak olan şartlar da tam olarak bunlardı. Kendi kanından olanların ona onlardan biri olarak değil ama kendilerindenmiş gibi davranması, parçası olduğu ama kendisine yer yokmuş gibi görünen bu toplumda var olan ikilemlerin farkına varmasını sağladı.

Altı yaşındaki çocuğun gördüğü, toplumdaki kutsal ile din dışı kötülükler öylesine iç içeydiler ki hangisi nerede başlıyor nerede bitiyor fark edilmiyordu. Mekke, çoğu modern Batılıların hayal ettikleri gibi geri kalmış ve izole bir yerleşim bölgesi değildi. Kuzeyden güneye uzanan ticaret yolu üzerinde Yemen'in limanlarından Akdeniz'e ve Şam ile ötesine giden batı Arabistan boyunca merkezi konumda ve refah içindeki sermayedar bir şehirdi. Kureyşlilerin dehası ticaret kervanlarıyla ile hacca gelenleri kurnazca birbirine bağlamak olmuştu. Dini hürmet ile kâr, şehirlerinin refahını iten ikiz motorlardı.

Kureyş Kavmi'nin Mekke'nin kontrolünü eline almasının, antik tapınağı onarmalarının ve kendilerini yeni muhafızları olarak ilan etmelerinin üzerinden henüz sadece beş kuşak geçmişti. Tarih boyunca yaşanan çoğu kitlesel göçte olduğu gibi onlar da bir felaket sonrasında Yemen'den zorunlu olarak kuzeye göç etmişlerdi. Bu vakadaki felaket ise, İncil'de Şeba diye bilinen Sana şehrinin dışındaki tepelerdeki kalıntılarda hâlâ görülebilen devasa Marib Barajının yıkılmasıydı.

Bu baraj sayesinde çeyrek milyon dönüm sulanabilir tarım arazisi yaratılmıştı. Sulamayla birlikte büyük ölçüde çoğu kişinin gözden kaçırıp ihmal ettiği ama özsuyundan mürrüsafi denilen ve değerli bir reçine türü elde edilen yöreye özgü ince dikenli laden ağaçlarının dikilmesiyle de medeniyet canlanmıştı. Fakat her zaman olduğu gibi refahla birlikte açgözlülük, açgözlülükle de dengesizlik gelmişti. Yemen'in kontrolü Bizanslıların desteklediği Hristiyan Etiyopya'dan İranlı Zerdüştlere onlardan da bağımsız krallıklara geçti (bunlardan biri beşinci yüzyıldaki Yahudi bir kraldı). Ardından bu döngü her seferinde savaşlar ve silah gücüyle defalarca tekrarlandı. Savaşların yarattığı kargaşa ortamının kaçınılmaz zararı Marib Barajının bakımının ihmal edilmesi olarak kendini gösterdi. Barajın nihayet yıkılmasıysa son derece basit ve gülünç bir nedenden ötürü gerçekleşti. Köstebekler barajın devasa killi topraktan yapılmış bendinin derinliklerine kadar yuvalar kazmışlardı sonunda bu yıkıldı ve tüm bölge kurak çöle dönüştü. Abdülmuttalib'in efsanevi büyük büyükbabası Kusay’ın da aralarında olduğu birkaç kabilenin başını

çektiği, kuzeye doğru kitlesel bir göç başladı. Tek bir kabile altında birleşen aileler "bir araya gelenler" anlamındaki Kureyş adını aldılar ve sırtlarını yalnızca Yemen'e değil tarıma da döndürdüler. Mekke'ye yerleştiklerinde de kutsalı kontrol edenlerin asla aç kalmayacaklarını anladılar.

Sahiplendikleri kutsal mekân kısa süre içerisinde Kâbe adıyla bilinecek ve İslâm'ın merkezindeki odak noktası olacak yerdi ancak üzerini kaplayacak olan yüksek kübik şekilli yapı henüz inşa edilmemişti ("küp" kelimesi doğrudan Arapça kâbe kelimesinden gelmektedir). Hz. Muhammed'in burayı ilk gördüğü sıralarda en azından günümüz seviyesine göre görece mütevazı bir durumdaydı. Taş ve kilden yapılma duvarları henüz yalnızca bir insan boyu yükseklikteydi ve çatısı da üzerine örtü örtülmüş palmiye yapraklarıyla kaplanmıştı. Göçebe hayvan çobanlığı hayatından yeni çıkmış bir çocuğun gözünde burası ona oldukça tanıdık geliyordu çünkü onlarda küçükbaş hayvanları kapattıkları ve Ariş dedikleri ağılların üzerini palmiye yapraklarıyla örterlerdi. Ancak bu terimin bütün Orta Doğu coğrafyasında ayrıca derin ve gizemli bir önemi daha vardı.

Ariş, Hz. Musa'nın çevresindeki İsrailoğullarıyla birlikte kırsalda inşa ettikleri sığınağın kadını Sami dildeki ismiydi ve yalnızca korunan bir yer değil aynı zamanda insanlar ve hayvanları için de 'Tanrı benim çobanımdır. " ile ifade edilen bir sığınak, kutsal barınak ve korunacak bir yer anlamını taşıyordu. Dolayısıyla bu mabet, içerisinde bizzat Allah'ın ruhunu barındıran nihai korunakta. İbranice eşanlamlısı Elohim veya daha kadını Mezopotamya dilinde El denilen ve altındaki tüm kabile Tanrıları ve totemlerinin üzerinde hüküm süren üstün İlâhî güç, baş tanrı Allah.

Yükseklik ve azamet gibi çok eski simgeleri düşünürseniz bu şehrin üzerinde de aynı Atina'daki Parthenon veya eski Kudüs'teki Tapmak gibi tüm azametiyle bir tapınağın yükselmesini beklersiniz. Fakat eski Kâbe "yüksek mekânlar" geleneğine karşı çıkarak tapınanlarla kutsalı birleştirdi. Burası, sel sularının oyduğu kurumuş nehir yataklarının yarattığı birbirini kesen vadilerin en dibinde yer alan

Mekke'nin en alçak noktasıydı ve bir şekilde bu özellikleri de buranın gizemini artırıyordu. Kâbe'nin etrafındaki küçük açık alan ise evlerin arkasında saklı kalmış gibiydi o yüzden gün ışığına bakan kafesli balkonların altındaki tozlu dar aralıklardan yürürken aniden karşınıza çıkıveriyordu. Sanki şehir Kâbe'yi saklamak için üzerine yığılıyor gibiydi.

Aslında Mekke'nin baş tacı değil göbeğinin tam ortasında, varoluşunun tam merkezindeydi, diğer her şey kelimenin tam anlamıyla onun etrafında dönüyordu. Mekkeliler bir yolculuktan şehre geri geldiklerinde de aynı hacıların yaptığı gibi sol omuzları içe bakar ve her hacının kendi başına yaptığı tavaf etme ritüeline benzer şekilde kutsal mekânın çevresinde yedi kere dönerlerdi: "Buradayım. Benim yerim burası. " der gibiydiler.

Bu aidiyet duygusu, sınırları içerisinde her türlü kavganın yasaklandığı kutsal şehir Mekke'ye üç kutsal ayın sonuncusu olan ve Hac ayı anlamına gelen her Zilhicce ayı sırasında Arap yarımadasının dört bir yanından gelen on binlerce kişi tarafından yankılanmaktaydı. Bu üç aylar sırasında gelip Kâbe'ye giderken ara sokaklarda toplaşıp dualar yakaran hacılarla şehrin nüfusu üçe katlanırdı. "Lebbeyk Allâhümme lebbeyk, lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk, innel hamde venni'mete leke vel mülk, lâ şerike lek. " ("Hizmetine geldim. Ey Allah'ım! Hizmetine geldim. Senin ortağın yoktur, hizmetine geldim. Hamd ve nimet şenindir. Mülk şenindir, ortağın yoktur. ") Bu diğer bütün kabilelerin (Yahudilik ve Hristiyanlığa atıfla) kutsallarını içerip onayan ve aynı zamanda tümünü yerli yerinde, olduğu gibi koruduğu görülen gizemli muğlaklıktaki bir formülasyondu.

Burası Kâbe'nin içerisinde değil onu çevreleyen açıklık alandaydı. Bu yerlerden o zamanlar kaç tane olduğu sorusuysa halen cevaplanabilmiş değildir. Bundan üç asır sonra Şamlı bir tarihçi kendi adlandırdığı şekliyle bu putlardan tam üç yüz atmış adet bulunduğunu iddia etti, bu sayı modern tarihçiler tarafından da pek çok kez dile getirilmiştir. O kadar küçük bir alanda bu denli çok sayıda olmalarının fiziksel imkânsızlığı bir yana bu rakamın kendisi

de kronolojik olarak muhtemelen yanlış tarihlenmiştir, zira bu sayı dokuzuncu yüzyılda geliştirilen İslâmî matematik bilimlerinde tespit edilmiş olan dairenin açısını belirliyordu. Gerçekte bu putlardan en fazla on iki tane olabilirdi ve bunların işlevi tapınma amaçlı değil kabile totemleri olmaktan ibaretti. Bunların Kabe'nin içine değil de çevresine yerleştirilmiş olması da açıkça tek ve tapınağı da burası olan Tanrı'nın altında yer aldıklarını gösteriyordu. Nihayetinde çok tanrılı dönem de böyle bir şeydi. Modern zamanların yanıltıcı fikri olan bir grup, Tanrı’nın aralarında kozlarını paylaştığı inananın aksine tüm kadını çok tanrılı inançlarda daima hepsinin üzerinde ulvi bir Tanrı bulunurdu. Bu diğerlerinin de ulvi Tanrı'yla bağlantılı olduğu söylenirdi ki bu terim hem Eski Ahit'te hem de Kuran'da kullanılmıştır ve sanki kıdemsiz ortak gibi Tanrı'nın ortakları değil bunların daha alt kademe çalışanlar olduklarını açıkça belirtir.

Akla eski moda parlak renklerde boyanıp allanıp pullanmış Hollywood görüntülerini getirdiği için bunları put diye nitelendirmek de aynı şekilde yanıltıcıdır. İşin gerçeği bunların birer heykel olmamasıydı. Eski Ahit, sunakta yer alan on iki taşın "yontulmamış" ve hiçbir surette insan eliyle şekillenmemiş olması konusunda gayet ısrarcıydı. Tam da bu nedenle Mekke'deki totem taşları da en azından insanlar tarafından şekil verilmemiş oldukları için aynı şekilde gizemli güç nesneleriydi. Başka, daha ulvi bir güç onları şekillendirmişti: kumtaşının şekillenmesinin ardında rüzgâr gücü ve zaman, kuvars, feldspat ve mikanın ise volkanik hareketlerle diğer dünyevi güçler ve cennetten gelen yangın denilen meteor düşmesi vardı. Bunlar Kâbe'nin bir köşesine yerleştirilmiş bir futbol topu kadar küçük siyah kaya parçaları veya Manat, Lat ve Uzza adlarıyla bilinen üç adet "Tanrı'nın kızları" gibi yuvarlanmış ve pürüzsüz ya da Hubal gibi en uzun insana bile tepeden bakabilecek kadar büyük taşlar olabilirdi. Boyutundan mı yoksa biçimi ya da parlaklığından mıdır bilinmez her biri çöl ortamında öylesine göze çarpıcı bir görünümdeydiler ki en seküler modern düşüncedeki bir insan dahi bunların varlığının ardında bir tür ruhani gücü sezinleyebilir ve bunları bir şekilde alıp evine getirmek isteyebilirdi.

Bu taşlara dini saygı gösterilir, bezenip süslenir, adaklar sunulur ve kurbanlar kesilirdi fakat hiç kimse önlerinde eğilip secde etmez ve dua etmezdi. Güç, taşların kendisinde değil onların temsil ettiği ve onları yaratan ruhtaydı. Taşlara ellenebilir, insanlar onları görebilir ve dokunabilirdi. Taşlar fiziki bir varlığın güvencesini, Allah'ın yarattığına karşı beşerî ifade ihtiyacını, konuşan ve konuşulabilen bir Allah mevhumunu karşılıyordu. Buna bir tür tanımlanamayan, görünmez ama dünyaya can vermiş gizemli bir gücün kullanıcı dostu yardımcısı gibi işlev gören kişisel bir Tanrı da diyebilirdiniz.

Kâbe'nin içinde neler bulunduğu konusundaki rivayetler ise en az dışındakiler kadar abartılmıştı. Bazı erken dönem İslâm tarihçileri benzer şekilde temkinli yaklaşarak içeride yalnızca Hz. İbrahim'in İsmail'in yerine kurban ettiği koçun boynuzlarının veya sadece som altından bir kumrunun olduğunu söylemişler, başkalarıysa Arabistan'da yaşayan bütün kabileleri temsil eden heykellerle dolu olduğunu iddia etmişlerdi. Ve Meryem ile İsa'nın Hristiyanlar tarafından yapılan resimleri, deve yüküyle hazineler, antika kılıçlar ve daha birçok antika yazmalar bulunduğu rivayet edilmişti. Her rivayetin üzerine yeminler edilmiş, her birinde kişiler bunları ya kendi gözleriyle görmüşler ya da gören birinin yakınıydılar fakat her biri bir sonrakiyle çelişiyordu. Ne var ki, akıldan hiç çıkmayan en büyük ve en gerçekçi olasılık ise aynı bir zamanlar Kudüs'ün kuzeyinde bulunan Yahudilerin kutsallarının en kutsak tapmakta olduğu gibi Kâbe'nin de içi bomboştu. Hiçbir fiziksel nesnenin içine Allah'ın ruhunu yerleştirebilmek mümkün olamazdı dolayısıyla boşluk diğer tüm putlardan veya öbek öbek hazinelerden çok daha yüce bir gizem teşkil etmekteydi.

Geç dönemlerin şehirleşmiş, sofistike Şam ve Bağdat (ki bu İkincisi altıncı yüzyılda henüz ortada yoktu) çevresinde yazan tarihçilerinin İslâm öncesi Mekke'sinin putlara tapınma bataklığına gömülmüş olduğu konusunda neden ısrar ettiklerini görmek pek zor değil. Onlara rehberlik etmiş olan şey Kuran'da bahsedilen cahiliye devri kavramıdır ve birkaç farklı şekilde yorumlandığında putperestlik, barbarlık, karanlık veya cahillik olarak karşımıza çıkar fakat toplamdaki kısa anlam yükü, paganizm olarak kabul edilir ki bu terim

de her türlü kutsal şeyin karanlık cehaletinde yaşayan ve tanrıtanımaz yaratıklar fikrini çağrıştırır.

Fakat paganizm tanrıtanımazlık demek değildi. Tam aksine, tanrıların sayısını fazlaca abartmak yani politeizm (çok tanrılık) demekti. Tamamen ahlâk ve değerlerden yoksunluk, birbirleriyle sonsuz rekabet içindeki tanrıların karmaşası, barbarlık ayinleri ve erotizm yüklü şehvet düşkünlüğü sahneleri, yeni ortaya çıkmakta olan tek tanrılığın daha üstün ahlaki değerlere sahip olma iddiasının ürünüydü. Dolayısıyla kavram tarihi bir gerçeklikten daha ziyade siyasi bir kandırmacadır. Antik çağlarda yaşamış büyük düşünürlerin hepsi pagan idi fakat hiçbirinin ne ruhunda ne kutsallık anlayışında bir eksiklik yoktu. Büyük Yunan filozoflarından herhangi biri son tahlilde kendilerini pagan olarak tanımlalardı. Günümüzde olduğu gibi o zamanlar da bu kelime kötüleyici bir anlamda kullanılmıştı. Köylü demek olan İngilizce "peasant" veya Fransızca "paysan" (Latincede kırsal kesim demek olan "pagus" kelimesinden türetilmiş) kelimesinden gelir; Romalı aristokrat sınıfının gözünde pagan köylü, köylü de pagan anlamını taşırdı.

İslâm'ın gözünde Müslümanlık öncesi Mekke'nin imajı tektanrılığın kabulünden önce Yahudi peygamberlerin İsrail için çizdiği imajla yakın bir paralellik gösterir. İşaya, Yeremya ve Ezekiel’in mecazi olarak Kudüs'ün ve İsrail'in tümünün, tasvirlerinde [halkın] "kahpelik ettiğini" yazarlar. Kadını İsraillileri, bedenlerini değil ama ruhlarını satmakla suçluyorlardı. Ve "kahpelik" kelimesini seçtiklerinde ne yaptıklarını çok iyi biliyorlardı. O zaman da, aynı bugün olduğu gibi cinsellik satardı, cinsel bir mecaz kullandığında insanların dikkatini çekerdin. Ne var ki, er ya da geç insanlar sizi kelimenin düz anlamıyla anlardı.

Buradaki rastlantı, kendilerinden önce gelen Yahudi Peygamberler gibi ilk dönem İslâm tarihçileri de Edward Said'in Oryantalizm adlı klasik eserinde gayet etkili bir şekilde incelemiş olduğu üzere, kendilerinin de en az on dokuzuncu yüzyıl akademisyenleri ve yazarlarından herhangi birisi kadar oryantalist olduklarını ispatladılar. Aslında Oryantalizmin kendisi Orta Doğu'da Avrupa emperyalizminin

gelişinden ve aynı nedenden ötürü de entelektüel züppelikten çok önce başlamıştı. Sekizinci ve dokuzuncu yüzyılların bu son derece şehirli insanları, Kudüs'teki Kubbet-üs-Sahra'nın ihtişamından modern tıp ve bilimin temellerini kuran okullara dek İslâm imparatorluğunun kültürel ve entelektüel başarılarından anlaşılır bir gurur duyuyorlardı. Kendi mükemmelliklerini daha önce var olmuş varsaydıkları ilkellikle karşılaştırdılar ve aydınlanma öncesi ve sonrası halinde bir İslâm portresi ortaya koydular. Günümüzde bizim de Batı'da yapma eğiliminde olduğumuz gibi, onlar da abartılı bir şekilde kendilerinin ve çağdaşlarının o karanlık günlerden bu yana uzun yollar kat etmiş mükemmel varisler ve uygarlığın tepe noktası oldukları fikrini besliyorlardı. Aynı bizler gibi onlar da geçmişi yalnızca kendi başarılarının merceğinden görebiliyorlar, sanki dürbünün tersinden bakarmış gibi resmi çarpıtıyorlardı.

Kuran'da tek bir kez "zillete düşenler" diye yapılan atfı da işte bu şekilde Kabe'de çıplaklık olarak yorumlayacaklardı ki bu tam da aslında onların aydınlanmamış putperestlerin yapmasını beklediği şeydi. Fakat, Yahudi peygamberlerin kahpeliği kınaması hakkındakileri kelime anlamıyla okuyanlar gibi, bunlar da beyinlerine görüntüyü kaydettiler ama mecazi anlamını ıskaladılar. Hacca gelenler gerçekten de kutsala saygıyla gündelik kıyafetlerini bir kenara bırakacaklar ve aynı günümüzde ihram olarak bilmen elde dokunmuş dikişsiz iki parçalık pamuklu kumaşı üstlerine giyeceklerdi. Yalnızca elleri ve ayakları açıkta bırakan alışıldık kat kat elbiselerle karşılaştırıldığında bu çıplaklıktı. Hacılar, Allah'ın huzurunda herkesin eşit olduğunu vurgulamak üzere hiçbir statü veya kabile ayrıcalığına izin vermeksizin en basit ve en mütevazı giysileri giyerek kendilerini bilerek savunmasız hale getiriyorlardı. Savunmasız ve mütevazı olanların haricindekiler el dokuması ihramları satanlardı; hac işini yöneten insanlar Kureyş Kavmiydi.

Din ticaretinde kazanılacak çok para olduğu herkesin bildiği bir konu. Altına yüzyıldaki Kureyş Kavmi de en az günümüzün televizyon Evangelistleri kadar bunun farkındaydı. Mekkeli elitler, Wall Street borsasına eşdeğer seviyede bir tür oligarşik ve gücün, zengin birkaç

kişide toplandığı düzen içerisinde şehri yönetiyorlardı. Giriş daima kontrol ediliyordu ve paralıydı.

Gelen hacılara özel ihram giysilerinin satışı, hacılara su ve yiyecek sağlanması ayrıca onların develerine, eşeklerine ve atlarına da su ile yem verilmesi gibi hac işinin bir parçasıydı. Hangi ailenin hangi iş kolunu yöneteceği de Kureyş Kavmi'nin önderleri tarafından belirlenip tekeller halinde paylaştırılmıştı (Hz. Muhammed'in kendi kabilesi Hâşimîler, Abdülmuttalib'in değerli zemzem suyu kuyusunun sahibi olmasından ötürü su sağlama tekelini kapmıştı). Haccın en küçük ayrıntısı, altın ve gümüşün son gramına ya da eşdeğerdeki mal takasına kadar dikkatle hesap edilmişti. Çadır kurma izni, Kâbe bölgesine giriş, Hubal Taşı önünde okları dağıtan görevli veya kurbanları kesip etlerini dağıtacak kasaplar için ödenecek ücretlerin tümü önceden belirlenmişti ve hepsinden gelen kâr Kureyş Kavmine gidiyordu. İşleri inançtı ve işlerine inançları vardı.

Bedevi yaşam tarzının sert eşitlikçiliği ile doldurulmuş bir erkek çocuk için bütün bunlar bir şok etkisi yaratmış olsa gerekti, inançlı olmayı seçmiş olan kendi halkı, en temel prensiplerini çiğnerken bile dindarlığı vaaz ediyordu. Kuytu bir köşedeki sığınağından yaşanmakta olan bütün bu sosyal adaletsizliği gayet net bir biçimde görebiliyordu. Günümüzde Asya ve Afrika'nın büyük kentlerindekine benzer şekilde, şehir, arka bahçesinden çektiği insanlara hem umut hem de çaresizlik vaat ediyor fakat sonra onları sefalet hayatına mahkûm ediyordu. Şehrin başarısı, refah rüyalarıyla cezbedilmiş ve sayıca sürekli büyüyen alt tabakanın sırtında yükseliyor ancak fakirlik kâbusuna teslim oluyorlardı.

Hz. Muhammed, zenginlerin yapmayı öğrendikleri gibi gözlerini kaçırmayı veya kapatmayı beceremiyordu. Hayat boyu köleliğe bağlı olarak yaşamak bir yana, etrafında sürekli gördüğü sakatların dilenciliğe düşmüş olmasını veya bir zamanların gururlu göçebelerinin sözleşmeli köle olarak kendilerini satmasını görmezden gelemiyordu. Hep yapılması gereken angarya işler için Kâbe mahallesinin etrafında dolaşırken düzenin nasıl işlediğini de öğrendi. Güçlünün nasıl her zaman kârlı ve zayıflarınsa hep zararlı

çıktığını aklına yazdı. Sanki zenginlik kendi başına bir faziletmiş ve Allah'ın onları kolladığının bir işaretiymiş gibi zenginlerin kendinden memnun hallerini gördü. Arabulucuların fakirlik ile ayrıcalık arasındaki anlaşmazlıkları çözmelerini dinledi (her türlü mülkiyetin ortak olduğu Bedevi yaşamından bambaşka bir dünyada yaşanan şehirli anlaşmazlıkları) ve her iki tarafın da memnun ayrıldığı orta yolu bulmadaki becerilerine hayran kaldı. Yeminler edilip iş anlaşmalarının bağlanmasını, ortaklıklar kurulup sözleşmelere şahitlik edilmesini, fiyatların sabitlenip tekellerin bölüşülmesini ve tüm bunların burada kendi mahallesindeki Allah adına mühürlenip vaat edilmesini izledi

Dindarlıkla kâr etme arasındaki bağlantının ne denli derin olduğu hakkında aklında herhangi bir şüphe vardıysa bile her yıl Ukaz'da yapılan büyük panayırda bu ikisinin ne denli uluorta birbirine karıştığını gördüğünde hepsi yok oldu. Bir zamanlar Amerika'da yapılan eyalet panayırları kadar canlı ve gürültülü olan bu etkinlik kutsal hac farizasının dindışı ikizi olarak Hac zamanıyla aynı anda düzenlenirdi Mekke bu zamanlarda yalnızca bir ticaret merkezi değil aynı zamanda bir çekim noktası da oluyor ve Kureyşliler de bunun bütün nimetlerinden faydalanıyordu. Ukaz'da belirlenen bölge karnaval, pazar ve ticaret alanlarının içerisine tıklım tıklım yerleşmiş tezgâhlar ve çadırlar, hayvan ağılları ile palmiye yapraklarıyla gölgelendirilmiş halı kaplı ziyaret alanlarından oluşuyordu. Burada her şey satılıktı ve her satış güç veren hurma şarabı ile kımız diye bilinen mayalanmış kısrak sütünden yapılan içkiden bol miktarda içilerek ıslatılıyordu.

Tezgâhlarda "yaşlı develerin" ciğeri, akrep kuyruğu ve örümcek ağı gibi içeriklerle güneşin altında mayalandırılmış ve daha sonra tam doğru derecede küf ve kokulu mantar üremesi için kavanozlarla toprağa gömülerek yapılmış iksirler, merhemler, karışımlar ve yatıştırıcılar satılırdı. İyileşmek isteyenlere merhemler aksini isteyenler için de zehirli olanlar sessiz sedasız tezgâh altından el değiştirirdi. Hayvanların çeşitli yerlerinden ve kıllarından, parşömenden ve nadir otlardan, kıymetli taşlardan yapılan muskalar insanları canlı, doğurgan yapar, şeytan gözüne karşı korur veya

istediğiniz birini büyülerdi. Hint fakirlerinin kızgın kor üzerinde yürüdüğü veya Afrikalı yılan oynatıcılarının, dans eden maymunların ve horoz dövüşlerinin yapıldığı birçok yan gösteri de cabasıydı. Ozanlar altıncı yüzyılın şiirlerini okuyarak birbirleriyle yarışırken falcılar geleceği okumanın, vaizler inanç yaymanın ve fahişeler de bedenlerini kullandırmanın ticaretini yapıyorlardı. Şamanlar transa girip toz toprak içinde yuvarlanıp kıvranıyorlardı; şeytan çıkaran üfürükçülerse hasta bedenlerin içine uzanıp mucizevi bir şekilde hiçbir yara ve dikiş izi bırakmadan üzerinden kan damlayan hastalıklı organları çekip çıkarıyordu; deli gözlerle bakan müneccimler kendilerini peygamber ilan ediyordu.

Ne var ki, ortalık zaten peygamber kaynıyordu. Hz. Muhammed bunlar hakkında konuşulanları kuzeydeki Medine ve Hayber'de bulunan geniş hurma vahalarından gelen Yahudilerden ve güneydeki Yemen ile katedral şehri Najranlı Hristiyanlardan duymuştu. Bunlar Kitabın Halkı olarak tanınıyordu ve kitap düşüncesinin kendisi bile (kelimelerin ağızda veya kulakta değil de insanın gözlerinin önünde parşömen parçalarına yazılmış halde ayrı ayrı fiziki varlığı) okuması yazması olmayan çocuğa gizemli bir güç vermişti. Bunlar kendi tanrılarının onlarla veya en azından peygamberleriyle konuşmuş olduğunun somut delili insanlardı. Fakat o halde nasıl olur da bu Allah böylesine farklı şeyler söylemiş ve bir halkın peygamberi bir diğerince inkâr edilmiş olabilirdi? Neden her kabile Kabe'de kendi totemine saygı gösterip diğerlerine göstermiyordu? Nasıl bu kadar çok sayıda gerçek olabilirdi?

Dünyadaki yerinden emin olmayan bir çocuk için bu farklı seslerin curcunası büyüleyici olduğu kadar şaşırtıcı, içinde bir anlamlandırma ve ayrışma yerine insanları bir araya getirecek birleştirici bir görüş bulma arzusu uyandırmış olsa gerekti. Ne var ki, eğer böyle bir arzunun farkında olsaydı bile onun gibi bir çocuğun özellikle de annesinin ölümünden yalnızca iki sene sonra büyükbabası da öldüğünde, bu konuda yapabileceği hiçbir şey yoktu. Sembolik olarak onu koruyan kişi de gittikten sonra hayatı bir kez daha bölünecekti.

Beş

Aslında Hz. Muhammed artık üçüncü kez öksüz ve yetim kalmıştı. Sekiz yaşındaki çocuk bir kez daha evler arasında gidip gelmeye başlamış ve Hâşimî ailesinin yeni başı amcası Ebu Talip'in sorumluluğuna girmişti. Ebu Talip açısından genç çocuğa sahip çıkmak ailevi bir sorumluluktu; yeni vefat etmiş babasının varlıklarının yanı sıra onun yükümlülüklerini de devralmıştı. 8u durumda o da her onurlu erkeğin yaptığı gibi davrandı; bu insan gelecek yıllarda yeğeninin yaşamında çok önemli bir rol oynayacaktı. Fakat 578 yılında evinde, ne mirası ne de görülebilen bir geleceği bulunan bir boğazı daha besleyecek olmasına nasıl sevinebilirdi, bu da başka bir sorundu.

Hz. Muhammed'in Ebu Talip'in evinde ayrılmaz bir parça olmaktan daha ziyade muhtaç bir sığıntı olduğu görülüyor. Ve lokmasını da kazanmak zorundaydı. Dolayısıyla, bazı iyimser rivayetler amcasının yeğenine özel bir ihtimam göstermiş olduğunu söylese da kayıtlar Hz. Muhammed'in alt seviye deve güdücüsü olarak işe yerleştirildiğini ve iki sene içerisinde Mekke'deki ticari kervanlarda aynı görevde çalıştığını açıkça gösteriyor.

Bedevilerle geçirmiş olduğu yıllar ona yaramıştı. Nasıl davranılacağını bilmezseniz (dille çıkarılan sesler, dizginin nasıl tutulacağı, kalkması veya diz çökmesini istediğinizde böğrüne bastırdığınız elin tam ayarı) en aksi hayvanlardan biri olabilen develerin dilinden iyi anlıyordu. Develerle arası kötü olanlar bağırıp çağırır, dizginleri çekiştirir ve hayvanları daha da inatçı ve kontrol edilmesi zor hale getirirdi. Onlarla uğraşmak beceri işiydi, en iyi güdücülerse hiç kimsenin farkına varmadığı insanlardı çünkü onlar asla vurmaz, çekmez veya bağırmazdı. Develere komut vermek için kullandığı sesler gayet yumuşak ve ıslıksıydı, sesten ziyade nefes alıp vermek gibiydi

İlk başta Hz. Muhammed sadece süt veren develerle çalıştı. Kendini onlarla kanıtladıktan sonra Mekke'de ticaret yapılmasını mümkün kılan hadım edilmiş erkek develerle çalışmasına izin verilmişti. Bu tek hörgüçlü hecin develeri üçüncü yüzyılda Etiyopya'dan bu coğrafyaya getirilmiş, Arabistan'ın iklimine ve arazisine mükemmel uyum sağlamışlardı. Bunlar yalnızca şartlara göre vücut sıcaklıklarını değiştirebilmekle kalmıyor ayrıca kanlarındaki alyuvarlar içerisinde su da depolayabiliyorlardı (bazı efsanelere göre kavrulan gezginlerin su içmek için hörgücü bıçakla yarıp açtıkları hayal gücünü ateşleyebilir ama aslında hörgüçte su değil yağ depolanır). Bu da develerin su içmeksizin bir kuyu veya vahadan diğerine uzanan mesafelerde günlerce yol alabilecekleri anlamına geliyordu. Çöl ortamına eşsiz bir şekilde uyum sağlamışlardı. Fakat insanlar bu kadar iyi uyum göstermiyorlardı, bu nedenle Hz. Muhammed'in babası gibi birçok kervan yolcusu asla geri gelemiyordu. Kureyş Kavmi'nin ana ailelerine adlarını veren dört atadan yalnızca birinin Mekke'de evinde öldüğü bu insanların ne kadar çok tehlikeye atıldığının da bir ölçüsüdür. Hz. Muhammed'in büyük büyükbabası da dâhil olmak üzere diğer üçüyse evlerinden uzakta, Gazze, Irak ve Yemen'de hayatlarını kaybettiler.

Hastalık ve kazaların yanı sıra daima haydutlara veya tepeleme yüklü deve kervanının cazibesine kapıları yağmacı Bedevi çetelerine rastlama tehlikesi de vardı. Ayrıca, kavrulup çatlamış çöl tabanından vuran kavurucu sıcaklıklar ve taşlardan yansıyan parlak çöl ışığıyla toz ve kumlar arasında yolculuk yapmanın inanılmaz zorluktan da unutulmamalıydı. Bu gibi uzun yolculuklar için illa ki dayanıldı olmak gerekmiyordu. Ağır yükler taşıyan deve kervanları çoğunlukla mal taşırdı o yüzden yalnızca en zengin tüccarlar hayvan sırtında seyahat edebilirdi. Hz. Muhammed gibi Bedevilerin işini yapanlar kervanın yanından yürürler ve develerin yüklerini indirdikten sonra hayvanları besleyip ve günlük etabın sonunda (eğer yol düz ve zemin temizse yaklaşık otuz kilometre kadar, değilse yirmiden daha az) develeri bağladıktan sonra bile işleri hâlâ bitmezdi.

Açılıp parçalandığında bile koku salmayan son derece kuru ve yoğun şekilde lifli olan deve dışkısı topaklarını kaldırırlar ve bunları yavaş

yanan yemek ateşine kullanmak için biriktirirler; bir kuyudan veya pınardan eğer bu da yoksa devenin terkisinde asılı duran keçi tulumundan yapılma dev mataralarda saklanan suyu patronlarına yetiştirirler; tüccarların yemeklerini hazırlarlar onları besledikten sonra kalan artıkları kendileri yiyebilirler ve ardından da gece boyunca kurt, çakal ve dağ aslanı gibi yırtıcılara karşı nöbet tutarlardı.

Kervanlar sayıca kalabalık olmanın güvencesini sağlıyordu. Bedevi ağıtlarının ana öğesi olmuş olan yalnız gezginler de bazı yönlerden bundan zevk almış, bazen de yolun tehlikelerine sabırla göğüs germiş ve bununla da övünmüş olabilirdi fakat sonuçta o sadece şiir buysa gerçek hayatın ta kendisiydi ve sadece genç, aşırı idealistler sabırsızca davranıp bu ikisini birbirine karıştırabilirlerdi. Her kervan en az bir düzine deveden oluşurdu fakat Mekkeli tüccarlar yılda iki kere iki bin deveden oluşan devasa deve katarları organize ederlerdi; bunlardan biri baharda kuzeydeki Şam'a doğru, diğeriyse sonbaharda güneydeki Yemen'e doğru yola çıkardı. Ve Hz. Muhammed de kuzeye giden kervandaki görevine yeni atanmıştı ki çocukluk hayatının en iyi bilinen olaylarından birini yaşandı.

Şeria Nehri'nin doğu yakasındaki "kral yolu" olarak da irilmen antik rotada bulunan yüksek platoyu takip ediyorlardı ve kervanbaşı da terk edilmiş ama içinde Hristiyan bir keşişin tek başına oturduğu bir Bizans kalesi civarında gece için mola işaretini vermişti.

Harabeler aynı zamanda zamanın göstergesi ve siyasi sistemler devrilip değiştikçe onların simgesi yapıların da yıkıldığının işaretçisiydi. Bizans ve Pers imparatorlukları arasında süregelen çatışmalar Büyük İskender zamanından beri sekiz yüz yıldır süren savaşa dönüşmüştü ve artık her iki tarafın da kaynaklarını tamamen kurutmuştu. Doğudaki Irak düzlüklerinde Persler tarafından Dide ve Fırat nehirleri arasında inşa edilmiş olan sulama sistemleri yüzyıl önce aynı Yemen'deki savaşlar yüzünden bakımsız kalan Marib Barajında olduğu gibi bakımsızlıktan harabeye dönmüştü. Günümüzde Suriye, Ürdün, Lübnan, İsrail ve Filistin olarak bildiğimiz tüm bölgeyi içine alan Bizans kontrolünde olan Suriye bölgesindeki

ordular parasızlıktan geri çekilmişlerdi ve kuzeyden güneye uzanan uzun savunma hattında bulunan kaleler de terk edilmiş kum ve toz fırtınalarında erozyona maruz kalmıştı. Bazen Bedevi göçerler sürüleriyle birlikte kışı geçirmek için dökülen duvarların arasına sığınırlar bazen de keşişler ya gruplar halinde ama çoğu zaman inzivaya çekilmek için tek başlarına harabelere yerleşirlerdi. Münzeviler, vaizler, kutsal kişiler, bazen de yalnız yaşayan vahşi adamların tümü yerel kabilelerden saygı görürler onlara yiyecek içecek verilirdi. Bu insanlara sunulan adaklar onların kutsallığına olan inanç kadar onların inandığı her şeye kadir fek Allah'a karşı duyulan saygıyı da içeriyordu.

Çöldeki hücresinde "bitmez tükenmez gecelerde soluk ışıklarıyla göz kırpan yıldızların altında yalnız" keşiş görüntüsü İslâm öncesi şiirinin romantik mecazı haline gelmişti zira burada "münzevinin narin testiden, bükülmüş fitilin üzerine döktüğü yağ lambası" çölde yalnız dolaşan seyyah veya savaşçı için uzaklardaki teselli kaynağıydı. Bu kalıp, çoğunlukla "çöl babalarının babası" diye adlandırılan Aziz Antuan'ın Nil Nehri kenarında terk edilmiş bir Roma kalesinde yirmi yıl boyunca yalnız başına yaşadığının yazılmasıyla dördüncü yüzyılın Mısır'ında oluşturulmuştu. Ya da o kadar da yalnız değildi. Aziz Antuan'ın biyografisini kaleme alan İskenderiyeli Athanasius, onun oradaki varlığının sürekli bir ziyaretçi akını yarattığını ve bunların arasında sadece onun kutsallığına yakın olmak için yolunu değiştirip, yaşadığı keşiş kulübesinin yakınından geçen Arap tüccarların da bulunduğunu yazıyor. Aziz Antuan örneği öylesine güçlüydü ki Athanasius "baharda tomurcuklanan çiçekler gibi açılan manastırlar, çilekeş münzevilik kurallarının işaretini tüm yeryüzüne bir baştan diğerine yaydı. " iddiasında bulunmuştu.

Hz. Muhammed'in çocukluğu hakkındaki efsanelerde artık çok hayati bir rol oynayacak olan çilekeş münzevi, Bahir adıyla tanınıyordu, bu da bir çöl gezgini için son derece garip bir isimdi çünkü isim Arapça deniz demek olan bahr kökünden geliyordu. Belki de bir zamanlar denizciydi ya da ismi denizcilik konusunda bilgili olduğuna işaret ediyordu, özellikle de bir keşiş kuşağından diğerine emanet edilen ve bilmenin çok ötesinde bilgiler içeren bir kitabın varlığı rivayet edilirdi.

Pek az insanın okuyup yazabildiği devirlerde böyle bir kitabın varlığı bile bir hayli simgeseldi. Bunun, gücünün onu koruyan veya elinde bulunduran kişiye geçişim yoluyla yansıyan bir tür kehanet olduğu düşünülüyordu. İşin gerçeği, Bahir'in kitabı büyük ihtimalle o devirde hâlâ dolaşımda olan İncil'in birçok versiyonundan bir parşömen kopyasıydı ve parşömen de zaman içerisinde yıpranıp yok olduğu için o da başka birçokları gibi hayatını gayet zahmetli bir iş olan harf harf, ayet ayet kopyalayıp koruma işine adamıştı.

İbni İshâk'ın alışıldık biçimde "iddia edildiği üzere" serpiştirmeleri arasında anlattığına göre, Bahir daha önce asla gelip geçen deve katarlarına dikkat etmezmiş. Fakat Şam yolundayken aralarında Ebu Talip'in bulunduğu bölüm yaklaşırken münzevi keşiş, o ana dek tamamen bulutsuz olan gökyüzünde kervanın özel bir noktasının tam üzerinde asılı kalmış tek bir bulut parçası görmüş. Bunu bir kehanet olarak görmüş ve üzerindeki cüppesiyle dışarı fırlayıp herkesi misafiri olması için davet etmiş ve yiyecek nesi varsa paylaşmayı teklif etmiş. Ebu Talip ve diğerleri daveti kabul etmişler ve on yaşındaki Hz. Muhammed'i develer ve mallara gözcülük etmesi için arkada bırakmışlar. Fakat eski kalenin duvarlarının içine girer girmez Bahir bir kişinin eksik olduğunu hissetmiş. Yaklaşıp onlara sormuş tabii onlar da başka birinin daha, evet develere bakan çocuğun olduğunu kabul etmişler. Ama onu da davet etmiş olamaz değil mi?

Etmiş. Bahir ısrarla çocuğun da içeri getirilmesini istemiş ardından da çocuğa hareketsiz ayakta durmasını söyleyip o gizemli kitabında kendisine önceden söylenmiş olan "peygamberlik mührünü" aramak üzere kamını göğsünü incelemiş -farklı rivayetlere göre Dalai Lama'nın her yeniden dirilişinde, bazılarının söylediği gibi, ya üçüncü bir meme ucu ya da kürek kemikleri arasında bardak çekilmesinden kalan ize benzer bir doğum lekesi bulunmuştur. Bunlardan hangisiyse onu bulduktan sonra Ebu Talip'e dönüp konuşmuş: "Bu senin yeğenini büyük bir gelecek bekliyor. " demiş. İşaretler ve mucizelerle hamilelik, bunu bir yönüyle mükemmel bir hikâye yapıyor. Gökyüzündeki bulut ve gizli mühür işareti de tam da büyük geleceği olan bir çocuk için herkesin bekleyeceği türden bir gizem havası katıyor. Ne var ki, bir kez daha mucize hikâyesi kendi

içerisinde efsane ile gerçekliği ironik bir şekilde karşı karşıya getiriyor. Hz. Muhammed'in çocukluğundaki konumunu büyütse bile bir yandan da onu deve ticaretinin en alt seviyesine konumlandırıyor, bu gayet dikkat çekici çünkü Bahir'in davetinden otomatik olarak dışlanacağı düşünülüyor. Eğer böylesi bir olay gerçekten yaşanmış olsa bile o devirde Ebu Talip ve diğerlerine yalnızca gülünç gelmiş olabilirdi. Haddinden fazla kendi başına yalnız zaman geçirmiş bir ihtiyarın münzevilikten ve çöl güneşinden kaynaklanan abuk sabuk laflarına anlayış gösterirlerdi. Ona mecnun (delilik ruhu taşıyan bir cinin etkisi altına girmiş) derler ve Şam'a doğru yollarına devam ederlerdi.

Efsane hâlâ daha önceden çizilmiş kaderin klasik resmi gibi işliyor. Kendi halkı arasında bilinmeyen ve tanınmayan kahraman diğer halkların kutsal insanlarınca hemen fark ediliyor. Ve en dikkat çekicisi de Bizans'ın yönetimindeki Suriye'de Hristiyan bir keşiş tarafından fark edilip gelecekte Kuran'da belirtilecek olan kehanetin İncil’de daha önce yapılmış kehanetlerin sonucu olduğunun saptanması. Bu hikâyenin çok benzer bir şekli münzevi keşiş, Şam yolunda, özel olduğunun fark edilmesi eğer Hz. Muhammed yirmi beş yaşındayken ve artık deve katarlarında çalışıp yükseldikten ve kendisi bağımsız bir komisyoncu olarak başkalarının haklarını temsil etmeye başladığı zamana yerleştirilseydi o zaman bu nokta çok önemli kabul edilebilirdi. Fakat deve güdücüsü çocuktan ticaret yollarında gezmiş görmüş saygın bir kişiliğe geçiş yapmak çok uzun sürer ve zor kazanılmış olurdu. Daha öğrenmesi gereken çok şey, kendisinden öğreneceği koca bir dünya vardı.

The Wall Street Journal veya Financial Times'daki dış haberlerin kapsam genişliğine şöyle bir baktığımızda başardı tüccarların bilgiye olan ihtiyaçlarını görebiliriz. Mekkeli tacirlerin de siyasi ve kültürel bakımdan güncel olarak ve hem yollarda hem de varış noktalarında neler olduğuna dair iyi bilgi almaları gerekliydi. Ve diplomaside de çok becerikli olmaları lazımdı.

Birçok kabilenin ve kabile ittifaklarının hüküm sürdüğü topraklar üzerinde güvenli çalışabilmeyi garanti etme gereği ortaya çıktı. Bu tip

güvenceler için pazarlık edilmesi ve bir çeşit çölden geçiş ücreti ya da temel olarak haraç şeklinde ödenmesi gerekiyordu. Yerel su kaynakları veya kuyuların kullanımı için izin istenmiş, yol üzerinde erzak satan almak için düzenlemeler yapılmış, bu gibi izinleri verebilen veya ayarlamaları yapabilen şeyhler ile kabile reislerine hediyeler verilmişti. Bunca çalışma yalnızca çok yaygın bir bağlantılar ağını değil aynı zamanda korunmayı garanti edebilecek otoriteye kimin sahip olduğunu, kimin yükselişte ve kimin gücü azalıyor, kim kiminle yeni ittifaklar yaptı, sulama ve otlatma hakları gibi sorunlar nedeniyle hangi ittifak yakın zamanda dağıldı gibi kabile siyasetlerine dair bilgileri de içermekteydi. Kervan liderinin, özellikle de bir erkeğin sözünün gerçekten senedi olduğu zamanlarda, kimin sözüne güvenebileceğini bilmesi gerekliydi. Anlaşmalar imza atarak değil elleri bilek üzerinden kollar sıkıca kavranıp el sıkışmakla imzalanır ve bu bir erkek için en önemli şey olan onun kendi itibarı üzerine verdiği resmi yemin sayılırdı. Fakat bazı itibarlara itimat edilirken bazılarına o kadar edilmezdi ve aradaki fark ise yaşam ve ölüm anlamına gelebilirdi.

Kervan artık yerel kabile reisi ve şeyhin resmi koruması altına girdikten sonra tüccarlar onların bölgesinde misafir sayılır ve sanki onun çadırında veya sarayında konaklarmış gibi korunurdu. Örneğin rakip kabilenin haydutları tarafından onlara yapılacak herhangi bir saldırı sanki şeyhin kendisine saldırılmış gibi karşılık bulacakta. Kendi toprakları boyunca kervana eşlik etmesi için çölü avucunun içi gibi bilen kılavuzlar sağlayacakta. Sonsuzmuş gibi görünen geniş çıplak kayalıklar, çorak stepler ve keskin kenarlı kurumuş lav tarlatan aslında deneyimli gözler için ne boş ne de tekdüzeydi, tam aksine aynı günümüzde yaşadığımız mahallemiz gibi işaretler ve tamdık yapılarla doluydu.

Bu kılavuzların haritaya ihtiyacı yoktu, çöl onların zihnine kazınmıştı. En taze suyun tam olarak hangi mevsimde hangi kuyuda bulunduğunu ve kış havuzlarının nerelerde bulunacağını bilirlerdi (kış yağmurlarından akan seli biriktirip birkaç haftalığına tutan çukurlar). Aynı hâkim rüzgârların yelkenlileri yönlendirdiği gibi bu kılavuzlar da yoldaki kervanları bazen birbirinden bir günlük yol mesafesiyle bazen

de iki üç gün arayla bir sulama noktasından diğerine götürürlerdi. Genellikle kurulu kamp alanına varırlardı.

Fakat bazen de bir zincirin üzerine seyrek dizilmiş kolye taneleri gibi dağılmış vaha dizilerine rastlama lüksünü de yaşarlardı: Mekke'den kuzeye doğru giden yol boyunca Medine, Hayber, Tayma ve Tabuk gibi daimi yerleşim bölgelerinde pınarların beslediği hurma bahçeleri kilometreler boyunca uzanan yeşil kuşaklar halinde derin vadilerin içlerine doğru kıvrılırdı.

Bu bir ay süren yolculukların kârı çekilen zorluklara fazlasıyla değiyordu. Hz. Muhammed'in devrinde Mekkeli tacirler iş yaptıkları bölgeyi Avrupa Kıtasından daha geniş bir alana genişlettiler kuzeyden güneye içine Suriye, göçebelerin konakladığı bir yeraltı kaynak suyu, birkaç bozuk ağaç ve suyun acı olduğunu belirten kaba saba taştan bir kulübenin yanında Irak, Mısır, Yemen ve Etiyopya'yı da alacak büyük bir alana yaydılar. Ve gittikleri hiçbir yerde yabancılık çekmiyorlardı. Ticaret yaptıktan her bölge ve şehirde kök saldılar, o devirde tüccar olmak aynı zamanda gezgin ve gezgin olmak da konuk olmak demekti.

Altıncı yüzyılın şartlarında bin üç yüz kilometre yolculuğu Şam havaalanına ateş almaya inip tekrar kalkan pilotlar gibi hemen geri dönmek için yapmadılar. Şöyle bir kapıdan uğramak, anlaşmada yalnızca el sıkışmak ve hemen geri dönmek diye bir şey yoktu. Ticaret yapmayı ve müzakerenin yavaş ve karmaşık ayinini yürütmeyi kolaylaştıran yüz yüze ilişkiler kurup geliştirmek adına konuk ağırlamak ve ağırlanmak zaman isteyen bir süreçti. tüm bu süre zarfında yerleşip kendini evinde hissetmek zorundaydılar, dolayısıyla Hz. Muhammed'in kervanlarda çalışmaya başladığı zamanlarda Mekkeli aristokratların Mısır'da evleri, Şam'da villaları, Filistin'de çiftlikleri ve Irak'ta meyve bahçeleri vardı.

Tüm mülk sahipleri gibi onlar da ellerindeki mülklerin değerini etkileyebilecek her şeyle özellikle de Bizanslılar ile Perslerin arasında bir o yana sonra diğer yana gidip gelen hükümranlık sınırları dâhilinde olan bitenlerle yakından ilgiliydiler. Yaklaşık sekiz yüz yıldır sürmekte olan jeopolitik denge sallantıdaydı ve Bizans

kontrolünün gittikçe zayıflamaya başladığı Şam gibi büyük şehirler söylentiler, spekülasyonlar, çatışan iddialar ve aykırı beklentilerle çalkalanıyordu.

Hz. Muhammed için Şam'da öğrendiklerinden, şimdinin bir bilgisayar ekranı başında dört duvar arasına sıkışmış modern öğrencilerininkinden kat kat geniş ve daha iyi bir eğitim olamazdı. Hayatında ilk kez Mekke'nin, her ne kadar kendi çapında evrensel sayılsa bile kuzeydeki bu devasa dünyaya göre taşra sayılacağını fark etti. Kendisi Mekke'de nasıl hem ailenin içinde hem de dışındaysa Yemen'den Hint Okyanusu'na uzanan karayolunun üzerindeki merkezdi, ancak Bizans ile Pers rekabetinin fiziksel ortamından büyük çöl bölgesi nedeniyle ayrılmış konumu yüzünden bu şehir de aynı kendisi gibiydi ve Mekke burada her iki tarafa da bağlantısız devasa ve kurak bir İsviçre rolünü oynuyordu.

Şam daha o devirde bile bin beş yüz yıl geriye uzanan tarihiyle kadim şehirlerden biriydi. Ünlü İpek Yolu'nun batı bölümü üzerindeki en önemli duraktı ve sokaklarında en kuzeydeki Hazar Denizi ile en doğudaki Hindistan'dan gelenlere kadar çeşit çeşit insan dolaşırdı. Yunanlar, İranlılar, Afrikalılar, Asyalılar, açık tenliler koyu renkliler ve melodik yumuşaklıktaki lisanlar ile genizden sert çıkan seslerin hepsi sadece buradaki bereketli mal ve ticaret karışımında değil aynı zamanda o kültürlerin dini geleneklerini çerçeveleyen kültürler karışımında da bir araya toplanmıştı.

Bütün Orta Doğu'da farklı ama karşılıklı anlaşılabilir lehçelerde konuşulan ortak dil olan Aramice vasıtasıyla Hz. Muhammed çok değişken bir kutsiyet manzarasıyla karşı karşıya kalmıştı. Karşılaştığı insanların coşkuyla anlattığı hikâyelerde onların tarihi ve kimlikleri saklıydı ve bunları anlatmada hiç utangaç davranmıyorlardı. Bu hikâyeler sinagog ve kilise avlularında, pazar yerleriyle kervansaraylarda, özellikle çöl yolcuları için Şam'ı özel kılan kanalların (sokaklarda su olması fikri!) etrafında uzanan ağaç gölgelerinin altında yumuşak sesli yaşlılar, ateşli vaizler, ozanlar ve din adamlarıyla mecnunlar ile filozoflar tarafından anlatılırdı. Onları dinleyenler dikkat kesilip oturur, Hristiyan ve Yahudilerin, Zerdüştlerle

Hintlilerin yaşanmış tarihin fonunda oynanmış olan kahramanlık efsanelerinin (beşeri ve tanrısal dramlar) en bilinen bölümlerine katılıp hep birlikte başlarını sallar mırıldanırlardı. Herkes dünyayı kendi bakış açısından açıklamanın peşindeydi, hepsi de tutkuyla gerçeği kendilerinin ama sadece kendilerinin bildiğine inanıyordu. Ancak aynı inançtan olanlar arasında bile gerçek farklıydı.

Örneğin Medineli Yahudilerin Eski Ahit'ten aktarıp anlattığı hikâyeler Şamlı Yahudilerin anlattıklarına pek benzemiyordu. Hristiyanların hikâyeleri de ara sıra hayli dokunaklı farklılıklarla değişiyordu. Hz. İsa'nın, zina yapmakla suçlanan kadını savunduğunda, söyledikleri bir hikâyede: "Her kim günahsızsa ilk taşı o atsın. " diye anlatılırken günümüz Orta Doğu'sunda hâlâ anlatılan bir diğerinde Hz. İsa vücudunu kadına siper eder ve cümlesine iki kelime daha ekleyerek: "Her kim günahsızsa o kişi ilk taşı bana atsın. " diyor.

Yedi uykucu gibi ünlü efsaneler de vardı; erken Hristiyanlık döneminde Romalıların zulmünden kaçan yedi erkek çocuk bir mağaraya sığınıp girişini kapatır ve ölmek üzere uykuya dalarlar. Fakat ölecekleri yerde çocuklar (bir anlatımda bir de köpek ekleniyor) mucizevi bir şekilde iki yüzyıl boyunca uyurlar ve onları bulduklarında uyanınca da Hristiyanlığın zafere ulaşmış olduğunu öğrenirler (Çok ilginçtir ki Kuran'da geçtiği için artık Müslümanlar bu hikâyeyi çoğu Hristiyan'dan çok daha iyi biliyor). Yedi uykucunun hikâyesi öylesine sevilirdi ki nereli olurlarsa olsunlar herkes onlara sahip çıkar, hâlâ devam eden bir çeşit coğrafi sahiplenmeyle kendi yaşadıkları bölgedeki bir mağaraya yerleştirirdi. Yine buna çok benzer bir şekilde modern hacılar da Vaftizci Yahya'nın başının gömülü olduğu yeri Orta Doğu'nun üç farklı konumunda bulabilirler, yedi uykucunun mağarasını ziyaret etmek isteyenler için de farklı seçenekler hâlâ mevcut: Türkiye'de Efes Antik Kenti yakınında, Suriye'de Şam'ın birkaç kilometre kuzeyinde veya Ürdün'de Amman'ın hemen dışında.

Ne var ki, farklılıklar efsaneden daha derinlere uzanıyordu. Hem Hristiyanlar hem de Yahudiler İncil'e inanmakla birlikte farklı çeşitlerini öne sürüyorlardı. Ve sorun bu kitapların ne anlatmış olabileceğine geldiğinde de yalnızca aralarında değil her iki tek tanrılı

dinin içinde bile çok yoğun tartışmalar vardı. Yahudiler şu haham ile diğerinin öğretileri, Kudüs Tevrat'ı ile yeni Babil Tevrat'ı ve legalizm ile mesihçilik arasında bölünmüşlerdi. Ve Hristiyanlar da daha da derinden bölünmüşler tatsız hatta bazı zamanlarda şiddet içeren her iki taraf için de ölümcül bir rekabete tutuşmuşlardı. Hz. İsa'nın hem Allah hem de insan veya insan şeklinde bir Tanrı olup olmadığına dair görünüşte gayet soyut ve anlamsız kavramlar (bir tek mi yoksa iki farklı hali mi vardı?) öylesine siyasi bir kimliğe bürünmüş ve derin çatlaklar yaratmıştı ki Bizans İmparatorluğu gerçekte kendi içinde savaş halindeydi, farklı eyaletler bir dini-siyasi kimliği desteklerken diğeri başkasını savunuyordu.

Kayıp ve yuvasından ayrılma acılarından hayatını kurmaya çalışan bir yeni yetme için tek tanrıcılık fikri bir hayli güçlü olsa gerekti. Hz. Muhammed'in, çölün çarpıcı saflığı ve insandan çok daha güçlü ve ulvi olan o can veren güç olarak bildiği şeyle örtüşüyordu. Ait olmakla olmamak arasında kendi yaşadığı eksikliği kapamanın bir yöntemi olarak birleşmeye duyduğu özleme hitap etmişti. Kişinin yalnızca hayran olabileceği ve İnsanî farklılıkların ne kadar önemsiz ve değersiz olduğunu anlayarak tüm insanlığın, beşeri algının çok ötesindeki bir gücü hep birlikte tanımaları gibi büyük bir ideali temsil ediyormuş gibi göründü. Ancak nereye baksa insanlığı kesinlikle birleştirmesi gereken şeyler, onları birbirinden ayırıyormuş gibi görünüyordu. Hz. Musa'dan Hz. İsa'ya kadar peygamberlerin söylemiş olduklarını ne kadar çok vaaz ettilerse o peygamberlerin söyledikleri daha az duyuluyormuş gibi görünüyordu. Kutsal birliktelik fikri nasıl olur da insanlığın bu şekilde parçalanmasıyla sonuçlanabilirdi? Tek tanrıcılık nasıl böylesi bir bölünme yaratabiliyordu? İnsanların kaderinde onları kesinlikle birleştirmesi gereken şey tarafından bölünmek mi vardı.

İster keşiş Bahir'in gizemli kehaneti deyin ister Ebu Talip'in keskin tüccar gözü ama amcanın, yeğeninin hem gerçekten iyi bir gözlemci hem de çabuk öğrenen biri olduğunu görmesi için çok zaman geçmesi gerekmedi. Hz. Muhammed sanki Ebu Talip'in ihtiyaçlarını bir şekilde tahmin ediyormuş gibiydi. İstendiğinde orada olurdu ama istenmediğinde de ortadan kaybolurdu; amcası daha yapılması

gerektiğini bile bilmeden bir angaryayı yapıverirdi; teslimatları kontrol edip envanteri güncellerdi. Çocukluktan çıkıp onlu yaşlarına geldiğinde Ebu Talip gitgide daha çok ona güvenmeye başladı, iş için gittiği yerlere onu da beraberinde götürdü. Kervanlar artık Hz. Muhammed'in hem profesyonel hem de kültürel ve dini eğitim yeri olacaktı.

Amcasının daima kendine has siyasetçi el sıkışmasıyla erken davranıp karşısındakinin elini kavrayıp sıkmasını ve diğer kişiyi onurlandırıp özel hissetmesini sağladığını gözlemledi. Tüccarların eskiden kalan ağırlama geleneğini takip ederek ikramların şükranla sunulup şükranla alınmasını, ikram edilen çayı, ballı sütü ve nar suyunu yudumlamalarını, hurma ve yaprak dolmalarını yemelerini ve birlikte ekmek kırmış insanların dayanışması içerisinde ekmeklerini ortak tek bir tepsiye banmalarını seyretti. Hiç bitmeyecekmiş gibi görünen müzakere fasıllarını baştan sona dinledi, tarafların diğerim içeri buyur ederken bile diğerini durdurup hoş geldiniz demenin samimiyetini dahi ölçtükleri, yavaş ama incelikli oyunu, almayı vermeyi ve sonunda güven tesis edilip anlaşmanın sağlanmasını öğrendi.

Ebu Talip'in yanında çalışarak yükseldikçe Hz. Muhammed Mekke'ye taşıdıkları malların değerini de öğrendi. Bunların içinde deri ve yün gibi sıradan yükler ile Hicaz dağlarından çıkarılan ve Şam'daki ünlü zanaatkarları becerikli ellerinde hançer ve takılara dönüşecek olan küçük miktarlarda altın ve gümüş vardı. Fakat en hafif, en az yer tutan ve diğer tümünden kat kat daha kârlı olan yüklerinin en kıymetli olanı mürrüsafi ve buhur idi. Bu hoş kokulu reçinelerden bir servet kazanılabilirdi. Sadece Yemen, Etiyopya ve Sudan'ın yüksek kesimlerinde yetişen bu önemsizmiş gibi görünen dikenli ağaçlardan büyük zahmetlerle toplanan reçine tüm Bizans ve Pers imparatorluğu dâhilinde çok revaçtaydı. Devrin şehirlileri mürrüsafiyi parfüm ve deodorant olarak kullanıyordu. Cenaze sahipleriyse ölüyü kefene sarmadan önce cesede bundan sürüyordu. Kiliselerde çok büyük miktarlarda buhur yakılıyor, dumanları içerdeki havayı hoş kokutup müminlerin ciğerlerini açıyordu; ayrıca İran'da kutsal Zerdüşt ateşlerinin içerisine avuç dolusu atılarak alevlerin dramatik bir

biçimde dans edip parlaması sağlanırdı. Dokuz farklı tipte buhur ile hem yağ hem de granül formundaki mürrüsafiyi taşıyarak Ebu Talip gibi bir tüccar yaptığı ilk yatırımı üçe hatta dörde katlayabiliyordu. Bu masraflardan sonra eline kalan miktardı.

Mekke'nin kervan ticareti öyle gelişigüzel bir iş değildi. Bir kartel olarak düzenlenmiş ve ortaklaşa işletiliyordu. Bu işletme sistemi herkesin ya da en azından içinde olmasına izin verilenlerin yararına çalışıyordu. Hz. Muhammed'in Ebu Talip için çalıştığı yıllar boyunca en büyük hisseler Kureyş Kavmi'nin dört ana ailesinin elinde bulunuyordu fakat bazı şahıslar da dâhil başka ailelerde de azınlık hisseleri vardı. Geçiş ücretleri, koruma paraları, gümrük vergileri ve satış vergilerinin tümü ortaklık tarafından ödenir ardından işletme ve yönetim masrafları düşüldükten sonra her ortağın payı hesaplanırdı. Kâr paylarının dağıtılması sırasında kaçınılmaz olarak çıkan tartışmalarda diplomasi gerekiyordu ve hızla öğrenen Hz. Muhammed, şişen egoları yatıştırma konusunda da en az anlaşmazlıkları müzakere etme kadar beceri kazanıyordu. Yirmili yaşlarının başına geldiğinde uzun kervan yolculuklarında Ebu Talip'in en güvenilir yardımcısı olmuş ve amcasının gözünde öylesine yükselmişti ki neredeyse ona oğlu gibi davranıyordu. Fakat sadece gibi.

Eğer bu iki insan bu denli yakın olmasaydılar Hz. Muhammed isteyecek olduğu şeyi asla istemezdi Konuyu açmaya hakkı olduğunu dahi hissetmezdi. O nedenle Ebu Talip'in kızı Fakhita ile evlenmek istediğini söylediğinde reddedileceğini kesinlikle beklemiş olamazdı. Ama reddedilmişti.

Ne var ki, bu öyle yıldızları çakışan genç âşıklar hikâyelerinden biri değildi. Altıncı yüzyılda evlilik daha ziyade işlevsel bir düzenlemeydi. İsminden başka Fakhita hakkında hiçbir şey bilinmiyor. Hz. Muhammed'in teklifi kıza değil babaya yapılmış. Aslında burada Ebu Talip'ten istediği şey kendisini yalnızca "bir oğul gibi" değil, ailenin tam bir üyesi olarak kabul edip yakınlıklarını herkese duyurması. Böylece o da artık sadece çalışarak cemiyette yükselmiş fakir bir akraba değil onun damadı olabilecekti.

Ebu Talip'in kararında Hz. Muhammed ile Fakhita’nın birinci kuzen olmalarının hiçbir alakası yoktu Gregor Mendel ile genetik bilimine kadar on bir asır daha beklemek gerekecekti ve aynı İncil'in gönderildiği zamanlarda olduğu gibi kuzenler arasında evlilik hem Arabistan'da hem de başka yerlerde çok sık rastlanan bir adetti. Kabile içindeki bağları güçlendirmenin bir vasıtası kabul edilirdi ve aynı şekilde Avrupa'nın kraliyet aileleri arasında evlilik düzeni olarak yirminci yüzyılın ortalarına dek böyle de devam etmişti. O halde Ebu Talip'in yeğeninin isteğini reddetmesinin ardında olası tek bir neden kalıyor; bunu kızı açısından yararlı bir evlilik olarak görmemiş olması. Hz. Muhammed'e ne kadar inansa ve güvense de babası kızının kendine ait imkânları ve parası olmayan bir yetimle evlenmesine razı olmayacaktı. Kızının Mekkeli asillerden biriyle evlenmesi niyetindeydi ve kısa süre içinde çok daha uygun aristokrat birini buldu.

Eğer Bahir gerçekten Hz. Muhammed'in geleceğinde büyük şeyler görmüşse bile Ebu Talip'in onu hiç ciddiye almamış olduğu ortadaydı. Hz. Muhammed de çocukluğundaki engelleri aşmış olduğunu hayal ediyorduysa da o anda bunların hâlâ geçerli olduğu kendisine acımasızca hatırlatılmıştı. Ebu Talip'in onun isteğini reddetmesi açık bir mesaj taşıyordu. "Geleceğin yer burası, daha öteye geçemezsin, " diyordu aslında. "İyi ama yeterince iyi değil. " Amcasının zihninde Hz. Muhammed hâlâ "bizden biri ama aynı zamanda bizden değil. " idi.

Zaman içerisinde Ebu Talip, Hz. Muhammed'i geri çevirdiği için pişman olacaktı. İki erkek ilerleyen yıllarda bunun aralarında neden olduğu kırgınlığı aşacaklar ve eskisinden daha da yakın olacaklardı Hz. Muhammed'in tüm yaşamı boyunca tekrar tekrar yaşayacağı bu reddedilmeler uzun vadede onun lehine işleyecekti. Ebu Talip'in onu damadı olarak reddetmesi, tarihi belirleyen ironik dönemeçlerden (ya da kader diyebilirsiniz) biri olacaktı. Eğer Hz. Muhammed kuzeniyle evlenmiş olsaydı belki de bugün hiç kimse onun adını dahi bilmeyecekti. Daha sonra evleneceği kadın olmasaydı, onu bekleyen büyük görevi üstlenmek için gereken kararlılığı ve cesareti asla bulamayabilirdi.

Altı

Bu alışılmadık bir evlilikti. Kadın ondan daha yaşlıydı ve tam olarak ne kadar daha yaşlı olduğuna dair rivayetler farklı olsa da çoğu kişi kadının yaşını kırk, Hz. Muhammed'inki yirmi beş olarak belirliyor. Çoğu Batılı akademisyenler hariç bu evliliği alışılmadık kılan şey ise yaş farkı değildi. Hz. Muhammed'den çok kendilerini ifşa ederlerken bu evliliğin de tabii ki bir mantık evliliği olması gerektiğini varsayıyorlar. Özellikle de akçalı bir mantık. Onunla parası için evlendi diyorlar ("paralı dul" sendromu) çünkü onun kadını çekici bulmasına imkân olamayacağı onlara göre yarı-aşikâr bir durum gibi görünüyordu. Psikanalitik yönden daha vahim vakalardan bir ikisiyse onun, kadını anne figürü olarak gördüğünü hayal ediyor ve onun altı yaşında kendisini öksüz bırakıp göçen annesini aradığını iddia ediyor. Pek azıysa onun gerçekten kadını sevmiş olabileceğini hesaba katıyor.

Hâlbuki birden fazla evliliğin yaygın olduğu bir kültürde yaş farkının pek bir anlamı yoktu. İster ölüm veya boşanma nedenli bir dizi evlilik isterse de ayrıcalıklılar arasında görülen çok eşlilik olsun, bu uygulamanın anlamı bir yengenin yeğeninden daha küçük, bir üvey kardeşin diğerinden bir kuşak daha yaşlı ve bir kuzenin günümüzde amca veya teyze diyeceğimiz yaşta olabileceği anlamına geliyordu. Ne var ki, bu evliliklerden bazılarının da gerçekten aşk evliliği olduğu da kesinlikle gerçektir. Büyük çoğunluğu bir kabileyi diğerine bağlayan siyasi veya mali düzenlemelerdir. Bu demek değildir ki romantik aşklar hiç yoktu veya yaşanmadı. İslâm öncesi ozanları aşk konusunu, zaten romantik değil yararcı bir düzenleme olan evlilik sınırları içinde değil, diğer yönlerden en canlı ayrıntısına kadar işlediler.

Ancak Hz. Muhammed ile Hatice'nin arasındaki ilişkiye pragmatik dışında başka her şey denilebilirdi ve o akademisyenlerin aklını böylesine karıştıran da aslında buydu. Aralarındaki uzun ve tek eşli evliliğin en ikna edici açıklaması da aslında en basit olanıydı;

aralarında tam yirmi dört yıl süren gerçekten derin bir aşk ve sevgi bağı vardı. Hz. Muhammed'in seçtiği kamusal rolü üstlenmesinde perde gerisinde sessiz kalmasına rağmen en merkezi konumdaki kişi oydu; geniş kitleler tarafından destek görmeye başlamadan önce öldüğü için daha sonraları Hz. Muhammed hakkında yaratılan mitoslara pek katkısı olmamıştı. Ölümünden çok önce bile onu daha sonra evlendiği tüm hanımlarından çok daha yukarıda tutar ve bir daha asla böyle bir aşk bulamayacağını söylerdi. Ortaya yeni çıkan bir inancın önderi, dini saygı gören peygamber, Allah'ın Elçisi, insanların kendisine yaklaşmak, söylediklerini duymak için yarıştığı biri olarak zaten nasıl bulabilirdi ki? Hatice onu o olduğu için sevmişti, daha sonra olduğu kişilik için değil ve sonraki yıllarda da Hz. Muhammed karısının sesini hatırlatan her seste acı çekmiş ve onu asla unutamamıştı.

Onların evliliklerini özel kılan şey yaş farkı değil özellikle kan koca arasındaki sosyal konum farkını da hesaba katarsanız aralarında kurdukları yakınlıktı. Ve tabii ki evlenme teklifini de Hatice'nin yapmış olması gerçeği.

İbni İshâk Hatice'yi, "İtibarlı ve zengin, kararlı, asil ve zeki bir tüccar hanım, " diye tanımlıyor. O devirdeki bir kadın için "kararlı" ve "zeki" gibi sıfatlar kullanması ise alışılmışın dışında fakat Hatice özelinde bunlar son derece uygun düşüyordu. İki kez dul kalmış ve ikinci kocasından Mekke kervan kartelinin hisseleri miras kalmıştı bu da onun mali yönden, önde gelen Mekkeli tacirler kadar zengin olmasa da kesinlikle rahatça yaşayacak kadar bağımsız olduğu anlamına geliyordu. Şimdi önünde seçenek vardı, işini güçlü ticaret gruplarından birine satabilir veya kendisi bağımsız olarak devam edebilirdi ancak bu durumda ticari kervanlardaki çıkarlarını onun adına takip edecek güvenebileceği birisine, tam anlamıyla ticareti iyi bilen güvenilir bir yöneticiye ihtiyacı vardı.

Şam yolunda çalışan kervanda temsilcisi olması için 595 yılında Hz. Muhammed'i işe aldı ve bir rivayete göre işlerini nasıl hallettiği hakkında sonra kendisine rapor vermesi için de onunla beraber bir uşağını gönderdi. Uşak, adı Maysara olan bir köleydi, Bahir'in on beş

yıl önce anlattığını çağrıştıran bir hikâyeyle geri döndü. Hz. Muhammed, Suriye'de, bir keşişin mağarasının bulunduğu yerin yakınlarında bir ağacın altında gölgeye oturmuştu, onu orada gören keşiş de çok şaşırmıştı demişti. "Daha önce burada bir peygamberden başka hiç kimse oturmadı, " demişti Maysara'ya ve ardından da eve dönüş yolunda öğle vakti sıcaklık iyice arttığında iki meleği Hz. Muhammed'e gölge verirken gördüğünü iddia ederek mucizeyi taçlandırmıştı.

İbni İshâk’ın yaptığı gibi Hatice'yi evlenme teklif etmeye yönelten şeyin bu gelen rapor olduğu sonucuna varmak sanki onu biraz aşağılamak gibi görünüyor. Bu mucize hikâyelerinin sorunu da burada: Eğer yalandan bakarsanız gelip size de çarpabiliyorlar. Bu hikâye de, kimsenin ona ne Hz. Muhammed'in güvenilir bir yönetici olduğunu ne de onun içinde başka cevherler saklı olduğunu söylemesine hiç gerek olmamasına rağmen sanki keşiş ve melekler olmasaydı Hatice asla evlenmeyi düşünmezdi demeye getiriyor.

Ebu Talip'le birlikte çalıştığı yıllar boyunca zaten mükemmel bir itibar edinmişti. Gereksiz yere bitmez tükenmez pazarlıklar yapmak, daha düşük fiyatlar vermek ve alabileceğinden daha fazla ücretler talep etmek yerine daha en baştan uygun ücretlerle çalışmış ve adil bir kişi diye tanınması nedeniyle de karşılığında kendisine hep iyi kalite mallar verilmişti. Asla tezgâh altından kendisine fazladan pay almamış ya da masraf listesini şişirmemişti (bu gibi hileler ticaretin kendisi kadar eskiydi) dolayısıyla Ebu Talip'in onu damat olarak reddetmesinden sonra o da komisyonla çalışan bağımsız bir komisyoncu olarak piyasada aranır olmuştu. Bu aracılık etmek demekti, kendine ait herhangi bir çıkar peşinde koşması gerekmiyordu; zaten o da Mekke'yi yönetiyormuş gibi görünen kâr etme itkisinden neredeyse nefret eder hale gelmişti.

Kazandığı komisyonları fakirlere yardım eden derneklere verdi. Diğer komisyoncular bunu yaptığı için onun mutlaka deli olduğunu düşünmüşlerdir. Onun gibi birisi, bırakın iyi bir evlilik yapmış olmayı nasıl evli olmayı bekleyebilirdi? Ailesini nasıl geçindirmeyi düşünüyordu? Cemiyet içerisinde yükselmeyi! Onun bu kendi

çıkarını önemsememe özelliğini kendi kazanımları için kullanmaya çalışanlar oldu; o da kesinlikle bunun farkındaydı ama umursamıyordu. Onun değerleri, para ve kişisel yükselmeyi içermediği sürece, başka noktalara yönelikti ama kimse tam olarak neler olduğunu sormaya zahmet etmemişti. Bu ilgisizliği onu ayrı bir yere koyuyor, onu bu kültürün bir parçası yaparken, değerlerinden ayırıyordu ve bu çoğu insana garip gelse de Hatice bu özelliğini seviyordu.

Hz. Muhammed'le evlenene dek çocuksuz bir dul olarak kişinin toplumdaki yerinin belirsizliğinin ne demek olduğunu ve onun deve güdücü bir çocuktan mal sahibinin yöneticisi seviyesine çıkmak için ne çok çalıştığını biliyordu. Olgunluk anlamında kocasının gençlikten ziyade orta yaşa daha yakın olduğunu görebiliyordu. Dolayısıyla, zaman ve mekân bakımından alışılmadık konumlardaki bu iki insanın nasıl birbirlerini bulduklarını anlamak çok da zor olmasa gerek. Veya Hatice nasıl ona ulaştı ve onunla evlenerek, dışlanmış birini tekrar kendi çevresine geri getirdi

Evlenme teklifini Hatice yaptı çünkü Hz. Muhammed yapamıyordu. Özellikle de Ebu Talip'in reddetmesinden sonra önceliği ele almaya cesaret edemiyordu. Hatice güçlü Asad Kabilesinden geliyordu, onu fazlasıyla evlenilir yapan özellik de buydu. Talipleri arasında Mekke'nin en zengin tüccarları vardı ve hepsi de babasını yumuşatıp razı etmek için babasına hediyeler yığmıştı. Ebu Talip'in küçük kızının aksine Hatice açık artırmaya çıkarılmayı reddetmişti. Bir kez daha geleneksel şekilde evlenmeye ihtiyacı yoktu bu sefer göreneklere karşı çıkarak onu seçen biriyle değil kendi seçtiği erkekle evlenecekti. İtini İshâk’ın garip bir şekilde resmi dil kullanılmasına karşılık yaptığı "ve hikâye devam eder" eklemesiyle anlattığına göre Hatice şöyle demiş: "İlişkimizden dolayı ve senin güvenilir, iyi karakterli ve doğru sözlü olmandan ötürü senden hoşlanıyorum. " Ve ondan kocası olmasını istemiş.

Ancak hâlâ gözetilmesi gereken formaliteler vardı. Hz. Muhammed'in kendi damadı olmasını kabul etmemiş olan Ebu Talip geleneklerin dayattığı üzere onu Hatice'nin babası karşısında temsil edebilecek

durumda sayılmazdı. Bunun yerine Abdülmuttalib'in on oğlundan bir başkası, Hz. Muhammed'in amcası Hamza onun yerine kızı istedi. Bir rivayete göre Hatice'nin babası gönüllü olarak rıza gösterdi fakat kızının bir "hiç kimse" ile evlenmesine, özellikle de diğer taliplilerin sunduğu başlık paraları ve olayların daha ateşli geliştiği ima edilen başka versiyonları düşünüldüğünde muhtemelen o da bu evliliğe karşıydı. İbni İshâk tarafından vicdani görev olarak eklenen hikâyenin bu şeklinde "Hatice babasını evine çağırdı, sarhoş olana kadar ona şarap içirdi, üzerine parfüm kokulan sürdü, çizgili bir entari giydirdi ve bir inek kestirdi. Bunun ardından da Hz. Muhammed ile amcasını evine çağırttı onlar geldiğinde babasını Hz. Muhammed'le evlenmelerine razı etmişti. " Babası ayılana kadar her şey çoktan olup bitmişti.

Gerçek sevgi, ilgi ve saygı üzerine oturan ilişkilerin o devirde çok nadir olduğu düşünüldüğünde evliliği bu şekilde açıklamaya çalışma girişimleri belki anlaşılabilir. Fakat bu da Hz. Muhammed'in dürüstlük konusundaki şöhretini göz ardı ediyor ve tanıdığımız kadarıyla Hatice de böylesi sarhoş edip aldatma işine kalkışmazdı. Hikâye Hatice'yi küçümsüyor; zenginlik ve sosyal statü anlamında kendinden düşük seviyede evlilik yapmış da olabilir, ancak onun Hz. Muhammed'de gördüğü bütün bunlardan daha önemliydi. Çiftin bağlılığını pekiştiren çocuklar da ardı ardına geldi. Birlikte dört kızları ve Kasım adında bir oğulları oldu. Fakat Kasın ikinci yaşından kısa bir süre önce öldü ve daha sonraları Kuran'daki vahiyler kızlarınızı da sevin diyerek refah ve statüyü yalnızca erkek evlatlar üzerinden ölçenleri acımasızca eleştirse de bu çocuğun kaybı yine de çok üzücü olmuş olsa gerekti. Bu da Hz. Muhammed'in, Arapçada soyu kurumuş, kesilmiş, demek olan 'abtar', yani erkek çocuksuz kalması anlamına geliyordu.

Kasım'ın ölümünün verdiği üzüntü, zaten ev halkına yakın olan genç bir erkek çocuk sayesinde bir nebze hafifleyecekti. Hatice evlilik hediyesi olarak Hz. Muhammed'e Zeyd adında genç bir köle vermişti fakat Hz. Muhammed bu çocuğa köleden çok oğlu gibi muamele ediyordu, hatta öylesine ki çocuğun kuzey Arabistanlı ailesi onu geri almak için yeterli parayı biriktirip geldiklerinde Zeyd orada kalmasına

izin vermeleri için yalvarmıştı. Hz. Muhammed para almayı reddetti ve çocuğu azat etti ve onu resmi olarak evlat edindi ve ileride Kuran'da da teşvik edilecek olan kölelerin azadının ilk örneğini vermiş oldu. Başka erkek çocuklar da vardı; Hz. Muhammed'in kuzeni ve Ebu Talip'in en küçük oğlu Ali. Hz. Muhammed'in artık onunla birlikte çalışmamasından ötürü babasının işleri kötüye gidiyordu, bu yüzden Hz. Muhammed de onu kendi çatısı altına alarak yardım etmeyi teklif etti. Amcası tarafından yetiştirilen insan şimdi de aynı amcanın oğlunu yetiştirecekti, Hz. Muhammed ile Hatice onu resmen evlat edinmiş olmasalar da Ali'yi hep ailenin bir parçası olarak kabul ettiler. Gerçekten de ailenin parçasıydı ve ileride en küçük kızları Fatma ile evlenecekti.

Artık otuzlu yaşlarındaki Hz. Muhammed sonunda mutlu bir erkek gibi görünüyordu. Yanında Hatice, etrafının saygısı ve rahat bir yaşam ile makul bir erkeğin isteyebileceği her şeye sahipti. Karşısındaki tüm engellere rağmen başardı olmuştu. Ancak bu engellerin farkındalığını göz ardı etmiş de değildi. Çocukluğunda yaşadığı deneyimleri şimdi bu yaşında içinden söküp atamazdı; bunlar onu kendisi yapan ve Hatice'nin onu sevmesini sağlayan etkenlerdi. Hatice de onunla aynı değerleri paylaşıyor ve Mekke halkının eşitsizlikleri onu da rahatsız ediyordu. Paylaştıkları hayatı da buna uygun şekilde yaşıyorlardı, ayrıcalıklıların gösterişli ipekleri yerine evde dokunmuş giysiler giyiyorlar, yenisini almaktansa giysileri örüp yamalıyorlar ve gelirlerinin büyük kısmını yiyecek ve fakirlere yardım olarak dağıtıyorlardı. Hatice'nin kuzeni Varaka vasıtasıyla hanifler diye bilinen ve kendileriyle aynı değerleri paylaşan küçük bağımsız bir grup Mekkeli düşünürle tanıştılar.

Dilbilimciler, hattif sözcüğünün kökeninin biraz şüpheli olduğu görüşünü paylaşıyorlar fakat sözcük muhtemelen eğilme veya dönme gibi köklerden geldi ve bir kişinin daha ulvi bir güce eğilmesi ya da dönmesini belirtiyor. Varaka’nın da ar alarmda olduğu altı kişiyi ismen biliyoruz, bunlar hem İbranice hem de Yunanca İncil'leri incelemiş olan saygın insanlardı. Bazı rivayetlere göre Varaka aslında Hristiyan'dı, başkalarına göreyse bir hahamdı. Kuvvetle muhtemel ikisi de değildi bu yakıştırmalar insanların sınıflandırma

ihtiyacının bir sonucuydu. Sonuç olarak bütün amaç Haniflerin sınıflandırmaya karşı direnmiş olmalarıydı. Onların arayışı daha saf, o devrin Orta Doğu'sundaki mezhepçilik salgını ve bölünmeleriyle kirlenmemiş bir tek tanrıcılık idi. Özellikle her türlü kutsal tapınma yöntemiyle bağlantıdan uzak duruyorlar onun yerine, adına ister Elohim, Allah veya Ahura Mazda densin isterse de Zerdüştlerin dediği gibi "ışık ve bilgeliğin efendisi" densin, tek bir yüce Allah'ın evrenselliğini benimsiyorlardı. Yine de Eski Ahit kendi köklerine daha yakın durduğu için, oğlu İsmail vasıtasıyla Mekke'nin kurucu atası olarak yeniden yüzlerini Hz. İbrahim'e (Aziz Pavlus'un ifade ettiği şekliyle "inanan herkesin babası") çevirmişlerdi. Hagar'ın küçük oğluyla kaçıp geldikleri yer Mekke'ydi, onlar inanmışlardı Hz. İbrahim ile oğlu İsmail'le birlikte sakine tapınağını, Allah'ın İlâhî varlığı için Kâbe'yi inşa etmişlerdi böylece gerçek, çok daha eski ve Kureyşlilerin görece yeni kabile geleneğine kıyasla çok daha derin anlamı olan, atalardan intikal eden bir geleneği tesis etmişlerdi.

Hanefi kelimesi ileride Kuran'da da Hz. İbrahim'den yana olanlar ve tek bir Allah'a inanıp diğerlerini dışlayanları övmek için kullanılacaktı. Ancak bu Kuran öncesi devirde bilgileri açısından Hanefilere her ne kadar saygı duyuluyorduysa da kabul edilmekten daha ziyade tahammül ediliyordu; bu hayati bir farklılık zira her modern toplumda olduğu gibi Mekke'de de bir şeye tahammül edilmesi gereği, aslında bu şeyin bir şekilde rahatsız edici olduğunu çağrıştırıyor. Ve tabii ki her zaman olduğu gibi bu tahammülün de sınırları vardı. Hz. Muhammed henüz daha çocukken, Zeyd bin Amr adındaki bir hanif, totem taşlarının güçlerini açık açık sorguladığı için kendi üvey kardeşi tarafından şehirden kovulmuştu. "Keşiş" olarak da tanınan bu kişi Hira Dağı'nın eteğinde taştan bir kulübeye sığınıp münzevi olmuş daha sonraları tüm Orta Doğu'daki devrin büyük ruhani ustalarını bulmak amacıyla gezgin bir derviş hayatı yaşamaya başlamıştı. Yıllar sonra Hz. Muhammed'in vaazını dinlemek üzere sabırsızlık içinde Mekke'ye geri dönüş yolunda varmasına bir iki gün kala haydutlar tarafından öldürülecekti.

Hz. Muhammed'in kendisi bir hanif miydi? Onlar gibi o da Mekke'nin bir parçasıydı ama içindeki bir şey onlardan farklıydı. Kendi içinde

yaşadığı çelişki, ikiyüzlülük ile inkâr, insanların saygı duyuyoruz dedikleriyle aslında yaptıkları şeyler arasında gözle görünür bir makas açılmasını rahatsız olacak kadar net görüyordu. En yakın atalarının bu gibi çatışmalarla iç içe olması yüzünden, kendisini daha da büyük, geniş ve aynı babasının başına gelenlere benzer şekilde neredeyse en yüce tek Allah'a çocuk kurban etme hikâyesine karışmış olan en eski atalarına doğru çekiliyormuş gibi hissetmiş olabilir. Kendini bir hanif diye tanımlamış olmasa dahi, her türlü erkek veya dişi tanımının ötesinde yegâne görünmez evrensel İlâhî bir yüce Allah fikrinin saflığı adına kendilerini bile bile normların dışına yerleştiren bu bir avuç insanla bir yakınlık hissetmiş olsa gerekti.

Hanifler, taannüt diye bilinen ve tek başına bir tür gece uyanık kalma meditasyonu olan münzevi çilekeşlik ibadeti uygulardı ve Hz. Muhammed'in de Mekke'nin dışındaki dağlarda bunu yapmış olduğu açıkça görülüyor. Hint ve

Çin kültürlerinde olduğu kadar Eski Ahit ile Yunanca İncil'de bu tür meditasyonlar hakkında çok eskiden gelen bir gelenek vardı. Peygamberler, keşişler, vaizler ve guruların hepsi de gündelik beşeri sorunlardan uzakta, engin çölün zaman mefhumundan arınmış sonsuzluğunda daha net tasavvur ve sonsuzluk hissini arıyordu. Hepsinden öte, taştan daha yaşlı ve daha uzun dayanan başka ne olabilirdi? İnsan yerleşiminden uzakta, hatta ağaç ve çalılıkların dahi bulunmadığı bir dağ yamacından daha teiniz ve saf başka neresi olabilirdi?

Hicaz dağlarının kırmızı granitleri Zen taşları gibi yumuşak pürüzsüz değil aksine testere gün keskin ve sertti; düşüp tutunmaya kalksanız muhtemelen elleriniz kan revan içinde kalındı. Ancak bu serdiğin içerisinde de engin bir güzellik vardı. Çölde akşamüstleri çıkan serinliğe karşı yıpranmış giysileri içindeki Hz. Muhammed güneşin tekdüze parlaklığının dağları altın sarısıyla yumuşattığı zengin ışık oyunlarını seyrederdi Güneş sanki birisi miskince üzerine bir örtü geçiriyormuş gibi solmadan önce batıda ufku renk cümbüşüyle donatıp aniden gözden kayboluverdiğindeyse içinde belli belimiz bir ürperme hissederdi Kısa bir süre sonra ay ışığı etrafı gümüşe

boyamaya başlar, yeni ay zamanında yıldızlı gökyüzünün uhrevi soğuk ışığı belirir ve ardında zamanın niceliğinin kendisi, sanki sonsuzluğa doğru uzadığını hissedene dek ve en sonunda da zamanın aktığını ve gece ibadetinin neredeyse sona erdiğinin habercisi, doğuda gökyüzünün en solgun ışığıyla birlikte gelen şafak vaktinin ayazma kadar, değişir gibi görünürdü.

Günümüzde Batı'da yemden keşfedilen ancak tarih boyunca sufilerin yaygın olarak uygulamış oldukları türden nefes alma egzersizleri de yapıyor muydu bu gece ibadetleri sırasında? Eğer dua, bir nefes alışı kontrol etme şekli değilse başka nedir? Uzun ritmik büyülü sözler, esrik bir dua okuma, sesin ağızda, boğazda ve göğüste akis yapması nefes alıp vermenin döngüsel hareketi -tüm bunlar ruhun nefes ve candan doğduğunu belirtmek istercesine Arapçada hem nefes hem de can anlamına gelen "ruh" sözcüğünde bir farkındalık yaratmaktaydı. Hacıların söylediği yakarıyı tekrarlıyor muydu ("Hizmetine geldim. Ey Allah'ım!") yoksa ağzından bir yeni» mi dökülmeye başlamıştı "La ilahe İllallah"? Nefes alıp vermesi yavaşlayıp derinleştikçe ve yumuşak müziğe benzer yakarış dilini büyülediğinde ve sesler vücudunun derinliklerinden gecenin ıssızlığına yayıldığında bedenini bir vızıltı sarıyor muydu? Burada dağın başında, birbirleriyle yarışan iddia ve dedikodu girdabından uzakta aradığı dinginliği bulmuş muydu? Ya da en azından kendi farklılığıyla huzurlu bir barışıklık, bir sükûnet bulabilmiş iniydi?

Geceler boyunca, çok az miktarda su ve yiyecekle buna benzer gece ibadetleri yapmış olduğunu ve her seferinde aşağıya indiğinde ilk önce Kâbe'ye gidip eve dönüş ritüeli içerisinde sol omuzu içe dönük etrafında yedi tur atıp tavaf ettiğini biliyoruz. Bu, gündelik beşeri dünyaya geri dönüşün, yaşamının temelini oluşturan Hatice'ye ve evine gelmeden önceki dönüşüm ayiniydi Ancak aşağıya geri dönmek her zaman kolay olmuyordu.

Hicaz'ın kaya ve tozdan oluşan acımasız doğasında hafif yağmur diye bir şey yoktu. Yağmur daha ziyade nadir kasılmalar, en kötü ruhlu cinin becerebileceği gibi ortalığı yıkıp geçen şiddetli sağanaklar halinde gelir. Bir tür sapkın intikam gibi su, rahmetten lanete dönüşür

ve yaşam kaynağı ölümün eli oluverirdi. Gökyüzü berrak ve ortalıkta tek bir bulut bile görünmeyebilirdi, o yüzden de kilometrelerce ötedeki kayalıklardan dökülen yağmur suyunun ilk belirtisi yüzünüzü yalayıp geçen bir yelle taşınmış belli belirsiz bir kokudan başka bir şey olmazdı. İnsanlar fark etmeseler de hayvanlar ediyordu. Ayağa kalkıp, kulaklarını dikip dikkat kesiliyorlar ve bir şeylerin farklı olduğunu anlıyorlardı. Ayağınızın altındaki kumlar ıslanana dek dakikalar hatta bir saat geçiyordu. İlk başta sanki bir kovayı yere devirmişsin gibi azıcık bir ıslaklık olabiliyordu fakat ardından o ıslaklık büyüyor ve dağlardan belli belirsiz bir gümbürtü yankılanırken yavaşça ayak bileklerinizi kavrıyordu. Daha siz ne olduğunu bile anlamadan nereden geldiği belli olmayan bir akıntının içinde debelendiğinizi fark ederdiniz. Dengenizi kaybedip düşer, yalpalar ve sendelerdiniz tekrar ayağa kalkmaya çalışırken vadiden akan suyun getirdiği ıslak kumun baldırlarınıza yaptığı baskının ağırlığıyla tekrar devrilirdiniz. Selin homurtusunu, büyük taş parçalarının kayalara çarpıp sürtünme seslerini artık içinizde hissediyordunuz. Süpürgeotu, akasya, çalılıkların dalları ve ardından her türlü çalı çırpı süratle üzerinize gelir ve arada boğulan parçalanmış hayvanların cesetleri ve bacakları yüzer, yardım çığlığı atarken kendi sesinizi bile duyamazdınız, su ve molozun kaotik ağırlığına takılıp tekrar tekrar düşerdiniz. Başınıza bir taş çarparsa bilincinizi kaybeder ve beş on santimlik suda boğulup giderdiniz.

Böyle bir sel sırasında Mekke'de olunabilecek en kötü yer, en düşük rakımda bütün vadilerin birleştiği, tam da Kâbe'nin bulunduğu noktaydı. Aniden gelen sellerin çoğu göreceli olarak alçak seviyedeydi ancak 605 yılında Hz. Muhammed'in Hira Dağı'nda inzivaya çekilmeye başladığı sene güneye doğru gelen şiddetli bir fırtına sistemi, kutsal mekâna doğru önüne geleni yıkıp geçen azgın köpüklü sular gönderdi. O devirde Mekke'de yaşayan kimse bu boyutta bir sel hatırlamıyordu. Tabu ki bazı tedbir amaçlı önlemler de almışlardı; kutsal mekânı koruması için yukarılarda yan dairesel bir duvar inşa etmişlerdi. Ancak bu kadar suyun azgınlığıyla yığılan taş ve molozlara karşı direnemeyip çöktü. Sel Kâbe mahallesine ilerledi, totem taşlarının etrafında döndü ve büyük bir güçle Kabe'ye çarptı,

önce kerpiç harçtan zayıflattı ardından da taş duvarları yıktı. Sel çekildiğinde Kâbe tam bir enkaza dönmüştü.

Tekrar ve yıkılmış olduğu rivayetleri tüm Arabistan'a yayılmadan önce mümkün olan en kısa sürede inşa edilmesi konusunda kimsede bir şüphe yoktu, ayrıca buna kötü alamet ve Mekke'nin tüm var oluş nedeninin zayıflaması olarak bakılıyordu. Kureyş konseyi temelin yükseltilmesine böylece kapının son yaşanan en yüksek sel seviyesinin üzerinde olmasına karar vadi ve bu fırsattan yararlanarak daha azametli, yüksek ve neredeyse kübik bir tasarımı seçti. Sele neden olan aynı fırtına sistemi yüzünden Kızıldeniz'de batan bir geminin kalıntılarından kurtarılan ahşaplar toplandı ve sağlam bir temel oluşturması için Mekke'ye getirildi. Mekke'deki herkes işin içindeydi. Yeni kutsal mekânda çalışmak bir angarya değil aksine bir ayrıcalık olduğundan farklı Kureyş kabileleri arasında dikkatle iş bölümü yapılmış ve hiçbir kabilenin özellikle şereflendirilmiş olduğunu iddia etmesine fırsat verilmemişti. Gerçekten de sıra o ünlü Siyah Taşı meydanın kuzeybatısındaki yerine yerleştirmeye gelene dek her şey gayet uyumlu gitmişti.

Uzaktan bu taşı kocaman bir siyah oniks parçası sanabilirsiniz, ancak yakından baktığınızda (halen Kâbe'nin bulunduğu meydanda aynı yerinde duruyor ancak büyük gümüş çerçevesi onu gölgeliyor) kırmızı, kahverengi ve koyu yeşil damarları olan ve meteor kökenli olduğu görülüyor. İslâmî geleneğe göre, taş ilk mabedin duvarına Hz. İbrahim ve İsmail tarafından yerleştirilmiş; ardından Kureyş Kavmi'nin kurucusu ve Hz. Muhammed'in atası Kusay yeniden bulana dek de kayıpmış. Çerçevesinin tüm ihtişamına rağmen kendisi şaşırtıcı şekilde küçük, bir futbol topundan azıcık daha büyüktür, dolayısıyla 605 yılında Kâbe yeniden inşa edildiğinde kaldırıp yerine koymak sorun değildi. Güçlü bir erkek tek başına kolayca bu işi yapabilirdi fakat asıl sorun bu kişinin kim olması gerektiğiydi.

Herkes taşı yerine yerleştirme şerefini üstleniyor ve kimse de bundan vazgeçmek istemiyordu. Farklı Kureyş Kavim'leri arasında tam bir işbirliği örneği olan süreç öylesine şiddetli bir anlaşmazlığa dönüştü

ki fiziksel şiddet sanki kaçınılmazmış gibi görünmeye başlamıştı. Kabilelerden biri ortaya içerisinde hayvan kanı bulunan bir çanak getirdi, tüm üyeler ellerini içerisine daldırıp herkesin görmesi için havaya kaldırdılar ve taşın yeni yapılan kaidesine yerleştirilme hakkı onlardan birine verilmezse kendi kanlarını dökecekleri üzerine yemin ettiler. tam yumruklar sıkılmış eller de hançerlere uzanmışken, böyle kutsal bir mekânda kan dökülmesi ihtimalinden endişe eden yaşlılardan biri durumu tatlıya bağlayacak bir yol buldu. Herkesin işten yorgun düşmüş ve böylesine ağır ve önemli bir karar alacak durumda olmadığını belirtti. Tartışmak yerine bu kararı Allah'a bırakmaları gerektiğini ve o andan itibaren hangi kabileden olursa olsun Kabe'nin bulunduğu meydana giren ilk kişinin taşı yerleştirecek kişiyi seçmesini önerdi. Rastlantı bu ya (ya da bakış açısına göre kaderinde varmış) o kişi Hz. Muhammed idi.

İnzivasından yeni dönmüş ve kutsal mekânı tavaf etmeye hazırlanan Hz. Muhammed huzurlu bir eve dönüş yaşamak yerine kendisini bir çatışmanın ortasında ve onu çözme adına neredeyse Hz. Süleyman'ınkine benzer bir karar verme rolünün içerisinde buldu. Onu gördüklerinde hep bir ağızdan, "Bu emin, güvenilecek kişidir, onun vereceği karar bizi tatmin eder. " dediler.

Arabulucu olacaktı: hem neyin işe yarayacağını bilecek kadar onlardan birisiydi hem de nesnel bakabilecek kadar onlardan dışlanmış birisi. tam da Hz. Muhammed için biçilmiş bir rol gibi görünüyordu çünkü şehre yön verenlerden biri değildi ve o andaki ideal kişiydi. Peki ya tam o anda Kâbe meydanına bir başkası girmiş olsa ne olurdu? Bu soru erken İslâm tarihçilerine göre tartışılabilir; onlar bu kişinin yalnızca Hz. Muhammed olabileceği görüşündeler.

"Bana bir cüppe getirin, " dedi, getirdiklerinde onu yere serdi ve tam ortasına da Siyah Taşı yerleştirdi. "Şimdi her kabileden birer yaşlı cüppenin bir ucundan tutsun ve hep birlikte kaldırsınlar. " diye emir verdi. Dediği gibi yaptılar ve doğru seviyeye kadar yükselttikleri anda da Hz. Muhammed taşı yerine kendisi yerleştirdi.

Herkes mükemmel bir çözüm olduğu konusunda anlaşmıştı. Süreçte herkes pay sahibiydi ve hepsi eşit ölçüde onurlandırılmıştı. Ancak

Hz. Muhammed açısından birlikteliğin yapıcı gücünün bu küçük fakat etkileyici gösterisi yalnızca bölünmüşlüğün endişe verici bir başka örneğini teşkil ediyordu. Onun unutamayacağı şey ise adaletliliğine yapılan övgü değil Kureyş Kavmi'nin, Kâbe gibi kutsal ve şiddetin yasaklandığı bir mekânda bu denli hızlı bir şekilde şiddet tehditlerine yönelebilmesi olmuştu. O gün meydandan ayrıldığında Kureyşlilerin arasındaki garip bir biçimde muğlak olan konumunun daha da fazla farkına varmış olsa gerekti; yalnızca onlardan olmadığı için güvenilen fakat aynı zamanda liderlik konumunda olamayacağı için de onlardan biriydi ya da öyle sanıyordu.

Yedi

Tüm Orta Doğu'da bu sayının talihine inanıldığını da hesaba katarsak belki de bu yalnızca kırk yaşına geldiğinde gerçekleşebilecekti. Örneğin Bedeviler açısından bu hayat kurtaran iyileştirici bir sayı. Her şeyi iyileştirdiği bilinen şifalı otlar, zeytinyağı ve eritilmiş tereyağıyla yapılan bu karışımın adı al-arbain yani kırk. Geleneksel şifaalar kırılan bir kemiğin iyileşmesi için kırk gün gerektiğini söylerler (ya da Batılı doktorların dediği gibi altı hafta). Ve bir erkeğe veya onu misafir eden kişiye, nedeni ne denli haklı olursa olsun, evinin ya da çadırının kırk adım mesafesi içinde saldırılmaz.

Kırk, insanın ömrüne ömür katan bir sayı bu nedenle Orta Doğu'dan çıkan kutsal kitaplarda da istikrarlı bir şekilde daima yer alıyor. Nuh'un Gemisinde sellerin çekilmesinin beklendiği süre, Mısır'dan çıktıktan (eksodüs) sonra İsrailoğullarının çölde dolaştıkları yıllar, Hz. Musa'nın Sina Dağı'nda geçirdiği gecelerin sayısı ve Hz. İsa'nın doğada geçirdiği günler ve geceler, hepsi kırk; sayı, mücadele süresini ve yeni başlangıçlara hazırlanmak üzere yer değişikliğini simgeliyor. O kadar uzun yaşayacak kadar talihli bir kişi içinse kırk yıl zamanın doluluğuna delalet, insanın kaderinde yazılana razı olmasının zamanıydı.

Son birkaç yıldır yaptığı gibi bu 610 yılının Ramazan ayında da Hz. Muhammed yine her yerin beşeriyetten arınmış olduğu ve onun da sessizliğin bir parçası olup sonsuz enginliği içine çekebileceği Hira Dağı'nın dinginliğinde inzivaya çekildi. Dağ keçilerinin açmış olduğu, bildik patikadan yukarı tırmanırken ayaklarının altındaki Mekke gözden kayboluyordu. Artık dağı, inzivaya çekildiği ortamın özelliklerini, onun gizli oyuklarını ve boşluklarını iyi tanıyordu ve güneş batarken her zamanki yerinde duruyordu.

Sanki rüzgâra yaslanır gibi öne doğru eğildi ama son kuşlar da yuvalarına doğru kanat çırparken havada esintinin izi bile yoktu. Hava iyice karardığında sessizlik de, insanın kulaklarında çınlayan

yüksek perdeden mükemmel tonda, hem her yönden hem de hiçlikten gelen ses daha yoğun hissedilir oldu. Sanki tüm çöl coğrafyası hissediyormuş gibi sesten ziyade bir titreşimdi Gün boyunca biriktirdiği sıcaklığı gecenin serinliğine salan kayalar da sanki canlıymış gibi geliyor ve yıldızlar da başınızın üzerinde ö yavaş dönüşlerine başladıklarında yapayalnız ama kaçınılmaz olarak çok daha büyük bir şeyin parçası olma hissi bastırıveriyordu. Bu, beşeri meşgalelerin yüzeysel hırslarıyla gündelik acımasızlıklarından çok daha kadını ve köklü olan yaşam ve varoluş hissiydi.

Bu bir meditasyon muydu yoksa bir gece ibadeti mit Hz. Muhammed tüm beklentilerin aksine kendisine bahşedilmiş olan sıradan beşeri mutluluğa basit bir şükretme için mi oradaydı yoksa üzerinde sanki bir şeylerin olmasını beklermiş gibi belirli bir dikkatlilik mi vardı? Bildiğimiz tek şey eğer orada aradığı sadece huzur idiyse o gece deneyimlediği olay huzurdan başka her şeydi

Hira Dağı'nda geçekte ne yaşandı? Elimizde Hz. Muhammed'in kendi sözleri olduğu görülen kayıtlar var fakat bunlar da başkalarına anlatılanlardan dolaylı olarak ulaşmış ve aktaran her kişi de tanımlanamayan soyutlukları kendisinin anlayabileceği şekilde tercüme etmek için çabalamış.

Rivayetlerden biri, Hatice'nin ölümünden sonra evleneceği en genç ve en açık sözlü hanımı Ayşe'ye mal edilmiş. Dedi ki: 'Melek bana geldiğinde ayakta duruyordum ama dizlerimin üzerine çöktüm ve sürünerek uzaklaştım, omuzlarını titriyordu. . . Kendimi dağın yamacından atıp aşağı yuvarlanmayı düşündüm ama tam ben bunu düşünürken karşımda belirdi ve bana Hz. Muhammed ben Cebrail'im sen de Allah'ın Elçisisin' dedi. Sonra bana 'Anlat!' dedi, 'Ne anlatayım? dedim. Beni tuttu ve üç kere sıkıca kendine bastırdı, 'Neredeyse boğulacaktım ve ölüyorum' diye düşündüm, ardından tekrar 'Allah'ın adına yaratanı, insanı bir kan pıhtısından yaratmış olanı, Allah'ın en cömert olan olduğunu, kelâm ile öğrettiğini ve insanlara bilmediklerini öğreten olanın O olduğunu anlat, ' dedi. ''

Daha sonraları Hz. Muhammed'in müritlerinden olacak İbni Zübeyr'e atfedilmiş olan bu anlatımı da doğrudan Hz. Muhammed'den

aktarıyor. "Okudum ve melek de çekilip gitti, uyandığımda sanki tüm bu sözler kalbime nakşedilmiş gibiydi. Benim için bir şair veya bir deliden daha nefret uyandırıcı başka bir Allah'ın yaratığı olamazdı. Bu ikisine de bakmaya bile dayanamazdım ama işte ben ya şair ya da deli olmalıyım diye düşündüm. Ama eğer öyleysem, Kureyşliler beni asla böyle bilmemeliler. Dağda bir uçurumun kenarına çıkmalı ve sonra da aşağıya yuvarlanıp huzuru ölümde bulmalıyım. Fakat dağın tepesine yaklaştığımda cennet bir sesin bana 'Hz. Muhammed sen Allah'ın Elçisisin. ' diye seslendiğini duydum. Konuşan kimmiş diye görmek için başımı kaldırdım ve insan şeklinde, ayakları ufuk çizgisinin üzerinde Cebrail orada duruyordu. Ayağa kalkıp ona baktım ama bu beni yapmak istediğimden alıkoydu, ne öne ne de arkaya kımıldayabiliyordum. Yüzümü ondan öteye ufuk üzerindeki hangi noktaya çevirirsem çevireyim onu yine aynı şekilde görüyordum. "

Ayşe, "Bu gerçek bir görüntüydü" diyecekti ancak kendisinin ve aktaran diğerlerinin ağızlarında aldığı şekliyi se beceriksizce çarpıtılmıştı. Bunlar, kendi deneyimleme» dikleri bir varoluş halini tanımlayacak kelimeler bulmaya çalışan iyi niyetli insanlardı. Bunu yaparken de basitleştirdiler ve Cebrail'i dağların üzerine oturmuş olduğu halinin' görüntüsünde olduğu gibi metafizik bir şeyi salt fiziksele dönüştürdüler. Sanki o anın bizzat kendisinin üzeri örtülmüş, sanki o gece olup bitenlere çok yakından şahit olunması insanın anlayabileceğinin çok ötesindeymiş gibiydi ki Hz. Muhammed tam da bu şekilde deneyimlemişti. Onun aktarılan sözleri meleklerin göründüğü anda değil, aksine o panik içindeki kaybolmuşluk, bilinen her şeyden ayrılma, zihnin algılayabileceği her şeyden daha büyük bir güç tarafından ölümün kıyısına gelmişçesine tamamen şaşkınlığa uğramışlık hali ve somut bir korku duygusunda, kısacası korkunç bir dehşet içinde hayata geçiyor.

Günümüzde bunu anlamak pek kolay değil; "dehşet" kelimesini yeni bir akıllı telefon uygulaması veya viral videoyu tanımlamak için kullanıyoruz, sıradan bir "Allah’ın Dehşeti" tanımlamasını da kötü bir film veya bozuk bir yemek söyleyebiliyoruz. Büyük bir deprem dışında belki de artık gerçek bir dehşet halinden korunmuş

durumdayız. Hatta artık pek az insan şiddetli bir yağmur fırtınasının ortasında açık alanda yalnız başına kalmanın ya da kıyıda beklerken binlerce kilometre ötede okyanustaki tutmandan gelen milyonlarca tonluk dalgaların ayağımızın altındaki toprağı dövüp titretmesinin ne demek olduğunu hatırlıyor. Kapımızı kapatıp köşemize siniyoruz ve kontrolün bizde olduğunu sanıyoruz fakat kendimizden çok daha devasa bir güç tarafından şaşkınlığa uğratılmanın ne demek olduğundan habersiz yaşıyoruz.

Öyleyse Hz. Muhammed'in bu şaşkınlığını nasıl anlayabiliriz? Kelimenin tam anlamıyla metafizik olan bir şey (madde ötesi), tanımı itibariyle akılcı açıklamanın da ötesindedir. Ne ki, gizemli deneyimi yeniden oluşturmaya çalışmak hayli garip kaçsa da insan denemeyip aptallık edeceğine en azından bir kere deneyip aptal olsa daha iyidir.

Karşılaştırmalı dinler konusundaki büyük akademisyen Rudolf Otto, her ne kadar Viktorya Devri'nin hayli aşın coşkulu diliyle yazılmış olsa da "Kutsala Dair" adlı kitabında buna yaklaşmış olabilir. Eski Ahit'te Allah korkusu "felç edici bir etkiyle insanı ele geçirir" diye yazmış. Eyüp, şöyle tasvir etmiş yaşadıklarını, "Yaratılmış olan en korkutucu ve güçlü şeyin bile uyandıramayacağı, için için zangırdatan bir dehşet fırtınası gibi bir şey. Bunda hayaletimsi bir şey var. " Gerçekten de hayalet demek istemişti. Hayalet hikâyelerinde korku hissi o kadar derine işleyerek insanı titretiyor ki, "insanın iliğinin içine işliyor, tüylerini diken diken edip eklemlerini sarsıyormuş gibi geliyor. " diye devam etmişti. Ancak buna karşılık "esrarengiz bilinçlilik" dediği olguyla (İlâhî irade ve gücün farkındalığı) bu dehşetli titreme aslında çocuk oyuncağı. Ulaştığı en yüksek seviyede "korku ölçülebilmenin çok ötesinde ulvileştirilmiş bir biçimde yeniden belirir, bu anda ruhun dili tutulmuştur ve varlığının en uç noktasına kadar için için zangırdamaktadır. "

Böyle bir deneyimin keyifle uzaktan yakından alâkasının olmadığının altını çizen Otto, vahiy gelmesinin mest edici olduğu fikrine sarılanlara da "böyle biranın kendi başına korkutucu ve dehşet uyandırıcı özelliği, doğadaki hiçbir şeyin kutsal olmadığını, orada yalnızca iyilik, şefkat, sevgi ve mahrem bir yakınlık bulunduğunu

görebilenler için son derece rahatsız edici olmuş olsa gerektir. " diye sonlandırarak muzipçe taş atıyor.

Ama bizim ne Otto kadar edebiyat parçalamamız gerekiyor ne de Ayşe veya İbni Zübeyr kadar yalın tarifler vermek zorundayız. Hz. Muhammed'i İlâhî güç tarafından atanmış ve kendisine söylenenleri daha sonra çalacak bir ses kayıt cihazı seviyesine indirgemek bir yana, Hz. Muhammed'in sanki melek bir insanmış gibi Cebrail'in konuşmasını gerçekten duyduğu konusunda ısrarcı olmamız da gerekmiyor. Hepimiz yirmi birinci yüzyılın akılcı insanları olduğumuza göre bunları yapmak yerine bir açıklama için yönümüzü bilime çevirebilir ve nöropsikiyatri ile "değişen bilinç durumları" konusuna göz atabiliriz.

Hz. Muhammed Hira Dağı'ndaki o gecede böylesi bir değişmiş bilinç halinde miydi? Tabu ki öyleydi. Ne var ki, nöroloji alanındaki araştırmalar münzevilerin zaten bildiklerini ortaya çıkardı: oruç tutmak, uykusuzluk ve meditasyon gibi beynin kimyasal aktivitesinde değişiklikleri de beraberinde getiren ibadetler, bu gibi durumları tetikler. Beyindeki kimyasallar deneyimlenen girdilerle koşut çalıştığı için değişen bilinç durumlarıyla da fiziksel bir ilişkisinin bulunması şaşırtıcı olmasa gerek. Ancak bu durumda da her şeyin kimyasallar ile açıklanabileceğini farz etmek, William James'in "tıbbî maddecilik" diye adlandırdığı ve bedensel mekanizmalar lehine deneyimleri dışlayan indirgemeci tuzağına düşmek olur. Bilim buna benzer değişen durumların fiziksel etkilerini resimleyebilse de bunların deneyimlerine giremiyor.

Sonuç olarak, bu sorunu ele almanın en pratik yöntemi ilk bakışta yöntemler arasında en az pratikmiş gibi görünen şiir dünyasına dalmak olabilir. Dini deneyimin ruhu, özünde de şiirseldir. Ayinsel ve tabu olanlar, dini yapının yalnızca çerçevesini ya da eskiden olduğu üzere omurgasını oluştururlar; bunlar tanımlanamaz şekilde bilinmezin, gizemlilik deneyimi olan dini tecrübenin kendisine temas etmezler.

Şairler tanımlamaya uğraşmaktan hiç vazgeçmemiş olsalar da şiirler gizem ve belirsizlik etrafında dönerler. Walt Whitman, şiirlerin

güzelliğini "bilimin tacı ve son alkışı" diye adlandırırken tıbbî maddeciliğe de güzel bir dille yanıt vermişti. Coleridge "İlâhî inana oluşturan inançsızlığı gönüllü olarak bir anlığına askıya almaktan" söz etmişti; öte yandan Ralph Waldo Emerson ise şiiri "maddenin ruhunu ifade etme uğraşı" diye tarif etmişti. Burada "inanç" ve "ruh" sözcüklerinin nasıl kullanıldığına dikkat ediniz. Fakat şiirin en uygun tanımı muhtemelen bu anonim deyiş olsa gerek "söylenemeyecek bir şeyi söyleyebilmek. " Bu da tabii ki denememek için bir özür değil demek oluyor. Hz. Muhammed'in Hira Dağı'nda yaşadığı deneyimdeki mecazlara bakarsak en azından onu anlamaya başlamak mümkün olabilir.

Öyleyse sözcük anlamıyla, nefes alma hareketi demek olan ilham alma/esinlenme ile başlayalım. Arapçada hem "nefes" hem de "ruh" kelimesinin karşılığı ruhtur ve İbranicedeki 'ruah' kelimesiyle yakın akrabadır. Dolayısıyla insanın içine ruhun üflenmesi, aynı Eski Ahit'teki Yaratılışın ikinci suresinde geçtiği şekliyle "Tanrının Ruhu suların üzerinde hareket ediyordu. " dilimize de yerleşmiştir. Prensipte bu kulağa harika bir şeymiş gibi gelse de insanın su olmadığını da hesaba katmak gerekir. Dayanamayacağınız bir biçimde sizin içinize çok güçlü bir nefes üflendiğini hayal etmeye çalışın. Bunun cennetten gelen nazik bir esinti değil de sanki bir devin size yaşam öpücüğü vermesi gibi yoğun bir baskı alfanda ciğerlerinize basılan hava olduğunu düşünün. Sanki bedeninizin her bir hücresi bu şey tarafından teslim alınmış ve tamamen onun merhametine kalmış gibi hissedersiniz. O size hayat verirken bile bir yandan da canınızı çıkarır devasa ağırlığıyla sizi boğuyor gibi olursunuz ve artık direnmenin işe yaramayacağını düşünürsünüz.

Ardından da Hz. Muhammed'in, "Sanki bu sözler kalbime nakşedilmişti. " cümlesinin gerçek anlamını düşünmeye çalışın. Eğer bu size artık çok basmakalıp geliyorsa yeniden onun kullandığı anlamıyla düşününce yarattığı etkiyi kavramaya başlarsınız. Eğer Franz Kafka’nın "Ceza Kolonisi" öyküsünü okuduysanız hemen aklınıza oradaki bir mahkûmun nedamet sözlerinin harf harf etine kazınması sırasında çektiği azap gelir.

Sonra da hayal bile edilemeyecek olan, siz yerde yatarken keskin bir bıçağın etinizin derinliklerini kazımasının acısını, bilinciniz açık olduğu halde karşı koyamamayı hayal edin. İşte size iki meleğin beş yaşındaki çocuğun göğüs kafesini açıp kalbini dışarı çıkartıp yıkadıkları, çocukluğundan kalma sahnenin gerçekleşmiş hali ama bunda o daha önceki hikâyenin olağanüstülüğünden de eser yok. Aksine bunda, yeni bir yaşam sunma adına göğüs kafesinin yırtılıp açılması, kalbin ortaya çıkarılması ve açık kalp ameliyatının tüm kanlı şiddet içeriği gibi anlatılamaz bir acı mevcut.

Hz. Muhammed tükenmiş halde yere çökmüş kalmıştı. Ter içinde kalmış ama yine de titriyordu, ağzından çıkan ama kendisine ait olmayan kelimeler sarmıştı bedenini, yüksek sesle tekrarladığı bu kelimeler ağzından çıkarak dağın tepesindeki serin ve temiz havaya, gecenin karardığına ve boşluğuna karışıyordu. Belki de yüreğinin derinliklerinde bu kelimeler yalnızca başka bir insana, kendisini böylesine bunaltmış olan bu güçlükte teselli için sığınabileceği ve onu hem delirmekten hem de İlâhî gücün karşısındaki korkusundan kurtarabilecek yegâne kişi olan Hatice'nin yüzüne karşı söylenirse (içine üflenirse) hayat bulur diye hissetmişti.

Ya da ilk başta söylenen hiçbir şey olmamıştı. Belki de kelimeler gibi beşeri ve somut bir şeye dönüşmesi için epey zaman geçmesi gerekmişti. Gevşek çakıl taşlarının üzerinden kayarak düşe kalka yuvarlanarak ve ciğerleri patlayıp göğüs kafesinden sökülecek gibi nefes nefese kalmış, bir nebze hava alabilmek için savaş verir gibi çabalar halde dağdan aşağı indiğini biliyoruz. Üzerindeki entarisi yırtılmış, kolları ve bacakları eve dönüş yolundaki patikadaki ağaç dalları, dikenler ve keskin kenarlı taşlardan yara bere sıyrık ve morluk içindeydi.

İlk söylediği şey "Hayatımdan endişe ettim. " olmuştu. "Sanırım delirmiş olmalıyım. " Sanki nöbet geçirirmiş gibi zangır zangır titreyerek Hatice'den kendisine sarılıp onu şalının altonda saklaması için karısına yalvarmıştı. "Ört üstümü ört, " diyordu gece gördüğü kötü rüyadan korkan ve annesine sığınıp başını kucağına koyan

küçük bir çocuk gibi. Tek başına bu korku bile, kocasının deneyimlemiş olduğu şeyin gerçek olduğuna inanması için yeterliydi.

Gecenin karanlığı doğu ufkundan ağır ağır aydınlanıp yeni bir günü müjdelemeye başlarken Hatice onu kollarında salladı. Belki de duymaktan daha ziyade içinde hissetmiş olduğu kelimeler, yavaşça birer birer dudaklarında şekillenmeye başladı. Hatice'nin kollarında hâlâ titrerken Hz. Muhammed'in sesi yeniden duyulmaya başlandı ve başka bir insanın da duyabileceği şekilde Kuran'ın ilk vahiyi kelimelere döküldü. Dağın tepesinde onun içine üflenmiş olan şey şimdi dünyadaki yerini almak üzere dışarı üfleniyordu.

On beş yıldır karı kocaydılar ama Hatice onun daha önce hiç böylesi bir güzellikle konuştuğunu duymamıştı. Daha çocukluğundan itibaren konuşmak yerine dinlemeyi yaşayarak öğrenmiş birinden beklenebileceği üzere konuşması genellikle kısa ve kontrollüydü. Fakat şimdi kelimeler aklına yazıldıkça bunların sadece sevdiği insan için değil ama aynı zamanda tüm dünya için de ne kadar olağanüstü olduklarının farkına varıyordu. Bu olanlar her neyse o anda bir şeyi kavrayıverdi; bu şimdiye dek yaşamakta oldukları sessiz hatta oldukça mütevazı hayatlarının sonuydu. Bundan böyle hiçbir şey asla eskisi gibi olmayacaktı.

Yerinde başka bir kadın olsaydı belki bunun haksızlık olduğunu düşünebilirdi. Kaçınılmaz büyük değişiklikten ve yaklaştığını görebildiği alay ve aşağılamadan korkardı.

Yaşananların geçerliliğini inkâr ederek Hz. Muhammed'in ilk tepkisinin doğru olduğunu söyler ve onun gerçekten de bir cin tarafından cezbedildiğini düşünmeyi tercih ederek, onu olduğu kadar kendisini de korumayı denerdi. Onu vazgeçirmeye, ortalığı yatıştırmaya, biraz uyursa her şeyin düzeleceği güvencesini vermeye çalışır, korkacak bir şey olmadığını, tüm bunların aklının ona oynadığı gelip geçici bir oyun olduğunu, endişelenecek bir şey bulunmadığını ve sabaha her şeyin düzeleceğini söylerdi.

Bunları yapmak yerine, Hatice sanki bunca zamandır olacakları biraz da bekliyormuş ve Hz. Muhammed'in kendi içinde bile göremediğini

görmüş gibi tepki verdi. Hz. Muhammed delirmiş olmaktan korktuğunu söylediğinde yalnızca reddedercesine başını salladı. "Umarım Allah seni delirmekten sakınır canım. " dedi. "Senin dürüstlüğünü, senin güvenilirliğini ve iyiliğini bilen Allah asla böyle bir şey yapmaz. Böyle bir şey olamaz. " olan biten her şeyi Hatice'ye anlattıktan sonra hanımının sakin inana daha da pekişti. "Allah senin elinle benim de ruhuma dokunuyor. Umarım sen bu insanların peygamberi olursun. " dedi.

Bedeninin korkudan titremesi dinip, kaslarının gevşemesini hissederek gün doğana kadar onu kollarında tuttu. Başı kucağında ağırlaştı ve nihayet yorgunluktan bitap düşmüş halde derin bir uykuya daldı. Kolay kolay uyanmayacağından emin olduğunda da onu yatağına doğru itti, kendisi de şalını sarınarak sabah etkenden kuzeni Varaka'nın evine doğru yola çıktı. Henüz ilk horozların ötüşü yankılanırken, sokak köpekleri çöpleri eşelerken, eşekler yem için sabırsızlanırken ve arada bir biraz daha uyumak isteyen birinin hoşnutsuz homurtusu duyulurken sakin bir kararlılıkla daracık sokaklardan geçti. Hanifler arasındaki en üst düzey kişi olan Varaka Hatice'nin zaten bildiğini teyit etti; Hz. Muhammed'in hezeyan korkusu aslında tam da onun hezeyan yaşamadığının en güçlü göstergesiydi. Tepeden bakan bir kutsiyet havasında sıradan insanların üzerinde uçan dünya dışı gizemli bir yaratık değildi, aksine Kuran'ın sesinin pek yakında ona söyleyeceği üzere o "sadece bir elçi, " “yalnızca halktan birisiydi. " Yalnızca, aniden insanüstü bir çaba gerektiren devasa bir görev verilmiş bir insandı.

Kuzeninin cevabı da onun beklediğinden çok farklı değildi: "Eğer bana söylediklerin doğruysa Hatice, o halde Hz. Muhammed'in görmüş olduğu şey kadim zamanlarda Musa'ya da görünen büyük ruh olsa gerektir ve o gerçekten de bu halkın peygamberidir. Onun güzel kalpli olduğunun teyididir. "

Ancak uyumakta olan kocasına geri dönerken, orta yaşlı bir erkek ile ihtiyarlığın kıyısına gelmiş bir kadının birlikte yeni bir çağın anahtarını ellerinde tutuyor olmasının ne denli garip göründüğünün farkındalığı içinde kendi yüreği taşmış olmalıydı. Artık çocuk

yapabilecek yıllarını geride bırakmıştı fakat mevcut durumda son derece radikal yenilikte ama aynı zamanda da son derece ürkütücü eskilikte bir şeyin doğumuna şahit oluyordu.

Bunun ne denli zorlu bir iş olacağı konusunda herhangi bir şüphesi yoktu. Sanki geçen gece yaşamış olduğu dehşet yetmezmiş gibi Hz. Muhammed'i bambaşka seviyede en beşeri duygu olan, bütün bunların bir insanın kaldırabileceğinden daha ağır ve bu görev için doğru kişi olmama korkusu gibi yeni korkular beklemekteydi. Zira eğer hem Varaka hem de kendisi haklıysa Hz. Muhammed'in uzun yıllar boyunca çalışarak kazanmış olduğu saygınlığı da artık tehlikedeydi. Bir kez daha aileden, hatta toplumdan dışlanmış olacaktı. Yalnızca görmezden gelinmek değil aynı zamanda şerefi tartışma konusu edilen ve saygınlığı sıfırlanmış ulu orta tiksinilen bir kişi olabilirdi. Yıllarca çalışarak elde etmiş olduğu küçük ve mütevazı huzuru elinden alınabilir ve bunu tekrar bulup bulamayacağını da kimse bilemezdi.

İkinci Bölüm

SÜRGÜN

Sekiz

Sonraki iki yıl boyunca hiçbir şey yaşanmadı. Herkesin bekleyebileceği üzere vahiylerin düzenli olarak inmesi (baraj kapakları açıldı ve hayat veren ilham suları dudaklarından döküldü gibi bilindik basmakalıplar) yerine iki sene süren bir sessizlik oldu, bu çaresizlik içinde geçen kısır dönemde Hz. Muhammed başına gelmiş olanları kabullenmekte de çok zorlandı.

Henüz çocukken öksüz ve yetim kalmış bir erkek için bu iki sene de kaçınılmaz olarak ona yeni bir terk edilmişlik gibi geldi. Böylesi bir çocukluğun izleriyse asla tamamen silinemez. Köklerinden koparılmışlık duygusu asla yok olmaz; bastırılıp derinlere atılabilir ama hep orada kalır. Hz. Muhammed'in hayatının en önemli gecesinde bir kapı aralanmış fakat sonra aniden tekrar sıkıca kapanmıştı. Kendisine bahşedilmiş olan şey şimdi bekletiliyordu ve o da korkunç bir yalnızlık ve çaresizlik içinde bir daha o sesle bağlantı kurup kuramayacağını düşünüyordu.

Bu, 'onun ruhunun karanlık gecesiydi', bu cümlecik asırlar sonra ilâhi güçlerle birleşmeyi arzulayan sufilerin deneyimlediği ıstırap, yalnızlık ve şüphe gibi hisleri tarif etmek için Aziz Yuhanna tarafından icat edilmişti. Özellikle de inanç adına birçok yönden hayati önemdeki şüpheyi tanımlamak içindi. Eğer bu size ilk bakışta ürpertici bir fikir gibi görünüyorsa, bu olmaksızın dinin ne denli fanatik bir biçimde gayrı insani hale dönüşmesi riskini de göz önünde bulundurun. İnanç fikriyle cebelleşenler, anlattığı eserlerinde Graham Greene'in de işaret ettiği üzere, şüphe mevzunun can damarıdır; dini insanileştiren öğedir. Bir yönüyle inancın tavlandığı ateştir. Şüphe olmaksızın geriye yalnızca kör ve de hem düşünce hem de insanlıktan kör edici biçimde uzaklaşmış ürkütücü bir katiyet kalır.

Katiyet ise Kierkegaard'ın bahsettiği gibi bir inanç sıçraması gerektirmez. Kırılmayacağına inanarak bir ağaca tırmanmak için

sadece belli bir gözü kara saflıkta olmak gerekir; ama aynı ağaca tırmanırken o daim gerçekten de kırılabileceğinin tamamen farkında olmak için kişinin inancını Allah'a güvene veya kadere ya da olasılık kanunlarına dayandırması gerekir. Katiyet çoğunlukla düşünme; sorgulama, fikir yürütmeyi reddetmekse inanç yanlış yapabilme olasılığının (Kuran'ın ısrarla tavsiye ettiği üzere imansızlık ile bir nevi Sokratvari diyaloglara girmeyi reddetme) farkındalığını gerektirir belki de bu nedenle en iyi şekilde Yahudiler 11: 1'de şöyle ifade edilir "iman, umut edilenlere güvenmek, görünmeyen şeylerin varlığından emin olmaktır".

Şüphenin bulunmadığı yerde inanç da tartışmak hale gelir. Haklı olduğunuzun katiyeti mutlak bir haklılığa ve dogmacılığa ve daha kötüsü her konuda haklı olduğunu sanan bir gurur meselesine dönüşür. Varaka "Eğer söylediğin gerçekse. . . , " demiş. Hatice de "Ben senin peygamber olabileceğini düşünüyorum. " demişti. Her ikisi de şart kipinde konuşmuştu hem emindiler hem de değildiler. İlk vahiyi yalnızca ardından gelecek diğerleri teyit edebilirdi fakat haftalar haftaları ve aylar aylan kovaladıkça hiçbir şey gelmedi ve Hz. Muhammed umut ile çaresizlik arasında gidip geldi

Çok farklı nedenlerden ötürü olsa da Mekkeli ayrıcalıklılar da aynı şeyleri yaşamaktaydılar. Kuzeyde dünya çok hızlı bir şekilde değişiyordu ve Hz. Muhammed'in kendi belirsizliği de geleceğin kendilerine neler getireceği hakkında duyduğu yeni bir endişeye yansıyormuş gibi görünüyordu. Bizans ve Pers imparatorlukları arasında sürekli gidip gelmekte olan güç dengesi kaygı verici biçimde el değiştirmekteydi General Heraklius 610 yılında selefini tahttan indirerek kendisini yeni Bizans imparatoru ilan etti ve Perslere kaybedilmiş olan topraklan yeniden ele geçireceğine söz verdi; ancak "daima muzaffer" anlamına gelen Pervez adıyla tanınan Pers Kralı E. Hüsrev onun blöfünü gördü. Önce Irak ve Kafkasları ardından da Suriye ve Batı Anadolu'yu ele geçirip zafer üstüne zafer kazanan Pervez'in bu lakabı şaşırtıcı şekilde yerinde gibi görünüyordu. Mekke'ye gelen tüccarlar ve hacılar Pers ordularının Kudüs ve hatta Şam'a doğru ilerlemeyi planladıktan haberlerini getirmeye başlamışlardı. Böyle bir şeyin gerçekleşmesi halinde

Mekke'nin bütün iş bağlantıları, gücü ele geçirecek yeni kişilerle ilişkiler tesis edilene dek tam bir keşmekeş içine girecekti. Başarılı bir ticaret ortamının en hayati öğesi siyasi istikrardır, ancak istikrar artık varlığına güvenilemeyen bir şey olmuştu.

Hz. Muhammed de çevresinde büyümekte olan bu belirsizliğin gayet net farkındaydı. Kâbe'yi çevreleyen mahallenin baş mevzusu ve kuzeydeki Şam'a doğru yola çıkacak olan bir sonraki kervanın hazırlıklarının odak noktası buydu. Ancak bu hazırlıkların içerisinde artık kendisi yer almıyordu. Hira Dağında yaşadıklarının ardından tüccar temsilcisi olarak çalışmaya devam edebilmesi imkânsız hale gelmişti; artık bunun için ne gücü ne de isteği kalmıştı. Bunun yerine önce bedeninde kendisini gösterip sonra sessizliğe karışan sesi aramak için Hira Dağındaki gece ayinlerini sıklaştırdı. Ne var ki, ne kadar fazla araçlıysa onun varlığı da o kadar uzaklaşmış gibi görünüyordu. Her şafak vakti aynı hayal kırıklığıyla yeniden yüzleşiyor ve belki de ilk başta korktuğu kadar delirmiş olabileceği endişesi benliğini sarıyordu.

Eğer bunun klasik bir sınama zamanı, böylesine büyük bir sorgulama olduğunu bilseydi imtihanda başarısız olduğunu hissetmiş olsa gerekti. Belki de kendi korkusunun bir sınamasıydı; bu olağanüstü görüngünün bir daha asla kendisine bahşedilmeyeceğine, bunun anlık tek bir görüntüden ibaret kalacağına ve hayal bile edilemeyecek hediyenin önce sunulup sonra da geri alınmasına dair kara bir korkuydu. Belki de daha en başta gelen tebliğden şüphe duyduğu, hatta kendisinin pazarda bağırıp şiirler okuyan ve karşılığında eğlenmek isteyenlerin alay edip güldüğü veya acıma zahmetine girenlerin attıkları üç beş kuruşu toplayan sıradan çatlak bir ozan, deli veya meczup olabileceğini düşündüğü için cezalandırıldığını hissetmişti. Fakat o sesin geri gelmesini istediği kadar gerçekleşme olasılığından da ürküyor olabilirdi. En çok arzu ettiği şey aynı anda en korkutan şey de olabilir miydi? Böyle bir acıya tekrar katlanabilecek miydi? Yaşamının sonlarına doğru, "Vahiy geldiği zamanlarda ruhumun benden koparılıp alındığını düşünmediğini tek bir an bile olmadı. " diyecekti. Kim böyle bir şeye dayanabilirdi? Varaka onun için "Yüreğini güçlü tutmasını söyle, "

demişti ve bu cümle çok yerindeydi; böylesi bir deneyimin gerginliği orta yaşlı bir erkeğin kalbini kriz derecesinde zorlayabilirdi.

Uzun müddet belirsizlikle boğuştu. O kelimeler içinin derinliklerinden mi yoksa kendisinin de hissetmiş olduğu gibi, asla beceremeyeceği kelimeler gerçekten de onun ötesinden mi gelmişti. Sessiz kalarak hayata tutunmayı öğrenmiş bir erkek çocuğa aniden bir ses verilmişti ama bu verilen onun kendi sesi miydi yoksa Tanrı'nın sesi miydi? Yoksa Tanrı'nın sesi onun içinde ve onun bir parçası mıydı? İlahî sesler onun içine mi yerleştirilmişti yoksa İlâhî olanı tasvir eden onun kendi kelimeleri miydi? İnsan nerede biter Tanrı nerede başlardı? Son derece güçlü ve bir anlığına açılan bu sınır neydi?

Geleneksel resim aynen şöyledir; Tanrı Hz. Muhammed ile ya da daha doğrusu Hz. Muhammed aracılığıyla konuşur. Fakat sizin aracılığınızla size konuşulduğunda kaçınılmaz olarak soracağınız soru, duyduğunuz ses kendi dönüşmüş sesiniz mi yoksa o dönüşüm gerçekten de sizin ötenizdeki bir varlığın yaptıklarının sonucu mu olmalıdır? Veya sonuçta bu ikisi arasında bir fark yok mu? Gnostiklerin (bilinirciler) temel görüşü budur, tüm geleneklerdeki en büyük gizemsel düşünürlerin görüşüyse, İlâhî kıvılcımın her insanoğlunun kendi içerisinde bulunduğudur. Fakat ya birisi de bu görüşü beşer ile İlâhî olan arasında herhangi bir sınır yok anlamına çekebilirse; Hz. Muhammed güç zehirlenmesi kavramından, kişinin kendi güçsüzlüğünün tehlikeli biçimde kibirlilik taslamasından acı verecek derecede haberdardı.

Tüm bunlar ve daha fazlası Hz. Muhammed'in olanları kabullenmesindeki kişisel çabalamasını oluşturuyordu. Tüm bu sorular onun kendi içinde cevap bulana dek ortada yalnızca sessizlik olabilirdi çünkü onun olması için çağrıldığı şey (Tanrısal kelâmı getiren peygamber ve elçi) onun tüm tabiatına aykırıydı. Perde gerisinde saklanarak hayatta kalmış olan çocuk bundan sonra ön saflara, dünyanın acımasız gözlerinin önüne itilmeyi kabul etmek zorundaydı.

Sonunda geldi. Duhâ Suresi olarak bilinen ve umutla kıvrandıracak şekilde kısa ayetlerden oluşan bu sure toplamda şöyleydi: "Andolsun

kuşluk vaktine, gelip oturduğu vakit geceye ki, Rabbin seni terk etmedi, sana darılmadı da. Sonrası senin için öncesinden daha mutlu ve kutlu olacaktır. Rabbin sana verecek sen de mutlu olacaksın. O seni bir yetim olarak bulup da barınağa kavuşturmadı mı? Seni şaşırmış olarak bulup da kılavuzluğunu üstlenmedi mi? O halde yetimi örseleme, yoksulu/ dilenciyi azarlama. Ve Rabbinin nimetini söz ve fiillerinle dile getir. "

Ne yanlış seçilmiş ne de terk edilmişti. İki karanlık ve sessiz geçen yılın tesellisiymişçesine Duhâ Suresi, Kuran'ın ilk gizemli temelini inşa eden vahiy yağmurlarının müjdecisiydi. Her ayetinden zenginlik ve şiirsellik taşan sureler hayret ve huşu yaratıyordu. Yeryüzünün kendisi İlâhî gücün bir göstergesi ve insanlar da yalnızca Allah'ın yarattıklarının hizmetkârlarıydı.

Ayetler, bu tarzdaki kutsal kitapların hiçbirinin hâlâ yanına yaklaşamayacağı şekilde doğal yaşama neredeyse çevreci bir yaklaşımla bakıyordu. Şems 91 Suresinin l'den 10'a kadar ayetleri: "Ant olsun Güneşe ve ışığının parladığı kuşluk vaktine. Onu izlediğinde Ay'a, Onu iyice açtığı vakit gündüze, Ve onu sarıp sarmaladığı zaman geceye, Göğe ve onu kurana, Yere ve onu döşeyene, Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirene, Sonra da ona iyilik ve kötülükleri ilham edene ant olsun ki, Benliğini temizleyip arındıran gerçekten kurtulmuştur, Onu kirletip örtense kayba uğramıştır/' Ya da gizemli şekilde, Yasin (36.) Suresi, olarak adlandırılan bu surede: "ölü toprak onlar için bir mucizedir. Onu dirilttik, ondan dâne çıkardık; bak işte ondan yiyorlar. Onda hurmalardan, üzümlerden bahçeler oluşturduk, ondan pınarlar fışkırttık. Ki onun ürününden ve ellerinin yapıp ettiğinden yesinler. Hâlâ şükretmiyorlar mı?" Ve bu da en tanınmış olan ve Nur adıyla bilinen surenin yol gösterici öngörüsünden: "Allah, göklerin ve yerin Nur'udur. Onun nurunun örneği, içinde çerağ bulunan bir kandile benzer. Kandil, bir sırça içerisindedir. Sırça, inciden bir yıldız gibidir ki, doğuya da batıya da nispeti olmayan bereketli bir zeytin ağacından yakılır. Bu ağacın yağı, neredeyse ateş dokunmuşa bile ışık saçar. "

Yaratılışın mucizesi her yerdeydi. Birbiri ardına ayetlerde dağların ve depremlerin yalın gücü, yağmurların bereketiyle hasadın, görünüşte gayet basit olan geceyle gündüz, güneşle ay, bollukla kıtlık sıralamaları anlatılıyordu. Aslında birbiri ardına ayetler yerine birbiri ardına işaretler demek gerekir zira Kuran'da ayet denilen kelime Arapçada işaret anlamına gelir. Ayetlerin kendisi İlâhî gücün varlığının bilfiil işaretiydi ve dolayısıyla Kuran'ın kendisi de gereken tek mucizeydi.

Bu ilk gelen vahiyler gayet seçkin şiirler gibiydi bazılarıysa Japon hokku şiirlerini anımsatırcasına kısa ve özdü. Sonraları bunlar uzadı, o zamanların sorunlarıyla yoğun bir şekilde alakalı hale geldi ve uzun vahiyler sureleri veya bölümleri oluşturdu. Bu bölümler, Hz. Muhammed'in ölümünden kısa bir müddet sonra yazılıp bir araya toplandığında Kuran'ın ilk bölümlerine yerleştirildi ve tarihi sıraya göre değil daha ziyade en uzundan en kısaya doğru uzunluğuna göre düzenlendi. Bu düzenlemeye estetik kaygı nedeniyle veya hangisi daha önce indirilmiş olursa olsun her ayete eşit önem tanıma amacıyla karar verilmiş olabilir. Nedeni her ne olursa olsun, bu düzenlemede, Arapça bilmeyen ama Kuran'ın gizemli temellerini keşfetmek isteyenler için en iyi yöntem sanki Arapçaymış gibi okumaya sondan başlamak daha mantıklı olur gibi görünüyor.

Bu ilk birkaç yıl boyunca Hz. Muhammed yeni bir vahiynin ne zaman geleceğini hiç bilemiyordu. Bazen birinin ardından diğerleri sökün edebilir veya bazen de iki vahiynin arasında haftalar hatta aylarca boşluk olabilirdi. Ne var ki, bizzat zamanlamanın tahmin edilmezliği bu sürecin bir parçasıydı. Vahiyler, günlük yazı kotasını doldurmaya kararlı yazarlar gibi düzenli bir biçimde gelmiş olsaydı, insanlar sanki istediği anda numarayı çevirebileceği İlâhî güç ile insanlık arasında doğrudan hat kurulmuş gibi saygınlığın aşırı düzenli olduğundan şüphelenebilirdi. Bunun yerine ayetler Hz. Muhammed'e onları nasıl alacağını öğretti. "Vahiy etme sona ermeden önce anlatmak için acele etme, " denilmişti. Tekrar etmeden evvel hepsinin gelmesine izin ver. Ve tekrar tekrar “Sabret, " denmişti. Sürece nasıl teslim olacağı konusunda bu bir tür süregelen ders gibiydi. Ne karşısında

direnecek ne de hızlandırmaya çalışacak yalnızca şekillenmesine izin verecekti.

Hz. Muhammed bir anlamda elçiden ziyade anlatılamayana beşeri şekil vermek için (kelimeler) çabalayan tercümandı. Vahiyler onu eşit miktarda gururlu ve kararlı, yorgun ama güçlü ve sersemlemiş ama aklı başında yapmıştı. Bazen soğuk havalarda bile ter içine batmış olur başka zamanlardaysa soğuktan titrer ve zangırdardı. "Sanki tüm dünyanın yükü üstüne binmiş gibi, " başı dizlerinin arasında, gözleri yoğun bir sızı veya acıdan kısılmış gibi görünen bir biçimde iki büklüm oturduğu olurdu ve bazen de şiddetli bir şekilde titremeler gelirdi. Bunlardan hangisi olursa olsun onu sonunda pelte gibi yorgun düşürür ve dünyaya anlatmaya hazırlandığı kelimeler içinde bu haldeyken şekillenmeye başlardı. Acı, sürecin de hayati bir parçasıydı; yaptığı bir anlamda bu olduğu için doğum sürecinin parçasıydı, sonuçta ayetler halinde Kuran'ı doğurmaktaydı.

Hz. Muhammed'in ilk ayetleri nakletmesini sanki daha geniş kitlelere anlatılabilene dek güvenli bir yerde saklanması gerekiyormuşçasına ilk başlarda yalnızca Hatice duydu. Bunları halka açıklaması için izin gelene dek bir tam yıl daha geçmesi gerekecekti. İbni İshâk'a göre, bu izin kesin talimatlarla Hz. Muhammed'in karşısına çıkan melek Cebrail'den gelmişti. Hz. Muhammed bulgur, kuzu ve sütten oluşan bir sofra hazırlatacak, Haşimi kabilesinden akrabalarını yemeğe davet edecek ve herkesin karnı doyduktan sonra da şimdiye dek ona gelen ayetleri aktaracaktı.

Aralarında Ebu Talip ve adı "ateşin babası" manasına gelen onun üvey erkek kardeşi Ebu Leheb de dâhil olmak üzere Abdülmuttalib'in hayatta kalan tüm oğullarının aralarında olduğu yaklaşık kırk kişi geldi. Kimileri onun bu ismi çabucak sinirlenen asabi mizacından ötürü kazandığını söylerler; başkalarıysa isminin onun nihayetinde gittiği cehennem ateşlerini simgelediğini belirtir. Hangisi olursa olsun, Ebu Leheb bu yemekte isminin hakkını verecekti.

Herkes büyük bir iştahla yemekleri yedi ve karınları doymuş olarak arkalarındaki yastıklara yaslandılar, bu sırada ev sahibi sakin bir biçimde seci diye bilinen ve sözel anlatım ile şiirde kabul edilen tarz

olan ve düzyazıya benzeyen ancak kafiyeli ve neşeli bir şiir okumaya başladı. Secî kelime manası olarak mırıldanma demektir, zira bu şiirlerin yapısı gereği kelimelerin sonlarına eklenen bir sesli harfle kelimeler bir sonrakine ulama ekiyle bağlanır ve söylenirken kulağa hiç bitmeyen bir sesle uzayarak gelirdi, örneğin Allah Allaha oluyordu. Bu şiir tarzı, Aramca dilinin Orta Doğu'da ortak lisan haline gelen Arapçaya yenik düşmesi ve kullanımın azalmasıyla bir sonraki yüzyılda yavaş yavaş terk edilecekti ancak yedinci yüzyılın Mekke'sinde ve hele ki o anda, Hz. Muhammed'in dudaklarının arasından döküldüğü şekliyle görkemli bir üslupta okunduğunda hâlâ çok saygın bir tarzdı. Ne var ki, diğer herkes büyülenmiş gibi otururken bu uzak akrabasının ağzından böylesi güzel sözcüklerin dökülmesine hayret eden Ebu Leheb hiddetli bir reddedişle ayağa kalkarak bu gösteriye ara verdi. "Hepinize büyü yaptı bu adam, " diyerek dışarı çıktı.

Kendi yeğenininki olması bir tarafa her türlü konukseverliği reddetmek ağıza alınmayacak bir kabalıktan da öte bir hakaretti bu tam bir düşmanlık bildirişiydi. Toplantı tam bir akılların karıştığı utanç keşmekeşi ve korku içerisinde dağıldı fakat Hz. Muhammed ne yapacağını bilemez durumda kalmıştı. Ertesi gün herkesi aynı yemek için tekrar davet etti, bu sefer Ebu Leheb bariz nedenlerden ötürü gelmediği için Hz. Muhammed tekrar Kuran’ın ayetlerini ara vermeden okudu. Ardından da "Abdillmuttalib'in Oğulları" diyerek akrabalarına doğrudan seslenerek, "Araplar içerisinde halkına bugün size getirmiş olduğumdan daha iyi bir şey getirmiş hiç kimse tanımıyorum. Ben size hem bu dünyanın hem de ötekinin en iyisini getiriyorum, Allah bana sizi ona çağırmamı emretti. İçinizden kimler bana bunun için yardım edecek?" dedi.

Görünüşe göre tek bir kişi vardı. Hikâye, o sırada Hz. Muhammed ve Hatice'nin yuvasının bir parçası olan Ebu Talib'in ergen oğlu, Ali'nin ağzından devam ediyor: "Herkes geri durdu ve ben en gençleri, üstüne üstlük gözü bozuk, cılız bacaklı, çıkıntı göbekli olmama rağmen 'Ey Allah'ın elçisi ben senin yardımcın olurum. ' dedim. Buna karşılık olarak Hz. Muhammed elini ensemin arkasına koydu ve 'Bu

benim kardeşim, temsilcim ve benim aranızdaki halefimdir, o yüzden onu dinleyin ve ona itaat edin' dedi. " ,

Bu açıklama, Kuran'ın okunmasıyla oluşan büyülü havayı bozdu. Ali o anı "Hepsi ayağa kalkıp gülmeye başladı. " diye hatırlıyor ve ardından da babası Ebu Talip'e dönerek: “Hz. Muhammed senden oğlunu dinlemeni ve ona itaat etmeni istedi. " diyor. Kim orada bulunanların böyle bir şeyi ciddiye almasını bekleyebilir ki? Çırpı bacaklı bir ergeni babasının üzerinde bir seviyeye yükseltmek inadına yapılmış bir gariplikti. Ve babasının gözünün önünde? Böylesi bir otorite değişimi düşünülemezdi, kabul edilen tüm düzene karşı delice bir meydan okumaydı.

Hz. Muhammed'in akrabaları, evinden ayrılırken olan biteni garipseyerek başlarını sallamış, onun tüccar temsilcisi olarak sağladığı başarının mı başını döndürdüğünü merak etmiş ve aslında bir deve güdücü çocuk olarak kalmış olsa daha iyi olurdu diye düşünmüş olsalar gerekti. Hep birlikte onu dinleme saygısını göstermiş ve okuduğu ayetlerden etkilenmişti, ta ki bu ana kadar. Bir gün önce Ebu Leheb'in yaptığı bariz saygısızlıktan her ne kadar tiksinseler de şimdi acaba o haklı mıydı diye merak etmekteydiler. Birbirlerine, bu kendim dev aynasında görme hezeyanı olsa gerek dediler. Hz. Muhammed yalnızca emler tarafından ele geçirilmiş bir mecnun olabilir. Hayal kırıklığı içinde cık-cıklarla ayıpladılar ve ona biraz zaman tanırsak kendisine gelir diyerek birbirlerine güvence verdiler.

Kimse bunu Ebu Talip'in yüzüne söylemezdi ama öksüz ve yetim bir oğlanken Hz. Muhammed'i evine alan, fakat Arap toplumunun özünü oluşturan babalara ve atalara kati saygıyı ona öğretmekte başarılı olamamış bu adama acıyor olsalar gerekti. Üstüne üstlük babaya saygı kavramından yoksun yetiştirildiği aşikâr olan kendi oğlunu da Hz. Muhammed'e vererek başarısızlığını perçinlediği için daha da çok acıyorlardı.

Hz. Muhammed'in amcalarıyla Hâşimîlerin daha etkili diğer üyeleri çağrısına kulak aşmazken nispeten genç olan birkaç akrabası onu dinledi. Aynı Ali gibi onlar da duyduklarından çok etkilenmişlerdi ve

Mekke'nin dışındaki vadilerde gizlice onunla buluşmaya başlamışlar ve kısa sürede göz önünden uzakta dua etme ritüeli haline gelecek olan İslâm'ın gereği namaz kılmaya başlamışlardı. Bir gün aniden Ebu Talip onlara rastladığında bunu yapmaktaydılar, şaşkınlıktan hemen orada durup "Yeğen, bu nedir?" diye sordu.

Hz. Muhammed amcasını da kendilerine katılması için davet etti, Tanrı'nın kızları olarak bilinen Uzza, Lat ve Manat totemlerini reddetmesi için yalvardı ve "Ne doğurmuş ne de doğurulmuş" tek bir Tanrı'nın birleştirici gücünü tanımasını istedi. Fakat yaşlı adam istese dahi bunu yapamazdı. "Atalarımızın düzenini terk edemem yeğenim. " diye cevap verdi.

Ebu Talip'e göre Kureyşlileri bir arada tutan, kırılmaz bir gelende yaratan şey "Ataların düzeni" olagelmişti. Bu cümle yalnızca baba ve dedelerin değil aynı zamanda Kureyş Kavminin kuşaklar boyu süren saygıdeğer ataların inanç ve ibadetlerini de hatırlatıyordu. Bu bir sadakat ve kimlik meselesiydi, dolayısıyla kabilesel tanrıları terk etmek bir anlamda kendini de terk etmek anlamına gelirdi. Öte yandan içinde bir şey hem Hz. Muhammed'in çağrısına hem de bu az sayıdaki genç insan topluluğunun samimiyetine cevap vermiş olmalı ki gördüklerini kınamadı. Bunu yapmak yerine olumsuz cevabını yumuşatarak, atalarının düzeninden ne kadar uzaklaşırsa uzaklaşsın kendisi Hâşimî Kabilesinin başı olduğu sürece Hz. Muhammed'in de amcasının koruması alfanda olacağı güvencesini verdi. Ebu Talip “Ne olursa olsun, Tanrı üzerine yemin ederim ben yaşadıkça seni üzecek hiçbir şey yaşamayacaksın, " dedi; ancak dönüp geriye baktığımızda Ebu Talip'in olacakları ne denli hafife almış olduğunu gösteriyor.

Hem İbni İshâk hem de El Tabari hikâyeyi bu şekilde anlatıyorlar fakat insan yine de oğlunun yeni ve garip bir ayine katıldığını gördüğünde Ebu Talip'in gerçekte ne hissettiğini merak ediyor. Oğlu Ali'yi iyi niyetine güvenerek Hz. Muhammed'le yaşamaya göndermişti, fakat herhangi bir baba oğlunun alışıldık kalıpların çok dışında bir yöne gittiğim anladığında nasıl hisseder? Atalarının düzeni bu kadar çabuk reddedilemeyecek kadar kutsal, atalara ve

soylarına saygı üzerine kurulmuş bir toplumun derinliklerine kök salmıştı. Aslında işlerini yeniden ayağa kaldırmak için boğuşmakta olan Ebu Talip için tüm bunlar daha da güçlü duygular olabilirdi zira dış şartlar bakımından gerilemiş bir insan gelenek temeline daha da sıkı sıkıya sarılma eğilimindedir.

Oğlunun aslında artık kendisinin değil ama Hz. Muhammed'in oğlu olduğunu fark etmesi son derece can acıtıcı olmuş olmalıydı. Bunu, Hz. Muhammedi yıllar önce damat olarak reddetmiş olmaktan pişmanlık duyduğu için mi bu kadar kolaymış gibi görünen bir biçimde kabullenmişti? Yoksa "bu da geçecektir" diye varsaydığı için mi fazla büyütmek istememişti? Sonuçta şehirde Hanefilerinki de dâhil olmak üzere her türden vaizler ve yeni fikirler dolaşıp durmaktaydı ve bunlar çoğunlukla Mekke'nin gücüne tehdit oluşturmayan zararsız akımlar olarak kabul edilmekteydi. Belki de Ebu Talip'in baba olarak evini yeniden oğluna açması gerekti. Ali'nin Hz. Muhammed'in yanından ayrılmasında ısrar etmesi halinde oğlunun bunu reddedeceğini ve sonunda tek elde edeceği şeyin kendi kanı ve canından tamamen kopmak olacağını da görebiliyordu. Çoğu babanın bildiği üzere, kimse ergen bir erkek çocuktan daha inatçı olamazdı.

Hâlâ şahit olduğu şeylerin derin etkisi altındaydı. Bu genç insanlar yalnızca Kuran ayetlerini okumakla kalmamışlardı; Ebu Talip onları namaz kıldıkları sırada görmüştü. İslâm'ın önünde eğildiklerini görmüştü; Arapçadaki bu incelikli kelimeyle ilgili anlamlar barış ve bütünlüğü de içerecek şekilde genişliyor ancak hepsinden öte teslimiyet anlamına geliyordu. Zorla bir teslimiyet olmadığı yalnızca gönüllü ve istekli olduğu doğruydu. Ama dua sırasındaki bedeni duruş (alın yerde, kollar açılmış, kalça havada) tam bir esirin fetheden karşısındaki hali gibiydi; mahkûmların muzaffer kralın ayaklarına kapanmış halde tam da aynı duruşu yaptıkları eski Asur zafer kabartmalarında bugün bile hâlâ görülebilir. Bu çok daha büyük bir gücün merhamet ve inayetine tam teslimiyet duruşuydu ve dolayısıyla İslâm'ın bedenin her zerresinde hissedilen gerçek anlamının açık bir bildirgesiydi. Diğer birçoklarının da olacağı gibi Talip şok olmuştu. Onurlu olmaktan gurur duyan bir toplumda şerefi

için yaşayan bir erkek için başka hiçbir şey bu olanlardan daha fazla Araplığa karşı olamazdı.

Bir yıl içerisinde Kuran'ın vahiy edilmesi biraz daha hızlı bir tempo aldı: “Ey urbaları içinde gizlenmiş olan sen, ayakları ve uyar Hz. Muhammedi" Gizlilik süresi sona ermişti. Hz. Muhammed yalnızca akrabalarına değil ama olabilecek en halka açık yöntemle Kâbe meydanında halka hitap etmeye başlayacaktı. Orada okuyacağı yeni ayetler gizemli İlâhîler olmanın çok ötesine geçecekti. Bunlar Mekke'yi bir çeşit yedinci yüzyılın Wall Street sığır pazarına dönüştürmüş ve sakinlerinin çoğunu alt sınıf seviyesine indirmiş olan açgözlülük ve şüpheciliği ağır biçimde eleştiren konuşmalar olacaktı.

Bu yeni ayetler yolsuzluk, yozlaşmışlık ve sosyal adaletsizlik üzerine duygu yüklü eleştirilere dönüşecekti. Fakirler ve kenara itilmişlerin haklarını savunuyor, ezilenlerin durumunu düzeltme çağrısı yapıyorlardı. Totem taşlarıyla birlikte sahte kâr ve güç tanrılarına ibadet etmenin durdurulmasını talep ediyorlardı. Erkek çocukların zenginlik kavramı olarak görülmesini ve bunun neden olduğu kız çocukların öldürülmesini kınıyorlardı. Hepsinden de öte, zenginlerin kibirlerini suçluyorlardı “servet biriktirip istifleyenler, coşkulu bir tutkuyla zenginliği sevenler, zenginlik sevgisi uğruna can yakanlar ve servetin onları ölümsüz kılacağını sananlar, yok olduklarında paranın hiçbir işe yaramayacağının farkında değiller. "

Bir ayette, "Bilin ki, şu iğreti dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden, bir süsten, aranızda bir övünmeden, mallarda ve evlatlarda çoğalma yarışından başka şey değildir. " deniyordu. Bir diğerindeyse, yalnızca "Sizi bize yaklaştırıp, katımızda size yakınlık sağlayacak olan, ne mallarınızdır ne de çocuklarınız. İman edip hayra ve barışa yönelik iş yapanlar müstesna. " çünkü, "O, onların toplayıp yığdıklarından hayırlıdır. " deniliyordu. Matta İncil'inde "Ne mutlu yumuşak huylu olanlara! Onlar yeryüzünü miras alacaklar. " demlenin bariz bir yankılanması olabilecek bir başka ayette de, "Ve biz istiyoruz ki, yeryüzünde ezilip horlananlara bağışta bulunalım, onları önderler yapalım, onları mirasçılar haline getirelim. " deniyordu.

Eğer bu tam bir devrim çağrısı değildiyse bile kesinlikle reform için güçlü bir çağrıydı. Ayetlerde, Mekke'nin tuttuğu felaket yolunu değiştirmek için vakit hâlâ çok geç değil deniliyordu. Halkının yalnızca düşünmesi gerekiyordu. Bir zamanlar neler bildiklerini "hatırlat onlara, " denilmişti Hz. Muhammed'e. Yozlaşmışlığa batan geçmiş kültürlerin başına neler geldiğini ve yarışma kadar harabeye gömüldüklerini "düşünmelerini söyle. " Prensipte çok değer verdikleri ama uygulamada çiğnedikleri ve çok çarpıtılmış olan gerçek "atalarının düzenini" hatırlamalarını söyle onlara.

Ayetler bir anlamda bir davetti: Mekkelilerin iyi yönlerine yapılan bir çağrı ve bu kehanete benzer çağrıyı kulak ardı etmeleri halinde neler olabileceğine dair bir uyarıydı. Kehanete benzer olduğu için de kendisini açık açık Musa'dan İsa'ya asırlar boyunca gelmiş olan eski peygamberlerin geleneğine yerleştiriyordu. Şöyle deyin: "Allah'a, bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak’a, Yakub'a, onun torunlarına indirilene, Mûsa'ya ve İsa'ya verilene ve diğer nebilere verilene inandık. " Bu atalarının gerçek geleneklerine geri dönülmesi için bir çağrıydı. Bir ayette, “Halbuki ondan önce, bir önder ve bir rahmet olarak Mûsa'nın kitabı var! Bu Kur’an da öncekileri tasdikleyen bir kitaptır. Zulmedenleri uyarsın, güzel davrananlara müjde olsun diye Arap dilindedir. " deniliyordu.

Ve öyle de olmuştu. Adalet çağrısı İncil'de adı geçen peygamberler ve Hz. İsa'nınkiler kadar ateşli bir protestoydu ve bu çağrının benzerliği de bir rastlantı değildi. Aynı Yahudilik ve Hristiyanlığın ilk zamanlarında olduğu gibi erken İslâm'ın kökleri de yozlaşmış statükoya muhalefetten geliyordu. Eşitsizliğe karşı çıkış, soy, servet, yaş veya cinsiyet gözetmeksizin tek bir Tanrı’nın şemsiyesi altında dâhil edilme, birlik olma ve eşitlik taleplerinin ayrılmaz bir parçası olacaktı. Toplumun dışına itilmişler ile Mekke'nin önem taşıyan büyük dünyasında var olmayan köleler ve azat edilmişlere, dullar ile yetimlere ve soy ya da şartlar gereği Mekkeli elitlerle ilişiği kesilmişlere bu yüzden çok cazip geliyordu. Genç ve idealistlere, böyle gelmiş böyle giden düzene boyun eğmeyi henüz öğrenmemiş olanlara ve en eşitlikçi ifadeyi taşıyan ayetlere ilgi gösterenlerin tümüne aynı şekilde hitap ediyordu. Tanrı’nın karşısında herkes

eşitti, on üç yaşındaki Ali en saygıdeğer aksakallı kadar, kız çocuk erkek kadar, Afrikalı köle de asil aristokrat kadar önemliydi. Bu, toplumun son derece güçlü ve muhtemelen kökten bir yeniden tasavvuruydu.

Bu, inançla olduğu kadar siyasetle de ilgili bir meseleydi. Tek tanrılı üç büyük dinin kitaplarının tümünün gösterdiğine göre bu dinler ister Yahudi İncil'indeki krallarınki veya Dört İncil'de de bahsedilen Roma İmparatorluğu ya da Kuran'daki kabile ayrıcalıklıları olsun hepsi de benzer şekilde ayrıcalıklar ile gücün kibrine karşı halkın protesto hareketleriyle başlamıştı. Yine her üç dinin ilk çıkış noktası da bizzat adalet, eşitlikçilik idealleri olmuş, beşerî gücün eşitsizliğini daha yüce ve adil bir güç için reddetmişlerdi. Zaman içerisinde kurumsallaştıkça köklerinden her ne denli uzaklaşmış olurlarsa olsunlar tarihi kayıtların açıkça belirttiğine göre bizim şimdilerde toplumsal adalet hareketi adını verdiğimiz şey tektanrılı inanışın ideolojik temelini teşkil ediyordu.

Kuran her ne kadar zaten daha önce de gelmiş olan bir şeyin teyidi olsa da (zamanın ötesinde bir mesajın yenilenmesi) aynı zamanda çok farklı da bir mesajdı. Bu sefer, mesaj Hz. Muhammed'in aracılığıyla "müjde olsun diye Arap dilinde" gelmişti. Ne Yahudilerde olduğu gibi İbranice ne de Hristiyanlarınki gibi Yunanca, Mekkelilerin kendi dilinde gelmişti; o Arapça öylesine müziksi bir dildi ki en ünlü şairlerin işini dahi sıradanmış gibi gösterirdi. Kitabın kendisi onlara ait olduğunu söylemişti. Bundan böyle "Kitabı Olanlara" karşı mahcup olmayacaklardı çünkü artık onların da yazılmakta olan ve sadece var olanları teyit etmek için değil fakat aynı zamanda onları tamamlamak üzere gönderilmiş olan kendi kitapları vardı. Kabul edenlerde yeni ve oluşmakta olan bir şeye tanıklık etmenin heyecanı vardı. Şimdi Tanrı'nın kelâmını almak üzere seçilmiş olanlar kendileriydi. Yalnızca kendi dillerinde değil aynı zamanda kendilerine has şartlarda onlarla doğrudan konuşacaktı. Vahiylerin söylediğine göre geçmişteki bütün büyük uygarlıklar başarısız olmuşlardı, çünkü hepsi de uzun zaman önce belirlenmiş adaletin ana prensiplerinden sapmışlardı. Tıpkı peygamberleriyle alay edip onun sözünden çıkan sonra da topraklarından kovulan Yahudiler gibi ve aynı Hz. İsa'nın

öğretilerinin aksini uygulayıp imparatorluklarının bölündüğüne şahit olan Hristiyanlar ve Perslerin alanlarıyla gerilemekte olan Bizanslılar ile Arabistan'daki atalarının efsanevi kabilelerinde olduğu gibi. Ad ve Semud'un (kuzey Arabistan ile güneydeki Yemen'i kapsayan büyük Nebati uygarlığı) halkları da kendi peygamberlerini kötüleyip onunla alay etmişlerdi. Kuran'ın ayetlerinin şimdi Mekkelileri uyardığı gibi onlar da gururlarında kendi yıkımlarının tohumlarının saklı olduğu konusunda uyarılmışlardı; bu uyarıyı reddettiklerinin delilleri de günümüzde güney Ürdün'de bulunan Nebati kalıntılarındaki Petra nekropolisinde ve Sana yakınlarındaki büyük Marib barajının kalıntılarında herkesçe görülsün diye orada duruyordu. Hz. Muhammed'in mesajı kişisel bir uyanışın çok ötesindeydi; bu bir Arap'ın mesajıydı. Bir zamanlar Arabistan'ın gururu olan, geçmişi överken bile geleceğe bakan değerlere ve ahlaka dikkat çekiyordu. Bu zamanın toplumsal ve ekonomik sorunlarına eğilmek üzere yapılan manevi bir eylem çağrısıydı. Kısacası, bariz bir biçimde politikti ve güçsüzlerin güçlenmesi için yapılmıştı.

Yozlaşmışlar en sonunda hesap vermeye çağrılacaklar. "Kıyamet Gününde" zenginlik işe yaramayacak denilmişti ve ardından bu 81. Tekvir Suresi haline gelmişti:

"Güneş büzülüp dürüldüğünde, yıldızlar ışıklarını yitirdiğinde, dağlar yürütüldüğünde, o bakmaya kıyılmayan develer kendi hallerine bırakıldığında, vahşi hayvanlar bir araya toplandığında, denizler kaynatıldığında, benlikler çiftleştirildiğinde, o diri diri gömülen kız çocuğuna sorulduğunda, hangi günah yüzünden öldürüldü diye; sayfalar açılıp göz önüne konduğunda, göğün örtüsü soyulup indirildiğinde, cehennem kızıştırıldığında, cennet yaklaştırıldığında, her benlik, önceden ne hazırlamışsa bilmiş olacaktır. "

Duygu yüklü ve kızgın bir mesaj olan bu ayetler en yüksek makamdan gelen bir uyarıydı. Bu önemli bir mesajdı ve Mekkeli ayrıcalıklılar da o şekilde anladılar.

Dokuz

Hz. Muhammed bu çağrısını vaaz etmeye başladığı anda çoğu Mekkelinin onun etrafında toplanmaktan başka her şeyi yapmış olmaları günümüz Müslümanlarına akıl almaz bir durum gibi gelebilir. Ama bu olmadı. Aynı günümüzde olduğu gibi o zamanlarda da yerleşik düzenin gücü eylemsizliği dayatmaktaydı; kökten bir toplum yapısı değişikliği için başını derde sokmaktansa bildiğin düzende yaşamak daha güvenliydi İlk senenin sonuna gelindiğinde Hz. Muhammed'in etrafında yalnızca genç erkekler, kadınlar, azat edilmişler ve kölelerden oluşan ve pek etkisiz gibi görünen bir birkaç düzine mürit vardı. Hiç kimse bu yeni harekete muhalefet etmeye değeceğini düşünmüyordu.

Ne var ki bu muhalefet, içinde İslâm'ın şekilleneceği erime potasıydı. Kureyş elitleri Hz. Muhammed'e bu denli düşmanca karşı çıkmamış olsalardı (eğer kendisini öldürme girişimine varacak denli karalama ve taciz kampanyası organize etmiş olmasalardı) o da kendisine İlâhî mesaj geldiğini iddia eden devrinin birçok vaizlerinden biri olarak kalabilirdi. Onun vahiyleri asla hatırlanmayabilir ve İslâm ayrı bir din olarak asla şekillenmeyebilirdi, bunun yerine tek tanrılı dinler tarihinde bir dipnot olarak solar giderdi. Sonuçta vahiyler ısrarla Hz. Muhammed'in kendisini "yalnızca bir elçi, " “sizler gibi biri, " “aranızdan sizi uyaran bir kişi, ” diye tanıtması talimatını vermişti. Kitabın sesinin onu "İlk Müslüman" diye adlandırmasına daha yıllar vardı. Bu kesinlikle onunla değil, gönderilen mesajın kendisiyle ilgiliydi. Ne var ki, [mesajlarına] muhalefet edenler meseleyi onunla ilgili kılmışlardı. Böyle yapmış olmaları da ona yardım etti.

Hz. Muhammed önceden kendi içindeki şüphelerle boğuşuyorken şimdi kuşkulananlar başkalarıydı. Sonraki birkaç sene her ne denli engellerle dolu, endişe verici ve tehlikeli olsa da ve bazen umutsuzluk ne denli onu caydırmaya kalksa da umutsuzluk artık onun içinde değildi. Muhalefet ne kadar güçlenirse o da bunu mesajının haklılığının o denli teyidi olarak kabul etti.

Vahiyler yaratılışın mucizelerine odaklandığı müddetçe Mekke'nin karar vericileri onu görmezden gelebilirlerdi. Bu gibi fikirleri fazla heyecan yapmaya değmeyecek, hatta oldukça zararsız şeyler olarak görüyorlardı. Her şeye kadir tek bir Tanrı kavramıyla da herhangi bir sorunları yoktu zira bu da yüce tanrının ibadethanesini merkez olarak almış bir şehirde üstü kapalı olarak kabul edilmişti. Kabile totemleri arabulucu olarak güçlüydüler, Lat, Manat ve Uzza'ya topluca verilmiş olan "Allah'ın Kızları" ismine itaat ise açıktı. "Başka hiç mi Tanrı olmayacak?" İşte bu kabile kimliği geleneklerine doğrudan bir saldırıydı. "Ataların düzenine" saldırıydı.

İnsanlar Tanrı üzerine yemin ettikleri gibi daha düşük seviyedeki ilahların adına, babaları ve atalarının adına da yemin ediyorlardı. Bu günümüz insanının kulağına biraz garip gelebilir ancak en azından filmlerde duyduğunuz "Annemin mezarı üzerine yemin ederim. " türünden yemin eden inanları hatırlayın. Hz. Muhammed'in yaşadığı devrin Arabistan'ında bu ebeveynleri onurlandırmanın çok ötesine geçiyordu. İlk İslâmî metinlerin Batılılar tarafından çok zor anlaşılmasının bir nedeni de ataların önemidir; karşılaştırıldığında, Rus klasiklerinde kullanılmış olan çoklu adlar dizini kullanımı bunların yanında çocuk oyuncağı kalır. Orta Doğu'da tam kimlik tanımlamasında yalnızca babanızın adını vermek yetmez üzerine tüm atalarınız da eklenir; büyükbabanız ve onun babası ve yine onun babası ardından kabilenin atası ve daha da geriye giderek kabilenin kurucusu (örneğin, Hz. İsa'yı Hz. İbrahim ve Hz. Davud'un soyundan gelme olarak tanımlayan Matta İncil'inin açılışındaki uzun liste). Tarih, kimliğin de ayrılmaz bir parçasıydı, bireyin zaman içerisinde soy-sop yoluyla yaşamda hem ileri hem de geri gidebilmesini diğerlerinden farklılaşarak öne çıkabilmesini sağlıyordu. Tarihin nasıl kaybolabileceğinin ayırdında olanlar için çok daha önemliydi.

Büyüklüğün kaybı teması, İslâm öncesinin büyük ağıtlarında olduğu kadar o zamanın Kuran ayetlerinde de merkezî bir öneme sahipti. Geçmişin yıkıntıları, yalnızca neler olduğunu değil aynı zamanda neler olabileceğini de hatırlatan en nesnel ibretlik derslerdi. İster deprem veya kuraklıkla, ister veba ya da fetih yoluyla olsun, her uygarlık tarih sahnesinden göz açıp kapayana dek silinip gidebilirdi.

Dolayısıyla soyun uzunluğuna yapılan vurgu bu bilinç karşısında bir tür savunma mekanizması vazifesi görüyor ve bireyin zaman içerisindeki yerini tanımlıyordu. Atalara saygı duyulurdu ve ölmüşlere mevcut zamandaki meselelere aracılık etme gücü yüklenirdi. En güçlü kişiliklerin mezarları aynı günümüzün Kuzey Afrika'sı ile Orta Doğu'sunda bulunan büyük hahamların, azizlerin ve imamların mezarlarında olduğu gibi ve tektanrılı olunmasına rağmen, birer türbeye dönüştürülürdü. Benzer şekilde Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar açısından da bu mezarlar, insanların dokunup öpebileceği taşlara, yarımda ağlayıp dua edebileceği duvarlara, adak, çiçek, hediye ve mektup getirebileceği elle tutulur yerlere karşı derinlere yerleşmiş özlemi tatmin ediyor.

Dolayısıyla, Kuran’ın vahiyleri ilk defa bütün ruhların ölüm uykusundan uyanarak yaptıklarının hesabını verecekleri Kıyamet Günü'nden bahsetmeye başladığında bunda çok kökten farklı yeni bir şey yoktu. Buranın yalnızca yaşayanların değil aynı zamanda geçmişte yaşamış olanların da ruhlarıyla dolu bir dünya olduğu şeklinde anlaşılmıştı. Hz. Muhammed'in muhalifleri bu ölümden uyanma fikrini gerçek olarak anlayarak onunla alay ettiler ama onları sarsan esas şey bu değildi, "Ölünce mi, toprak ve kemik haline gelince mi, sahi o zaman mı yeniden diriltileceğiz?", "Kurumuş kemiğe tekrar et, kan ve can verilebilir mi?" diye sataştılar. Onlar için en tahammül edilemez olan şey bunu atalarına saygısızlık olarak görmeleriydi.

Vahiylerde kabile atalarının bilgisiz oldukları, aydınlanmamış cahiliye döneminin bir parçası oldukları söylenmekteydi. Daha da kötüsü, şimdi onların cahilliğinin bedelini onlar ödeyeceklermiş gibi görünüyordu. Hz. İbrahim gibi gerçek tek Tanrıya inananlar hanifler diye adlandırılıyor ve peygamber olarak onurlandırılıyordu; fakat tek bir tanrı fikrini reddedenler cennette "bahçelerde ağırlanma" yerine cehennemde "alevlere eşlik edecekti". Ve ölülerin tek tanrılığı kabul etmesinin hiçbir olanağı da bulunmadığı için Hz. Muhammed'in muhalifleri bundan kendi babaları ve atalarının her hâlükârda cehennem alevlerine mahkûm oldukları anlamını çıkarmışlardı. Bunu

en büyük aşağılama, kelimenin tam anlamıyla "Cehenneme kadar yolun var!" olarak kabul ettiler.

Daha doğmadan önce yetim kalmış bir insanın "atalarının düzenini" terk etmeye dünden gönüllü olacağı söylenebilir. Her ne denli kasıtsız olsa da, Hz. Muhammed'in yakın ataları ve akrabaları, kültürlerinin merkezini oluşturan sıkı bağlara rağmen onu başıboş yüzüstü bırakıp hayal kırıklığına uğratmışlardı. Ne var ki, şimdi onun vaaz ettikleri kişisel kimliğine dair meselelerin çok ötesinde konulardı. Aynı altı asır önceki ile kuzeydeki Celile'li diğer peygamber gibi o da halkına geleneksel aile, kabile ve kavim bağlarının ötesine geçerek tek bir Tanrı altında yeniden bağlılık ve sadakat kurmaları çağrısı yapmaktaydı.

Hz. İsa, "Çünkü ben babayla oğulun [. . .] arasına ayrılık koymaya geldim, [. . .] Eğer bir kimse bana gelir ve kendi babasına, anasına, hanımına, çocuklarına, kardeşlerine, faz kardeşlerine, evet hattâ kendi canına buğzetmezse, benim şakirdim olamaz. " demişti. Şimdi Hz. Muhammed de özde aynısını söylüyordu. Mekkeliler her şeylerini kaybetmekle karşı karşıyaydılar, “Eğer babalarmız, oğullarınız, kardeşleriniz, hanımlarınız, kabileniz, kazandığınız mallar, kaybetmeye korktuğunuz ticaret, sevdiğiniz mülkleriniz [. . .] eğer tüm bunlar Tanrı yolunda mücadele etmekten daha değerliyse. " İslâm'ı kabul edenler gerçek erkek ve kız kardeşler, yerleşik düzenin tüm sınırlarını kaldırarak gerçek ataların kimliğini bulmak üzere eskisinin yerine geçen yeni bir aileydi; kabile ailesi değil, ilk tek Tanrı fikrinin kurucuları Hz. İbrahim ile Hz. Musa'nın ailesiydi.

Ebu Talip açısından anlaşmazlık konusu olan sorun artık bütün Mekkeli elitleri de endişelendiriyordu. Baba ve ataların onurlandırılmasının bizzat kendisinin bir şeref olduğu bir toplumda sanki insanlardan kendi atalarını terk etmeleri isteniyormuş gibi geliyordu. Eğer Hz. Muhammed'in çağrısı kendi yaşam tarzlarına çok daha yakın bir tehdit içermiş olmasaydı buna bile müsamaha gösterilir ve yok farz edilebilirdi. Asıl sorun prensipler değil kişisel çıkarlardı. Yeni ortaya çıkan kâr etme güdülerine hizmet etmekte olan geleneksel değerler ile Kuran’ın zenginlik için servet biriktirmeye

karşı çıkması taban tabana zıttı. Elit tabakanın kendilerine bahşedilmesini istediği şeyleri sorgulanabilir yapıyor ve düzenin işleyişi içinde kendileri için hak gördüklerini adaletsizlik olarak teşhir ediyordu.

Hedef tanımaz bir aşağılama gücüyle cevap verdiler. "Şu Hz. Muhammed'in çevresindekilere bir bakın!" dedi züppe bir tiksintiyle. "Tanrı'nın doğru yolunu gösterip gerçeği öğretmek için seçilenler bunlar mıymış? Eğer getirdikleri herhangi bir değer taşımış olsaydı bizden önce bunun gibi insanların onlara ulaşması neredeyse imkânsız olurdu. "

Başka muhaliflerse Hz. Muhammed'in sadece zayıf karakterli, kolayca kanan insanları (liderlik statüsü umudu olmayan küçük erkek çocuklar, etkisi olmayan alt seviye kabile üyeleri, Kureyş Kavminin koruması altında yaşayan ve "konfedereler" diye tanınan dışlanmışlar, azat edilmişler ile köle erkek ve kadınlar) avlayan bir kışkırtıcı, ucuz bir lafazan olduğunu söylediler. Ne var ki, kendi aralarından bazıları da bu yeni çağrıyla ikna olmuştu, bunların arasındaki en önemli kişi de ileride Hz. Muhammed'in halefi ve ilk İslâm Halifesi olarak ün yapacak olan Attik ibn Osman veya daha iyi bilinen adıyla Ebubekir idi.

Ebubekir çok sevilen, başardı ve oldukça saygı gören bir şecere uzmanıydı, yaptığı iş soy sopa çok ehemmiyet veren bir kültürde önemli bir uzmanlık alanıydı. Bu da kendisini çok önem atfedilen soy ve akrabalık bağlarını belirleyen kişi olarak Mekke'nin en önde gelen tarihçisi yapmıştı. İman etme yemini sayılan kelime-i şehadeti söyleyerek ("Tanıklık ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Yine tanıklık ederim ki Hz. Muhammed O'nun kulu ve Resulüdür. ") resmi olarak İslâm'ı kabul ettiğinde Hz. Muhammed'in babalar ile ataların şerefiyle oynadığı tartışmasını herkesin önünde yalanlamış oldu. "Bunun ardından İslâm Mekke'de herkesin bir numaralı konuşma konusu haline geldi ve herkes bunu tartıştı. " diyor İbni İshâk.

Ebubekir'inkine benzer başka bir ihanete daha müsamaha göstermemeye kararlı olan yönetici sınıf, Hz. Muhammed ile ashabının "hakir görülen azınlık" olarak kalması, hatta soyu tükenme

tehlikesindeymiş gibi göstermek için her türlü çabayı gösterdi. Yeğenini, Hâşimî Kabilesinden çıkararak ve böylece onu korunmasız bırakmak amacıyla, reddetmesi için Ebu Talip'in üzerindeki baskı artmaya başladı. Kimsenin bunun ne manaya geldiğini söylemesine ihtiyaç yoktu. Kovulmak Hz. Muhammed'i "kanı yasal" denilen bir insan yapacaktı; bunun da manası intikam korkusu olmaksızın yasal olarak öldürülebilir anlamına geliyordu.

İntikam kanununa kan davası da denir, bu barbarca terim sadece bizim değil o devrin insanlarının da içini ürpertirdi. Şam ve Bağdat'taki çalışma odalarında oturup yazan sekizinci ve dokuzuncu yüzyıl İslâm tarihçileri de İslâm öncesi Mekke'sinden aynen böyle karanlık çağ parçası ve cahiliye devrinin daha da karanlık uygulamalarını beklerlerdi. Onlara göre bu uygulama İslâm aydınlanmasından bu yana iptal edilmişti çünkü Kuran'da özellikle belirtildiği üzere, geçmişte "göze göz" gerektiren olaylarda "Kim kısası bağışlarsa, bu bağışlaması kendisi için günahlara bir perde olur. " denilmekteydi.

Bu "göze göz" kuralı tabi ki Yahudi İncil'inin Eksodos (Çıkış) bölümünde yer alıyordu ve sonrasında Levililer bölümünde de sıkça tekrarlanıyordu. Ancak bu sadece kutsal kitaba özgü bir şey değildi. Antik çağlar boyunca tüm dünyada kanunların temelini oluşturmuştu Latince terimi olan lex talionis ile şifrelenmişti; cümleciğin kendisi de "intikam kanunu" anlamını taşır ve her ne kadar hatalı Şekilde olsa da keskin pençeli yırtıcı bir kuş ile ilintilendirilir: diş ve pençe doğada kırmızıdır.

Hem erken dönem İslâm tarihçileri hem de çağdaş Batılı tarihçiler kan davalarının neden olduğu ve her vahşi ölümün de kabilelerin diğer üyelerince intikamının alınmasını dayattığı, sonuç olarak şiddetle beslenen bir döngüyle sonu gelmez kabileler arası savaşlara gömülmüş bir yedinci yüzyıl Arabistan'ı resmi çizme eğilimindedirler. Bu öyle bir resimdir ki insanın içinde böylesi bir toplum nasıl bu denli uzun süre hayatta kalabilmiş diye sorası geliyor. Aslında hem tarih boyunca hem de modern çağlarda kabileler arası çatışmaların kökte yatan nedeni intikam için değil güç için rekabetti. Arabistan'da da bu

su kaynaklan, bölgesel otlak kullanma hakları ile kabile bölgesi dâhilinde yaşayan veya oradan gelip geçenlerden vergi ve geçiş parası alma yetkisiydi. Kan davası, prensibi bozmaktan ziyade bilakis barışı korumak için yürürlükteydi; güçlü bir merkezi otoritenin yokluğunda kaba saba ama güvenliği sağlama adına etkili bir yöntemdi. Şiddeti tırmandırma yerine onu önlemeye yarıyordu.

Tüm taraflar, eğer karşılık verilmesi kaçınılmaz gereklilikse lex talionis kuralının işe yarayabilmesi için tek bir yol olduğunu kabul etmişti. Kavimden veya kabileden bir üye öldürüldüğünde onun akrabalarından bir kişi intikamını almak zorundaydı, öylesine ki, birinin intikamı alınmadan bırakılırsa o kişinin mezarından havalanacak bir baykuşun "Bana içecek ver! Bana İçecek ver!" diye öterek susuzluğunu gidermek için kan isteyeceğine inanılırdı. Bu zorunluluk, kavim veya kabilenin birliğini güçlendirmek amacıyla dışa olduğu kadar içe de yönelikti çünkü her üyenin hareketinden herkes sorumlu tutulabilirdi. Tabii ki bu hem önleyici hem de saldırı hali için geçerliydi; başka bir grubun üyesini öldürmek kendi akrabalarını da kesin tehlikeye atmak anlamına geldiği için ölümcül şiddetten uzak durmak adına güçlü bir sosyal baskı vardı. Örneğin, Bedevi savaşçılar düzenli olarak deve kervanlarına saldırsalar da bu yağmalar sırasında kimseyi öldürmemeye gayret ederlerdi, yoksa bir kan davası başlatacaklarını bilirlerdi. Saldırılar sadece mal yağması için yapılır cana zarar verilmezdi. En azından prensipte böyleydi.

İsteyerek veya istemeyerek de olsa kızgınlıkla kınından çıkan kılıçlar ölüm getiriyordu, bu nedenle kan davası kanunu bir tazminat sistemini de içermekteydi. Babil ve Roma hukuk sisteminde köklü bir geçmişe sahip olan uygulama burada bilmen adıyla kan dökme parası veya kan parası Arabistan'da da geçerliydi. İster altın isterse de mal ile olsun verilecek miktar hâkim denilen bir akil adam veya arabulucu tarafından belirlenmekteydi. Bu, örneğin, on süt devesi veya hatta Hz. Muhammed'in babası için Hubal Taşı'nın belirlemiş olduğu gibi totemin istediği yüz deve bile olabilirdi. Böylece, aşırılıkçılar başkalarını korkaklıkla suçlayıp alay etmek istediklerinde onları "kan yerine sütle memnun olmakla" suçlarlardı. Çoğunluksa ölümden ziyade hayata bağlı olduğu için sütü tercih ederdi.

Bütün sistem güçlü bir cemaat bağlantısı anlayışı üzerine kurulmuştu. Kavininiz veya kabileniz sizi korurdu ve bu koruma sahipler ile eskiden sahibi olanların resmi desteği altındaki köleler ile azat edilmişlere kadar da uzanırdı. Fakat eğer birinin artık kabile bağlantısı yoksa (şimdi Hz. Muhammed için Kureyşli elitlerin yapmak istediği gibi eğer dışlanmış veya sürülmüşse) o kişinin böyle bir koruması olmazdı. O kişi artık kelimenin tam anlamıyla kanun dışı yani kanunların ötesinde olurdu.

Ebu Talip çok kötü bir konumda kalmıştı. Hz. Muhammed'e karşı saygısının artmış olmasına rağmen, servetiyle beraber konumu ve nüfuzu çok azalmıştı. Ancak hâlâ gururu vardı. Hâşimîlerin başı olarak kabiledeki herkese koruma sağlamak onun göreviydi. Bu atalarının düzeninin ayrılmaz bir parçasıydı ve kendisi de bunu devam ettirmek üzere yemin etmişti. Dolayısıyla, diğer kabilelerin liderleri grup olarak karşısına çıktığında Ebu Talip'i deyim yerindeyse, kırk katırla kırk satır arasında seçim yapmaya zorladılar. Oğlu Ali'yi resmi olarak evlat edinmek dışında alıp bakarak ona yardım etmiş olan Hz. Muhammed'e borçluydu. Yeğeni Hz. Muhammed'in vaaz ettiği her şeyi kişisel olarak kabul etmese bile bu önemli değildi; iki erkek arasında yıllar içerisinde derin bir bağlılık ve sevgi oluş; muştu ve böylesi bağlılıklar bir erkeğin şeref anlayışının en önemli öğeleriydi Şimdiyse Ebu Talip'ten vazgeçmesi istenen tam olarak bu şeref anlayışıydı.

Kendisiyle görüşmeye gelen delegelerin başında Hz. Muhammed'in en ateşli ve en saldırgan muhalifi olduğu anlaşılan Mahzum Kabilesinin lideri vardı; öylesine ki bu adamın "Bilgeliğin Babası" anlamına gelen adı Ebu Hakim, İslâm tarihinin kayıtlarına Ebu Cehil yani "Cehaletin Babası" olarak geçecekti. Ebu Talip'e bir ültimatom vermek suretiyle de bu ayrıcalığı kazanmak için hiç vakit kaybetmedi. "Tanrı adına, bizler artık atalarımızın aşağılanmasına, geleneksel değerlerimizle alay edilmesine, tanrılarımızın incitilmesine tahammül edemeyiz. ” dedi. "Ya Ebu Talip olarak Hz. Muhammed'i sen durdurursun ya da bizim onu durdurmamıza izin verirsin. Onun söylediklerinin karşısında sen de bizimle aynı konumda olduğuna göre biz seni de ondan kurtarmış oluruz. "Ya Ebu

Talip Hz. Muhammed'i ikna ederek konuşmamasını sağlayacaktı ya da Hz. Muhammed'i zorla sonsuza dek susturacaklardı.

Ebu Talip gibi bir insan için bu tiksindirici bir fikirdi, yapmaz ve yapamazdı. Meselenin özünde sosyal ve siyasi temel varoluş yani akrabalık yatıyordu. Hz. Muhammed'i kabileden sürecek olursa aslında onun ölüm fermanını imzalamış olurdu, bu da kabilenin başı sıfatıyla herkese sağlamakla yükümlü olduğu koruma görevine ihanet etmek anlamına gelirdi. Şerefli hiçbir erkek böyle bir şey yapmazdı ve Ebu Talip de Ebu Cehil'in kendisinden böyle bir şey isteyebilmesinin dahi şeref denilen şeyin ne denli ayağa düştüğünün göstergesi olduğunu düşündü. Ancak ortada başka bir etken daha vardı.

Ebu Talip, Hz. Muhammed'in çağrısını resmi olarak kabul etmemiş olsa da çağrıdaki bir şey kafasının içinde çınlayıp duruyordu. En nihayetinde yeğeninin vaaz vermesinin bizzat kabile geleneklerine aykırı olduğunu beyan edebilirdi; durmasını emreder yoksa kabileden sürülme cezası alacağını söyleyebilirdi. Ama yapmadı. Bunun yerine Ebu Cehil'in Hz. Muhammed'i öldürme tehdidinin kendi işbirliği olmaksızın gerçekleşmeyeceğine emin olduğu için durumu incelikle idare etti. Bunun yalnızca ateşli bir konuşmayla kalacağını, kan dökülme yaşanmayacağını düşünmüş oka gerekti. İbni İshâk'ın ifadesine göre, "yumuşak bir ses ve uzlaştırıcı bir cevapla" Ebu Cehil ile diğerlerini caydırdı.

Hz. Muhammed'in makul davranmaya açık olacağına emindi. Ebu Talip de onun çağrısını, hiç olmazsa kendisine şahsi bir iyilik yapma adına, biraz yumuşatmaya ikna edebilirdi. Yeğeninden en azından vaazlarını en azından biraz daha gözden uzak yapmasını rica ettiğini biliyoruz. Ne var ki, bir yanda böylesine büyük bir baskı altında amcasıyla, diğer yanda çağrısının buyruğu arasında ne denli ikilemde kalmış olursa olsun hangisinin daha ağır basması gerektiği konusunda zihninde en ufak bir şüphe dahi yoktu.

Aralarında geçen konuşmanın kayıtlan gergin anlarla doludur. Hz. Muhammed, “Tanrı aşkına Amca, bu yoldan dönmem için sol elime Ay’ı sağıma da Güneş’i verseler bile yolumdan dönemem, bu yolda

yok olacak olsam da dönmem. " dedi Bu şekilde Ebu Talip'e kendisini kabileden sürme iznini, dolayısıyla kendi katline cevaz vermiş halde gözyaşlarına boğuldu ve kapıya doğru yürüdü, bu anda kendisi de ağlamakta olan amcasının ona durması için seslendiğini duydu, "Geri gel yeğen. Ne istiyorsan söyle, Tanrı şahidimdir kendi hesabıma seni asla terk etmeyeceğini. "

Eğer Ebu Cehil, Ebu Talip ile Hz. Muhammed arasında neler yaşandığını bilmiyorduysa bile Hz. Muhammed'in Kâbe çevresinde vaaz vermeye devam ettiğini görmüş olması yaşananların özeti olarak ona yeter de artardı ve artık öfkesi Hz. Muhammed'in kendisine olduğu kadar Ebu Talip'e de odaklanmıştı. Aralarında böyle bir yıkıcıyı barındıran Haşimiler'in topyekûn cezalandırılmasını, hatta onlara doğrudan savaş açma konusunu açık açık ortalıkta konuşmaya başladı. Fakat diğer kabile liderleri Hz. Muhammed'in neden olduğu bu açmazı çözmek için hâlâ daha âdil bir yöntem arıyorlardı. Onun susturulması üzerinde anlaşmışlar ancak bunun yapılabilmesi için Ebu Talip'in onu sürmesi gerektiğini söylüyorlardı; ama açıkça savaş ilan etmek bütün bir şehri allak bullak ederdi ki bunu da kimse istemezdi Bunun yerine başka bir manevra denemeye karar verdiler Ebu Talip'e geri git ve yerine yeni bir oğul teklif et.

Bu sefer delegasyonun başında Ebu Cehil değil AbdŞems Kabilesinin başı olan Ebu Süfyan ile aralarında Kureyşli elitlerin "en güçlü/ en akıllı ve en yakışıklı" oğullarından Umara da vardı. Bir kolu Umara'nın omuzlarında, Ebu Süfyan Ebu Talip'e seslendi "Biz burada sana bir erkeğe karşılık bir erkek teklif ediyoruz. " dedi. "Umara'yı kendi oğlun gibi al ve onun zekâsından ve desteğinden yararlan. Onu kendi çocuğun gibi evlat edin ve biz de karşılığında senden onu öldürebilmek için, senin geleneğine ve atalarımızın düzenine karşı çıkan, halkımızın birliğini tahrip eden ve hayat tarzımızla alay eden yeğenini istiyoruz. "

Ebu Talip'in cevabı herkesin tahmin edebileceği denli şok edici ve öfke doluydu. "Benden istediğiniz bu şey bir şeytanlıktır, " dedi, "Onu besleyeyim ve ona bakayım diye bana kendi oğlunuzu vermek

istiyorsunuz ama öte yandan öldürebilmek için de benden yeğenimi istiyorsunuz öyle mi? Tanrı şahidimdir, böyle bir şey asla olmayacak. "

Bu Ebu Talip'in yumuşak caydırıcı sesinin duyulduğu son sefer oldu. Öteki kabile liderlerinin düştüğü seviyeden tiksinmiş halde, Hz. Muhammed'in sürülmesine karşı kendi kabilesi ve diğer müttefiklerini toplayarak ortak bir duruş sergileme çağrısı yaptı. Hâşimilerin diğer kabile liderlerinin aldığı karara boyun eğmeyi reddetmesiyle birlikte Ebu Cehil'in çığırtkanlığını yaptığı iç savaş olasılığı gittikçe güçleniyordu. İnsanlar sokak aralarında, pazarda, evlerin avlularında ve Kâbe'nin çevresinde bundan bahsediyordu ve çoğunluk bu fikri lanetlese de yalnızca bundan bahsetme gerçeği dahi onu olasılık alanı içine sokmaya yetiyordu.

Tüm şehir bu sorunu tartışırken Mekke'nin liderleri son bir kez perde arkasında müzakere yapma girişiminde bulundu. Bu sefer doğrudan Hz. Muhammed'e üçüncü bir delegasyon gönderdiler ve görülen o ki reddedilemeyeceğini düşündükleri bir teklif sundular; onu satın almak. Hz. Muhammed'in tek yapması gereken şey, kabile tanrılarını aşağılamayı durdurması ve kabile atalarının da inançlı olduklarını beyan etmesiydi; bunu yaparsa dünya onun olur, dediler. "Eğer istediğin paraysa, hepimiz kendi servetimizden senin için toplarız sen de içimizdeki en zengin kişi olursun. Eğer şereflendirilmek istersen seni liderimiz seçeriz, böylece sen razı gelmeden hiçbir karar verilemez. Ve eğer bu sana görünüp duran hayalet kurtulamayacağın gibi bir şeyse, sana bir hekim buluruz ve tüm imkânlarımızı seferber ederek seni iyileştiririz. "

Teklif, aldatmanın yanı sıra buram buram da çaresizlik kokuyordu. Hz. Muhammed'e ne para ne de güç verme niyetindeydiler; daha ziyade onun onaylamasını umuyorlardı, böylece onun halka bir şeyler vaaz ederken el altından başka bir şeyler kabul eden bir riyakâr olduğunu ilan edebileceklerdi. Bu teklife cevaben gülmüş olduğuna dair bir kayıt yok (anlatılana göre yalnızca Kuran'dan iman etmeyenlere dair bir ayetle cevap verdi ". . . seninle ahirete inanmayanlar arasına gizli bir perde çekeriz. ") fakat en azından bu

denli saf bir suçluluğun, yalan olduğu bu kadar bariz bir teklifle karşısına çıkması üzerine bıyık altından hafif bir sırıtmada bulunduğundan şüpheleniyor insan.

Hz. Muhammed'in yoluna devam etmesini sağlayan şeyin şahsi çıkar dışında başka her şey olabileceğini anlayamayan Mekkeli liderler yalnızca kendi çıkarlarının kapsamını pekiştirmiş oldular.

Çaresizliklerinin nasıl arttığını anlamak çok güç değil. Onların amacı Hz. Muhammed'i susturmaktı, ne var ki o ana dek denedikleri her şey yalnızca onu ve mesajını hakkında daha çok konuşulur hale getirmişti. Önlerindeki sorun artık daha da büyük bir aciliyete bürünmüşken on binlerce kişinin Mekke'ye akın ettiği yıllık hac ve şehir dışındaki Ukaz panayırının tarihi de yaklaşmaktaydı. Söylentilere göre Hz. Muhammed'in vaazları konusundaki tartışmalar ayyuka çıktığı için alışılandan çok daha fazla hacının geleceği ve kökten fikirleriyle ziyaretçileri de zehirleyebileceği konuşulmaktaydı. Yönetici takımı onun etkisini nasıl kontrol edebilirdi? Onun daha fazla önemli görünmesine izin vermeden nasıl Hz. Muhammed'e karşılık verilebilirdi?

İbni İshâk tarafından kaydedilmiş olan bir toplantıda, kabile liderlerinden biri şunu teklif etti, "Onun bir kâhin olduğunu söylemeliyiz. " bir müneccim, ruhlar tarafından esir alınmış rüyalar gören biri. Ebu Talip'e Hz. Muhammed'in karşılığında oğlu Umara teklif edilen İbni Mugire “Hayır, bu işe yaramaz, kâhin gibi Mi mırıldanmalar ve anlaşılmaz kafiyelerle konuşmuyor. " dedi.

"O halde onun içine cinler kaçtığını söyleriz, " dedi bir başkası ama İbni Mugire onu da susturdu: "O öyle biri değil. Bir sürü mecnun adam gördük ama onda o tür boğulmalar, kasılmalar, anlaşılmaz mırıldanmalar yok. "

"O zaman biz de o da şairin teki deriz, " diye bir teklif daha geldi. Ama tekrar hayır: "Şiirin her türünü tanıyoruz ama onun konuşması hiçbirine uymuyor. "

Bir büyücü? İbni Mugire başını salladı. “Hiç tükürmüyor, " dedi. "Gizemli büyüler, İlâhî tılsımlar yapmıyor. " Sonunda anlaştılar:

“Bunlar yalnızca anlatıp durduğu kocakarı hikâyeleri, fantezilerden başka bir şey değil. " Böyle söyleriz. Fakat bu da tam tersi etki yaratmıştı. Onlar Hz. Muhammed'e hiç ilgi gösterilmemesi için uğraştıkça o daha fazla ilgi odağı olmuştu. Ne de olsa, yönetici elitleri bu denli kızdırabilen kim olursa olsun mutlaka dikkate değer olmalıydı.

Gücü ellerinde tutanlar genellikle o gücü kullanma biçiminin kendilerini ne denli sevilmez yaptığından umursamazcasına habersizdir, Kureyş liderleri de bu durumda istisna teşkil etmiyorlardı. Diğer kabilelere mensup ziyaretçi ve hacı kafileleri suistimal edilmeye karşı bir hayli duyarlıydılar. Şehrin yöneticileri tarafından belirlenmiş olan geçiş ücretleri ve vergiler, ayakbastı parası ve kullanım ücreti veya aşın fiyatlandırılmış yiyecekler ile suyun parasını ödemekten başka seçenekleri yoktu ancak bu memnun oldukları anlamına gelmiyordu. Kureyşlilerin güç tekeli kızgınlık yaratıyor, dolayısıyla ona açıkça başkaldırma cüretini her kim gösterirse ona karşı da hayranlık uyanıyordu. Karalama kampanyası amacıyla yaratılan hikâye bu tip kampanyaların başına ne geliyorsa o şekilde sonuçlanarak yazanların başına geri tepti. İbni İshâk, "Araplar o sene Ukaz Panayırından geri döndüklerinde Hz. Muhammed hakkında her şeyi öğrenmişlerdi ve tüm Arabistan'da onun hakkında konuşuluyordu. " diye not düşecekti tarihe.

Başarısızlıklarına kızan Mekke liderleri, farklı şartlarda olabileceklerinden daha da dengesiz davranır hale gelmişlerdi. Ebu Talip'in inatla Hz. Muhammed'i gözden çıkarmayı reddetmesi fena halde damarlarına basmıştı, çünkü reddedişini dayandırdığı prensipler onların da sözüm ona savunup uyguladıkları prensiplerin tıpatıp aynısıydı. Kendilerini sığ ve riyakâr olarak ifşa etmişler ve böylesi bir ifşa olma halinde aynı günümüzdeki yönetimlerin yaptığını yapıp aşırı tepki vermişlerdi. Ebu Cehil'in çağrısı üzerine tüm Hâşimî Kabilesine yaptırım uyguladıklarını açıkladılar.

On

Açıklama koyun derisinden yapılma kâğıdın üzerine yazılıp en büyük iki kabilenin liderleri tarafından mühürlendi (Mahzum Kabilesinden Ebu Cehil ve Ümeyye Kabilesinden Ebu Süfyan) ve Kâbe'nin kapısına çivilendi. Hiç kimsenin Hâşimî kabilesi üyeleriyle hiçbir şekilde ticari ilişki, hatta temel gıda alış verişi bile yapamayacağını emrediyordu. Hâşimîler kervanlardan, pazarlardan her türlü iş anlaşmalarından ve ortaklıklardan men edilmişlerdi. . Diğer kabilelerden hiç kimse onlardan biriyle evlenmeyecekti. Bir çeşit iç sürgün gibi onlar dışlanacak, sanki yoklarmış gibi davranılacak ve kendi evlerinde yabancıymış gibi hissettirilecekti.

Niyetleri Ebu Talip'i, Hz. Muhammedi kendilerine teslim etmeye zorlamaktı ya da bu gerçekleşmezse Hâşimîleri olabildiğince zorlayarak Ebu Talip'i devirmelerini ve yerine gözünü daha kolay korkutabilecekleri veya gücü elinde bulunduran elitlerin istediğini yapmaya daha gönüllü bir lider seçmelerini sağlamakta. Gerekçeleri her ne olursa olsun Mekke'de daha önce görülmemiş toplu bir cezalandırmaydı.

Boykotun etkili olabilmesi için herkesin buna uyması gerekir, bunun için de adil olduğunun kabul görmesi lazımdır. Ancak bildiriyi yalnızca iki büyük kabile liderinin imzaladığı kimsenin dikkatinden kaçmadı. Ebu Cehil'in zehirli konuşması, genellikle daha adaletli olduğu bilinen Ebu Süfyan'ı en azından şimdilik kendi safına çekmiş gibi görünüyordu; fakat hangi amaçla? Gerçek hedefte Hz. Muhammed ile kendilerine şimdilik inançlı müminler diyen ashabı vardı. Ne ki, o sırada aralarında pek az Hâşimî bulunmaktaydı. Ayrıca Mekkeliler Hz. Muhammed hakkında ne düşünürlerse düşünsünler, Hâşimî Kabilesinin lideri sıfatıyla Ebu Talip'in prensipli duruşuna hâlâ saygı gösteriyorlardı. Ebu Cehil ne denli öyle olmasını istese de diğer tüm kabilelere benzer şekilde Hâşimîler de tecrit

içinde yaşamıyorlardı. Evlilik bağlan, özellikle kabileler arasında gayet sık dokunmuş bir akrabalık ilişkisi ağı yaratmıştı, dolayısıyla bir kabilenin boykot edilmesi aslında kendini boykot etmek anlamına gelirdi.

Hz. Muhammed'in çağrısı karşısındaki muhalefet aileleri birbirinden ayırmaya başladıkça grup sadakati de tüm Mekke içerisinde kopma noktasına kadar gerilmişti. Örneğin çok saygı gören Ebubekir, İslâm'ı kabul ettikten sonra hanımıyla iki yetişkin çocuğu da onu takip etti fakat oğullarından biri buna şiddetle muhalefet etti. Öte yandan, Hatice'nin üvey erkek kardeşinin Hz. Muhammed'in en ateşli muhaliflerinden biri olmasına karşın onun iki oğlu da farklı düşünüyordu. Biri tutkulu bir mümindi diğeriyse Hz. Muhammed ile Hatice'nin en büyük kızıyla evli olmasına rağmen bu fikre uzak duruyordu; şimdiyse kabilesinden gelen baskı üzerine karısından boşanmıştı.

Hâşimîlerin dayanışması bile tam değildi. Aralarındaki en tutkulu istisna, Hz. Muhammed'in kabilesinden akrabalarına ilk kez Kuran'ın ayetlerini okuduğunda kalkıp giden "alevlerin babası" lakaplı Ebu Talip'in üvey kardeşi Ebu Leheb'di. Kendi kabilesinin boykot edilmesini güçlü bir şekilde destekleyen Ebu Leheb, belli ki Hâşimîlerin baskı altında pes etmelerini, Ebu Talip'i devitmelerini ve yerine kendisini liderleri olarak seçmelerini beklemekteydi Bu duruşuyla sonuçta kendisine Kuran'da ismiyle hitap edilerek kınanan tek kişi olma gibi istenmeyen bir ayrıcalık edinecekti.

Bu boykot geleneksel Mekke değerlerinin ne denli yozlaşmış olduğunun mükemmel bir resmi haline dönüşecekti ve bu da sadece Hz. Muhammed'in vaaz etmekte olduklarının pekişmesine yarıyordu. Boykotu destekleyenler Hz. Muhammed'i aileleri ayırıp birbirine düşman etmekle suçlarken, boykota karşı çıkanlar yöneticileri suçlayarak sessizce karşı koymaya hazırlanıyorlardı. Geceleri Hâşimî mahallesine yiyecek sokuyorlar, pazarlarda ve kervanlarda kabilenin çıkarlarını temsil eden paravan kişiler olarak hareket ediyorlardı. Karşı saldırıya da tedbirle yaklaşıyorlar birbirlerini

gördüklerinde Hâşimîlere soğuk davranıyorlardı. Henüz hiç kimse olan biteni açık açık protesto etme cesaretini gösterememişti.

Hâşimîlerin günlük hayatları yiyecek bulmak ve diğer temel ihtiyaçları karşılamanın ötesine geçerek bir debelenmeye dönüştü. Görmezden gelinmek kendilerine olan saygıyı kemiriyordu. Sokakta sıradan karşılaşmaların saygılı hoşlukları, pazarda alış veriş yapmanın rahatlığı, Kâbe meydanında yapılan dostluklardaki tartışmalar ve fikir danışmaların tümü, geniş bir cemaatin ayrılmaz parçası olma hissini veren tüm küçük şeyler bir anda yok olmuştu ve özellikle de Ebu Talip'e çok yoğun bir aşağılama vardı.

Ebu Talip artık altmışlı yaşlarındaydı, bu o zamanlar için yaşlı demekti, ancak bu baskı altında sağlığı bozulurken direnme kararlılığı da artıyordu. Kureyş liderlerine yönelik şiir formunda yazılmış çok sert bir azarlama yayınladı ve yazdığı kafiyeler sokak aralarında, pazarlarda, evlerin avlularında ve halka açık meydanlarda dilden dile yayıldı. "Eğer Kureyşi olmak buysa onların şerefi beş para etmez, " diyordu. Onlar gibi korkakların korumasını kim ister?

Koruyacağınıza bana genç bir deve verin, / Zayıf, huysuz, hırıltılı, / Etrafına sidik sıçratan, / Nefesi yetmeyip sürünün arkasında kalan, / Çölün yamaçlarını tırmanırken ona çakal derdiniz.

Ebu Leheb gibi kendi kabilesinden olanlara karşı cephe almış olanlara seslendi: “Kardeşlerimi, ana ve babamızın oğullarını görüyorum, / Yardım istendiğinde “Bizi ilgilendirmez. . . " diyorlar, / Bizi yanmış bir kor gibi kenara attınız, j Halkın içinde kardeşlerinizi kötülediniz. " Ve bir arkadaş ve müttefik saydığı Ümeyye Kabilesi lideri Ebu Süfyan'ı da eleştirdi: “Geçerken yüzünü benden öteye çevirdi, / Sanki dünyaları ben yarattım gibi geziniyordu, / Sanki iyi bir dostmuşçasına bizim için üzüldüğünü söylüyor, / Ama kalbinde şeytanî düzmeceler saklıyor. "

Bu boykot kabul edilen tüm ahlaki değerlerin karşısında "hain bir saldırıdır" diye sonlandırdı ve "eğer biz yok olursak siz de yok olursunuz. " diyerek uyardı ve Kabile dayanışması çağrısı yaptı.

Ebu Cehil, kabile disiplinini güçlendirmek ve kendi seviyelerindeki Hz. Muhammed'in tüm ashabını hizaya getirmeleri için kabile liderlerine baskı yapmak suretiyle boykotu sıkılaştırmak adına elinden ne geliyorsa yaparak karşı koydu. Buna karşılık, müminlerden oluşan, şehirdeki bu gerginlik sona erip boykot bitene dek orada kalmaya kararlı olan küçük bir grup Mekke'den ayrılıp Etiyopya'ya gitti. On bir erkek ve dört kadından oluşan grubun başında Hz. Muhammed'in en büyük kızıyla Hz. Muhammed'in ashabının nadir varlıklılarından olan ve kızının ilk kocası baskıya boyun eğerek onu boşadığı anda evlendiği yeni kocası Osman vardı. Etiyopya onlara yalnızca bir sığmak değil aynı zamanda bereketli bir yaşam, güvenlik ve iyi bir pazarın yanı sıra adil bir yönetici olan Kral Negus'u da sunuyordu.

Zaman içinde Etiyopya'daki bu geçici konaklama ikinci küçük müminler grubunun gelişiyle desteklenerek erken İslâm tarihinde büyük bir retorik etken haline dönüşecekti. Putperest Mekkeliler ilk Müslümanlara eziyet ederken, aynı münzevi keşiş Bahira'nın henüz kervanlarda çalışan bir deve güdücü çocukken Hz. Muhammed'e yaptığı gibi, Hristiyan Etiyopyalılar da onları tanıdı ve onlara kucak açtılar denecekti. Bazı kayıtlara göre Kral Negus'un bu küçük mümin grubuna özel kişisel koruma sağladığı savı kullanılmıştı bu retorik için. Boykotun adaletsizliği karşısında ağladığı ve piskoposlarından Hz. Muhammed'in çağrısının Hz. İsa'nınkiyle aynı olduğunu teyit etmelerini istediği ve sığınmacıların geri gönderilmesini talep eden Mekkeli temsilcilerin teklif ettiği altını öfkeyle reddettiği söylenmiştir. Ne var ki, tüm bunlar gerçek olamayacak denli iyi oldukları için aşırıya kaçan söylentilerdir. Daha ziyade, müminlere sağlanan her türlü resmi koruma, onların yabana tüccar statüsünde geçici oturma izniyle iş yapmaları için verilmişti. Kral Negus ise kesinlikle gayet kararlı bir Hristiyan olarak kaldı.

Hz. Muhammed'in en sadık ashabından bazılarının avucunun içinden kaçtığını fark edip intikam almak isteyen Ebu Cehil geride kalanları sindirmeye karar verdi Onun yönetimi altındaki Mekke'nin başıbozuk takımının yürüttüğü taciz kampanyasıyla olaylar artık

mümin avlama mevsimine dönüşmüştü. Eğer sağduyuyla ikna olmazlarsa döve döve kabul ettirilecekti.

İbni İshâk ile El Tabari'nin her ikisi de, örneğin Mekke dışındaki vadilerde namaz kılan bir grup mümine yapılan saldırıya benzer şiddet ortamını anlatan birkaç rapor eklemişler. İtiş kakış sırasında içlerinden bir kişiye devenin çene kemiği isabet etmiş ve yaralanmış; bu sonraları anlatılan İslâm öncesi Arabistan'a dair son derece basmakalıp bir haydutluk hikâyesine benziyor. Yedinci yüzyıl Mekke'sinin aydınlanma öncesi cahiliye karanlığında takılıp kaldığını varsayarsak, Bağdatlı sofistike bir dokuzuncu yüzyıl entelektüelinin, Georgia 0'Keeffe'in etkisi altında kalmış turistlerin kuzey New Mexico çöllerinde bembeyaz sığır kafatasları görmeyi beklemesine benzer şekilde kolayca etrafın deve iskeletleriyle dolu olabileceğini hayal etmesi zor olmayacaktır. Kolaylık sağlaması bakımından devenin aşil kemiği eminim çok daha etkili bir silah olurdu.

Garip bir biçimde el altında bulunabilen bir devenin çene kemiği, rastlantı bu ya, bir başka hikâyede bu kez de Mekke'nin bir ara sokağında tekrar karşımıza çıkıyor. Hatice'nin yeğenlerinden biri Hâşimî mahallesine gizlice un sokarken Ebu Cehil kendisini yakalıyor, bu arada yoldan geçen biri araya girerek, "Kendi teyzesine yiyecek götürmesine engel olmaya mı çalışıyorsun? Bırak gitsin" der. Ebu Cehil bırakmayı reddedince yeğeni çene kemiğini yakalayıp Ebu Cehil'i yere yıkar ve tekmeler. Böyle bir hikâye eminim sonraki kuşak müminleri çok rahatlatır, fakat Ebu Cehil'in kudretini göz önüne alacak olursanız hiç de olası değildir.

Ne var ki, geriye dönük böylesi bir abartmaya rağmen taciz hayli gerçekti. Ebu Cehil bizzat müminleri açıkça tehdit ediyordu. Taciz edemediği güçlü bağlantıları olanları da utandırmakla tehdit ediyordu: "Atalarınızın düzenini unuttunuz, onlar sizden daha iyiydi Sizi zayıf karakterli, şaşırmış ilan edeceğiz ve saygınlığınızı iki paralık yapacağız. " Eğer bunlar tüccarsa, sürülmekle tehdit ediliyorlardı: "Mallarınızı boykot edip sizi dilenciliğe düşüreceğiz. " Ve eğer bunlar İbni İshâk'ın tarif ettiği gibi güçlü kabile bağları olmayan, köleler, azat edilmişler, gezgin zanaatkarlar ile yedinci yüzyıla özgü

"misafir işçiler" gibi önemsiz insanlarsa, Ebu Cehil bunları lafla tehdit etmeye tenezzül bile etmiyordu. Hz. Muhammed'in ardından Kâbe Meydanında Kuran’ın ayetlerini okuyacak ilk kişi olmak için gönüllü olan azat edilmiş bir kölenin oğluna yapıldığı gibi bu insanlara fiziksel olarak saldırılması emrini veriyordu. Daha "Rahman ve rahim olan ye Kuran'ı öğreten Allah'ın adıyla, " diyerek okumaya başlar başlamaz yumruklar ve küfürler yağmaya başlamıştı: "Bu köle kadının oğlu da ne söylüyor böyle? Bu ne cüret?"

Köleler aç kalıyor azat edilmişlere ise iş verilmiyordu. Bazıları kaçınılmaz olarak baskıya boyun eğdi. İçlerinden biri, 'Durum öyle kötüydü ki, haydutlar bize bir tahtakurusu gösterip bu Tanrı mı diye sorsalar sadece dayak sona ersin diye evet diyecek hale gelmiştik. ' diye anlatıyor. Başkalarıysa kötü muamelelere işkence noktasına dek dayandı, bunlardan en meşhuru, Ebubekir'in akrabasının Etiyopyalı ince uzun boylu kölesi Bilal'di. Sahibi boynuna bir taş bağlayarak onu güneşin altında durmaya yavaşça boğulana dek ayakta durmaya mecbur etmişti. "Ya ölene dek orada öylece duracaksın ya da Hz. Muhammed'i inkâr edip Lat ve Uzza'ya tapacaksın. " demişti.

Ebubekir akrabasına onu bırakması için yalvardı: "Ona böyle muamele ederken hiç mi Allah'tan korkmuyorsun? Daha ne kadar böyle devam edecek?"

"Onu yoldan çıkaran sizsiniz. " diye sert karşılık geldi. "Eğer istiyorsan onu kurtarmak senin elinde. " Sonunda sert, güçlü ve kâfir bir köleyle Bilal'i değiş tokuş etmeye razı oldular diyor İbni İshâk. Ardından Ebubekir onun azat edildiğini ilan ediyor ve on yıl sonra da bu eski köle, okuduğu ezanlardaki derin bas sesi en yüksek çatıların tepesinden şehre yankılanacak ve İslâm âleminin ilk müezzini olacaktır.

Kısa süre sonra Ebu Cehil isteklerini kendi kabilesi içerisinde bile kabul ettirmekte zorlanmaya başlamıştı. Mahzum kabilesinden genç bir mümine ders vermek istiyor ancak onun asabi öfkesiyle ünlü abisinden çekiniyordu, o yüzden "gence dersini vermek için, " abisinden izin aldı.

"Pekâlâ, " cevabı geldi, "Ona dersini ver, ama canına zarar gelmesin. Tanrı şahidim olsun, eğer onu öldürürsen ben de senin sülaleni son adamına dek öldürürüm. " Bu cümle öğretmenlik güdüsünü gemlemesine yetmişti.

Boykot olsun olmasın Ebu Talip'in koruması hâlâ geçerliliğini koruduğundan Hz. Muhammed'in kendisi en kötü muamelelerden uzak kalmıştı. O'na yapılan saldırıların çoğu, yürürken hakaret etme seviyesinde kalsa da Kâbe meydanında onunla alay eden bir grup serseri etrafını sarıp entarisini çekiştirmeye başladıklarında Ebubekir araya girdi ve Hz. Muhammed'in yerine o dayak yedi; kızı Ayşe o gün eve dönüşünü "kafasındaki saçlar ve sakalları yolunmuştu, " diye hatırlıyor.

Tehlike, müminleri gizlice toplanmaya sevk etti. Ebu Cehil'in kabilesine mensup bir asi, güvenli mekân olarak kendi evini teklif etti, böylece en büyük düşmanlarının tam burnunun dibinde buluşabileceklerdi. Eziyet edilen küçük bir azınlık grubu rolüne bürünmeye zorlanmışlardı fakat bu tehdit algısı kendi aralarındaki dayanışma duygusunun daha da güçlenmesine yaramıştı. Hz. Muhammed'in kendisini örnek alarak, şiddete yalnızca şiddet kullanmayarak karşılık veriyorlardı, tüm bu durumun adaletsizliğine rağmen taktik başkalarının beğenisini kazanmaya başladı. Aslında ilk Müslüman cemaatine iki ünlü savaşçıyı getiren etken de bu bariz adaletsizlik duygusuydu.

Bunlardan ilki Hz. Muhammed'in amcası Hamza'ydı. Abdülmuttalib'in on oğlundan bir diğeriydi, Kureyş Kavminin "en güçlü ve en sert erkeği" (asla kızdırmaya gelmez) olarak şöhret yapmıştı. Kuşatma altındaki Hâşimîler; için birkaç gün boyunca dağlarda hayvan avlamaktan yeni dönmüş, yayı hâlâ omuzunda asılı duruyordu ki, geleneksel olarak yaptıkları eve dönüş ve şükran ayini için Kâbe'yi tavaf etmekteydi. Onu bitirdiğinde, henüz gerçekleşmiş olağanüstü bir olay hakkında konuşan bir grup insanın yanından geçti. "Hz. Muhammed tamamen hareketsiz kımıldamadan oturuyor Ebu Cehil de başında dikilmiş bağırıp küfrediyordu, Hz. Muhammed tek bir kelime bile etmedi. " diyorlardı.

Pasif direniş Hamza'nın tarzı değildi. Yeğenine karşı böylesine pervasızca bir saldırı yapılmasından çılgına dönmüş halde Ebu Cehil'in üzerine yürüdü ve meydandaki herkesin gözü önünde yayının kenarıyla ona vurdu. Ardından da diğer herkes için olduğu kadar muhtemelen kendini de şaşırtarak ağzından, "Ben de onun ashabından biri olduğumda ve ben de onun söylediklerini söylediğimde yine Hz. Muhammed'le alay edecek misin?" sözleri döküldü. "Cesaretin varsa durma karşılık ver vur bana!"

Bu şimdiye dek Hz. Muhammed adına kas ve güç ile desteklenerek gösterilmiş olan en güçlü onaylamaydı. Bir anlığına Ebu Cehil bile geri adım attı. Mahzum kabilesinden bazı akrabaları onun yardımına koşmaya başladıkları sırada bariz bir pişmanlıkla onlara el ederek "Hamza'yı rahat bırakın, onun yeğenini çok derinden yaraladım, " diyerek durdurdu. Ya da kendisi Hamza'nın İslâm'ı kabul etmiş olmasına neden olduğu için şaşkınlık içerisindeydi.

Farklı bir tür dramatik inanç değiştirme olayı da yalnızca boyu bile korkutucu olan ikinci ünlü savaşçı Ömer'in vakasında yaşandı; kendisinden "sanki at üstündeymiş gibi herkese tepeden bakardı, " diye bahsedilirdi. Henüz yirmili yaşlarındaydı, hızlı kırbaç kullanması ve onu dengesiz yapan sert hurma şarabına düşkünlüğüyle tanınırdı. İslâm'ın en ünlü askeri komutanı olarak olgunlaşacak,

Ebubekir'in ardından ikinci halife olacaktı ancak boykot başladığında herhangi birine bunları söyleseydiniz şehirde size gülerlerdi. Ne de olsa Ömer, Ebu Cehil'in yeğenlerinden biriydi ve babası da yıllar önce bir Hanif olan üvey erkek kardeşi Zeyid'i Mekke'den süren kişiydi. Ebu Cehil'in bu tek tanrıcılık saçmalığına müsamaha göstermeme konusunda güvenebileceği tek bir kişi olsaydı bu yeğeni Ömer olurdu. Ya da o öyle sanmıştı.

İbni İshâk, bir gece, boykotun neden olduğu bölünmüşlüğü düşünürken ve içi haklı bir öfkeyle doluyken zil zuma sarhoş Ömer'in nasıl kılıcını kuşanıp, "Ben hain, Kureyşlileri bölen ve bizimle alay edip aşağılayan Hz. Muhammed'e gidiyorum, onu öldüreceğini. " dediği olayları anlatıyor.

"Kendini kandırma Ömer" dedi bir arkadaşı ve kan davası kanununu hatırlattı: "Eğer Hz. Muhammedi öldürürsen sence Hâşimîler senin bir daha bu dünya üzerinde yürümene izin verirler mi sanıyorsun?" İyisi mi sen kendi ailenin yanma dön de oradaki işleri düzene koy.

Kendi ailesi mi? Tabu ki diye cevapladı arkadaşı. Kız kardeşi, eniştesi ve yeğeninin İslâm'ı kabul ettiklerinden Ömer'in haberi yok muydu?

Kız kardeşi akıllılık ederek bu meseleyi anlatmayı ihmal ettiği için Ömer'in ruhu duymamıştı. Öfkeyle onun evine daldı, tam kırbacı ve yumruklarını sallayacaktı ki küçük bir grubu yerde oturur ve huşu içerisinde Kuran'dan ayetler söylerken buluverdi. Ömer'in içeriye dalmasına rağmen sakince devam ettiler ve onu da donup kalacak denli şaşırttılar. Ayetlerin kulağa müzik gibi gelen sesi öfke ve alkol sisi arasından ruhuna dokundu ve oturup dinlemeye başladı. Bitirdiklerindeyse "Bunlar ne kadar asil ve ince kelamlar böyle, " dedi ve resmen iman etme niyetiyle kelimeyi şehadet için kendisini Hz. Muhammed'e götürmelerini istedi. O günden sonra bir daha alkole dokunmadı.

Bunlar erken Hristiyanlık dönemini okuyan her öğrencinin aşina olduğu klasik "ışığı gördüm" hikâyeleridir. Ne var ki, Hamza ve Ömer'inki gibi böylesine yüksek itibarlı din değiştirmelerin ortaya çıkması başka birçoğunun da yolunu açtı. Ayrıca, kuşatma altındaki müminlerin gücünü ve moralini yükseltmenin yanı sıra boykot ve tacizlerin hikmeti konusunda Mekkeli liderler hakkındaki şüpheleri artırdı. Uyguladıkları taktikler bir kez daha geri tepmişti.

Daha barışçı bir yaklaşım gösterilmesini destekleyen sesler yükselmeye başlamıştı. Yaşlılardan biri "Hz. Muhammed'i rahat bırakın, " diye çıkıştı. "Zaten erkek çocuğu olmayan bir adam o, öldüğünde kimse onu hatırlamayacak siz de rahat edeceksiniz. " Başkalarıysa Hz. Muhammed'e "eğer sen bizim taptığımıza taparsan biz de senin taptığına taparız. Eğer senin taptığın daha iyiyse biz onu kabul ederiz ama eğer bizim taptığımız daha iyiyse o halde sen onu kabul edersin. " teklifinde bulunmayı önererek taviz vermeye çalıştılar. Ne var ki, içlerinden bazıları Kuran’ın çağrısını çok daha

ciddiye almış ve onun Mekke'yi kökten değiştirebilme gücünü içten içe kabullenmişti.

"Ey Kureyşliler, bu sizlerin becerebileceği bir durum değil, " dedi nispeten daha anlayışlı liderlerden biri. "Ne alaycılık ne de güç kullanmak işe yarar. Size bu çağrıyı yapana dek Hz. Muhammed'i severdiniz. Artık kendi işlerinize bakmanın zamanıdır çünkü Tanrı tarafından başınıza ciddi bir şey getirildi. "

Kabilesi yokluk içinde kıvranırken ve ashabı da ya sürgüne zorlanmış ya da tehdit ediliyor veya dövülüyorken çaresizce izlemek zorunda kalan Hz. Muhammed derin bir sorumluluk hissediyordu. Müminlerinin inancına ve Hâşimîlerin sabırlı bağlılıklarına tutunmuştu ancak o olmasa bunların hiçbirinin yaşanmayacak olduğu gerçeği de peşini bırakmıyordu. Ancak vahiyler cevapladıkça içinde yaşadığı karışıklıklar daha da büyüyordu. Sanki Kuran’ın sesi onun içinin derinliklerini görebiliyor ve sorduğunun neredeyse farkında bile olmadığı sorulan cevaplıyormuş gibiydi.

Günden güne artan alaylar ve horlamalar karşısında yavaşça ve artarda gelen yeni ayetler onu teselli edip cesaretlendiriyordu. Sabır ve güçlü olma ihtiyacı bu dönemde gelen tüm vahiylerde sürekli tekrarlanıyor Gandivari bir barışçıl direnme duruşunu yaratıyordu.

Tekrar tekrar kendisinin buna benzer muamelelere maruz kalan tek insan olmadığı söyleniyordu. "Senden önceki resûllerle de alay edildi, " dedi ses. Kendisi gibi onlara da inanılmamıştı ve "büyücü ve deliler" denilmişti. Musa'dan İsa'ya kadar hepsi de aynı İlâhî uyarı çağrısını getirdiler, insanları yeniden gerçek değerler ve ahlakla yaşamaya döndürmeye çalıştılar fakat yalnızca alay edilip hor görüldüler. "Putperestlerin söyledikleri yüzünden senin göğsünün daraldığını biliyoruz, " denilmişti, fakat onları duymazdan gelmeliydi. "Onların söylediklerinin seni üzmesine izin verme, " dedi ses. "Kalbinin sıkılmasına izin verme" "Üzülme. " "Endişe etme. " "Onların seni yıldırmasına izin verme. "

Onun görevi yalnızca Mekkeli hemşerilerini uyarmaktı onları kurtarmak değildi. "Sen, ölülere işittiremezsin. Eğer dönüp

giderlerse, sağırlara da çağrıyı duyuramazsın. " Şüphecilerin "kalpleri vardır anlamaz, gözleri vardır görmez, kulakları vardır duymaz. " Hz. Muhammed her ne denli arzu etse de, "Ve sen, düştükleri sapıklıktan körleri de çıkaramazsın. " "Gökten bir parçanın düştüğünü görseler şöyle derler: "Üst üste yığılmış bulutlar!" “Bayılıp yere serilecekleri günlerine kavuşuncaya kadar bırak onları!" Vahiyler bunu yapmanın zor olduğunu kabul ediyordu ama "Onlar için pişmanlık duyup ruhunu harap etme. " de deniliyordu.

Bazen de Kuran aynı korumacı bir ebeveyn ya da eş gibi geliyordu kulağına: "Şimdi sen, bu söze inanmazlarsa, arkalarından kendini eritircesine üzülecek misin?" Hz. Muhammed'in aşağılamalara kulak tıkaması gerekiyordu. "Bırak onları kendi inatçılıklarında debelensinler. " "Bırak onları, düzdükleri iftiralarla baş başa kalsınlar" "Dinlerini oyun ve eğlence haline getirmiş olanları bırak. "

“Allah buyruğunu getirinceye değin affedin, hoşgörün. " denilmişti. Veya önceki elçinin sözleriyle diğer yanağını çevir. "Artık onlardan yüz çevir. Sen bu yüzden kınanmayacaksın. " "Emrolunduğun şeyi, kafalarını çatlatırcasına tebliğ et; şirke bulaşmışlara aldırma. " Ve ses sabırsız bir tonda sabretmeyi salık veriyordu: "Söylediklerine dayan, onları kibarca görmezden gel ve şatafat içinde yaşayanlar ile bana gerçeği inkâr edenleri binde. "

Alay edilmeyi görmezden gelme konusunda son derece ısrarcı olmasına karşın Kuran bunun acısının uzun zaman süreceğini garanti ediyor. Burada, İslâm'ın temellerini oluşturan metinde, modern Müslümanların aşağılamaya karşı birçok insanı şaşırtmış olan hassasiyetlerinin de kaynağı bulunuyor. Müslüman olmayan Batı dünyasında taşlama mizahın göreceli olarak zararsız, yaralamaktan ziyade eğlence unsuru olduğu düşünülse de, Salman Rüştü'nün 1988'de yayınladığı kapsamlı 'Şeytan Ayetleri' adlı romanı ile 2005 yılında bir Danimarka gazetesinde yayınlanan Hz. Muhammed karikatürlerine karşı ortaya çıkan dünya çapındaki öfkenin altında Hz. Muhammed'in Mekkeliler tarafından sürekli aşağılanması ile ilk müminlere sataşılmasının anılan yatmaktadır. Her iki olayda da izlenecek akılcı yol, tam da Kuran tarafından

önerilen olsa da "Böyle kışkırtmalara aldırmayın, " bunun dikkate alınmamış olması gerçeği bunu hem tarihin hem de inancın silinemez ironilerinden biri kılıyor olsa gerek.

Tüm çocukluğu boyunca, dâhil edilmek için boğuşmuş bir insanın kendisini halkının arasında yaşanan böyle bir bölünmüşlüğün nedeni olarak görmesi son derece acı vericiydi. İçindeki uzlaşma isteği hep güçlü olagelmişti. Ticaret kervanlarında arabulucu olarak etkili olmasında bunun payı vardı, Kâbe tekrar inşa edildikten sonra Siyah Taş'ı yerine kimin koyacağı tartışmasını çözen mükemmel orta yolu bulmasının altında yatan da buydu. Şimdiyse tartışmanın merkezinde kendisi olduğuna göre, herkesin birlikte yaşayıp çalışması için bir yol bulabileceğine emindi.

Ebu Cehil gibi insanlar açıkça nefret ve hırs yüzünden uç noktalara itilmişken, Kureyş Liderlerinin arasındaki Ebu Süfyan gibi çoğu kişi açısından, mesajının onların kutsal saydıklarına tehdit oluşturduğundan samimi olarak endişe ettiklerini Hz. Muhammed görebiliyordu. Kuran bunları, kelime anlamı olarak nankör veya iyilikbilmez demek olan dolayısıyla Allah'ın yarattıklarına nankörlük eden anlamında küfür diyecekti fakat terim genellikle inançsızlar ile başka din mensuplarını kastetmek için kullanılıyor. Ne var ki, bu insanlar da kendi tarzlarında ("atalarının düzeninde") aslında son derece inançlı insanlardı. Allah'ı inkâr etmiyorlardı; Kâbe onların kutsal mekânıydı ve iyi niyetle hem de kâr amacıyla buranın koruyucuları rolünü üstlenmişlerdi. Bu inanç yalnızca Allah'a değil aynı zamanda "Üç Kız Kardeş" diye bilinen daha alt seviye tanrıçalar olan Uzza, Lat ve Manat'a da sadakati dayatıyordu. Kureyşliler inançsız değil aksine çok fazla şeye inanıyorlardı. Yanlış yönlendirilmişlerdi, Hz. Muhammed'in onları doğru yola yönlendirebileceği kabul edilebilir bir yöntem olsa gerekti.

Etrafında yaşanan bölünmüşlüğü nasıl çözebileceğine dair bir yol göstermesi için sesi duyma umuduyla duayla dolu uzun geceler süren ayin ve meditasyonlarına yeniden başladı. Mekke'nin geleneklerini yok saymaktansa onları da dâhil edebilmenin

muhakkak bir yolu olmalıydı. Çözüm yolunun ona vahiy edilmesi gerekti. Ve olabildiğince İnsanî bir yolla olacaktı.

İbni İshâk bunun nasıl olduğunu şöyle anlatıyor: "Hz. Muhammed kendi halkının ona sırt çevirdiğini gördüğünde, Allah'tan onlar için getirdiği şeylere yabana kalmalarından büyük acı hissetti ve kendi halkıyla barışmasına yardıma olacak bir çağrı yapmayı umuyordu. İnsanların üzerine hoyratça yıkılmış olan şeylerin yumuşatılmasına seve seve vesile olmak istiyor sürekli böyle bir çözüm bulunması arzusunu tutkuyla kendine yineleyip duruyordu. Ardından Allah ona şöyle başlayan Necm Suresini vahiy etti: "Yemin olsun inip çıktığı zaman yıldıza fışkırıp çıktığı zaman çimene/süzülüp aktığı zaman Ülker Yıldızı'na/aşağı indiği zaman o parçalar halinde ağır ağır gelene, Ki arkadaşınız ne saptı ne de azdı. O; kuruntudan, keyfinden konuşmuyor" Fakat Hz. Muhammed, “Gördünüz mü Uzza'yı, Lât'ı. Ve ötekini, üçüncüsü olan Menât'ı. " demek üzereyken. Şeytan onun diline, "Bunlar üç asil kuştur ve onların aracılığı tabii ki istenmektedir" cümlesini de ekledi.

Ve kötü şöhretli Şeytan Ayetleri de böylece karşımıza çıkmıştı. "Allah'ın Üç Kızı" artık sahte tanrıçalar değil kanatlarıyla yeryüzünü kaplayan, onlara tapan insanlara aracılık etme gücü bahşedilmiş, yükseklerde uçan devasa kuşlardı.

Hz. Muhammed bu yeni vahiy edilmiş ayetleri Kâbe Meydanında okur okumaz insanların tepkisi coşkulu bir şekilde olumlu olmuştu. İbni İshâk, "Ayetleri duyduklarında insanlar sevindi ve memnun oldu. " diye aktarıyor. "Hz. Muhammed, bizim tanrılarımızdan olabilecek en memnuniyet verici şekilde bahsetti. Hayatı ve ölümü verenin, bizi yaratanın ve bizi besleyenin Allah olduğunu kabul ediyoruz fakat üç kız kardeş bizim için aracılık etmeye devam edebilirlerse ve eğer Hz. Muhammed de onların payına düşen tapınmaya izin verirse o zaman biz de onun söylediklerini kabul ederiz. " dediler.

Aradaki çatlak tek bir dokunuşla kapanmış gibi görünmekteydi. Fakat içinde o övücü "üç devasa, asil kuş" geçen ayet asla Kuran'a yazılmadı.

Ertesi gece melek Cebrail, Hz. Muhammed'e göründü ve onu topa tuttu, diyor İbni İshâk. "Sen ne yaptın? Sana Allah'tan getirmediğini bir şey vaaz ettin ve O'nun sana söylememiş olduğu şeyler söyledin. " O anda Hz. Muhammed kendi içindeki uzlaşma arzusu nedeniyle yanlış yönlendirilmiş olduğunu fark etti; önüne serilmiş olan zor yol yerine kolay olanını seçmişti. Herhangi bir tanrı değil tek bir Allah vardı. Allah'la kimse ortaklık yapamaz, kızlar oğullar olamazdı. Allah ne doğurmuş ne de doğurulmuştu. Gerçekten de, o ne yapmıştı?

Mahvolmuştu, İbni İshâk'ın deyimiyle, "acıyla kahrolmuş ve büyük bir Allah korkusu içindeydi. " Onu rahatlatmak ve acısını dindirmek üzere bir başka vahiy gönderdi ve şundan emin olmasını sağladı: "Biz senden önce asla bir elçi ya da peygamber göndermedik fakat yalnızca bir şeyi çek arzu ettiğinde Şeytan onun ağzına kelimeler yerleştirdi. Fakat Allah Şeytan'ın yaptıklarını siler ve gerçek ayetleri yerleştirir. Allah her şeyi bilir ve muktedirdir. "

Bu güvence Kuran'da yerini bulacak ve gönderilecek başka bir ayet Şeytan ayetlerinin yerine konulacaktı. Aynı şekilde başlıyor fakat hayli farklı bir yöne doğru gidiyordu: "Gördünüz mü Uzza'yı, Lât'ı. Ve ötekini, üçüncüsü olan Menât'ı. Erkek size, dişi Allah'a mı? İşte bu, insafsız bir bölüştürme. Bunlar, sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden başka şeyler değildir. Onlar hakkında Allah bir kanıt indirmemiştir. "

Bu şimdiye dek Mekke'nin yerel ilahları için yapılmış en kökten reddedişti. Bunlar sadece isimden ibaretti başka hiçbir şey değillerdi. Bunların hiçbir yetkisi, gücü yoktu ve hayal gücünün ürünlerinden ibarettiler.

Din temelli siyaset, Şeytan Ayetlerini hem ünlü hem de kötü şöhretli yapacaktı. Bunlar birçok İslâm bilgini tarafından uydurma ve dine hakaret olarak reddedilmişti; özellikle de on dokuzuncu yüzyıldan sonra oryantalist William Muir bunu Hz. Muhammed'in en başından beri şeytandan ilham almış olduğunu iddia etme amacıyla kullandı (bu iddiası Londra'da yayınlanan Times gazetesince "Hristiyanlık propagandası yapma yazısı" yazdığı için eleştirilmesine neden oldu). Bazı din adamlarıysa, Hz. Muhammed'in İlâhî güçle hatadan korunmuş halde bu görevi yürüttüğü prensibine dayanarak tüm

olayın imkânsız olduğunu varsayıyor. Ancak böyle bir sav Kuran’ın hiçbir yerinde görünmüyor. Tam aksine beşerin yanılabilir olduğu, her elçi ve peygamberin ağzına Şeytan tarafından laf sokulduğu belirtilen ayette açıkça kabul edilmiş görülüyor Bununla beraber, tüm olayın İslâm'ın düşmanları tarafından icat edilmiş ve Hz. Muhammed ile Kuran’ın saygınlığını hedef almak için yapılmış olduğundan şüphelenen muhafazakâr İslâm bilginleri de hâlâ mevcut.

Tarafsız bir göz açısından Şeytan Ayetleri hikâyesi, tam aksine Hz. Muhammed'in saygınlığını pekiştirmişe benziyor. Vahiy gelmesi sürecine ışık tutuyor, mucizevi bir yıldırım düşmesinden daha ziyade beşer ile İlâhî arasındaki bir işbirliği gibi olduğunu gösteriyor. Bu süregiden konuşmada taraflardan biri her ikisi için de konuşuyor. Hz. Muhammed'in çektiği acının derinliğini ve uzlaşma arzusunu görmemize izin veriyor. İnsanların en derin arzularını tanrısal iradeye yansıtma alışkanlığını düşünürsek, etkileyici şekilde incinebilir olduğunu ortaya çıkarıyor. Ve onun bir zayıflık anına yenik düşerek duymak istediği şeyi duyduğunu sandığını gösteriyor.

İşte tam olarak bu yanılabilirlik tüm olayı inanılır kılıyor. Bu ve ayetlerin istediği etkiyi yarattığında ve Kureyşlilerin kollarını açarak onu yeniden aralarına davet edip ve çağrısını kabul ettiklerinde bile yaşadığı yoğun endişe sırasında kendini aldatarak o çağrıya ihanet ettiğini fark etti. Kuran’ın ona ısrarla söylemesini emrettiği üzere sonuçta o sadece bir insandı: "senin gibi bir insan" ve "sizden biri. " Yalnızca Allah yanılmazdı.

Hz. Muhammed'in hatasını bu şekilde halkın önünde kabul etmesi, bunun kendisine karşı nasıl kullanılacağı da açıkça belli olduğu için büyük bir cesaret gerektirmiş olsa gerekti. Yedinci yüzyıl Mekkelileri kamuoyu önünde kendi yanlışını düzeltebilen birinin dürüstlüğünü anlama konusunda yirmi birinci yüzyıl Amerikalılarından daha yetkin değillerdi.

Hatayı kabullenmek hâlâ güçlülük yerine zayıflık işareti olarak hatalı şekilde algılanıyor. "Being Wrong Yanılmak" adlı kitabında Kathryn Schulz "Hata yapma fikri. . . bizim meta-hatamızdır: Yanılıyor olmanın ne anlama geldiği konusunda yanılıyoruz. Düşük zekâlı

olmanın emaresi olmaktan çok öte, hata yapabilmek yaşamsal bir İnsanî kavramadır. Ahlaki bir eksiklikle ilgisi olmayan, duygudaşlık, iyimserlik, hayal etme, inanç ve cesaret gibi en İnsanî ve onurlu niteliklerimizden bazılarının ayrılmaz parçasıdır. " diyor.

Kureyşli elitler doğal olarak olayı bu gözle görmediler. Hz. Muhammed'in sözünden döndüğünü düşündükleri için daha da fazla kızmışlardı; Bu, bir erkeğin sözünün senet, bir yemin ve el sıkışmanın yazılı sözleşmeden çok daha muteber olduğu bir toplumda en büyük günahtı. Hz. Muhammed kendini aldattığının farkındaydı ancak Mekkeli liderler de aldatılanın esas kendileri olduğunu hissediyorlardı. Ve bu affedilemezdi. Muhaliflerine, tam da en baştan beri arzu ettikleri silahı vermişti. Birliği sağlama güdüsüyle itkilenerek onlarla orta yolu bulmaya çalışırken şimdi onlar dönüp kendisini yalancılıkla suçlayabiliyorlardı. "Söylediği her şey açıkça bir sürü yalandan başka bir şey değil. Hepsini kendisi uydurmuş, " açıklaması yaptılar.

Ayrılığı tamir etmeye uğraşmış ama bunun yerine her zamankinden daha da derinleştirmişti.

Ne var ki, muhafazakâr Müslümanlar buna her ne kadar itiraz etseler de bu olanların tümünün yaşanmasının gerekli olduğu söylenebilir. Her ne kadar acı verici olsa da Hz. Muhammed'in kendisine, sesine ve Allah'a karşı dürüst olması gerektiğini açıkça göstermenin yolu buydu. 109. Kâfirûn Suresinin ardında yatan mana da buydu, surenin tamamı şu şekildedir: Hz. Muhammed, onlara de ki, "Ey kâfirler! Ben sizin taptığınız şeylere tapmam. Ve siz, benim kul olduğuma kul olacak değilsiniz. Ve ben de sizin taptığınız şeylere tapacak değilim. Sizin dîniniz sizin ve benim dînim benim. " Sorunu Şeytan Ayetleri zorla ortaya çıkarmıştı. Bundan geriye dönüş yoktu.

On Bir

Boykot resmen sonlandırıldığında Kâbe'nin kapışma çivilenmiş olan bildiri güneşten ve rüzgârdan neredeyse tamamen parçalanmıştı. Kureyş liderliğinin aşikâr durumu kabullenmesi için neredeyse iki yıl geçmesi gerekecekti. O tarihe gelindiğindeyse lime lime olmuş parşömen parçasının üzerinde hâlâ okunabilen kelimeler yalnızca geleneksel açılış cümlesine ait olanlardı: "Yüce Allah, senin adına. . . " Ne var ki, hayat Hz. Muhammed için normale benzer bir şeye döndü demeye kalmadan bu kez de şahsi bir trajedi yaşandı ve Hatice öldü.

Çok ani oldu. Uzun süreli bir hastalık olmadı, dolayısıyla ölüm nedeni boykot süresinde yaşanan gerginliğin sonucunda gelen bir kalp krizi veya o zamanlarda yedinci yüzyıl için epey yaşlı sayılabilecek altmışlı yaşlarında olduğu gerçeği de olabilir. Yaşlı ama son ana dek seven bir kalbin üzerindeki stres etkisini düşünürsek her ikisinin de payı olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Yirmi dört yıl boyunca Hz. Muhammed'in Kutup Yıldızı, sığındığı limanı, yaslandığı kaya, sırdaşı ve tesellisi olagelmişti. En başından itibaren onun içindekileri diğer herkese göre en doğru ve en öngörülü şekilde anlamıştı. Onunla evlenmek için toplumsal normlara karşı çıkmış onu güvensiz bir konumdan saygıdeğerliğe taşımıştı. Birlikte dört kız ve biri resmen diğeriyse pratikte evlat edinilmiş ama öz oğulları kadar yakınlaştıkları iki de erkek çocuk yetiştirdiler. Hira Dağında yaşadığı dehşet gecesinden sonra onun kollarının arasına sığınmış ve onun sesiyle rahatlamıştı. Birlikte zorluklara ve boykota, alaya ve aşağılamaya göğüs germişler ve hepsinin üstesinden gelmişlerdi. Ama şimdi tam da onlar için yeniden biraz huzur bulacakları bir anda Hatice gitmişti ve Hz. Muhammed'i yapayalnız bırakmıştı.

Kaç kere daha evlenirse evlensin o nitelikte bir aşkı yeniden asla bulamayacaktı. Yıllar sonra dokuz hanımının içinde en genç ve

sözünü sakınmaz olan Ayşe, "Ölümünden sonra geldiğim halde Hatice haricinde Peygamber'in hanımlarından hiçbirini asla kıskanmadım. " diyecekti. Bu söylediği pek doğru olmasa da (diğer hanımlarından birinin güzelliği hakkında tek kelime edilse tüyleri diken diken oluyordu) Hatice kesinlikle onun kıskançlığının odak noktasındaydı. Hz. Muhammed'in ilk eşine dil uzatılamazdı ve bunu da genç yaştaki Ayşe'ye o keskin dilini selefine uzatmaya cüret ettiği anda Hz. Muhammed gayet açık bir şekilde bildirmişti.

Ayşe şakayla karışık ona, nasıl olur da "Allah yerine daha iyisini vermişken o dişsiz ihtiyar kadının" hatırasına böylesine bağlı kalabildiğini sormuştu. Kullanılan dil şüpheye yer bırakmayacak şekilde Ayşe'ye ait; başka hiç kimse böylesine şaşırtıcı şekilde doğrudan konuşmaya cesaret edemezdi. Bu yalnızca bir genç kızın sorabileceği ve yıllar sonra olayı aktardığında çok daha yaşlı bir kadının pişmanlık duyabileceği türden, genç ve yaşam dolu birinin yaşlı ve ölmüş birine karşı kayıtsız bir saygısızlıkla söylenmiş kelimelerden oluşan bir soruydu. Fakat Ayşe bir aldığına düşünmüş olsa bu şekilde Hatice'den üstünlüğü ele geçirebilirdi; Hz. Muhammed'in cevabıyla donakaldı.

"Aslında hayır, Allah onun yerine daha iyisini vermedi, " diye cevapladı. Birçok kez evlenmiş olmasına rağmen Hatice'den sonra bir daha asla çocuğu olmamış olan bu insan ikna edici bir biçimde olayı açıkladı, "Allah bana Hatice'yle birlikte çocuk bahşetti ama diğerleriyle bunu geri aldı. "

Ne var ki, Hatice'yi toprağa verip onun yasını tuttuğu sıralarda Hz. Muhammed'in tekrar evlenmek gibi bir düşüncesi yoktu. Onu bu süre boyunca destekleyenler genç kuzeni Ali, en yakın dostları Ebubekir, Ömer ve Osman ile amcalarından ikisi, delifişek Hamza ve savunduğu kabile ve geleneksel değerlerine sadakatle yeğeninin yanında durmaya devam ederek şerefini korumuş olan Ebu Talip idi. Fakat bu çabalamalar da ondan a cismi çıkarmıştı. Hz. Muhammed daha Hatice'nin ölümünün etkisinden çıkamamışken Ebu Talip de hastalandı ve hiç iyileşemedi.

Hasta yatağının aynı zamanda ölüm döşeği de olacağı açıkça belli olduğunda diğer Kabile liderleri son kez saygılarını göstermek ve bir kere daha yeğeninin hareketlerinin onlar için yarattığı sorunlara müzakere edilmiş bir çözüm bulmayı bastırmak için yanma geldiler. Bu sırada Ebu Cehil bile daha ılımlı bir tavır takınmıştı; boykotun başarısızlığı nedeniyle mi yoksa yaklaşan ölüm yüzünden mi bilinmez ama konuşma işini Ebu Süfyan'a bırakmıştı.

"Konumuna saygı duyduğumuzu biliyorsun Ebu Talip. " dedi Ümeyye lideri, "şimdi ölmek üzere olduğun için de sen gittikten sonra ne olacağı konusunda derin endişelerimiz var. Onun için yeğenini çağırmamıza ve onunla, onun bizi bizim de onu rahat bırakacağımıza dair bir anlaşma yapmamıza izin ver; bırakalım onun dini onun olsun bizimki de bizim. " Belki bilerekti ama Ebu Süfyan'ın kullandığı sözler tam da Hz. Muhammed'in Şeytan Ayetleri'nin yanlışlığını anladıktan sonra kullandıklarının aynısıydı. Ancak o zaman işe yaramış olanlar artık işe yaramayacaktı.

Hz. Muhammed çağırıldı ve amcasının yatağının yatımda durdu. Ebu Talip, "Yeğen, bu saygıdeğer insanlar sana bir şey verebilmek ve senden bir şey alabilmek için ayağına geldiler. " diye konuştu. Hasta olmasına rağmen kelimelerini gayet dikkatle seçmişti; Tarafsız göründüğü halde ödenecek bir bedel olacağını açıkça ortaya koymuş ve Ebu Süfyan'ın teklifini kabul etmesi halinde Hz. Muhammed'in burada daha fazla kaybedeceğini ima etmişti. Şeytan Ayetleri'ni geri çekmesi üzerine çıkan tepki sonrasında Hz. Muhammed'in başka telkine ihtiyacı yoktu. Geri adım atmadı, Kureyş liderlerinin herhangi bir tanrı değil yalnızca tek bir Allah olduğunu tanımaları ve tüm putlar ile düşük seviye tanrıları terk etmeleri konusunda ısrar, etti. Buna cevaben Ebu Süfyan ile diğerleri çaresizlik içinde teslim olmuş gibi ellerini havaya kaldırıp hasta odasından çıkarak Hz. Muhammed ile ölmek üzere olan amcasını yalnız bıraktılar.

Ebu Talip'in o zaman ne dediği hâlâ tartışma konusudur. Bir rivayete göre, "Neden onları bu kadar zorladın yeğen?" diye fısıldamıştır. Bir başkasına göreyse, "Onlardan fazla bir şey istemedin yeğen. " demiştir. Bu ikinci rivayet, Hz. Muhammed'i korumak için kabilesine

zor zamanlarda liderlik etmiş bu insanın, birçok dindar Müslüman'ın umduğu üzere bir mümin olarak hayata veda ettiğini yansıtır. Her iki rivayete göre de amcasının gözlerinden yaşamın ışığı kaybolmak üzereyken Hz. Muhammed onun elini tutar ve kelime-i şehadet getirerek İslâm'ı kabul etmesini ve Allah'tan başkası olmadığına şehadet etmesini ister. "Söyle amca, ben de Kıyamet Gününde senin şahidin olabileyim. " der. Fakat Ebu Talip son ana kadar Mekke'nin geleneklerine sadık kalarak öldü. "Eğer bunu utanç verici kabul etmeseler ve benim ölümden korktuğumu söyleyecek olmasalar yalnızca seni memnun etmek için söylerdim yeğenim. Fakat atalarımızın düzenine sadık kalmak zorundayım. "

Ve böylece birbirlerinden birkaç hafta arayla Hatice ve Ebu Talip gitmişti. Hz. Muhammed'in hayatındaki yegâne iki varlık, birine aşkla diğerine de kabilesi ve aile şerefiyle bağlı olduğu iki ana destek ondan koparılıp alınmıştı.

Ölüm zihinde yankılanır. Yas tutanlar için hiçbir ölüm yalnızlık içinde gerçekleşmez. Her biri, bilinçli olsun olmasın daha önceki kaybın anılarıyla ve kayıpla birlikte gelen terk edilmişliğin verdiği fiziksel acıyla yankılanır. Bu öylesine şiddetli bir darbeydi ki, aşkla sevdiği eşi ve en güvendiği hamisinin, ikisinin birden ölümü herkes için mahvedici olabilirdi fakat babası o doğmadan önce ölmüş ve annesini de ölmeden yalnızca bir sene önce tanıyabilmiş olan bir insan için bu fazlasıyla ağırdı. Özellikle de bu andan itibaren, artık çok daha incinebilir bir durumda kalmıştı.

Ebu Talip'in gidişiyle Hâşimîlerin kendilerine yeni bir kabile lideri seçmesi gerekiyordu ve onların seçimi Hz. Muhammed için pek hayra alamet değildi. Üvey kardeşi Ebu Leheb'in umduğu gibi boykot sırasında Ebu Talip'i tahtından indirememiş olmalarına rağmen, şimdi Hz. Muhammed'in hamisinin yerine onun en ateşli muhaliflerinden biri olan "ateşin babasını" bir sonraki liderleri olarak görüyorlardı.

İlk başta Ebu Talip'in ölümünden dolap duydukları üzüntü iki erkeği yakınlaştırmış gibi göründüğünden o sırada işler yoluna girebilirdi. Ölünün anısını şereflendirmek üzere Ebu Leheb, yeğenini aynı Ebu

Talip'in yapmış olduğu gibi korumaya devam edeceğini bildirdi ancak bu güvencesi kısa ömürlü oldu. Bu ani karar değişikliğiyle etekleri tutuşan diğer kabile liderleri, Hz. Muhammed'i korumanın Hâşimîlerin şerefini devam ettirmekten çok uzak olduğunu aksine Ebu Leheb'in onları onursuzlandırdığını iddia ettiler. Hz. Muhammed'in kendi kabilesini utandırdığını savunuyorlardı; çünkü çağrısı Haşim'den Abdülmuttalib'e ve Ebu Talip'in kendisine kadar gittiğine göre bunların tümü hayat sonrası cehennemin ateşinde azap çekiyorlardı zira hiçbiri İslâm'ı kabul etmemişti.

Dedikodular bittiğinde artık Ebu Leheb'in kızacak yeni bir şeyi vardı; Haşimilerden birinin ataları için böyle bir kaderi ağızlarına alıp onların hatırasını kirletmelerine köpürmüştü. Korumasını kaldırdı ve özünde de yeğenini kabileden sürmüş oldu. Bundan böyle Hz. Muhammed'e yapılacak herhangi bir saldırı Haşimiler tarafından kan davası olarak kabul edilmeyecekti. O zamanın diliyle, artık onun "kanı (katli) vacipti", O artık kanunun koruması dışındaydı.

İslâm öncesinin büyük ağıtlarında bu olay, zekâsı ve cesaretiyle gururlu bir şekilde yaşayıp reddedilmeye meydan okumuş olan kaçak "gezgin kral" Imruü'1-Kays efsanesinde olduğu gibi muhtemelen romantikleştirilmiş bir havada sunulurdu. Ne var ki, Hz. Muhammed bu klasik masalın hayranlarından değildi. Küçük bir çocukken kıyıya itilmiş olsa dahi asla kendisini kendi halkına karşı yalnız biri olarak görmemişti. Tam aksine onlardan biri olabilmek adına her şeyi yapmış şimdi de onları içten değiştirmek, Mekke'yi kendisinin en kötü düşmanından kurtarmak için çabalıyordu. Onun vizyonu asilerin devrimci yöntemi değil yeniden yapılanacak toplumun reformist vizyonuydu. Kendini iliklerine kadar Mekkeli, buraya ve halkına sadık olarak hissediyor ve dolayısıyla onların gittiği yön bakımından daha da çok acı çekiyordu. Fakat aralarındaki uçurum giderek genişliyordu. Kendisinin reform olarak gördüğü şeyi onlar darbe olarak algılıyordu. Ve bunu yaparken de çağrısının devrimci boyutunu henüz kendisinin bile anlamadığı şekilde çok aşırı algılamış olsalar gerekti.

Muhalifleri, Hz. Muhammed'in artık sadece deli veya mecnun olmadığını öne sürdüler. O bunlardan çok daha tehlikeli biriydi. Mekke'yi "atalarının düzeninden" döndürmeye çalışmakla bütün bir toplumu aşağılamaya ve darbe yapmaya çalışıyordu. Mekkeli Ebu Leheb'ler ile Ebu Cehil'lere göre o bir haindi.

Burada işin içine katılan siyaset psikolojisi çağımız insanı için hayli cesaret kırıcı aşinalıkta olsa gerek. Özellikle otokratik rejimlerde değil aynı zamanda tehdit altındaki demokrasilerde de adaletsizliğe karşı sesini yükseltenler hâlâ daha başkaldırmakla suçlanıyor ve hain damgası yiyorlar. Bu insanlar son derece sadık vatandaşlar olarak direniyorlar ama demagoglarca edepsiz yıkıcılıkla veya kindarlıktan ya da kendinden nefretten beslenen insanlar olarak mahkûm ediliyorlar. Kişilik katli de işin gereği devreye giriyor ve tutuklanma, işkence ve sonunda fiziksel suikast olarak devam ediyor.

Ebu Leheb'in korumasını kaldırdığı haberi yayıldıkça Hz. Muhammed'e karşı saldırılar daha somut hale gelmeye başladı. Kâbe meydanında yürürken başından aşağı toz toprak döktüler ve orada dua etmeye çalışırken ona taş attılar. Artık evinde bile tehdit altındaydı. Kendi avlusunda otururken birisi onun üzerine koyunun sakatatlarını fırlattı üstü başı kan ve pislik içinde kaldı. Bu fırlatılan sakatat belirgin şekilde dişi bir hayvanın rahmiydi bu şekilde güçlü bir erkeklik onuru temeline oturan toplumda aşağılamayı daha da çarpıcı hale getiriyordu. Hz. Muhammed'in fiili bir ev hapsinde yaşayamayacağı açıktı; hayatta kalmak için kabile liderlerinden birinin koruması altına girmesi asli önem arz ediyordu.

Bazı rivayetlere göre ilk önce Mekke'nin güney doğusundaki dağlarda bir günlük yolda bulunan küçük bir şehir olan Taif'e baktı. Ne ki, Taif Hz. Muhammed'in sahte diye zemmettiği tanrıçalardan biri olan Lât'ın kültleşmiş merkezlerinden biriydi ve Mekkeli elitlerle yakın bağlantı içindeydi. Birçoğu bol bulunan su pınarları ve Mekke'nin boğucu sıcaklığına kıyasla havası serin ve hoş yeşilliklerin keyfini çıkarmak için orada yazlık ev yaptırmıştı. Hz. Muhammed'in destek aramaya çalışacağı son yer gibi görünse de bildirildiğine göre yine de denedi.

Taif’in önde gelenlerinin tepkisi öngörülebilir bir alaycılıktaydı. Ricasına karşı aldığı alayla karışık küçümseyici bir cevap "Eğer sen iddia ettiğin gibi Allah tarafından gönderildiysen konumun seninle konuşamayacağını kadar yüce. " "Yok, eğer Allah'ın arkasından konuşuyorsan o halde seninle konuşmam hoş kaçmaz. "

Bir başkasıysa öylece durup baktı ve , "Allah senden başka gönderecek bir kimsesiz bulamamış mı?" dedi.

Birkaç gün içinde taş atan serseriler onu Taif’in dışına kadar kovaladılar fakat Mekke'ye dönmesi de tehlikeli olduğundan resmi bir koruması yoktu; şehirden birkaç kilometre uzakta mola verdi ve küçük kabilelerin liderlerinden bazılarına mesaj ardına mesaj göndererek yardımlarını diledi. Sonunda birisi razı oldu. Yaşlı El Mutim boykotu hiç desteklememiş olan birkaç liderden biriydi ve şimdi de Hz. Muhammed'in şehre geri gelebilmesi için ona silahlı küçük bir eşlik grubu gönderiyordu.

"Cehaletin babası" Ebu Cehil, Kâbe meydanına vardıklarında onları temkinle seyrediyordu. El Mutim'e dönerek, "Bu koruma mı yoksa silahlara davet mi?" diye sordu. "Ben koruma sağlıyorum, " diye cevap verdi, buna karşılık Ebu Cehil'in de her Kureyşlinin mecbur olduğu şekilde cevap vermekten başka seçimi yoktu; "Her kimi koruyorsanız biz de koruruz. "

Hz. Muhammed El Mutim'in dengi olmaktan ziyade onun bir "müşterisi" veya ona tabi bir kişi olduğu için pek güçlü bir koruma şekli sayılmazdı ama şu an için elde edebileceğinin en iyisi buydu. Bu en azından geçici bir süre zaman kazandırıyordu, bu zaman zarfında da kendini toparlar ve ne yöne hareket edeceğini saptardı. Ne ki, tam da bu kendini en güvensiz hissettiği ve hayatta kalmanın en temel sorununa odaklanmaya zorlanmış gibi göründüğü anda bunu yapmak yerine uçacaktı. İsra veya "Gece Yolculuğu" yaşamının sembolik olarak en önem taşıyan olaylarından biri haline gelecekti.

En basit şekliyle Gece Yolculuğu bir mucize hikâyesidir. Hz. Muhammed gecenin bir yarısı uyanmış ve tek başına dua etmek için Kâbe'ye gitmiş. Orada uyuya kalmış fakat melek Cebrail tarafından

uyandırılıp kanatlan olan beyaz bir atın üzerine bindirilmiş. At havalanıp gece boyunca aynı Hz. Muhammed ve cemaatinin dua etmek için yüzlerini döndükleri kuzey yönüne doğru uçmuş. Kudüs, ilk hanif olan Hz. İbrahim'in tek Allah'a sadakatini ispat için oğlunu kurban etmek üzere bıçağını çektiği yerde bulunan kaya parçasının üzerine kurulmuş olan kadını Yahudi tapınağının bulunduğu yerdi. İlk müminler dua sırasında o yöne dönerek Hz. İbrahim'in tek tanrılığın kurucusu sıfatıyla önceliğini Mekkeli atalarından çok daha kadını ve dinen daha saygıdeğer bir şekilde beyan ediyorlardı. Hz. İbrahim ilk baba ve herkesin babası idi ve Hz. Muhammed şimdi onunla tanışacaktı.

Vardığında onu bir melekler ordusu karşıladı ve atından indiğinde kendisine aralarından birini seçip içmesi için üç kadeh sunuldu. Birinin içinde şarap, İkincide süt üçüncüde su vardı. Çilekeşlik ile sefahat arasında orta yol olarak sütü seçti ve Cebrail çok mutlu oldu, "sana doğru yol gösterilmiş Hz. Muhammed, halkına da öyle olacak. " dedi.

Hz. Muhammed'in şunları söylediği aktarılıyor, "Ardından bana hayatımda gördüğüm en ince merdiven getirildi. Ölüm yaklaştığında ölmek üzere olan birinin baktığına benziyordu. " Cebrail önden merdivene tırmandı ve sırasıyla Âdem, Hz. Yusuf, Hz. İsa ve Yuhanna, Hz. İdris, Hz. Harun, Hz. Musa ve son olarak en yüksekteki yedinci katta İlâhî kürenin eşiğindeki yedinci ve en yüksek kata kadar yedi kat göğe tırmanıp Hz. İbrahim'e vardı.

İbni İshâk tarafından anlatılan Gece Yolculuğu'nun özü budur; bu hikâyeyi birçok kişiden hayli farklı şekillerde dinlediğini ancak hangisinin en güvenilir olduğunu bilemediğini açıkça belirtmiştir. Kelimelerini oldukça dikkatle seçerek olayı şu şekilde aktarıyor: "Bu olay parçalardan bir araya getirilmiştir, her parçada bir kişi kendisine ne olduğu hakkında ona anlatılan şeyle katkı yapmaktadır. " Ayrıca hikayenin gerçekten daha ziyade bir inanç meselesi olduğunu belirtmek amacıyla bariz şekilde şu tarz cümleler kullanıyor: "Anlattığı hikayede al Hasan'ın. . . dediği bana söylenmişti. " veya "Ebubekir'in ailesinden bir kişi bana Ayşe'nin eskiden . . . dediğini

söylemişti. " ya da "Gelenekçi biri Hz. Muhammed'den duyan birinden duyduğuna göre Hz. Muhammed'in. . . dediğini söyledi. "

Bu hikaye Kuran'da aktarılmıyor ancak İsrâ Suresi'nin başlangıcı açıkça buna atıfta bulunmaktadır: "Bütün varlıkların tespihi o kudretdir ki, ayetlerimizden bazılarını kendisine gösterelim diye kulunu, gecenin birinde Mescid-i Haramdan, çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya yürütmüştür. " Kâbe meydanındaki kutsal mekândan Kudüs'te bulunan uzaktaki eve kadar. Kuran'ın bu Ayetinin ışığında İbni İshâk aktarımdaki ikilemi şu şekilde özetliyor: "Yolculuğun konumu ve hakkında söylenenler Allah'ın gücünü ve otoritesini arama sınavı meselesidir, dolayısıyla içerisinde akıllılar için bir ders, müminler içinse yol göstermeyle merhamet ve güç barındırmaktadır. "

Kesinlikten uzak duran bilgece kurulmuş bir cümle. Gece Yolculuğu ister bir rüya, görüngü veya yaşanmış bir deneyim olsun, İbni İshâk'ın görüşü bunun nasıl olduğu değil asıl onun taşıdığı önem. Bir mümin olarak göreviyle ve bir biyografi yazan olarak sorumluluğu arasında çok dikkatli adım atıyor; bu hassas denge oyununu kayda değer bir tutarlılıkla sürdürüyor, en nihayet sonuca bağlıyor: "Peygamber'in eskiden 'Kalbim uyanıkken gözlerim uyuyor/ dediğini duymuştum. " Vahiylerin nasıl geldiğini sadece Allah bilir. Ama ister uykuda olsun ister uyanık hepsi doğrudur. "

Her erken dönem İslâm tarihçisi aynı fikirde değildir. Bir asır sonrasının yeni İslâmî başkenti Bağdat'tan yazan El Tabari her zaman olduğu gibi mucize masallarından temkinle uzak durur ve daha ziyade siyasete odaklanırdı. İbni İshâk'a karşı daima kabul ettiği borcuna rağmen ciltler uzunluğundaki eserinde bu olaydan uzak durmuş ve Ayşe'ye atfedilip pek çok yerde tekrarlanan, Hz. Muhammed'in ölümünden yıllar sonra söylemiş olduğu, "Peygamber'in naaşı olduğu yerde kaldı ama Allah onun ruhunu gece alıp götürdü" açıklamasını görmezden gelmiştir.

Peki, Gece Yolculuğu yalnızca bir rüya mıydı? Ne var ki, o zamanlar "yalnızca bir rüya" diye bir şey yoktu. Freud rüyaların simgesel önemini kavrayan ya da rüya tabirlerini icat eden kişi olmaktan çok

uzaktı; uykunun atıl bir durum olmadığını aksine doğru bir ön hazırlıkla ruhun etkin bir deneyimi olduğunun anlaşıldığı eski bir uygulamayı yeniden hayata döndürmek üzere yeni bir bilim dalı olarak psikolojiyi başlatan kişi olmuştu.

Rüya kuluçkası olarak bilinen ritüel, kadını Yunan ve Roma zamanlarında son derece saygı duyulan uygulamalardı. insanlar bu süre boyunca bir rüyada İlâhî yol göstericilik almak amacıyla oruç tutarak ve bir tapmak sitesinde uyumadan önce meditasyon yaparak kendilerini arındırırlardı. Bütün İncil boyunca rüyalar İlâhî olanın bir gösterimidir. “RAB onlara seslendi: "Sözlerime kulak verin, eğer aranızda bir peygamber varsa, Ben RAB görümde kendimi ona tanıtır, Onunla düşte konuşurum, " diyor, Yahveh, Hz. Harun ve Hz. Meryem'e. Yusuf'un rüya yorumlamadaki becerisi onu Firavunun baş danışmanı yaptırmıştı, öte yandan Hz. İbrahim, Yakup, Hz. Süleyman, Aziz Yusuf ve Aziz Pavlus'un hepsi de uyurken rüyalarında Allah tarafından ziyaret edilmişlerdir.

Bu gelenek, rüyaların İlâhî bilgeliği yönelttiği Talmud'da devam etmektedir. Bir Midraş'a göre, "Uyku sırasında ruh bedenden ayrılır ve yükseklerden manevi tazelenme toplar. " Bu açıklama Ayşe'ye atfedileninkine çok yakın. Geç dönem hahamlık geleneğinde sözlük anlamı "rüya sorusu" veya daha ziyade bir soruya rüya ile cevap verme demek olan 'şelat halom' ödüllendirilirdi. Kabbala'nın temelini oluşturan on üçüncü yüzyıla ait bir kitap Zohar'da rüyaların gizemli boyuttan toplanmıştı, burada melek Cebrail "rüyaların efendisi" ve Hz. Muhammed ile olduğu gibi Allah ile insan arasındaki bağlantı olarak tanımlanmıştı. Bir Kabala ustası olan Rabbi İsaac Luria hakkındaki bir hikâyede, rüyasında Cebrail kendisine görünerek yazıcı kâtiplerden birinin kalemini tutup yönlendirmiştir.

Müslüman filozoflar ile mistikler de bu gelenekte aynı derecede önemli rol oynadılar. Müslüman âlemindeki en büyüklerden İbni Arabi on ikinci yüzyılda, İbni Haldun da on dördüncü yüzyılda âlem-el-mithal, "düşlerin krallığı" hakkında uzun eserler yazdılar; onlara göre rüyalar İlâhî gerçeğe dair görüngünün en yüce şekliydi. İbni Haldun, Allah'ın uykuyu yaratmasının nedeninin "duyuların örtüsünü

kaldırma" fırsatı vererek böylece daha yüce bilgelik mertebelerine ulaşmayı sağlamak olduğunu yazmıştı. Hz. Muhammed'in söyledikleri ve uyguladıklarına dair geleneksel aktarımlar olarak bilinen hadislerden birkaçında onu cemaatini istihare diye bildiğimiz arınma ve dua etme ayinine hazırlık sırasında yardımcı olurken gösteriyor; istihare bazen uyanıkken yapılır ki burada İlâhî cevap "kalbi bir his" şeklinde gelir veya tam uyumadan önce yapılır ve o zaman da uykuda gelir.

Gece Yolculuğunu takip eden günlerde Hz. Muhammed'in en yalan sahabesi bile bunun nasıl anlaşılacağı konusunda endişeliydi. İçlerinden biri bunun hakkında konuşmaması için ona yalvardı. Muhalifleri bunu mümkün olduğunca kasten gerçek anlamıyla anlarlar dedi: "Seni yalancılıkla suçlayıp aşağılayacaklar. " Hz. Muhammed buna rağmen ısrar edince muhaliflerinin tepkisi tam da beklendiği gibi oldu.

Seçimlerde rakibinin bir gafından yararlanan günümüz siyasetçilerinin tüm çığırtkanlığıyla, "Bu düpedüz saçmalık!" diye bağırdı muhalifler. "Bir kervanın Suriye'ye gitmesi bir ay dönmesi de bir ay sürüyor; Hz. Muhammed bir gece içinde Kudüs'e yolculuk yaptığını mı iddia ediyor?"

Bu yolculuğu gizemli bir deneyim olarak görenler ile kelimenin tam anlamıyla kabul eden Müslümanlar arasında bu hâlâ daha bir anlaşmazlık konusudur. Adı yıldırım manasına gelen kanatlı beyaz kısrak Burak’ın parlak renkli posterleri Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki birçok Müslüman'ın evinde asılıydı, eyeriyle koşum takımlarının ayrıntılarıysa yerel kültürün geleneklerine göre şekillendirilmişti. Bazen kısrağın kanatlan tavus kuşunun tüyleriyle muhteşem bir biçimde genişletilir, beşerin resmedilmesini yasaklayan muhafazakâr İslâmî yasağa rağmen at başı yerine koyu renk saçları omuzlarından aşağı dalgalanan çok güzel bir kadının başıyla resmedilirdi. Yıldızlarla bezenmiş gökyüzünde yükseliyor, Kudüs'teki Mescid-i Aksa ile Mekke'deki Mescid-i Haram arasındaki mesafeyi kat ediyor, bunu yaparken de hem coğrafyayı hem tarihi dizini

görmezden geliyordu zira o sıralarda henüz ne Mescid-i Aksa ne de Mescid-i Haram inşa edilmişti.

Fakat Burak'ın bu görüntüsü çoğunlukla ciddiye alınmıyor. Somutlaştırılamayacak olan bir şeyin somutlaştırılması veya metafizik bir şeyin fiziksel varlığa çevrilmesi.

Yolculuğun kendisini açıklamak için de aynı şey söylenebilir. Buradaki soru, Hz. Muhammed'in "gerçekten" bir gece içerisinde Kudüs'e uçup geri gelip gelmediği değil ama nasıl bir deneyim yaşadığı hakkında olmalıdır.

Yaratılış kitabında Yakup'un rüyası gibi cennete çıkan bir merdiven var. Fakat Yakup'un merdivenin dibinde uyumaya devam etmesi yerine Hz. Muhammed bunu "ölmekte olan birinin baktığı" diye görüp ona tırmanıyor. Hira Dağında ilk Kuran vahiylerinin geldiği sırada olduğu gibi öldüğünü mü hissediyordu? tüm inançlardaki sufilerin hedefi olan İlâhî güçle daha iyi bütünleşmek amacıyla benliğin ölümü müydü bu? Yoksa bazı ölümün kıyısına gelme deneyimi yaşamış kişilerin bildirdiklerine benzer şekilde bedeninden ayrılıp onun üzerinde uçarak kendi dünyevi kimliğine mi bakmıştı? Acaba bunun içerisinde çok yalan zamanda kaybetmiş olduğu eşi ve amcasına ölümün ötesinde ulaşmanın bir öğesi de bulunabilir miydi?

Gece Yolculuğu, Hz. Muhammed'in en kırılgan olduğu, amacından emin ancak onu hangi yöne ve nasıl götüreceği hakkında son derece kararsız kaldığı bir zamanda gelmiş olması nedeniyle kesinlikle psikolojik manada hayli simgeseldir. Uçma ve merdivene tırmanma görüngüleri özgürlük ve dönüşüm, gündelik yaşamın belirli öğelerinden kaçışın onların ötesine havalanmanın ifadeleridir. Aslında bu yolculuk Hatice ve Ebu Talip'le yaşadığı çifte kaybın bir çeşit aşırı telafisi olarak da ifade edilebilir. Korkunç bir yalnızlık ve keder içerisinde kısılıp kalmış ve Mekke'de hiç olmadığı kadar tecrit edilmiş hissettiği halde bu vaka Hz. Muhammed'in yalnız olmadığının teyidi gibi görev yapmıştır; meleklerin evrenine kabul edilmiş ve onlardan birisiymiş gibi geçmişin büyük peygamberleri tarafından karşılanmıştır.

Fakat bu yolculuğun mucizevi anlamı onu basit bir evet hayır, inanç ve inançsızlık sorununa indirgediğinde, aynı şeyi gerçek simgesel önemini zayıflatan bu tip bir psikolojik yorumlama da yapıyor. Çünkü işte tam da burada Hz. Muhammed, Yahudi İncilinde "peygamberlik gömleği" denilen şeyi tam anlamıyla üzerine giyiyor. Daha önceleri "sadece sizden biri" ve "yalnızca sıradan bir insan" olduğunu söylemesi tembih edilen insan artık özel olarak taltif edilmişti. "Yalnızca sizden biri" gecenin bir yansında melekler ve peygamberlere danışmak ve İlâhî gücün huzuruna çıkmak için yüzlerce kilometre uçmaz. Hz. Muhammed artık vahiylerin edilgen alıcısı değil aynı zamanda etkin bir katılımcısıdır da; uçar, tırmanır, meleklerle birlikte dua eder ve peygamberlerle konuşur.

İster fiziksel ister görüngü, isterse de uyanık ya da rüya gerçekliği olsun, Gece Yolculuğu kökten bir değişimin işaretiydi. Hz. Muhammed'in artık kendisinin yalnızca bir elçi değil fakat bir lider olduğunu ilk kez anladığı nokta burasıdır. tam da bu anda Mekke'deki geleceği şüphe altındadır ve kendisini geleceğe yansıtılmış olarak görür. Yahveh Yakup'a rüyasında "Yeryüzünün tozu kadar sayısız bir soya sahip olacaksın. Doğuya, batıya, kuzeye, güneye doğru yayılacaksınız. Yeryüzündeki bütün halklar sen ve soyun aracılığıyla kutsanacak. " dedi; benzer şekilde Gece Yolculuğu da Hz. Muhammed için geleceğin teminatıydı. Ona, kendisini kabile ve kavim bağlarından koparması için gerekli olan kararlılığı verip çağrışırım köklü sonuçlarına kendini adaması için yeni bir kararlılık ve eylem seviyesinde ileri doğru atılımı simgeliyordu.

En yakın bağlan ölüm nedeniyle geri döndürülemez şekilde kopmuş ama aynı nedenden ötürü de artık kendisine biçilen role tamamen bürünmek ve şehadet tasavvurunu üstlenmek için serbest kalmıştı. Bu her ne kadar kulağa taş kalpli bir fikir gibi gelse de, belki de en sevdiği kadın ile en güvendiği erkeğin, onu yuvasının bağlarından azletmek için ölmeleri gerekiyordu ve böylece onu daha geniş bir coğrafyadaki yolculuğuna yolluyorlardı.

On İki

Günümüz dünyasının çoğu yerinde "Nerelisin?" sorusu ya doğduğunuz veya büyüdüğünüz yer ile cevaplanır. Az ya da çok çocukluğunuzun geçtiği yer hâlâ sizi tanımlıyordun Şu ya da bu şekilde, sevgiyle veya içerlemeyle andığınız bu yere hâlâ bir parçanızdır. Yedinci yüzyıl Arabistan'ında eviniz kimliğinizin yalnızca bir parçası değil onu belirleyen olguydu. Coğrafya ile kimlik, her biri diğerinin temelini oluşturacak ve birbirlerinden ayrılamayacak şekilde iç içe geçmişti. Mekkeli olmak sadece Mekke'de oturmak demek değil; Mekke'nin parçası olmak demekti. Hz. Muhammed açısından da Kâbe'yi tavaf etme ritüeli yoluyla kas hafızasına kadar kazınmış çok derin bir aidiyet duygusuyla Kureyşlilerin yurduna yer ve insanlarıyla birlikte bağlı olmak demekti.

Kuran’ın sesi ne zaman konuşsa, ona halkına ne demesi gerektiğini söylüyordu. Bu uyarı özellikle onlara yöneltilmişti. O da çağrıyı bir "Mekkeli" sizlerden biri olarak aktarıyordu. Şimdi Mekkeli olmaya son vermek düşünülemezdi. Ama artık elli yaşına yaklaştığında Hz. Muhammed'in tam da bunu yapma olasılığıyla yüzleşmesi gerekiyordu. Yurt dediği yer artık onun için güvenli değildi. Ne denli akıl almaz gibi gelse de ayrılmak mecburiyetindeydi.

Memleketinden ayrılmanın yalnızca coğrafi bir mesele olmadığını yerinden yurdundan göçmüş olan herkes bilir. Bu taşınma ister kırsal bölgeden bir şehre isterse de bir şehirden başkasına ya da bir ülkeden diğerine yapılmış olsun, her birinde yürek burkan bir deneyimdir. Köklerinizden koparılmak, bağlarınızdan ayrılmak kendinizi incinebilir kılmak demektir. Bilindik olanları terk ederek kendinizi yeni bir dünyanın merhametine veya merhametsizliğine açık bırakmaktır. Hiçbir şey kesin değildir, Reddetme ve kabul görme sorulan da kaçınılmaz olarak gündeme gelir. Yeni bir yerde kabul görmenin bedeli nedir? Eski yurdun inkâr edilmesini mi gerektirir? Ya yeni taşındığınız yer sizi kabul etmezse? O zaman ne olacak, hele ki daima yurdunuz diye bilegeldiğiniz yer sizi reddetmişse.

Bu gibi soruların tümü Hz. Muhammed için bunaltıcı olmaktan öte her şeydi. Bir Mekkeli ve Kureyş olarak kimliğini zor yollardan elde etmiş biri sıfatıyla kendi halkının kabulünü ve saygısını kazanmak için çabalamıştı. Şimdiyse çabaladığı bütün her şey şiddetli bir sorgulama altındaydı. En temel kimlik anlayışına karşı varoluşsal bir meydan okumayla yüzleşiyordu. Ve Gece Yolculuğu da bu meydan okumayla tanışmanın anahtarıydı. Coğrafyanın fiziksel sınırlarının ötesinde manevi bir yuvanın, metafizik bir deneyimin fiziksel bir bağıntıyla dünyevi bir mekânla teyit edilmesi olmuştu. Tam da akla gelmeyecek şeyi düşünmek zorunda kaldığı anda onu dünyada yeniden yönlendirmişti.

Çağrışırım öteden beri yurt anlayışını ve dolayısıyla kendi kimliğini köklü bir biçimde genişletme kabiliyeti mevcuttu. Şimdi bu kabiliyet sınanacaktı. Tüm yaşamı boyunca yurdu olmuş Mekke artık yalnızca onun çıkış noktası mı olacaktı? Oradan ayrılmak yeni bir yaşam hatta yeni bir dünyanın başlangıcı olabilir miydi? Ama nereye gidecekti?

Vahiy gelmesi bir yana tek bir ilham emaresi dahi yoktu. Medine yalnızca geriye bakıldığında kaçınılmaz bir seçim olarak görülebilirdi. Fakat Hz. Muhammed, Mekke'nin üç yüz altmış kilometre kuzeyindeki o vaha yerleşiminde tamamen de bir yabancı sayılmazdı. Prensipte olsa bile içeriden bir bağlantısı mevcuttu. Babası orada vefat etmişti, ondan altı yıl sonra da annesi orayı ziyaret ettikten sonra dönüş yolunda ölmüştü. Eğer bu bağlantılar başka şeylerden daha ziyade kader ve zamanlama meselesi gibi görünseler de daha derin bir bağlantı daha vardı. Hâşimî kabilesinin efsanevi kurucusu olan büyük büyük babası Medineli bir kadınla evlenmiş ve ondan bir oğlu olmuştu.

Haşim, Kureyşlilerin, o zamanlar şimdiki İsrail, Filistin, Ürdün ve Lübnan ile günümüzün modern Suriye devleti sınırlarını da kapsayan Suriye'deki baş temsilcisiydi. Bu nedenle kuzeyden güneye seyahat ederken Medine'den geçerdi. Bu molalarından birinde ekseriyeti oluşturan Hazrec Kabilesinden bir kadınla evlenmiş ardından işi için yola koyulmuş fakat bir oğlu olduğunu bilemeden Gazze'de

hastalanıp ölmüştü. Bu ayrıntı belli ki kendisi de yetim olan Hz. Muhammed'in zihninin derinliklerine kazınmıştı; Hz. Muhammed'in büyük babası olacak olan o erkek çocuk da bir yetimdi.

Medine ile Mekke arasında öylesine psikolojik bir uzaklık vardı ki bu çocuğun varlığı Mekke'de yedi yıl boyunca bilinmemiş gibi görünüyordu. Mekkeliler adına önemli olan tek şey Medine'nin bir taşra kasabası ve kervanlar için elverişli bir durak olmasıydı fakat aslında burası pınarların suladığı sık hurma ağaçlarıyla bezeli on iki kilometrelik verimli bir vadiye seyrekçe yayılmış köylerin oluşturduğu bir konfederasyondu. Bugün bile birçok şehirlinin yaptığı gibi Mekkeliler bu bir sürü taşralı olarak gördükleri bu insanlar karşısında kendilerini sonsuz üstün addediyorlardı. Çocuğun varlığı haberi sonunda Mekke'ye ulaştığında amcası olan Haşim'in kardeşi El Muttalib'e göre babasının kanından ve carımdan olanların yanma getirilmesi şarttı.

Bu durum altıncı yüzyılın Arabistan’ında bir velayet kavgasına dönüşecekti. Kanuni öncelik El Muttalib'in yarımdaydı zira babanın soyu anneninkinden önce geliyordu ancak onun birincil motivasyonu bu olmayabilirdi. Onu gerçekten motive eden şey daha ziyade kendisinin asla sahip olamadığı erkek çocuğunun yerine koyabileceği yeni keşfettiği yeğeniydi zira üç uşak sonra gelecek olan Hz. Muhammed de dâhil olmak üzere hayattaki çocuklarının hepsi kızdı. Her hâlükârda, çocuğu kendisine vermesi için annesini ikna etme niyetiyle hiç zaman kaybetmeden Medine'ye doğru yola koyuldu.

Olayların bir anlatmama göre, annesi El Muttalib'in, Mekke'nin asilleri arasında, ait olduğu yerde çocuğun hayatının ne denli daha iyi olacağı konusundaki ısrarlarına dayanamayıp istemeyerek de olsa razı geldi. Fakat başka bir anlatıma göre, anne razı gelmedi ve El Muttalib'in de sabrı taştı ve yeni bulduğu yeğenini öylece kaçırıp geldi. El Muttalib çocuğu devesinin üzerinde önüne oturttu ve birlikte yola çıktılar, çocuğunun gitmiş olduğunu fark eden anneyi çaresizce bağırıp ağlar halde bıraktılar.

Bu ikinci anlatım, El Muttalib'in Mekke'ye dönüş yolunda çocuğun kimliğini saklamak için gösterdiği çabayla da destekleniyor. Annenin akrabaları tarafından muhtemel bir kurtarma girişimi konusunda temkinli davranan El Muttalib çocuğu, yeğeni yerine bir köle olarak tanıtmış. Yedi yaşındaki oğlan bu şekilde Muttalib'in kölesi Abdülmütallip olarak çağırılmış ve isim üzerine yapışmış. Bundan elli yıl sonra Hubal taşının önünde en küçük oğlu ve daha sonra Hz. Muhammed'in babası olacak fakat oğlu doğmadan evvel Medine'de ölecek olan Abdullah'ın hayatını kurtarmak için okları dağıtan kişi bu olacaktı.

Peki, bu torun büyükbabasının doğduğu yerde kendisine yeni bir yurt yaratabilir miydi? Bu şekilde söyleyince anlatımdaki kaçınılmazlığın gücü varmış gibi geliyor. Ne ki, Hz. Muhammed'in Medine ile olan kan bağı çoğu kişinin ilk başta sandığı kadar güçlü değildi. Altına yüzyılın Arabistan'ında kimseler yedi yaşındaki Abdülmuttalib'in öncelikle babasının sonra da annesinin ailesinin hakkı olduğu fikrine açıkça meydan okumaya kalkmadı. Hz. Muhammed'in büyük büyükannesi oğlunu kaybetmenin yasını tek başına hıçkıra hıçkıra tutmuştu; hiçbir karşılık verilmemiş kimse onu kurtarmayı denememişti. Eğer bir Mekkelinin yüzünden yaşanmış olmasaydı tüm bu olay neredeyse Medine'nin ortak hafızasında yer bile işgal etmeyebilirdi.

Bir Kureyşli aristokratın baskın yapıp, hak iddia ederek yerli bir çocuğu kaçırması fikri Medine'nin bilinirliğiyle benzer bir yerdeydi ve Mekke ile karşılaştırıldığında ikinci plana düşmüştü. Mekke hac ve ticaretle gelişip büyüyen bir merkezken Medine gidilen değil gelip geçilen bir yerdi. Burası tarımsal bir yerleşim yeriydi; hurma ağaçları yalnızca meyve değil, şurup ve şarap, özsuyuyla yağ, çekilmiş çekirdeklerinden kömür ve hayvan yemi, yapraklarından sebze ve dallarıyla ipten, çatı kaplaması malzemesine kadar her şeyi sağlıyordu. Bu bereketli vadide en azından toprak sahipleri adına hayat güzeldi.

Mekke sadece Kureyş Kavmi tarafından yönetilip göreceli bir denge sağlanırken Medine toprak sahipliği nedeniyle çıkan kabileler arası

karışıklıklara batmıştı; bu nedenle de vadinin çevresine yayılmış beş köyün her birinin etrafında çatışma zamanlarında set oluşturacak küçük savunma surları bulunuyordu. Gerçekten de Medine'nin en güçlü iki kabilesi olan Hazrec ve Evs son yıllarda birkaç kere savaşın eşiğine gelmişti. İkisi de diğerine üstünlük sağlamayı becerememiş ancak vadiyi de her an patlamaya hazır bir barut fıçısı haline getirmişlerdi. Belki de onları birleştiren yegâne şey, kendilerini, aralarında barışı koruyamayan o kuzeydeki hurma çiftçilerinden besbelli çok daha üstün gören Kureyşlilere karşı besledikleri nefretti.

Medine'ye doğru hareket sessizce hatta neredeyse görünmez bir şekilde başladı. İlk başta bu hac mevsiminde ortaya atılmış bir fikirden öteye gitmemişti. Daha önceki yıllarda da yaptığı gibi, Hz. Muhammed, Mekke dışında çadırlarını kurmuş olan hacıların arasında Kuran'ın vahiylerini vaaz etmekteydi. Hiçbiri din değiştirmemiş olsa da çoğu dinlemek istiyordu. Yüzlerce kilometre kat ettikten sonra hepsi de yorgundu, kamp alanlarında gezinen vaizler, şairler, falcılar ve büyücüler, başka hiçbir işe yaramasalar da bir tür eğlence sağlıyordu. Ayrıca dinlemekten asla bir zarar gelmezdi; özellikle de Kureyşli elitlerin çağrısını küçük düşürme çabaları sayesinde hakkında çok şey duydukları bu adamı dinlemekten kesinlikle zarar gelmezdi. Günümüzdeki gibi o zaman da, reklamın iyisi kötüsü olmaz deyimi yerini bulmuştu.

Fakat bu sene Hz. Muhammed daha ciddi bir dinleyici grubu bulmuştu. Medine'den gelen altı hacı özellikle çok dikkat ediyordu. İşin gerçeği onu özel olarak arayıp bulmuşlar gibi görünüyordu. Bunların hepsi de Hazrec kabilesine mensuptu, ama Hz. Muhammed'in büyük büyükannesinin bir zamanlar onlardan biri olup olmadığının farkında mıydılar orası pek belli değildi. Onun vaazlarını duymuşlar ve bir zamanlar hep beraber güvenilir emin olarak saygı duydukları bu insanı Kureyşlilerin neden böyle kararlılıkla küçük düşürdüklerini merak etmişlerdi. Kâbe tekrar inşa edildikten sonra Siyah Taş'ı kimin yerine koyacağı tartışmasını çözen mükemmel orta yolu bulmasının hikâyesi uzak diyarlarda da duyulmuş, bir orta yol bulma bilgeliğinin örneği olarak anlatılır ve beğenilir olmuştu. Tatsız bir çekişmeye batmış Medineliler için böylesine iyi düşünülmüş bir

çözüm umut vericiydi. Belki de Hz. Muhammed onların anlaşmazlıklarını da çözebilirdi. İbni İshâk, "Bizim Medine'de olduğumuz denli başka hiçbir halk bu kadar düşmanlık ve kinle bölünmemiştir, " diye aktarıyor onlardan birinin söylediklerini. "Belki Allah bizi senin aracılığınla tekrar birleştirir. "

Bu açıklama büyük ihtimalle tarihe sonradan yazılmıştır, çünkü özellikle Medine (şehir peygamber şehrinin kısaltılmışı) o tarihlerde hâlâ daha İslâm öncesi adı olan Yesrib diye anılıyordu. O sırada Hz. Muhammed'in gerçekten Medine'ye taşınacağına dair en ufak bir fikirleri vardıysa da bu abartılmış bir hüsnü kuruntudan öteye gidemezdi. Yine de bu altı hacı ondan duyduklarıyla derinden etkilenmişlerdi. Bunlar İslâm'ı kabul ettiler, gelecek yılın hac mevsiminde tekrar buluşmak üzere sözleştiler ve evlerine dönerek gizlice kelamı yaymaya başladılar.

Bir sonraki hac dönemi 621 yılının yaz başına denk geldi. Kureyşlilerin taciz seviyesi nedeniyle Mekke'nin içinde buluşmak pek akıllıca olmayacağından Medineliler ile Hz. Muhammed şehrin beş kilometre dışındaki geniş Mina Vadisinde buluşup oturdular. Bu sefer on iki kişiydiler, aralarında ümit verici bir işaret olarak Evs kabilesinden üç kişi de vardı. Eğer Evs ve Hazrec kabilelerinden yalnızca birkaç kişi İslâm'da birleşebilseler daha pek çoğu da yapabilirdi. Ama aslında daha ümit verici olan nokta on iki kişinin her biri kendi kavminin büyük bir kabilesini temsil ediyordu. Bu bir heyet ziyaretiydi.

Onların düşüncesi Hz. Muhammed'in arabulucu sıfatıyla kendileriyle birlikte Medine'ye Hazrec ve Evs Kabilelerinin davetlisi olarak gelmesi ve aralarındaki anlaşmazlığı çözmesiydi. Fakat görüşmeler derinleştikçe eğer Medine kendisini davet edip yargısını kabul edecekse o halde onun ashabını da kabul etmeliydi. O ana dek iki yüz kadar Mekkeli kadın ve erkek kelimeyi şahadet getirip İslâm'ı seçmiş ve kendilerini mümin olarak beyan etmişlerdi Ne var ki, bu insanların çoğunluğu El Mutim'in Hz. Muhammed'e sağladığı en temel güvenlikten bile mahrumdular, geri kalanlarsa inkâr edip geleneksel inanışa geri dönmeleri için ailelerinden yoğun baskı

altındaydı. Daha birçok kişi de sempatizandı ancak kendilerini açıkça ifşa etmekten korkuyorlardı. Müminlerin başına gelen bunca şeyden sonra Hz. Muhammed onların kendisine duyduğu derin sadakati o da onlar için hissediyordu. Onlar da kendisiyle birlikte gelmezse Mekke'den ayrılıp kendisine başka bir yerde yeni bir hayat kurmasına imkân yoktu, onlara da gel diyebilmesi için de yeni hayatın daha iyi olacağına dair sağlam güvencelerinin olması şarttı. Göçmen olmak yeterince kötüydü; sığınmacı olmaksa dayanılmaz. Eğer Mekke'den ayrılacak olurlarsa bu başkalarına bağımlı veya başkalarının misafiri şeklinde olamazdı. Güçlü bir korumaya. Kabul edilme ve güvenliğin garanti edilmesine ihtiyaçları vardı. Buranın gerçek bir yurt olması gerekti.

Sorun, o zamanlar bu gibi ayarlamalar için mevcut bir düzenek bulunmamasıydı. Hz. Muhammed ile Medineli temsilcilerin müzakere ettikleri konu (kabile bağlantısından bağımsız Medine'de eşit statü) tamamen yeni bir olguydu. Hac dönemi sona erdiğinde sorun hâlâ daha tam olarak çözümlenememiş fakat eğer Hz. Muhammed gerçekten Medine'ye taşınacak olursa bu basit bir arabuluculuktan daha fazlası olacaktı. Bu dışlanmış birinin rolüydü ve onun da arzu ettiği son şey yeni baştan tekrar bir dışlanmış olmaktı. Eğer muhakemesi saygı görecekse bunun nedeninin onun Allah'ın elçisi olarak yetkisinin geniş çevrelerce kabul edilmesi nedeniyle olması gerekti.

Kalan konulan bir sonraki hac mevsiminde ele almayı kararlaştırarak yalnızca bir ön anlaşma yaparak ayrıldılar.

Şu an için on iki Medinelinin her biri kendisinin mümin olduğunu ve Hz. Muhammed'in yargısına saygı duyduğunu belirtmek üzere onunla elini sıkıca kavrayarak geleneksel biçimde tokalaştı. İçlerinden biri, "Allah ile aramıza başkalarını sokmayacağımıza, çalmayacağımıza, zina yapmayacağımıza, çocuklarımızı öldürmeyeceğimize ve hak yolunda Hz. Muhammed'e karşı gelmeyeceğimize dair elçiye söz verdik, eğer tüm bunları yapabilirsek cennet bizim olur, ama eğer bu günahlardan herhangi

birini işlersek o halde Allah bizi nasıl bilirse öyle yapsın. " diyerek anlatmıştı.

Bu ifade köklü bir değişime işaret ediyor. Hz. Muhammed ile birlikte Allah'a da sadakat ve itaat etmek üzere yemin etmişlerdi. On bir sene önce Hira Dağındaki ilk vahiyden beri ilk defa Hz. Muhammed sadece bir elçi olmaktan daha öte bir görev yapmaktaydı. O artık bir lider olarak Mekkeli muhaliflerinin bunca zamandır korktukları siyasi kimliği de üstlenmişti. Ellili yaşlarının başında görevinin siyasi boyutunda da yükseliyordu.

Medineli temsilciler yanlarında fazladan bir refakatçi ile evlerine döndüler; Hz. Muhammed tarafından özel olarak seçilmiş Musab onlara Kuran'ın ayetlerini öğretip açıklayacaktı. Musab çok iyi bir iş çıkardı ve kendi içinde anlaşamayan bir halk için hayli çekici gelen Kuran'ın çağrısındaki birleştirici anlamın dürtüsüyle birkaç Evs ve Hazrec mensubu daha İslâm'ı kabul etti.

Bir anlamda Medine Mekke'den daha hazırdı. Aynı Mekkeliler gibi Medineliler de tek tanrıcılık yolunu yarılamışlardı. Birçoğunun hâlâ "Allah'ın üç kızı" ndan biri olan Manat kültüne tapmasına rağmen Allah'ı yüce yaratıcı olarak kabul ediyorlardı fakat ekonomileri Mekke'de olduğu gibi geleneksel inanç ve hac üzerine kurulu değildi dolayısıyla onlar için totem tanrılardan uzaklaşmak üzere bir adım atmak daha kolay olabilirdi. Kureyşlilerin yönettiği Mekke'de olduğu gibi tek tip "ataların düzeni" de bulunmadığı için Kuran'ın temel aldığı çok kadını bir geleneğin çekiciliği daha fazlaydı çünkü Medine'de küçük kabilelerden üçünün Yahudi olması nedeniyle buna zaten aşinaydılar.

Modern Yahudiler yedinci yüzyıl Arabistan’ında Yahudi kabilelerinin bulunmasına şaşırabilirler. Günümüz perspektifinden bakıldığında hem siyasi hem de dini olarak bu imkânsızdır. Aynı şekilde Batılı Hristiyanlar da Hristiyanlığın Orta Doğu'dan çıkmış bir din olduğunu duyduklarında şaşırıyorlar. Arap Yarımadasının büyük bir kısmı ile uzaklık ve doğa şartlarının izin vermediği bölgeler hariç o devirde Bizans İmparatorluğunun uzandığı geniş coğrafyada bulunan tüm Orta Doğulular en azından ismen Hristiyan'dı. İnanç bütünlüğü

siyaseti takip ediyordu. Güç kimin elindeyse onun inananı beyan etmek her zaman akıllıca olmuştu, Heraclius komutasındaki Bizanslılar da bir kez daha Perslerin üzerine saldırdılar. Yahudilik yine de ayakta kaldı. Ellerinde siyasi bir güç olmamasına rağmen en uzak diyarlara dek yayılarak yeşerdi.

Yemen'deki Marib Barajının yıkılması ve ardından da ekonominin çökmesi üzerine Mekke'ye ilk göçen Kureyşlilerin yaptığı gibi Evs ve Hazrec kabileleri de aynı göç sırasında kuzeye gelip Medine'yi yurt edinmişlerdi. Fakat bundan önce Mekke neredeyse tamamen terk edilmiş durumdayken Medine öyle değildi. Burası zaten büyük ihtimalle ikinci yüzyılda Roma yönetimine karşı Bar Kokhba öncülüğünde başlatılan dramatik ama sonu kötü biten ayaklanma sonrasında birkaç dalga halinde bütün Orta Doğu'ya dağılan Filistinli Yahudilerin torunlarına ev sahipliği yapıyordu. Bazıları şimdiki Ürdün diye bilinen bölgeden Arabistan'ın kuzey batısına uzanan vadilerdeki vaha zincirleri olan Tabuk, Tayma, Hayber ve en güneydeki Medine'ye yerleştiler. Yıllar içerisinde Arap kabile düzenine de, bazı tarihçilerin deyimiyle "tam Arap" sayılacak kadar uyum sağladılar. Diğer herkes gibi günlük konuşmalarında Tanrı'ya Allah diye hitap ettiler. Birçoğunun ismi, Allah'ın hizmetkârı anlamına gelen ve 'abd Allah'ın kulu olan Abdullah'tı. Bölgeye has Hicaz Arapçasıyla konuşuyorlardı ve erkeklerin, kutsal kitapta şart koşulan ve günümüzde Ortodoks Yahudilerin hâlâ uyguladıkları Hileli favorileri gibi, görünümdeki küçük farklılıklarla ayırt edilebiliyorlardı ama bunlar başka herhangi bir kabileninkinden daha fazla değildi. Yahudileri farklı kılan öge onların Allah kavramından ziyade Allah'ın özel olarak kendileriyle konuştuğunu iddia etmeleriydi. Ne de olsa ellerinde bunu kanıtlayan kitapları vardı.

Yalnızca birkaç kişinin okuyabildiği bir devirde kitap ikonik bir nesneydi. Parşömen üzerindeki kelimeler görülebilme özellikleri nedeniyle fazladan bir varoluş boyutuna erişiyorlardı. Bunlar tam anlamıyla kutsal yazılardır. Her Yahudi kabilesinin kendine ait parşömenden yapılmış bir Yahudi İncili tomarı vardı ve bu günümüzde sinagoglarda olduğu gibi son derece saygıyla ellenir ve saklanırdı. Yahudiler ve buna bağlı olarak Hristiyanlar Allah'ın onlarla

kitap vasıtasıyla konuşmuş olması nedeniyle "Kitaplı Halk" olarak bilinirdi. Ama şimdi Allah Arabistan'daki diğer herkesle de konuşuyordu. Ve bunu Kuran’ın bildirdiği üzere "senin dilinde. . . saf Arapça olarak. " yapıyordu. Daha da iyisi yeni kitabın içerisinde hem Yahudilerin hem de onun küçük kız kardeşi Hristiyanların kitapları da dâhil edilmişti. Nihayetinde Kuran’ın tam üçte birlik bölümü İncil'e dair birçok hikâyeyi tekrarlayacak sonra onların ötesine geçecekti ve sadece bunları yenilemek için değil önceki vahiyleri mükemmelleştirmek için geldiklerini beyan edecekti.

Kuran’ın sürekli genişleyen içeriğinin hâlâ daha parşömen üzerine geçirilmemiş olması herhangi bir fark yaratmadı; her vahiyden sonra onu dinleyenlerin hafızalarına yazılmaktaydı. Baskının icat edilmesi sonrasında olacağı gibi yazı henüz hafızanın yerine geçememişti. Kelimeler sayfa üzerinde değil zihinlerde yaşıyordu ve Kuran’ın okunma sesindeki ünlü ve ünsüz seslerin tekrarı ile hareketli kafiyeler ve seslendirilmesinin görüntüleri onu daha da çok hatırda kalır kılıyordu. "İkra Oku!" diye emrediyordu o ses Hz. Muhammed'e. Kuran’ın okunması yüksek sesle yapılıyordu. Her defasında okunur dinlenir ve tekrar okunurdu ve daha kalıcı olması sağlanırdı. Musab’ın titiz çalışması sayesinde Medine'de gittikçe daha çok insan onun müziğine ve çağrışma yanıt verip birlik için potansiyelini fark etti.

Bir sonraki hac zamanı olan 622 yılının Haziran ayında Hz. Muhammed'e gelen Medineli temsilci sayısı yetmiş iki kabile liderine ulaşmıştı. Sadece bu sayı bile ne denli ciddi olduklarının deliliydi. Ne ki, her iki tarafın da güvencelere ihtiyacı vardı. Eğer Medineliler eksiksiz ittifak ve koruma teklif edeceklerse bu teklifin gerektiğinde güç kullanarak da desteklemeye razı olmalıydılar. Ve Mekkeli müminlerin lideri sıfatıyla Hz. Muhammed de aynısını yapacaktı. Geçen yıl verilen söz yarım ağızla verilmişti. Bu "kadın sözü" olarak bilinecekti İşin içinde kadınlar yoktu ama sadece erkeklerin üstlendiği bir mecburiyet olan taraftarın birbirini savunması için silahların kuşanılması gerekliliğini içermediği için böyle denilmişti. Bu anlaşmanın işleyebilmesinin tek yolu tarafların "erkeklerin paktını" eksiksiz kabul etmekten geçiyordu.

Hz. Muhammed'in buna ne denli bağlı olduğu konusunda şüpheleri olan Medineliler bastırdı. "Biz bunu yapar ve Allah seni muzaffer eylerse sen halkına geri dönüp bizi terk edecek misin?" diye sordular. Buna son derece ciddiyetle cevap verdi, "Sen bendensen ben de sendenim. Sen kimle savaşırsan ben de savaşırım, kimle barış yaparsan onunla barışırım. "

Böylece anlaşma yapılmıştı. Hz. Muhammed artık ne Kureyşlilere ne de Mekke'ye bağlıydı. Kendini resmen Medine'ye bağlamıştı, Medine de ona. tam koruma ve yardım için yemin etmişlerdi. Medineli müminler bundan böyle "ensar", Hz. Muhammed ile birlikte gelen Mekkeliler ise “muhacirun" olarak bilineceklerdi.

Medineli kabile liderleri teker teker Hz. Muhammed'in elini sıkarak ona bağlılığını vaat etti. "Biz şendeniz sen de bizden, " diye yemin ettiler. “Her kim yoldaşların veya senin için bize gelirse kendimizi savunduğumuz gibi sizi de savunacağız. " Fakat zaman içinde bu vaat çok daha öte bir anlam ifade edecekti. Bir Medinelinin yıllar sonra hatırladığı gibi, "Biz üzüntüde ve sevinçte, kolayda ve zorlukta ve dahi korkunç şartlarda, elçiye tam itaatle savaşmak üzere yemin etmiştik. " diyecekti.

Hicret, 622 yılının yazında başladı. Bu kelime genellikle göç etmek gibi tercüme edilse de Arapçadaki hacr kökü daha ağır ve derinlikli psikolojik bir anlam taşır. Kişinin kendisini terimin ima ettiği tüm acılarla beraber bir şeyden koparması anlamına gelir. Gerçekten de Kuran ileride muhacirleri Mekke'den kovulmuşlar olarak görecektir. Kureyşli inançsızlar "elçinizi ve sizi evlerinizden kovdu, " denilecektir. Bu bir göçten daha ziyade bir sürgün gibi hissedilecekti.

Çok güçlü bir yurt duygusu olan bu insanlar için bu korkunç bir ihtimal olsa gerekti. Neredeyse tam anlamıyla kendi göbek bağlarını keseceklerdi. Kendilerini kabile, kavim ve en yakın akrabalarından, Kâbe'den, dünyada yönlerini buldukları Çoban Yıldızı'ndan ve onları oldukları insanlar yapan her şeyden ayıracaklardı. Bu her biri için cesaret ve inanç gerektiren bir şeydi ya da belki yalnızca inançla gelen bir cesaret.

Hz. Muhammed'in komutuyla daha az dikkat çekmek için küçük gruplar halinde ondan önce Medine'ye doğru yola koyuldular. Fakat Mekke gibi kalabalık bir şehirde dikkat çekmeden veya görülmeden gitmeniz imkânsızdı. Analar, babalar, abiler ablalar, amcalar ve teyzeler hatta kuzenler çabucak akrabalarının ne planladığını anladılar ve bazen güç kullanarak onları önlemeye çalıştılar.

Muhacirlerden biri, "Medine'ye gitmeye karar verdiğimizde üçümüz sabah vakti Adat'taki akasyaların orada buluşmak için sözleştik, " (Mekke'nin yaklaşık 15 kilometre dışı) "Aramızdan birisi gelmezse onun zorla alıkonulduğunu varsayarak diğer ikimizin o olmadan yola devam etmesini kararlaştırdık. " Yalnızca iki kişi Adat'a ulaştı. Üçüncüsüne yan yolda Ebu Cehil'in eşlik ettiği amcalarından biri müdahale etmiş ve kendisine annesi onu tekrar görene dek ne saçını tarayacağını ne de gölgeye geçeceğini söylemiş. Geri dönüş yolunda onu yere yatırıp bağlamışlar ve İslâm'ı inkâr etmeye zorlamışlar. Amcası, bu iş böyle yapılmalı diye konuşmuş, "Ey Mekkeliler, delilerinizi biz kendimizinkileri zapt ettiğimiz gibi siz de zapt edin. "

Kadınlara daha kibar davranıldığı yoktu. Dul kaldıktan sonra ileride Hz. Muhammed'in dördüncü hanımı olacak olan Ümmü Gülsüm, kocası ve bebeğiyle birlikte devenin üzerinde yola koyulduklarını gören akrabalarının nasıl deliye döndüklerini anlatıyor. Kocasına, "Sen ne istiyorsan yapabilirsin ama bizim akrabamız olan bu kadını alıp götürmene izin vereceğimizi düşünme. " demişlerdi.

"Devenin dizginini kocamın elinden kaptılar, beni de kocamdan aldılar. " diye hatırlıyor. Soma kocasının ana babası gelince işler daha da sarpa sarıyor ve kollarında tuttuğu çocuğun velayeti kimde olacak (kendi ailesi mi yoksa kocasınınki mi?) diye kavga itiş kakış başlıyor. Anasını akrabalarımızdan ayırdığın için artık çocuğu seninle bırakamayız, " demiş kocasının ana babası ve bir anlık dehşette "dünürler bebeği her iki yönden çekiştirirken sonunda omuzunu çıkardılar" diyor.

Sonunda bebeği kocasının ailesi almış, Ümmü Gülsüm'ün ailesi de onu geri götürmüş ve kocası tek başına Medine'ye gitmiş. "Böylece hem kocamdan hem de oğlumdan ayrılmıştım, " diyecekti. Her iki

aile de insafa gelene dek, "her gün vadide oturup ağlamaktan, " başka yapabileceği bir şey yoktu. "Ardından devemi eyerledim, oğlumu da yanıma aldım ve kocamla buluşmak için Medine yoluna düştüm. Yanımda tek bir ruh bile yoktu. "

Göçmek denilen şey buydu. İtaat etmesi için akrabaları tarafından dövülen genç bir erkek, sakatlanmış bebeğiyle yalnız başına eşlikçisi olmadan çölde deve süren genç bir kadının kararlılığı, onlardan ayrılmamak için çaresizce girişimlerde bulunan aileler ve sanki onlar ölmüşler gibi arkalarında bıraktıkları yokluklarının yankılan. Bu etki, özellikle de önde gelen müminlerden Ömer ve Osman gibilerin her gidişiyle biraz daha büyüyordu, çünkü onlar Mekkeli elitlerin içinde doğmuşlar dolayısıyla toplumda daha fazla öneme sahiplerdi. O sene, 622 yılının yaz ayları boyunca ardı ardına evler terk edildi. İnsanlar, "kapıları öne arkaya sallanıp çarpan, içerisi boşalmış" bir evin önünden geçtiklerinde bir ailenin daha gece gittiğini anlardı. Eylül başına gelindiğinde yüzlerce kadın, erkek ve çocuk hicret etmişti.

Ebu Cehil gibi Mekke'nin önde gelenlerinden bazıları bunu hafife almaya çalıştılar. "Kimse onlar gittiği için ağlamayacak, " diye alay ettiler. Ama insanlar ağladı. Sanki herkesin birer yakın akrabası onlardan koparılmış gibi hissediliyordu ve şehrin üzerinde bir matem bulutu dolaşırken bile öfke bütün bu acıların nedeni olan Hz. Muhammed'e odaklanmıştı. İlk hicret edenlerle birlikte gitmek onun adına daha akıllıca olabilirdi fakat o ashabından olabildiğince fazla sayıda insanın güvenli bir biçimde ayrıldıklarından emin olana dek Mekke'de kalmaya kararlıydı. Tehlikeden endişe eden en yakın iki yoldaşı olan kuzeni Ali ile Ebubekir kendisiyle kaldılar. Ancak süre bitti. Bundan daha kötüsü olmaz derken Hz. Muhammed'in geçici koruyucusu yaşlı kabile lideri El Mutim öldü. Medine'ye ulaşana kadar Hz. Muhammed'in hiçbir şekilde koruması olmayacaktı.

İbni İshâk, "Kureyşliler, elçinin onların kabilesine sadakat sözü vermediğini ve kendi bölgelerinin dışında olduğunu ve ayrıca ashabının yeni bir yurtta yerleşip koruma sağladıkları için saldırıdan uzakta olduklarını görüyordu, " diye özetliyordu. "Şimdiyse Hz.

Muhammed'in Medine'de ashabına katılarak Mekke'ye savaş açmalarından korkuyorlardı. Bunun üzerine artık kendisinden korktukları elçi hakkında ne yapmaları gerektiği kararını vermek üzere bütün önemli işlerin yürütüldüğü danışma konseyini topladılar. " Eğer Hz. Muhammed Mekke toplumunun dokusuna bu denli derin bir yara açmışsa bundan sonra ne yapabileceğini kim bilirdi?

Savaş korkusu bu an için abartılmış gibi görünüyor ama İbni İshâk yine geleceği tarihe geri yazıyor olabilir. Mekkeliler Medinelileri daha önce asla ciddiye almamışlardı; Hazrec ile Evs kabileleri öylesine bölünmüşlerdi ki kendilerinden başka kimseye tehdit oluşturmuyorlardı. Hz. Muhammed'in gerektiğinde Medine'yi savunmak için kendisinin kılıç kuşanma sözü vermiş olması kesinlikle herhangi birinin Mekke ile Medine arasında savaş ihtimali olabileceğini düşünmesi anlamına gelmiyordu. Medine'nin yirmi beş bin kişilik toplam nüfusunun Mekke'yle yaklaşık olarak aynı olmasına rağmen Medineliler savaşçı değil çiftçiydi. Ayrıca Hz. Muhammed istikrarlı olarak şiddete barışla cevap vermiş, yapabildiğince diğer yanağını uzatmış bir kişilikteydi. Eğer Mekkelilerin korktuğu şey savaş idiyse bu korktukları silahların değil fikirlerin savaşıydı.

Daha yüce bir otoriteye başvurarak Hz. Muhammed kabile sadakati ve aidiyeti denilen kavramın tümünü altüst etmişti. Fakat önceleri prensip seviyesindeki bu meydan okumasını şimdi eyleme dökmüş ve daha da kötüsü başkalarını da onunla birlikte eylem yapmaları için tetiklemişti. Kureyşlilerin temelde onu bunları yapmaya zorlamış olmaları hiçbir şeyi değiştirmiyordu. Onlara göre Medine ile savunma anlaşması yapmış olması kendi halkına karşı bir sadakatsizlik hareketiydi ve açık şekilde hıyanet suçunu yapıştırdılar.

Kabile liderlerinden biri Hz. Muhammed'in tutuklanıp hapsedilmesini istedi. "Onu kapatıp zincire vurun ve gerisini de ölümün halletmesini bekleyin, " diye kışkırttı. Ama diğerleri bunun sadece geri tepeceğinden endişe ediyordu. 'Hz. Muhammed'in Mekke'de hâlâ daha sempatizanları var, ' diye uyardılar 've eğer onlar hapishaneye saldırıp onu serbest bırakacak olurlarsa konseyin otoritesi büyük yara alır, ' denildi.

Bir başkası da Hz. Muhammed'i sadece Mekke'den değil tüm Hicaz bölgesinin dışına sürmeyi önerdi. "Onu aramızdan atalım ve topraklarımızın dışına sürelim. Nereye gideceği veya nerede yerleşeceği umurumuzda değil; vermekte olduğu zarar ortadan kalkacak ve biz de sosyal ahengimizi tekrar onaracağız. " Fakat bu da çürütülmüştü: Hz. Muhammed büyüleyici ayetleriyle göçebe kabileleri kazanmakta ustaydı bu durumda da Mekke Bedevilerin saldırısına uğrayabilirdi. "Bize karşı onların başına geçebilir, onlarla beraber bizi ezer, elimizden tüm gücü alır ve bize istediğini yapar. "

Üzerinde hepsinin anlaşabileceği, hem onları amaçlarına ulaştıracak hem de toplumsal barışı koruyacak bir eylem planını bulma işi Ebu Cehil'e kalmıştı. "Her kabileden genç, güçlü ve asil birer erkek alın, " diye başladı, ama bir tek Hâşimîler bundan hariç tutulacaktı "ve hepsi tek bir adam gibi kılıçlarıyla ona saldırıp öldürsünler. Eğer bunu tek bir kişi gibi yaparlarsa o zaman kan dökme sorumluluğu tüm kabilelere bölünecek ve Hâşimîler de dökülen kanın öcünü almak için bütün Kureyş Kavmine karşı kan davası güdemeyecektir. "

Son derece yerinde bir Oryantalist ironiyle buna Doğu Ekspresinde Cinayet planı denilebilirdi. Agatha Christie'nin ünlü romanının kilit noktası, aynı cinayeti herkesin işlediği ortaya çıkar ancak kanunen kimse suçlanamaz. Eğer hepsi Hz. Muhammed'in ölümüne iştirak ederse hiçbiri tek başına sorumlu tutulamaz ve kanın öcünü alma prensibi güdük kalırdı. Hâşimîlerin yeni lideri "alevlerin babası" Ebu Cehil'in de zaten böyle bir şeyi isteme olasılığı yoktu. Aslında diğer kabilelerin kendisine bir iyilik yaptığını anlayışla karşılayacaktı. Zaten Hz. Muhammed'i kabileden sürmüştü ve ölümü karşılığında maddi tazminatı da seve seve kabul edebilirdi. Bu durumda diğer tüm kabileler kan parasını aralarında toplayacaklardı. Hz. Muhammed'den kurtulacaklar ve karşılığında hiçbir yaptırım olmayacaktı.

Fakat planın içinde büyük bir hata da vardı. Plan tamamen gizliliğe dayanıyordu, işin içinde bunca insan bulunması nedeniyle birinden birinin konuşması kaçınılmazdı. Hz. Muhammed'i daha aynı gece

uyardılar (eğer bir insan tarafından değilse geleneğe göre bu Cebrail melek olmalıydı) ve o da güvendiği Ebubekir'e buluşmaları için mesaj gönderdi, diğer yandan da genç kuzeni Ali onun yerine geçip yemlik kalmaya gönüllü oldu. Müstakbel katiller Hz. Muhammed'in evinin önünde toplanıp onun her zamanki gibi şafak sökerken çıkmasını beklerlerken hedef kişi arka taraftan gecenin karanlığından yararlanıp sessizce sıvışarak Ebubekir'le olan randevusuna gitti.

Şafak söktüğünde Ali üzerinde Hz. Muhammed'in peleriniyle dışarı çıktı ve saldırganlar ileri doğru atılmak üzereyken başlığını indirdi. "Yanındaki nerede?" diye bağırdılar.

"Ona bakıcılık yapmamı mı bekliyorsunuz?" diye tersledi Ali. "Onun gitmesini istiyordunuz o da gitti. " Yalnızca safi çaresizlikten, Ali'yi öldürmek için ne denli kışkırtılmış hissetmiş olsalar bile durdular çünkü bunun mutlaka kan davasını tetikleyeceği kesindi. Ali'yi biraz hırpalasalar da bu karşılaşmayı hayatta kalarak atlattı ve Hz. Muhammed'in işlerini düzenlemek için birkaç gün daha Mekke'de kaldı; ardından yaya olarak Medine'ye doğru yola koyuldu.

Kureyş konseyi, Hz. Muhammed'in peşinden gitmesi için çabucak bir birlik organize etti ve onu ölü ya da diri yakalayacak olan kişiye yün dişi deve ödül sözü verdi. Fakat Hz. Muhammed ile Ebubekir bunun tahmin etmişlerdi. Birliğin ilk önce Mekke'den kuzeye Medine'ye doğru giden yola bakacaklarını bildikleri için onlar tam tersi istikamette 8 kilometre kadar gittiler ve Sevr Dağının yamaçlarında ve güneye Yemen'e giden kervan yoluna bakan yüksekteki bir mağarada saklandılar.

O mağaranın içinde yaşananlar da Müslümanların değerli bilgilerinin bir parçası haline gelmiştir. Kutsal efsaneler var olalı beri mağaralar da güçlü simgesel titreşimler taşırlar. Bunun Eflatun'un Devlet'inde gölgeler ve gerçeklik arasındaki etkileşimi açımladığı "mağara benzetmesi" ile başlamış olduğunu söylemek cazip olabilir. Ne ki, mağaraları içeren efsaneler o kadar yaygın ki neredeyse evrensel diyebiliriz. Eğer Freudyen öğretiye meyilliyseniz o halde mağaranın simgesel bir rahim olduğunu görürsünüz. Daha metafizik anlamıyla, kişinin yeniden dünyaya dönmeden önce uyuyacağı, rüya göreceği

ve büyüyeceği güvenli bir yerdir. Burası her hâlükârda yalnızca bir sığınak değil oluşma olgunlaşma yeridir.

Ebubekir açısından Sevr Dağındaki mağara inancının tazelendiği yer olacaktı çünkü kendisi burada onları bulacaklarından endişe ediyor Hz. Muhammed ise Allah'ın onları koruyacağı güvencesini veriyordu. Hz. Muhammed adınaysa burası manevi güçlenme ve daha çok vahiy gelen bir yer olacaktı. Kuran'da, "Onların ikisi mağaradaydı ve elçi yoldaşına, 'Tasalanma çünkü Allah bizimledir, ' dedi. Sonra Allah elçisine ruhu gönderdi ve onu sizin görmeyeceğiniz güçlerle kuvvetlendirdi. " yazılacaktı. Ve de doğal güçlerle.

İbni İshâk üçüncü günde ödül avcılarının aramayı genişleterek Sevr Dağı'na ulaştıklarında binlerce örümceğin birdenbire nasıl peyda olduğunu ve mağaranın girişine kalın bir ağ ördüklerini anlatıyor. Bu yoğun örümcek ağı iplerini görünce iz sürenler yıllardır kimsenin bu mağaraya girmemiş olduğuna karar veriyor ve geçip gidiyorlar ve bizleri de Hz. Muhammed ile Ebubekir'in örümcek ağı tüllerinin ardında gizlenmiş görüntüsüyle baş başa bırakarak doğanın kendisinin onları koruma planlan yaptığını düşündürüyor.

En yakın tehlike geçtikten sonra Ebubekir güvendiği bir azat edilmişe haber uçurarak develer ile kılavuz getirmesini söyledi; böylece üç kişi yakalanmaktan kurtulmak amacıyla ters ve dolambaçlı yollardan Medine'ye doğru yola çıktılar; ilk önce güneye sonra Kızıldeniz kıyısına doğru batıya, ardından nihayet dağlara gelene dek kuzey yöne doğru gittiler. Hızlı koşan develerle bile bu yolculuk on gün sürdü ve Medine'nin eteklerine gelmeleri 24 Eylül'ü buldu.

"Öğleden sonrasının sıcaklığı gittikçe yoğunlaştı ve güneş gökyüzünde tam ortaya ulaştı, " diye yazıyor İbni İshâk. Hz. Muhammed'i bekleyen ve gözcü nöbeti tutan muhacirler o gün de umudu kesip bir gölgelik bulmak için vahaya döndüler; dolayısıyla Hz. Muhammed'in varışını gören ilk Medineli onun müminlerinden biri değil Yahudi kabilelerden birinin mensubuydu ve hemen haberi yetiştirmek için koşmaya başlamıştı. "Evs ve Hazrec, şans meleğiniz geldi!" diye bağırdı. Bunlar kısa süre sonra pişman olacağı sözlerdi.

On Üç

Hz. Muhammed'in vardığı haberi hızla yayıldı. Şehre girerken insanlar onu karşılamaya koştular, ikramlarını kabul etmesi için ona yalvardılar ama o herkesi geri çevirdi. Dişi devesi nerede durursa orada duracağını söyleyerek dizginlerini serbest bıraktı. Deve devam ederek vahanın ortasına kadar gitti, orada bir zamanlar mezarlık olan ama artık yalnızca hurma kurutmak için kullanılan taşlık bir avluda dolandı. Orada önce ön ayaklarını yapılabilmesi imkânsız gibi görünen bir şekilde büküp öne eğildi sonra da arka ayaklarını topladı, yere oturup yerleşince de sanki "Buraya kadar geldik artık yeter, " dermişçesine homurdandı.

Sevr Dağındaki mağaranın girişine kalın bir ağ ören örümcekler gibi bu deve de İlâhî güç tarafından yönlendirilmiş aziz bir yaratık olarak görülecekti. Yere eğilip Hz. Muhammed üzerinden indiğinde hicret tamamlanmıştı. Mekke İslâm'ın doğduğu yer olmuştu ama büyüyüp serpileceği beşiği Medine olacaktı ve Müslümanlık çağının başlangıcı ileride Hz. Muhammed'in Medine'ye geliş tarihi (Hicret Sonrası HS) olarak kaydedilecekti. Mekke'ye yemden ayak basması içinse yedi yıl daha geçecekti.

Hurma kurutma avlusu, Hz. Muhammed'in büyük büyükannesinin de mensubu olduğu aynı Hazrec kabilesinden iki genç yetime aitti ve bu iki genç erkek çocuk bir amcalarının hamiliğindeydi. Çocuklar ile Hz. Muhammed'in geçmişlerinin arasındaki benzerlik bu yer seçimini ilham verici görünmesine neden oldu. Dahası, mensubu oldukları kabile küçük olduğu için onlardan arazi satın almak diğer daha güçlü kabilelere karşı onları hiçe saymak gibi görünmezdi. Çocukların hamisi arazinin bir hediye olarak kabul edilmesinde ısrar etti ve vesayetindekilere alım fiyatını kendisi ödeyeceğine söz verdi (Hz. Muhammed bu sözün takipçisi oldu) ve işlem tamamlandı. Bu

umulmadık arazi parçası müminlerin dünyasının yeni merkezi olacaktı.

Sonraki birkaç ay içerisinde buraya inşa ettikleri yapı ise şaşırtıcı şekilde basitti; toprak tuğlalarla örülmüş duvarların içerisinde açık bir alan, bunun ortasında palmiye yapraklarıyla sağlanmış bir gölgelik ile güney ve doğu duvarlarının diplerinde uyuma alanları için yapılmış sedirler vardı. İslâm'ın bir imparatorluk haline geldikten sonra inşa edilen camilerinde bulunan o süslü kutsal alanların hiçbiri yoktu. Aynı ilk sinagoglar ile kiliselerdeki gibi burası dua etmek için olduğu kadar aynı zamanda da bir toplanma mekânıydı (aslında "sinagog" sözcüğü Yunancadaki "bir araya gelme" fiilinden alınmıştır). Seldiler ile kutsal yan yana saf tutacak, o sıralar dünyanın büyük bir bölümünde yapıldığı gibi kolayca birbirleriyle kaynaşacaklardı. Modern Müslümanların tanıyacağı tek öge dua edilirken yüz dönülecek yönü gösterip kıbleyi işaret eden duvardaki oyuktu. Fakat bu işaret henüz Mekke'yi göstermiyordu, işaretin yönü Gece Yolculuğu'nun yapıldığı Yahudi ve Hristiyanların da dua etmek için yüzlerini döndükleri aynı şehir olan Kudüs şehrini gösteriyordu.

Medine'deki o ilk senelerinde muhacirler hayatlarında hiç çalışmadıktan kadar çok çalıştılar. Bunlar şehirli insanlardı, kasları fiziksel işçiliğin gereklerine alışkın değildi. İnşaat ile tarım gibi konularda pek az şey biliyorlar ve her şeyi deneyerek öğrenmek zorundaydılar. Hafife almaya çalışsalar da (bir hikâyeye göre Ali tuğla tozuna batmış haldeyken Hz. Muhammed ona gülüp dalga geçer ve abu Turab "toz toprağın babası" adını takar) pek çoğu, sürekli fiziksel yorgunluk sonucu dirençlerini yitirmiş halde hastalıktan kıvranıyordu. Geçmişin bağlantılarından koparak yeni bir varoluşa kendini adama cesaretini göstermek bir şey fakat o hayatı her gün kelimenin tam anlamıyla gerçekten toz toprağa batıp yaşamak başka bir şeydi.

Onların devam etmesini sağlayan şey güçlü idealizm duygusuydu. Yalnızca yeni bir toplum merkezi veya bir ev inşa etmiyorlardı. Ortaya çıkardıkları yapı, insanların birbirleriyle nasıl iyi ilişkiler kurabileceği kavramına köklü değişiklikler getiren tamamen yepyeni

bir toplumdu. Çağdaş siyaset kapsamında her ne denli ironik olursa olsun, daha önce hiç yapmadıkları kadar çok kaslarını çalıştıran şehirli insanlara en yakın örnek muhtemelen Avrupa'dan Filistin'e ilk varan öncü Siyonistlerdir, onlar da büyük ölçüde şehirli muhacirlerdi. Bu tür bir yakınlık, fiziksel zorluk duygusu ve paylaşılan amaç olarak ortaklık ile eşitlik idealleri, öz tarih bilinciyle daha da güçlenerek heyecan verici bir birlik ruhu yarattı. Beşer ile Allah'ın birliği idealiyle dolu bu ilk Müslümanlar kendilerini Kabalistlerin 'tikkun olam' adını verdikleri dünyayı onarmaya verdiler. Hayatın kırılan parçalarından yepyeni bir bütün yaratmayı amaçlıyorlardı.

Bu yeni toplum onların yeni ailesi olacaktı. Hz. Muhammed her Mekkeli muhacirin birer Medineli mümin tarafından evlat edinilmesinde ve bu insanları konuk değil yaşa, akrabalığa veya doğum yerine bakılmaksızın kardeşleri olarak görülmesi hususunda ısrar etti. Burada yaratılan şey yeni bir başka kabile değil, onun yerine devasa süper kabile gibi bir şeyin tohumuydu. Onlar buna henüz büyük İ hafiyle İslâm veya kendilerine de büyük M harfiyle Müslüman demiyorlardı. O şekilde kullanım daha sonraları Hz. Muhammed'in ölümünün ardından tüm Orta Doğu'ya yayılıp kurumsallaştıktan sonra başlayacaktı. Kendilerine hâlâ sadece müminler (iman edenler) diyorlardı ve onları böylesine güçlü bir biçimde bir arada tutan olgu da bu, yani coşkuyla parlayan bir inanç içinde yeni bir toplumun öncüleri olmaktı.

Hâlâ hiçbir sürgün yurtla olan bağı gerçek anlamda koparamaz. Kendi seçimiyle ayrılan bir kişi bile geride bıraktığı yere odaklanma eğilimindedir. Muhacirler her gün ana yurtlarından gelen haberlere bakarlar. Aşina oldukları yiyecekleri satan yerler arayıp "memleketteyken" hiç konuşmayacakları kendileri gibi muhacir hemşerileriyle arkadaşlıklar kurarlar. Bu basit bir özlem duygusundan çok daha başka bir şeydir. Sanki bunu yaparlarsa fiziksel ayrılığın ağırlığını hafifletebilirmiş hatta gitmiş olmanın suçluluğunu belki biraz azaltırmış gibi hissedilir. Eğer şansları varsa bu duygu alıştıkça azalır. Fakat muhacirlik seçim sonucu değil de zorla yapılmışsa geride bırakılan yurt insanın zihninde daha büyük yer kaplamaya başlar.

Filistin'den sürgün edilen insanları anlattığı "Sürgün Üzerine Düşüncüler" adlı eserinde Edward Said "Sürgün, bir insan ile doğup büyüdüğü yer arasında, benlik ile benliğin gerçek yuvası arasında zorla açılmış olan onulmaz bir gediktir, " diye yazmış. Büyük bir yanlış yüzünden kurban edilmiş olma duygusu zaman içerisinde yok olmuyor aksine artıyor ve daha belirginleşiyor. Sürgün sonucunda yeni bir yaşam kurulsa da arkada bırakılan ve mükemmel gelecek için tüm umutların odağındaki anavatan olarak kalıyor. Yalnızca sürgündeki bir kişi, kadim Filistin'i aynı Yahudi İncilini yazanların yaptığı gibi bir süt ve bal diyarı olarak algılayabilir, dikenli çalılardan başka bir şeye yaramaz topraklan hiç var olmamış olsa dahi, olması gereken bir cennete çevirir. Sürgünde aidiyet duygularını daha da güçlendirdiler. Avludaki limon ağacı, bahçedeki zeytin ağaçlarının tümü bir zamanlar olan ama artık olmayan hayattı. Tüm bunlar hatıralarda idolleştirildi ve bu yüzden de Mişna'yı yazmış olan ikinci ve üçüncü yüz yılın Rabbilerinin zihinlerinde aşkla yeniden inşa ettikleri Kudüs Tapınağı Romalıların yakıp kül ettiğinden daha mükemmele yakındı.

Medine'deki o ilk günlerde sürgünlük duygusu muhacirler yani Mekke'den ayrılanlar ile onlara kapılarını açan Medineli yardım eden ensarlar arasındaki farklılık yoluyla canlı tutuluyordu Arapçadaki ansar (ensar) kelimesi Kuran'da Hz. İsa'nın on iki havarisi için kullanılan ile aynı kelimedir, bu terimler, Mekke fikri ve sürgün bilinci içinde inancı korumaya devam etti.

"Sürgündekiler kendilerindeki farklılığı daima bir tür yetim kalmışlık gibi hissederler, " diye yazmıştı Said, bu benzetme Hz. Muhammed'e uyarlandığında son derece çarpıcı. tüm muhacirler özünde ana babaları, kabileleri ve kavimleriyle bağlarını koparıp kendilerini yetim bırakırken zaten babasız doğmuş olan bir insan için bu etki daha da büyüktü. Mekke'de bir yuva duygusu için çabalamış ve onu elde ettikten sonra da ondan koparılıp alınmıştı. Belki de bu kaybı yaşamış olması gerekiyordu. Olayları alışıldık düzenin dışında yaratıcı olarak düşünmek için onun dışında olmak yararlıdır. Ne denli acı verici olsa da Mekke'den kovulmuş olmak başına gelebilecek en iyi şey olmuş olabilirdi.

Mekke jargonuyla, Hz. Muhammed artık tam bir "dışlanmış" idi. Ama eğer, şehrin elitleri onun sessizce gece karanlığında sürgüne gittiğini sandılarsa da çok yanıldıklarını anlayacaklardı. Onun zayıflığı gibi görünen şey güçlü yönü olacak ve yenilgi sanılan ise ileride zafere dönüşecekti.

Artık elli üç yaşındaydı ve sakalıyla, örülü saçları aklanmaya başlamıştı. Yaşını hissetse bile bunu göstermiyordu. Hiç uyumaya ihtiyacı yokmuş gibiydi, gündüzleri diğer muhacirlerle yan yana çalışarak geçiriyor geceleri de meditasyon yapıyordu. Kuran vahiyleri gelmeye devam ediyordu ama eskiden olduğundan çok daha özeldi. Öyle olmalıydı. Müminler topluluğunun bağlılığı ve ruhu yalanda muhacir sayısını geçecek kadar artan sayıda yardımcıları çekiyordu. Onların yol gösterme istekleri de gitgide artıyor ve vahiyler de Hz. Muhammed'i namaz vakitlerinden evlilik anlaşmazlıklarında çözüm bulmaya kadar her konuya yönlendiriyordu. Eski New York Valisi Mario Cuomo'nun bir zamanlar dediği gibi "Şiir söyleyerek seçim kampanyası yapar düz yazıyla yönetirsin. "

Kuran'ın sesini sadece beklemek yerine Hz. Muhammed onunla çalışmayı öğrendi, bir ikilem veya sorun üzerine meditasyon yaparak sesin ona yol göstermesini bekledi. Vahiyler artık en ikna edici biçimde müminler ile diğerleri arasındaki ilişkilere yönelikti ve bunların çoğunun esasları, özünde Hz. Muhammed'in ilk büyük yasa paketine dâhil edilecekti. Kabile liderleri onu Medine'ye aralarında barışı tesis etmesi için davet etmişti ve gelişinden sonraki bir yıl içinde hazırladığı belge tam da bunu sağlayacaktı. Fakat sadece anlaşmazlıkları çözmektense o daha fazlasını hedefliyordu. Tek tanrıcılık onun ellerinde çatışma çözümünün anahtarı olacaktı.

Tek bir Allah'a inancı tanımlayan "monoteizm" veya tek tanrıcılık terimi on yedinci yüzyıla dek mevcut değildi, İngiliz filozof Henry More tarafından ortaya atıldığındaysa çok daha kapsamlı ve esnek bir tek tanrıcılık fikri iki bin yıldan hayli uzun bir süreden beri gündemdeydi. Tarihçi James Carroll'ın da dikkat çektiği üzere, MÖ altıncı yüzyılda Yahudi İncili'nin aslında büyük kısmını kaleme alan Babil'den sürülmüş olan Yahudi yazıcılar "tek Allah" kavramını belirli

bir kimlikten çok birliğin ifadesi gibi algılamışlardı. İsrail topraklarının Tanrısı Yahveh'in kişileştirilmiş hali de evrensel Tanrı ile tanımlanamaz olanı ve Mekke'de Tanrı diye bilinen Elohim'i yarattı. Carroll tek tanrıcılığın bu eski ve daha kapsandı kavramında, "Bu insanların Tanrısı tüm insanlığın Allah'ıdır, bir kabile kavim veya kavimler grubuyla değil var olan her şey ile ilintilidir. Dolayısıyla Allah 'bütün karşıtlıkların barışması' haline dönüşüyor. " diyordu.

Hz. Muhammed şimdi de bu kavramı siyasi koşullara dönüştürüyordu. İdealizm ile faydacılığı birleştirerek (başka hiçbir yerde görülmedik bir politikacının becerisiyle) kabile prensiplerini kullanarak kabile koşullarının ötesine ulaşan bir arabuluculuk anlaşması hazırladı. Bazı tarihçiler bu anlaşmayı hayli büyüterek "Medine Anayasası" diye adlandırırlar ancak adı her ne olursa olsun o devir için yine de dikkate değer bir belgeydi. Bir yönüyle karşılıklı savunma anlaşması şeklini alarak Medine'nin içişlerindeki anlaşmazlıkları çözüme kavuşturdu; diğer yandan da tüm kabile ve kavimleri birbirlerine bağlayacak esas olan, kucaklayıcı yeni bir kimliği tanımladı. İleride tüm İslâm'ın temelini oluşturacak olan, cemaat veya halk ya da millet diye anlaşılabilecek olan fakat ileride hepsini kapsayacak anlam içerecek bir terim olan ümmet ideolojisi altında bütün vaha birleşecekti.

"Bu, elçi Hz. Muhammed'den gelen belge, hem muhacir hem de yardımcılar olan müminler ile onlarla federasyon içerisinde bulunan diğerleri arasındaki ilişkileri düzenler, " diye başlıyordu. "Bunlar tek bir cemaattir (ümmet) ve diğer hepsinden farklıdır. ".

"Onlarla federasyon içerisinde bulunanlar" ifadesi özel olarak sadece Evs ve Hazrec kabilelerini değil, o sırada resmi olarak İslâm'ı kabul etmiş olsunlar ya da olmasınlar, ama aynı zamanda teker teker kabilelerin ismi belirtilerek Yahudi kabilelerini de içermekteydi. Tek tanrıcılar olarak, "Yahudiler müminlerle beraber tek bir ümmettir, " diye açıklıyordu belge ve burada tekrar ümmet kelimesi kullanılıyordu. "Her biri bu belgede yer alan halklara her kim saldıracak olursa olsun biri diğerine yardım etmek zorundadır. Hepsi karşılıklı tavsiye ve danışmalar yapmak zorundadır. "

Bu uzlaşma belgesinde taraflar arasında kan dökülmesi o andan itibaren yasaklanmıştı. "Sonucunda bir felaket yaşanmasından korkulan herhangi bir tartışma veya ihtilaf çıkması halinde bunun Allah'a ve Allah'ın Elçisi olan Hz. Muhammed'e danışılması şarttır. " Bunun anlamı, "eğer anlaşmanın tarafları barış yapmaya ve bunu sürdürmeye çağırıyorlarsa bunu yapmak zorundalar" deniliyordu; buradaki çağrıyı yapan anlaşmanın garantörü olan Hz. Muhammed idi. Çok daha kapsamlı etkileri olacak bir başka maddede de: "Anlaşmanın tarafları Medine'ye yapılacak herhangi bir saldırıda birbirlerine yardım etmekle yükümlüdürler. " deniliyordu. Medine'ye herhangi bir saldırı yapılması ihtimali yoktu. Tehlike dışarıdan değil Medineli kabilelerin birbirleriyle çatışmasından gelebilirdi, dolayısıyla bu madde kabileler arası ittifakları oluşturan standart lisanın bir parçası olan formülü yaratan ayrıntı şeklinde anlaşılmıştı.

Kabile liderleri arasında şüpheleri olanlar vardıysa da, de facto müminler kabilesi olarak gördükleri eşit statüye uyarak, Medine'deki tüm hizipler arasında barışı tesis etme gibi daha yüce bir amaç adına şimdilik bunu baskıladılar. Mühürlerini belgeye basma suretiyle ümmet kavramını imzalarken, bunun mevcut bütün siyasi birimlerin yerine geçebilme potansiyelinde bir güç olduğunu fark etmemişlerdi. Ancak onlar olmasa da Hz. Muhammed kesinlikle farkındaydı. Aslına bakılırsa yapmış olduğu şey kimliğini arayan bir yeri, yer arayan bir kimlikle birleşmeye ikna etmek olmuştu.

Hz. Muhammed kaçtıktan sonra Mekkeli elitlerin hep beraber rahat bir nefes aldıklarını hayal etmek pek zor olmasa gerek. Yalnızca oluşturduğu tehditten kurtulmakla kalmamış aynı zamanda bunu kan dökmeden yapmışlardı. Planladıkları yöntem pek bu olmasa da kısa sürede bunun en az o kadar iyi, hatta daha iyi olduğuna kendilerini ikna ettiler. Onu bir daha görmeyeceklerini ve Medine gibi bir hurma bahçesine kaçması da mükemmel oldu diye düşünüyorlardı. Orada istediği gibi vaaz verebilir ve hiçbir işe de yaramazdı. Artık tam anlamıyla ıskartaya çıkmıştı. Kendi kendilerine bunun mükemmel bir sonuç olduğunu söylüyorlardı. Taşraya gidip ona katılmış akrabalarının da yakında akılları başlarına gelir ve Mekke'ye geri

dönerlerdi. Zaten başka ne yapabilirlerdi ki? Ne yani, hurma mı toplayacaklardı?

Cevabı çabucak geldi. Yıllar süren taciz, hakaretler ve boykot, ashabının çektiği çileler, en sonunda yapılan suikast girişimi, tüm bunlar şiddete başvurmama sınırlarını kopma noktasına getirmişti. Hz. Muhammed Kureyş liderlerini ikna etmeye çalışmış hatta onlara katlanmıştı ama artık bunların işe yaramadığı görünüyordu. Sürgün edilerek aşağılanma sırasında diğer yanağını çevirmek en iyi ihtimalle yararsız, en kötüsünde de kendine ihanet gibi olmuştu. Eğer Mekkeli elitler onsuz rahat bir yaşam hayal ediyorlarsa bu fazla uzun sürmeyecekti. Onlar kendisini nasıl taciz etmişlerse o da aynısını yapacaktı.

Seçtiği taciz türü baskın yapmaktı; bu Bedevi çobanlar arasında özellikle de kurak mevsimlerde sürüleri otlak kalmadığı için kırıldığında neredeyse bir gelenek olmuş bile sayılırdı. Küçük baskın grupları, at sırtında veya hızlı develerle ticaret kervanlarına, kervanın arkasının en savunmasız olduğu dar geçitlerde saldıracaklardı. Bu Bedevi yaşam tarzının bir parçasıydı; çöl ne verirse onunla yaşanırdı, çöl odak vermediğindeyse tepesine kadar yüklü kervan develeri sunuyordu.

Genellikle sadece baskın tehdidinin bizzat kendisi de yeterliydi. Bedevi kabile reisleriyle yapılan ödeme pazarlıklarıyla, onların geleneksel bölgelerinden geçen deve kervanlarının güvenliği emniyete almıyordu fakat bazen de bölge tartışmak olduğunda o sırada haydut çeteleri oluşuyor ve bunlar o devrin otoban polisleri görevini üstleniyor ve kervanlar yine de hedef haline geliyordu. Ancak o devirde bile bir tür gayrı resmi Cenevre Konvansiyonu devredeydi. Mallar ve hayvanlar avlanabilir ancak insan hayatına dokunulmazdı. Bir baskın sırasında biri öldürüldüğünde kan davası devreye gireceği için bu gayet etkin bir önlem teşkil ederdi, bu nedenle de baskınlarda pek nadir can kaybı yaşanırdı.

Talimatı Hz. Muhammed tarafından verilen bu ilk baskınlarda yardımcıların veya diğer Medinelilerden kimsenin yer alması için hiçbir neden yoktu ama muhacirler açısından her türlü sebep

mevcuttu. Medine'deki tüm iyi tarım yapılabilir araziler zaten bölüşülmüş olduğu için onlar eğer şanslılarsa sadece amelelik yapabiliyordu. O zamana dek yardımcıların iyi niyetlerine bel bağlamışlardı fakat özellikle de güçlü bir üretkenlik ile şeref anlayışı üzerine oturmuş bir toplumda artık kendilerini kanıtlamaları gerekiyordu. Sürgün damgasını gururlu bir isyan bayrağına dönüştürmeye can atanlar, baskın yaparak Mekkeli tüccarların cebine saldırmayı en can acıtıcı intikam yöntemi olarak gördüler. Eylem yapılanlar olmaktansa sürgündekiler eylem yapacaktı.

Erken İslâm tarihlerinde bu baskınlar askeri seferler olarak adlandırılıyor ancak 623 yılı boyunca hiçbiri bu seviyede değildi. İşin gerçeği bu akınlar şaşırtıcı biçimde başarısızdı. Örneğin Hicret'ten yedi ay sonra, Mart ayında, Hz. Muhammed'in amcası Hamza komutasındaki otuz muhacir Ebu Cehil'in liderliğini yaptığı bir Mekke kervanının yolunu kesmeye çalıştı ama yerel bir Bedevi reisinin araya girmesi sonucu "çatışmaksızın ayrıldılar. " Bir ay sonra muhacirler bu sefer iki kah kuvvetle tekrar denediler, bu kez de Ebu Süfyan'ın kervanına saldırdılar ama karşı karşıya gelinen bir çarpışma olmadı ve sözüm ona baskıncılar yine elleri boş döndüler. "Kureyşlileri" aramak için Hz. Muhammed'in liderlik ettiği birkaç sefer daha düzenlendi ama hepsinden sonuçsuz dönüldü. Muhacirler savaşçı güç olarak son derece etkisizdiler; Medine'nin hemen dışında Bedeviler onların süt develerine saldırdı, arkalarından gittiler ama Bedeviler izlerini kaybettiler.

Ne var ki, Hz. Muhammed mal ve ganimet konusunda başarı beklemiş olamazdı. Ticaret kervanlarında geçirdiği yılların tecrübesiyle güvenlik için alınan önlemleri herkesten çok daha iyi biliyordu ve ayrıca yerel Bedevi şeflerinin de muhacir baskıncılara asla izin vermeyeceğini de kesinlikle beklemiş olmalıydı. Ticaret kervanlarının normal düzeni içinde çalışmasını sekteye uğratacak biçimde bir maddi başarı amaçlamıyordu. Dikkat çekmek varlığını Medine ötesinde de dikkat edilmesi gereken bir güç olarak tesis etmek ve bunu çok düşük bir bedelle yapmak istiyordu. Yanlışlıkla bir kişi ölene dek bu devam etti.

Olay 624 yılının Ocak ayında yaşandı. Hz. Muhammed, sekiz muhaciri Mekke bölgesinin içlerinde 320 kilometre güneye gönderdi. Niyetinin ne olduğu pek belli değil. Verdiği talimatlar, saldırmak değil izlemekti, böylece yakında Şam'a doğru yola çıkacak olan bahar kervanı hakkında bilgi toplamayı ummuş olabilirdi. Ne ki, görevleri her ne idiyse de gönderdiği adamlar felaket derecesinde başarısız oldular, ikisi bir gece dikkatsizce, binek develerini bağlamayı unuttular ve geride kalıp çölde gezinen develerini aramaya mecbur oldular. Diğer altısı ise Mekke ile Taif arasındaki Nakhla'ya kadar gidebildiler ve burada kuru üzüm ve deri yüklü birkaç deveyle seyahat eden dört Mekkeliyle karşılaştılar. Haftalar süren çaresizlik ve hataların ardından altı muhacir, ne denli önemsiz olsa da, böylesine kolay bir hedefe dayanamadı. Mekke'nin üç kutsal ayının son günü olmasına ve savaşmanın, kavga etmenin yasaklanmış olasına rağmen saldırdılar. Mekkelilerden biri kaçtı, bir diğeri öldürüldü kalan ikisiyse esir alındı.

Kahramanlar gibi karşılanmayı bekleyen muhacirler, esirler ve yüklü develerle birlikte Medine'ye zafer kazanmış edasıyla döndüler. Herhangi bir kutlama yapılamadan, bizzat Hz. Muhammed tarafından hemen durduruldu. Medine'nin ürettikleri için Mekke ana pazar konumundaydı ve çoğu Medinelinin isteyeceği son şey birincil müşterilerini açıkça tehdit ederek ekmek paralarını tehlikeye atmaktı. Mekke kervanlarına saldırmaya kalkma fikrine bile şüpheyle yaklaşmışlardı ve şimdiyse Nakhla'da olanlar yalnızca misillemeye davet çıkarmaktı. Nasıl olmazdı ki?

Mekke'nin hemen yanı başında olmuştu, bu da Mekkelilerin çok ciddi itibar kaybına neden olmuş anlamına gelirdi. Birkaç deri ve kuru üzüm balyası için bir Mekkeliyi öldürmek mi? Bu saf kışkırtmaydı. Gerçekten Hz. Muhammed'i Medine'ye kendi aralarında barış sağlaması için mi yoksa başkalarına savaş ilan etmesi için mi davet etmişlerdi?

Üzerinde bunca emek verip başardığı arabuluculuk anlaşması şimdi aniden tehlikedeydi. Karşılıklı savunma maddesi kesinlikle savunma içindi, saldırı için değil. Ne var ki, ölümcül Nakhla baskını inkâr

edilemeyecek şekilde saldırganca olmuş ve daha beteri, kutsal ay sırasında yapılmıştı. "Sizinle çarpışmaya girenlerle Allah yolunda siz de çarpışın. Ama haksız yere saldırmayın/çarpışmada zulme sapmayın. Çünkü Allah, sınır tanımaz azgınları sevmiyor. " deniyordu

Kuran'da; buradaki düğüm noktası tabii ki saldırgan olarak tanımlanmaktı. Medineliler meşru müdafaayı kabul ettiler ancak daha önceki saldırganlık nedeniyle bunun gerekli olup olmadığı konusunu hiç kabul etmediler. Günümüzde olduğu gibi yedinci yüzyılda da kendini koruma ile saldırı arasındaki farkta kaçınılmaz bir sorun vardı. O zaman da bugün olduğu gibi, aradaki bu fark genellikle tanımlamayı yapan kişi tarafından tanımlanırdı.

Medine içinde artan eleştirileri bastırmasının tek yolu Hz. Muhammed'in önceliği ele alıp herkesin tanıdığı yüce otoriteye başvurmasıydı. Vahiy gerekiyordu ve geldi. “Sana haram ayı, onda savaşmayı soruyorlar" dedi Kuran’ın sesi. "De ki: “O ayda savaş büyük bir günahtır. Ama Allah yolundan alıkoymak, O'na ve Mescid-i Haram'a nankörlük etmek, ora halkını oradan sürüp çıkarmak, Allah katında daha büyük bir günahtır. ” Fitne/baskı ve bozgunculuk, cana kıymaktan daha büyük bir kötülüktür. "

Ve olayları daha da netleştirmek için: "Kendilerine savaş açılanlara savaşma izni verilmiştir. Çünkü onlar zulme uğratıldılar. Allah onlara yardıma elbette kadirdir. . . . Onlar sırf, "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için yurtlarından çıkarıldılar. " Diğer bir deyişle, saldırıya şimdi ex post facto (olayın vukuundan sonra) savunma adına izin veriliyordu. Nakhla baskıncılarının yaptıkları, arzu edilen bir durum olmayabilirdi ancak burada daha önceki kurbanlar muhacirler olduğu için haklı görülüyordu. Konu en azından müminler açısından kapanmıştı. Diğer herkes için asıl şimdi başlıyordu.

Kuran'daki bu ilk savaşma izni için kullanılan kelime kıtal idi, bu da şüphesiz 'fiziksel boğuşma' (hatta öldürme) anlamına geliyor. Kesinlikle Hz. Muhammed'in ölümünden yirmi sene sonrasına dek ellenmemiş ama zaman içinde yazıya dökülüp düzenlenmiş olan Kuran'ın aşağıdaki ayetinde bu fikir biraz genişletilmiş gibi

görünüyor: "İnanıp hicret eden ve Allah yolunda uğraşıp didinenlere gelince, onlar Allah'ın rahmetini umarlar. Allah çok affedici, çok merhametlidir. "

Yakınlık, "Allah yolunda uğraşıp didinmeyi" bir başka deyişle "savaşmak" demek olduğu çağrışımı yaptıran öne çıkarıyor. Fakat ayetlerin bu sıralamasının vahiylerin özgün zamanlama sırasını yansıtıp yansıtmadıklarını bilmenin ya da "Allah yolunda uğraşıp didinmek" ile tam olarak ne kast edildiğini anlamanın imkânı yok. Genellikle "uğraşıp didinmek" diye tercüme edilen sözcük kıtal değil cihat idi ki bu da daha sonraları "kutsal savaş" olarak ek anlam kazanacaktı.

Bu bir yere kadar tercüme sorunudur. Veya daha ziyade yorumlama sorunu. Elinizde Kuran gibi imalı ve hayli gizemli bir metin varken Arapça ile İngilizce [Türkçe] arasında doğrudan bire bir iletişim de kaçınılmaz olarak kurulamıyor. Tüm Sami diller gibi Arapça da kelimelerle oynuyor, üç sessiz harften oluşan bir kökü alıp bazen sonsuzmuş gibi görünen sayıda anlamlar yaratacak şekilde sözcükler türetiyor. Hatta tamı tamına aynı sözcük bile kapsamına göre farklı çağrışımlara sahip olabiliyor. Ve Kuran, Allah gibi içerik vermiyor. Kendisini duyanların ima edilen genel anlamı paylaşacaklarını varsayıyor. Ne var ki, yedinci yüzyılda varsayılan yirmi birinci yüzyılda varsayılamaz. Hem dil hem de ima edilen genellemeler değişti. Günümüzde artık hiç kimse Kuran'ın yazılmış olduğu yedinci yüzyıl Hicaz şivesini, dolayısıyla ayetler bir yana, İslâm akademisyenleri hâlâ daha belirli sözcüklerin anlamlan hakkında hayat boyu süren tartışmalar yapıyorlar.

Kuran, kital gibi terimleri istikrarlı bir biçimde çarpışmak boğuşmak için kullanırken, cihat (uğraşmak veya didinmek) teriminin kullanımı çok daha belirsiz. Zaman içerisinde sözcük çift anlam kazanacaktır; hem ahlaklı bir yaşam sürmek ve daha yüksek seviyede manevi bilinçlilik için içsel uğraşı, hem de İslâm'ın düşmanı olarak görülenlere karşı silahlı mücadele. Bu çift anlamlılık, küçük cihat ile daha yüce cihadı birbirinden ayırdığı ünlü bir hadiste yer alacaktır (Hadis: Ölümünden sonra kendisini tanıyanların hatıralarından

derlenmiş olan söylediği sözler ve yaptıkları üzerine anılardır.). Küçük cihat, İslâm'ın savunulması için silahlanmaktır, demiş; daha yüce cihat ise insanın kendi içinde Allah'a yakınlaşmak için uğraşmasıdır. Terimler bizzat hangisinin daha üstün olduğunu belirtiyor.

Hz. Muhammed'in bir zamanlar umduğu üzere şiddet kullanmadan görevini tamamlamasının artık açıkça imkânsız olduğu belliydi. Asıl sorun ve aynı zamanda sonraki birkaç sene boyunca Kuran'ın sesinin de birkaç kez değineceği mesele, artık savaşıp savaşmamak değil hangi şartlar altında savaşmaktı. Hz. Muhammed'in bu sorunu nasıl çözdüğü hâlâ sıcak tartışma konusudur. Yedinci yüzyıl Arabistan siyaseti asırlar boyunca hem İslâm'a hem de anti-İslâmcı militanlar tarafından eşit şekilde kullanılıp, yorumlanıp ve çarpıtıldıkça şiddet kullanılması da İslâm'ın kaderine yazılmış sıcak noktası haline geldi; bu tartışmaları yapanların pek azı mevzuyu başlatan olayın Nakhla'daki o saldırı olduğunu bilir.

Nakhla zoraki bir dönüm noktası oldu. Savunma ve saldırı, her nasıl tanımlanırsa tanımlansın, net olan bir şey vardı. O ana dek vahiyler Hz. Muhammed'in düşmanlarını görmezden gelmesinde ısrar ediyordu. Yüzünü onlardan başka yöne çevirecek ve onları, cehaletlerini affedecekti ve Mekke'de yıllar süren tacizler ile toplu muhalefete sabır gösteren insan, şiddete şiddetle karşılık vermeyi prensipleri icabı reddettiği için yüce bir ahlaki seviyeye erişecekti. Fakat bu Gandivari duruş onu yerinden yurdundan etmiş ve neredeyse hayatına mal olmuştu. Şimdiyse önderlik konumundaydı ve güç siyaseti büyük değişiklik dayatıyordu.

"Güç siyaseti" denilen terim tam bir laf kalabalığı diye düşünülebilir zira siyaset özünde güçten ibarettir, ya da sözlüklere göre "yönetme bilimi ve sanatıdır/' Her şeye rağmen sözcük şimdilerde içinde güçlü bir olumsuzluk çağrışımı barındırıyor. Siyaset filozofu Isaiah Berlin neredeyse bu olumsuzluk fikriyle özdeşleşen Niccolo Machiavelli'ye olan hayranlığıyla bu fikre meydan okumuştur. Berlin, Machiavelli'yi, klasik eseri olan Prens'i hiç okumamış ama onu basmakalıp insafsız biri hayal edenler gibi değil, aksine becerikli bir siyasi pragmatist

olarak görür. "Eğer önerilen siyasi yöntemleri sana ahlaki yönden iğrenç göründükleri için reddediyorsan, eğer onlara başvurmayı çok korkutucu olduğu için geri çeviriyorsan, o halde Machiavelli'nin cevabı, sen ahlaken iyi bir hayat yaşamaya mükemmelce hak kazandın, git sade vatandaş (veya keşiş) ol, kendine ait bir köşe bul. Ama bu durumda, kendini başkalarının hayatlarından sorumlu tutmaman veya bahtiyarlık beklememen şarttır; maddi anlamda yok sayılmayı veya mahvolmayı beklemelisin. " Ya da Machiavelli'nin ünlü deyişindeki gibi: "Bütün silah kuşanmış peygamberler fethetti, silahsız peygamberler de başarısız oldu. "

Hz. Muhammed de geçmişte görmezden gelindi ve neredeyse mahvedildi. Tekrardan her ikisi de olmaya niyeti yoktu. Kuran daha önceleri şiddetten uzak durma konusunda ısrar etmekteyken artık şartlı olarak izin veriyordu. Yeni bir bölüm başlamıştı ve bu yalnızca iki ay sonra açık savaş halini alacaktı.

On Dört

Bedir Muharebesi 17 Mart 624 tarihinde yapıldı; ilk başta Hz. Muhammed'in pek istemediği bir savaş olsa da sonuçta tam da ihtiyacı olan şeydi. Erken İslâm tarihinin kayıtlarına İslâm'ın ilk büyük zaferi olarak yazılacaktı. Medine ile özellikle çevresindeki bölgelerde bulunan Bedevi kabilelerinin şeref hanesine kaydedilecek belirleyici bir silahlı muharebeydi. Bedevi kabileleri, güç ve zenginlik bakımından Mekke'nin tekeline kafa tutabileceğini gösterdikten sonra Hz. Muhammed'i desteklemeye başlamışlardı. Ne ki, bu savaşın istenerek olduğu kadar yanlış hesaplama nedeniyle de yaşanmış olduğu görülüyor.

Bedir, Medine ile Kızıldeniz arasında kıyısal düzlüğe açılan geniş bir vadide bulunuyordu. Vadinin yanlarında birkaç kuyu açılmış ve kışın yağan ani sel sularının biriktirildiği sarnıçlar genişletilmişti. Dolayısıyla burası büyük bir sulama noktasıydı ve Şam'dan dönen Mekke'nin büyük bahar kervanı en çok burada mola verirdi.

Bu kervana bir saldırı yapmayı düşünmek bile cüret isteyen bir teklifti. Hz. Muhammed şimdiye dek yirmi otuz kişiyi geçmeyen baskın grupları göndermişti ve Nakhla'da başarılı olan tek bir baskın da son derece tartışmalıydı. Medinelilerin çoğu, özellikle de güneydeki tüccarlar şehriyle aile ve iş bağlantıları bulunanlar, ortamın daha fazla gerilmesini arzu etmiyordu. Nakhla yeterince kötü bir durumdu. Onun ardından bu büyüklükte bir meydan okumayla karşılarına çıkmak Mekke'yi açık savaş için kışkırtma riski demekti. Ancak bu Hz. Muhammed'in almaya istekli, hatta sabırsızlandığı bir riskmiş gibi görünüyordu. Nakhla'dakine benzer küçük baskınlar onu Mekke'nin gözünde yalnızca küçük bir bela yapmıştı ama Bedir'deki büyük bir baskın onu sadece sürgündeki bir huysuz değil dikkat edilmesi gereken bir düşman olarak gösterecekti. Ayrıca onun Medine içindeki desteğini de artıracaktı, çünkü şehrin yaşlıları temkinli olma yanlışıyken genç Medineliler özellikle de muhtemel

kazançlar çok büyükken Mekke'ye kafa tutma beklentisiyle hayli heyecanlanmışlardı.

Bu sadece birkaç kuru üzüm ve deri balyasından ibaret olmayacaktı. Mekke'nin Ümeyye kabilesinin lideri Ebu Süfyan komutasındaki kervanda iki binden fazla deve Şam'dan yükledikleri lüks mallarla geri dönüyor olacaktı. Hz. Muhammed'in gözcülerinin bildirdiğine göre kervanı yalnızca yetmiş silahlı muhafız koruyordu dolayısıyla bu kolay bir hedef olacaktı.

Kervan’ın büyüklüğü ve değeri düşünüldüğünde yetmiş muhafız şaşırtıcı derecede düşük bir sayıydı. Kureyş liderleri, ya Hz. Muhammed'in bu yeni kararlılığını henüz kavrayamamış gibiydiler ya da hâlâ "taşraya" karşı olan küçümsemeleri yüzünden yanlış yönlendiriliyorlardı. Ne de olsa Nakhla baskını çerez sayılırdı; ama yıllık büyük kervana saldırmak tamamen başka bir işti ve kendi konumlarının gücü ve saygınlıkları itibariyle böyle bir şey onlara akıl almaz görünmüş olmalıydı. Kim buna cüret edebilirdi? Onların Hz. Muhammed'i küçümsediği kadar Hz. Muhammed de onları küçümsemişe benziyordu.

Ashabının başında Medine'den çıkıp iki günlük Bedir yoluna koyulduklarında artık sadece küçük bir baskın grubu değil üç yüz adamlık sağlam bir güç olmuşlardı. Kervan muhafızları bu sayıda adamı gördüklerinde akıllı davranıp kaçarlar diye düşündükleri için kan dökülmesini ummuyorlardı. Bu silahlı bir hesaplaşma ya da savaş hiç değildi yalnızca varlıklarını göstermek amacını taşıyordu. Bu ön şart üzerine, Medine'nin yerlileri de ilk defa muhacirlerin yanı başında onlarla birlikte yürüdüler ve Hz. Muhammed'in artan otoritesinin bir göstergesi olarak yardımcılar muhacirlerden sayıca daha fazlaydı. Beklentiler ve ümit edilenler üzerine sohbetler tavan yapmıştı.

Bu sayıda insan işin içine girince çölün fısıltı gazetesi de kaçınılmaz olarak bilgiyle çalkalanıyordu. Yaklaşan baskın haberi Ebu Süfyan'a epey önceden geldi ve Ebu Süfyan da derhal savunma gücü gönderilmesi için Mekke'ye hızlı atlı haberci gönderdi. Mesaj, "Gelip malınızı koruyun, " idi.

Kureyşlilerin her kabilesinin kervanda hissesi olduğu için Mekkeliler iyice köpürmüştü. Eski can düşmanı Ebu Cehil, "Hz. Muhammed'le beraberindekiler bunun Nakhla baskını gibi olacağını mı hayal ediyorlar?" diye kükredi. "Tanrı üzerine hayır, bu sefer başka bir şey bulacaklar karşılarında!" Hz. Muhammed ve üç yüz adam mı? Onlara gerçek sayı nasıl olur göstereceklerdi. Bir gece içinde yaklaşık bin güçlü adamdan oluşan bir ordu topladılar ve Ebu Cehil'in kumandasında kuzeydeki Bedir'e doğru zorlu bir yürüyüşe geçtiler ama bu sayılar karşısında Hz. Muhammed'in savaşmayı rüyasında bile göze alamayacağına emindiler. Sadece orada görünerek bu ukala dışlanmış takımını ezip geçeceklerdi.

O esnada ordunun zamanında yetişip yetişmeyeceğinden emin olamayan Ebu Süfyan da Bedir'i pas geçip kervanı güvenli bir şekilde geldiği yoldan geri döndürerek batıya Kızıldeniz'e yönlendirdi. Bunun sonucunda, biri kuzeydeki Mekke'den diğeri de batıdaki Medine'den gelen iki silahlı gücün yolları artık orada olmayan kervan noktasında kesişti. Bu tam belaya davet çıkarmaktı ki Ebu Süfyan da Ebu Cehil ile adamlarını yakalayıp durdurması için hızlı bir atlı gönderdi. "Kervanını ve mallarını korumak için geldin ey Kureyşli; Tanrı onları güvende tuttu, artık geri dönebilirsin, " diyordu mesaj.

Fakat , Ebu Cehil'den Hz. Muhammed'le karşılaşmadan geri dönmesini istemek, kum fırtınasına olduğun yerde kal komutu vermeye çalışmak gibiydi. En azından, bunu yapmakla Hz. Muhammed'in itibarını artıracak olsa bile yine de onunla çarpışmayı umut ediyordu. Machiavelli'nin dediği gibi, "Bir liderin büyüklüğünün zorluklar ve muhalefet karşısında aldığı zaferlere bağlı olduğuna şüphe yoktur. Şansı ona düşmanlarını buldurur ve onları karşısına çıkıp savaşmaları için cesaretlendirir, böylece onlara karşı zafer kazanmak için nedenleri olur ve düşmanlarının ona sağladığı merdivenle basamakları tırmanabilir. " Burada Kureyşliler ile Ebu Cehil muazzam bir biçimde yardımcı oldular.

Aslında, bütün o saldırgan söylemlerine rağmen Ebu Cehil'in burada nelerin tehlikede olduğunu, sakin mizaçlı Ebu Süfyan'dan daha

doğru hesaplaması gerekirdi. Bu Mekke'nin itibarı meselesiydi. Yalnızca Hz. Muhammed yüzünden kervanın yön değiştirmesine karar vermiş olmak bile ona bir tür yarı zafer kazandırmak demekti. Dedikodu yayılırdı. Çölün fısıltı gazetesi sırlara pek izin vermezdi, özellikle de Bedir gibi herkesin su için durup burayı dedikodu ve haberlerin ana damarı yaptığı bir yerde. Ebu Cehil'in şimdi geri dönmesiyse daha fazla taviz vermesi olurdu ki eğer bunu yaparsa lanetlenirdi. Ordusuyla sadece Bedir'e ilerlemeye devam etmekle kalmayacak üstüne de "üç gün boyunca orada kalacağız, develeri keseceğiz, herkese yiyecek ve içmek için şarap vereceğiz böylece Bedeviler de neler yaptığımızı duyup bizim büyüklüğümüzü kabul etmeye devam edecekler, " diyecekti.

Mekke ordusundaki herkes bununla hem fikir değildi Ya bu sadece bir güç gösterisinden ibaret değildiyse ve gerçekten savaşmak zorunda kalırlarsa? "Malları savunmak dışında savaş meydanına çıkmaya gerek yok, kervan da artık güvende, " diye itiraz etti kabile liderlerinden biri ama Ebu Cehil'den gelen korkaklık suçlamasına maruz kaldı; "Senin ciğerlerin korkuyla şişmiş, " diye aşağıladı onu.

Bir başkasıysa Hz. Muhammed'in adamlarının arasında kendi akrabaları olan muhacirler olduğunu hatırlattı; "Tanrı affetsin, eğer Hz. Muhammed'i savaş alanında yenerseniz bir daha tiksinmeden birbirinizin yüzüne bakamazsınız çünkü sizin yeğeninizi, akrabanızı öldürmüş birisini göreceksiniz. Geri dönelim. " Fakat Ebu Cehil tekrar aşağılayarak cevap verdi; "Sadece senin oğlun da Hz. Muhammed'in ashabının arasında diye böyle söylüyorsun. Onu korumaya çalışma. " Ardından da Nakhla baskınında ölen adamın erkek kardeşini öne çıkması için davet ederek bu akrabalık tartışmasını bitirdi. "Gözünün önüne intikamın gelsin, kalk ve onlara kardeşinin ölümünü hatırlat. " Yas tutan kardeş sözlerini bitirdiğinde Mekkelilerin çoğu kanın intikamını almak için tamamen bilenmişlerdi. Bazılarının geri dönmesine rağmen yedi yüz kişi gitti.

Gidip gitmeme tartışmaları onları geciktirmeseydi belki de intikamlarını alabileceklerdi. Fısıltı gazetesi iki yönlü çalışmıştı, o yüzden Hz. Muhammed yalnızca Ebu Süfyan’ın kervana yön

değiştirttiğini değil aynı zamanda güçlü bir Mekke kuvvetinin yolda olduğu haberini de almıştı. Bu noktada tüm Mekkeliler gibi o da bir seçim yapmakla karşı karşıya kaldı; o da geri dönüp evine gidebilirdi. Ama bunu yapması adamlarının ve başkalarının gözünde zayıflık hatta ihanet olarak görünürdü. Bu artık sadece kervan meselesi değildi. Soyut bir şeref meselesi de değildi. Bu, Hz. Muhammed ile ona inananların itibarlarını tesis etmeleri ve Mekkelilerin de kendi itibarlarını koruması meselesiydi. Bir tarafın güç kazanmak amacıyla; diğerinin de onu kaybetme korkusu nedeniyle ikisinin de her türlü zayıflık kavramını def etmesi şarttı.

Mekke ordusu Bedir'e ulaştığında Hz. Muhammed ile adamları çoktan varmışlar ve yüksek mevzilere gizlenmişlerdi. O gece, özellikle de Mart ayının ortasında nadiren görülen sakin bir yağmur yağıyordu. Mekkeliler siperlerinde yere çömelmişlerdi ama Hz. Muhammed gizlenmek için yağmuru kullandı. Adamlarını usulca çalıştırarak Mekkelilere yakın olan sarnıç ve kuyuların ağızlarını kapattırdı, bu şekilde şafak söktüğünde su için vadinin yukarılarına gitmek zorunda kalacaklar oradaki yüksek mevzileri tutmuş müminler de onları bekliyor olacaktı. Suya erişimi kontrol ederek tüm bir savaş alanını kontrol edebilirdi. Ertesi sabah erkenden bulutlu bir gökyüzü altında savaş başladı. Müminlerin safları sağlam duruyordu fakat Mekkelilerinki her kabile ayrı bir birim olarak savaştıktan ve aralarında ortak yönetim olmadığı için çatırdıyor ve kınlıyordu. Öğle vakti geldiğinde geri çekiliyorlardı. Aralarında "cehaletin babası" Ebu Cehil'in de bulunduğu kırk dört Mekkeli ölmüştü. Bunu, Ebu Cehil'in bir zamanlar yüzüne tokat attığı, eskiden çobanlık yapan genç bir muhacir üstlendi. "Ona kılıcımı salladım ayağıyla bacağının yarısını götürdü, " demişti çoban. "Tanrım, uçtuğunda sanki hurma şarabı presinden hurmanın çekirdeği fırlar gibi uçtu. " Ve Ebu Cehil'in ölürken söylediklerini duyma mutluluğuna erişmişti; "Büyük mertebeye eriştin küçük çoban. "

Ebu Cehil bu sözleri gerçekten söylemiş olsun ya da olmasın, hikâye Mekkeliler için yenilginin utancını mükemmel olarak ifade ediyor. Hz. Muhammed savaştan sonra üzüntüyle olduğu kadar gururla da alanı dolaşırken adamlarına, "Kureyşliler burada sizin önünüze en

sevdikleri kanlarını ve canlarını attılar, " dedi. Mekke'nin seçkinlerinin arasından seçilmiş olanlar, dışlanmış ve azat edilmişlerden (kendi eski köleleri) oluşan bir ayaktakımı grubu sandıkları insanlarla savaşmış ve kaybetmişti. Bedir'de olanlar kendi hayat düzenleri içinde olamaz, imkânsızdı. Onların doğal dünya düzeni tepetaklak olmuştu.

Çobanın anlattığı Ebu Cehil'in bacağının böylesine muazzam bir şekilde uçması hikâyesi Bedir'e dair birçok ayrıntılı rivayetten yalnızca biridir. Hem İbni İshâk'ın yazdığı Hz. Muhammed'in hayatı, hem de El Tabari'nin erken İslâm tarihi, buna benzer Homerosvari bir görkemle savaş alanının kanıyla bezenmiştir. Düşmanın ayakları ve bacakları tek bir kılıç darbesiyle kesilir ki "içinden ilik akar. " Açılmış karınlardan barsaklar dökülür. Alman yaralara cesurca dayanılır ki başka cesaret gösterisine gerek kalmaz, müminlerden birinin kolu düşman kılıcıyla kesilip, sadece biraz deri ve tendon havada tutacak şekilde kaldığında, "Ayağımı üzerine koydum çekip koparttım sonra da savaşmaya gittim. " diyebilecektir.

Abartılı boğuşma hikâyeleri Sümerlerden Bizanslılara kadar her kültürdeki kuruluş efsanelerinin bir parçası olagelmiştir. Bunlar beklenen şeylerdir. Fakat İbni İshâk ile El Tabari bile destansı bir İslâmî kimlik yaratmaya yardıma olmuş olsalar da, ikisi de gayet özenli tarihçiler olarak kaldılar. Ölüme meydan okuyan bilindik hamasi cesaret masallarının yanı sıra savaşın panik ve şaşkınlık havasına dair gerçekçi tecrübeleri aktardılar. Bedir'de ölen on beş müminin her biri, her ne denli utanç verici olsa bile kaydedilmiştir. Bunlardan biri aşın sevinçle yüksek bir kayadan düşüp boynunu kırmış. Bir diğeri, korktuğu için onu üstünden attığı atının altında kalıp başına darbe almış. Üçüncüsü de kılıcını düşmanına çok hızlı sallamış ama ıskalayınca duramayıp kendi bacağına saplamış ve femoral arterini kesmiş.

Sanki çift ekranda seyrediyormuş gibi olaylar geleneksel kahramanlıkla İnsanî zaaflar, efsanevi cesur savaşçıyla hayatta kalmaya çalışan korkmuş bir insan arasında ileri geri gidip geliyor. Modern çağın uzaktan kumanda zamanlarında, yüz yüze, hatta göz

göze, bire bir savaş ve boğuşmanın katıksız iğrençliğini unutmak kolay. Her savaşçı diğerinin korku dolu keskin nefesini kendi yüzünde kokluyor, kavradığı yerin rakibinin teriyle kaydığını hissedebiliyor, her hamle ve savuşturmada homurtuları duyabiliyordu. Sadece kılıç ve hançerler değil, taş, yumruk, dirsek ve parmaklan da kullanıyorlar (hayatta kalan olabilmek için verilen çılgın mücadelede ne olursa) ve birçoğu kendilerini tanımadıkları bilinmez bir düşman yerine tanıdıktan hatta bazen çok yakından bildikleri bir insanla savaşırken bulduğunda bu panikleri daha da keskinleşiyordu. Son derece yoğun bir kişisellikte olduğu için daha da vahşileşen bu savaşta muhacirlerle Mekkeliler, eski komşularıyla, uzaktan kuzenleriyle, kayınpederleriyle, amca ve yeğenlerle ve hatta baba, kardeş ve oğullarıyla savaştılar.

O öğleden sonrasında zafer kazananlar savaş alanını tarayarak zırhları, kılıçları, at ve binek develerini ödül olarak topladılar. Hz. Muhammed kendisine iki şey aldı; biri sapı süslü çift taraflı kılıç diğeriyse can düşmanı ve yeni ölmüş olan Ebu Cehil'e ait değerli bir damızlık deveydi. Ne var ki, bu ödüller esir aldıkları elli kişi için Mekke'yle yapacakları fidye pazarlığının yanında bir hiç kalırdı. Esirlerin arasında Ebu Süfyan'ın kendi oğullarından biri, Hz. Muhammed'in yakın akrabalarından amcası Abbas ile Hatice'nin yeğeni ve aynı zamanda kızı Zeynep'le evli olduğu için Hz. Muhammed'in damadı da vardı. Hiç iltimas göstermemeye kararlı olan Hz. Muhammed onu diğerleriyle birlikte eşit tuttu, göçmek yerine kocasıyla Mekke'de kalmış olan iyi bir eş olan Zeynep fidye parası olarak Mekke'den bazı mücevherler gönderdi; bunların arasında kendisinin Hatice'ye evlilik hediyesi olarak verdiği bir kolye de vardı. Kolyeyi tanıyan Hz. Muhammed çok üzüldü ve hem kolyeyi hem de damadını Mekke'ye geri gönderdi. Tüm bunlar aynı evin içinde yaşanıyor gibiydi.

Savaş hikâyelerini anlattıkça müminler böylesine şartlarda kazanılmış zaferin İlâhî bir lütuf işareti olduğuna inandılar. Bedir'de Tanrı onların yanında olmuştu. Bazılarıysa, yanlarında savaşmak üzere toz bulutunun içinden inen melekleri anlatırken, Mekkeliler daha sonraları garip yenilgilerini şu şekilde açıklayacaklardı,

"Cennetle yeryüzü arasında benekli atlarına binmiş beyaz cüppeli adamlar vardı, ne biz onlara rakip olabilirdik ne de kimse onlara karşı durabilirdi. " Kuran'ın sesi kısa süre sonra müminlere, "Düşmanı öldüren siz değil Tanrı'ydı" diyecekti

Şimdi olduğu gibi o zaman da herkes kazananları severdi, hele ki beklenmeyen taraf kazanırsa. Bedir, müminler arasında büyük bir kendine güven patlaması yarattı. Haber yayıldıkça Hz. Muhammed'in itibarıyla birlikte zaferin büyüklüğü de arttı. Arabistan'daki en güçlü kabileyi en göz önündeki yerlerden birinde bozguna uğratmıştı ki bu da Kureyşlilerin yarasını daha da artırıyordu. Sürgün ederek Hz. Muhammed sorununu çözdüklerini zannettikleri anda şimdi sonsuza dek kötüleşmişti. Bu savaşın söylentileri bütün Hicaz'a ve ötesine, dağlan aşıp Necid'in açık çöl düzlüklerine, oradan güneyde Yemen'e ve kuzeyde Suriye'ye kadar yayılacaktı. Bütün başardı tüccarlar gibi Kureyşliler de itibarlarıyla ticaret yaptıkları için Mekke'nin itibarının aldığı yara özellikle çok can acıtmıştı. Eğer bu itibarı koruyamazlarsa ekonomileri çok zarar görürdü. Kureyşlilerin kaybettiği oranda Hz. Muhammed ile ilk Müslümanların saygı kazanacaklarını biliyorlardı. Yerleşik düzene yapılan bu meydan okuma, eski ittifaklar gözden geçirilirken fısıltı gazetesiyle yayılan heyecanlı bir hışırtıyla yoğun bir sarsıntı yaratabilirdi. Arabistan'daki birçok kabilenin sadakatini belirleyen güç siyasetinin tedbirli değerlendirmesinde artık kimse Hz. Muhammed'i dikkate almamazlık edemezdi.

Kureyşlilerin intikam peşinde koşacaklarına şüphe yoktu. Mekke ile Medine arasında başka savaşlar da kaçınılmazdı ve tarafların Bedevi müttefikleri de işin içine dâhil edileceklerdi. Göçer kabilelerinin esas endişesi kendilerinin kazanan taraf ile müttefik olmasıydı, ancak Bedir'den önce bu aşikârmış gibi görünürken artık değildi. O nedenle kozlarını temkinli oynamalıydılar. Özellikle de hiç mümkün görünmeyen olasılıklar karşısında İlâhî müdahale hikâyeleri ve Hz. Muhammed'in zaferiyle kanıtlandıktan sonra.

Bedir'de esir almanlar hâlâ elde tutulmaya devam ederken Hz. Muhammed Bedevilere silahlı heyetler gönderdi ve yalnızca Medine'yle ittifak yapmayı reddederlerse savaşmayı emretti.

Göçerler faydacı seçeneği kabul ederek eski gözden düşen güç yerine yükselen yeni gücün yanında yer almayı seçtiler. İbni İshâk'ın anlattığına göre, bu heyetler her seferinde "dostluk anlaşması yaparak savaşmadan Medine'ye geri geldiler" ve yapılan buna benzer her anlaşmadan sonra Hz. Muhammed'in etki alanı biraz daha genişlerken Mekke'ninki biraz daha daraldı.

Eğer kabilelerin bazıları resmi olarak İslâm'ı kabul ederlerse de sorun değildi. Karşılıklı savunma sözü vererek ve Hz. Muhammed'in otoritesini tanıyarak kendilerini yeni ümmet ile müttefik yapıyorlardı; zaman içerisinde inanç da eylemi takip edecekti. Anlaşmalar geleneksel yöntemle ve baç vergisiyle mühürleniyordu böylece Hz. Muhammed artık Medine'ye ciddi bir gelir de getiriyordu. Müminler için bir cemaat kasası oluşturulmuştu, bu kısa sürede başardı kervan baskınlarıyla doldu çünkü yeni Bedevi müttefikleri daha önce Mekkelilere sağladıkları korumayı geri çektiler. Şimdi olduğu gibi o zaman da paranın sesi daha çok çıkıyordu böylece Medine'de Hz. Muhammed'e destek daha da arttı. Yalnızca iki yıl içinde arabulucu rolünün çok ötesine geçerek kendisini siyasi bir güç olarak kabul ettirdi. Belki de ilk kez kendisini yalnızca müminlerin değil, manevi ve siyasi otoriteyi tek elde birleştirerek tüm Medine'nin lideri olarak gördü.

Ne var ki, güç yalnızca gösterilmeye devam ettiği sürece saygı görürdü. Bu o devrin siyasi mantığıydı ve Hz. Muhammed de hâlâ daha kendisini bu anlamda ispat etmek zorundaydı. Kuran'ın sesi bağışlama ve tahammül telkin ediyordu fakat o zaman onun arkasında yalnızca küçük bir azınlık bulunuyordu. Eğer kendisini bu yeni tesis ettiği güç konumunda kanıtlayacaksa, devrinin beklentilerini de karşılaması gerekirdi. Yeni bir acımasızlık gerekiyordu ve bu da Medine'nin Yahudi kabileleriyle olan ilişkilerden daha iyi bir yerde gösterilemezdi.

En çok öfkeyi beyan edilmiş eskilere değil de bir zamanlar kendini en yakın hissetmiş olduklarına karşı hissetmek gayet İnsanî bir duygu olabilir. Yalnızca onların derinden hayal kırıklığına uğratma yetileri vardır. Nasıl yapabilirsin? dedirten sadakatsizlik duygusu derinden

yaralar; bu sadece ne kadar çok şeyin varsayılmış olduğunu fark etmiş, dostlukla şartsız desteği karıştırmış olmanın karşısındaki savunma yüzünden değildir. Bu gibi beklentiler boş çıktığında hatanın diğerinde olduğu ve bunun kişisel bir ihanet gibi hissetme eğilimi deneyimlenir.

Hz. Muhammed, mesajına en açık kişilerin kesinlikle Medineli Yahudiler olduğunu varsaymıştı. Onların peygamberleri onun peygamberleriydi aynı kendisinin Mekke'de kendi halkını uyarmaya çalıştığı gibi, Yahudi halkını uyaran İlâhî ilham almış insanlardı. Kuran, Yahudi İncilindeki büyük kişiliklere, Âdem'den Hz. İbrahim'e, Yusuf ve Hz. Musa'dan Hz. Süleyman ve İlyas'a kadar hepsine saygı gösteriyordu. Tüm Araplar gibi Yahudiler de Tanrı'yı Allah, yüce olan diye söylerler, Kuran ile aşina olacağımız ve o zamanlar yeni tamamlanmış Babil Tevrat'ında kullanılan Rahmana gibi, bağışlayan anlamındaki saygı ifadesi 'Rahman'ı kullanırlardı. Hz. Muhammed'e göre, aynı tek tanrıcı ailenin iki dalı Yahudiler ile Müslümanlar ilk hanif olan Hz. İbrahim'in ortak torunlarıydı. Onlar yabana değil kuzendiler. Ve Yahudiler ‘din İbrahim'in, yani Hz. İbrahim geleneğinin orijinal koruyucuları oldukları için onların yalnızca rızası değil aynı zamanda coşkulu desteğini de alacağına emindi. Getirdiği yeni mesajın üstünlüğü kendi kendini kanıtlar nitelikte görünüyordu. Tanrı'ya taptığını iddia eden birinin bunu reddetmesi nasıl mümkün olabilirdi?

Gerçekten de Medineli Yahudiler ilk başta ona karşı oldukça açıklarmış gibi görünüyorlardı. Üç ana Yahudi Kavminin kabileleri arabuluculuk anlaşmasını isteyerek imzalamışlar ve ikincil üyeler olsalar da ümmetin bir parçasıydılar (müttefik olarak, asil ümmet Evs ve Hazrec kabileleriydi). Kuran’ın sesi "Ehl-i Kitap"lara doğrudan seslenerek Hz. Muhammed'den şunları söylemesini istedi: "Ehl-i kitap'la, en güzel olan yöntem dışında bir yolla mücadele etmeyin! Onların zulme sapanları müstesna. Şöyle deyin: "Bize indirilene de size indirilene de iman ettik; tanrımız ve tanrınız bir. " Müminlere "adil ve kibar olmak haricinde" Yahudilerle tartışılmayacak diye talimat vermişti Kuran. Şöyle demeliler: "Ey Ehl-i Kitap, başka hiçbir şeye yalnızca Allah'a tapacağımıza, ona şirk koşmayacağımıza ve Allah'ın

yanında hiçbir ölümlü veya putlar koymayacağımız üzerine anlaşalım. " Ve ardından, bu formül Hristiyanların dışlandığı şeklinde anlaşılır diye birkaç ayet bunu genişletti: "Şu bir gerçek ki, iman edenlerden, Yahudilerden, Hıristiyanlar dan, Sabilerden Allah'a ve ahiret gününe inanıp barışa ve hayra yönelik iş yapanların, Rableri katında kendilerine has ödülleri olacaktır. Korku yoktur onlar için, tasalanmayacaklardır onlar. Allah'a, bize indirilene,

İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına indirilmiş olana, Musa'ya, İsa'ya ve diğer nebilere Rablerinden verilmiş bulunana inandık. Onlardan hiçbirini ötekinden ayırmayız. ''

Sorun şuydu ki, Medineli Yahudiler İsa'yı neden kabul etmek istemiyorlarsa Hz. Muhammed'i de o yüzden peygamber diye kabul etmek için bir gerek görmüyorlardı. Onlar on iki asır önce Babil'den sürüldüklerinden beri peygamberlik zamanının sona erdiğine inanıyorlardı. Artık başka peygamberler olamazdı. Aynı Kureyşlilerin beyan ettiği atalarının geleneklerini terk edemedikleri gibi onlar da kendi geleneklerini terk etmemekte kararlıydılar. Neredeyse iki yıldır tek biri bile İslâm'ı kabul etmemişti ve bu sanki Hz. Muhammed'in kafasını karıştırıyordu.

Mekke'deyken Kuran'ın sesi kendi öğretilerine gelen itirazlara karşı oldukça kabul ediciydi. "Muhakkak ki Biz, sana Kitab'ı, insanlar için hak ile indirdik, Artık kim hidayete ererse, kendi nefsi içindir. Ve kim dalâlette kaldıysa, o takdirde kendi aleyhine dalâlettedir. Ve sen, onların üzerine vekil değilsin. " deniyordu. Ne ki, şimdi Hz. Muhammed Yahudiler için özel bir sorumluluk hissediyormuş gibiydi. Onların ilgisizliği imkânsızmış gibi geliyordu, katıksız bir inatçılığın sonucu olmalıydı; fakat ne kadar ikna etmeyi denerse o denli daha çok direndiler ve buna karşılık Kuran'ın sesindeki ton da değişmeye öfkesini yansıtmaya başladı.

"Ey Ehl-i kitap! Gerçeğe tanık olup durduğunuz halde, Allah'ın ayetlerini neden inkâr ediyorsunuz?" diyordu. Bir süre sonra Yahudilere doğrudan hitap etmek yerine yalnızca üçüncü şahısta seslenmeye başlamıştı "Biz" yerini "Onlar"a bırakmıştı. Bazıları "düzgün ve şerefliydiler, " diye teslim etti ses, ama diğerleri

Mekkelilerin yaptığı gibi, "Onlar kendi dinlerini eğlence ve oyun haline getirdiler. " diyordu. Kendi inançlarına ihanet ettiklerini göremiyorlar mıydı?

Kuran'ın, Yahudilik çağrısının inkârı değil bir yenilenmesi olduğunu anlamıyorlar mıydı?

Ama Yahudi kabileleri, bir yabancının onlara yeterince iyi Yahudiler değilsiniz demesi bir yana, yenilemeye de gerek görmüyordu. Rabbileri Kuran'ın çağrısını reddetti, İbni İshâk'ın birkaç sayfayı Hz. Muhammed ile yaptıkları hararetli tartışmalara adamasına neden oldu, ısrarla onun bildiği İndi hikâyelerinin yanlış olduğunu söyleyerek sorun çıkardılar. Ne ki, bu tartışmaların yaşanmış olması hayli olasılık dışı. Kuran'da anlatılan İncil'den hikâyeler Batı'da kilise geleneklerine uygun olarak kabul edilenlere göre kesinlikle farklılıklar taşısa da bunlar o devrin Orta Doğu'sunda geçerliydi. İşin gerçeği, İncil hikâyelerinin kökten farklı birçok şekli hâlâ bugün bile bölgede duyulabilir, Batılı kulaklara "yanlış" gibi gelenler Doğulu kiliselerin geleneklerinin bir parçası addedilir.

Asıl sorun dini değil siyasiydi. Medineli Yahudi kabileleri, Evs ve Hazrec'in beşinci yüzyılda buraya gelmeleriyle sayıca azınlığa düşmüşlerdi ve şimdi de Hz. Muhammed'in hızla yayılan etkisiyle daha da kıyıya itileceklerinden korkuyorlardı. Belki birlikte hareket etselerdi dikkate alınmaya değer siyasi bir güç olabilirlerdi. Ne var ki, Hz. Muhammed'in arabulucu olarak şehire gelmesine neden olan kabile içi çatışmalarda farklı tarafları tutmuşlardı ve çoğunlukla başkalarına olduğu kadar birbirlerine karşı da düşmanca tavırdaydılar. Eskinin çoğunluğu, bölünmüş azınlığa dönüştükçe Hz. Muhammed'in artan gücünü, dinlerine değil kendilerinin Medine'deki geleceğine karşı bir tehdit olarak görmekteydiler. Ve Hz. Muhammed bu konuda onları haklı çıkaracaktı.

Hz. Muhammed'in, Yahudilerin çağrışma karşı direnmelerinden büyük hayal kırıldığı yaşadığı açıktı, ancak kendisini artık hayal kırıldığı yaşatılmayacak bir insan olarak kanıtlaması da en az o denli önemliydi. Medine'nin çoğunluğunu kızdırmadan kendisine açıkça

meydan okuyanlara ibretlik ders vermesi gerekiyordu. Üç Yahudi kabilesinden en küçük olanı Kaynuka şimdi bu örneği oluşturabilirdi.

İbni İshâk'ın adlandırdığı üzere "Kaynuka meselesi" bir rivayete göre Bedir Savaşı'ndan tam bir ay sonra Pazar yerindeki bir olayla alevlenmişti. Kaynukalı genç bir erkeğin bir Bedevi kızı taciz ettiği, oturmuş mallarını satarken kızın peçesini açtırmaya çalıştığı söyleniyordu. Kız buna küfür etmiş ve erkeğin arkadaşı da kıza adi bir eşek şakasıyla misilleme yapmaya karar vermiş; sessizce kızın eteğini bir direğe bağlamış, böylece kız ayağa kalktığında eteği yırtılmış ve o da açıkta kalmış. Yoldan geçen mümin bir Müslüman olanları görüp gülen adamların üzerine atlayıp birini öldürmüş ama kavgaya karışan diğerleri tarafından da öldürülmüş.

Hikâye Kaynuka'yı, tüm olayı başlatan taraf ve yine içlerinden biri öldükten sonra da arabulucu olarak Hz. Muhammed'e danışmak yerine meseleyi kendi çözmeye çalışan taraf olarak doğrudan hedef alıp suçluyor. Olay, kurban gösterilen yan çıplak bir kızın canlı görüntüsüyle hayal gücünü mükemmelce alevlendirecek şekilde hesaplanmıştı. Şerefli kimse de durup böyle bir şeyin olmasına izin veremezdi. Ne var ki, hikâyenin en azından bir kısmı açıkça sonradan uydurulmuş çünkü çalışkan Bedevi kadınlar bir yana, o devirde Medineli kadınların hiç biri peçe takmazdı. Peçe takılması o tarihten üç yıl sonra ortaya çıkacak ve yalnızca Hz. Muhammed'in hanımları peçe takabilecekti. Her şeye rağmen bu Pazar yeri boğuşması Kaynuka'yı suçlamak için görünürde bir bahane olarak işe yarayacaktı.

Fakat ortada daha başka daha siyasi nedenler de vardı. Bunlardan biri düşmanla gizli işbirliği olasılığıydı. Ne de olsa birileri Bedir'de kervanına üç yüz adamın baskın yapmayı planladığı haberini uçurup Ebu Süfyan'ı uyarmıştı, Kaynuka aleyhine kesin kanıt olmamasına rağmen Mekke'yle olan yakın iş ilişkileri nedeniyle şüpheliler onlardı. Ancak bundan daha muhtemel olanı, Kaynuka'lar asla asıl hedef değil yalnızca daha büyük siyasi bir oyunun piyonlarıydılar, asıl hedef onların Hazrec içindeki baş müttefiki olan Abdullah bin Übey'di.

Bin Übey, Hz. Muhammed'in gelişine dek Medine'nin Prensi olma hırsıyla beslendiği söylenen yaşlı bir kabile lideriydi. Bir rivayete göre "kendi tacının taşlarını dizmekteydi. " Hazrec ile Evs kabileleri arasında sürüp gitmekte olan ayrılığı düşünürseniz bunu nasıl yapmayı umduğu pek net değil; belki de asıl kendisini barış yapıcı olarak görüyordu ve Hz. Muhammed'in ona yardım edebileceği sanısına kapılarak İslâm'ı kabul etmişti. Eğer öyleyse kısa süre içinde gözü açılmış olsa gerek çünkü muhacirler ile yardımcılar arasındaki fark, kime yardım edileceğini ve kimin yardım edeceği rollerini açıkça belirtiyordu. Ancak Bin Übey, Hz. Muhammed'in manevi otoritesinin siyasi otorite kavramına pey iyi uymadığını düşünen tek kişi değildi.

Aralarında Ebubekir, Ali ve Ömer'in de bulunduğu Hz. Muhammed'in en yalan danışmanlarının hepsinin de muhacir olduğu yardımcıların gözünden kaçmamıştı. Yardımcılar onlara kucak açmış olsalar da çoğunluk onları pek kabullenemiyordu. Muhacirlerin üzerinde hâlâ o yabancıların havası vardı, büyük şehirli yabancılar başka bir yerden gelmişler ama yalnızca her şeyi ele geçirmekle kalmıyorlar bir de terk ettikleri şehirle Medine'yi alel acele karşı karşıya getirme politikası güdüyorlardı. Henüz İslâm'ı kabul etmeyen diğerleriyle beraber yardımcıların çoğunun Hz. Muhammed'in gittikçe artan siyasi rolü konusunda endişeleri vardı ve bunların içinde en çok sesi duyulan Bin Übey'di.

Onun sesi önemliydi. Medine siyasetinin önde gelenlerinden biri olarak dinlenmeye alışıktı ve Mekke kervanlarına baskın yapılması konusundaki eleştirileri kulak ardı edildikçe memnuniyetsizliğini açıkça gösteriyordu. Bedir harekâtına katılmayı reddetti ama şimdi orada zafer kazanılınca muhakeme gücü sorgulanmaktaydı ve kendisini siyaseten zor durumda bırakmaktaydı. Hz. Muhammed'in ona doğrudan saldırması söz konusu olamazdı; bu yalnızca Hazrec'i kızdırmaya yarardı. Daha akıllıca yöntem ise müttefiklerini koruma kabiliyetine meydan okuyarak Übey'i gözden düşürmekti. Kaynukalı müttefiklerini Medine arabuluculuk anlaşmasını bozmakla suçlamak, onun otoritesini devirmek, saygı gören bir muhalif ve liderlik için

muhtemel bir rakibin dişlerini etkili bir şekilde sökmek için harika bir yol olurdu.

Böyle bir güç çekişmesinin ortasında kalmaksa Kaynuka’nın isteyeceği en son şey olurdu ama yine de kaldılar. Yaşananların nedeninin ölümle sonuçlanan pazar yerindeki dalaşma mı yoksa düşmanla gizli işbirliği şüphesinden mi ya da önde gelen bir muhalifin güçsüzleştirilmesi nedeniyle mi olduğunun önemi yoktu. Hz. Muhammed onları sadakatsizlikle suçladı ve ashabına köyü kuşatmaları emrini vererek onları sığınaklarına çekilmeye zorladı.

Hz. Muhammed açısından bu aşın tepkiydi ama vermek istediği mesaj tam da buydu; kendi gücünü ve otoritesini ve Bin Übey'in ise güçsüzlüğüyle otoritesizliğini gösteriyordu. Kaynukalar suları tükenene dek kuşatma altında on beş gün dayandılar sonra teslim olup kendilerini Hz. Muhammed'in merhametine bir çıktılar. Diğer herkes gibi onlar da bu gibi durumlarda yapılan alışıldık yaptırımlar olan silahlarını teslim etmesini, gelecek birkaç yılın gelirinin haczedilmesini hatta liderlerinin bir süreliğine hapsedilmesini bekliyorlardı. Bunun yerine Hz. Muhammed hepsinin prangaya vurulmasını emrederek herkesi şaşırttı.

Cezanın erkekler için idam, kadın ve çocuklar için kölelik ve tüm mallarına el konulması olduğunu beyan etti.

Bin Übey hemen araya girdi. Kaynukalar ona sadık kalmışlardı ve şimdi de sözünün eri ve müttefiklerini koruyabilecek gücü olan bir lider olarak onun itibarı ve sadakati söz konusuydu. Ne ki, elindeki tek silah öfkeli şaşkınlıktan ibaretti. "Müttefiklerime iyi davran! Beni her türlü tehlikeden korumuş olan yedi yüz adamı sen şimdi bir çırpıda silip atacak mısın? Tanrı yardım etsin, bu kararla kendini güvende hissetmiyorum. Gelecekte bizi nelerin beklediğini düşünmek korkutuyor. "

Hz. Muhammed'in tek cevabı arkasını dönmek oldu, Bin Übey buna köpürdü. Ona arkasını dönmeye nasıl cüret ederdi? Onu yakasından tuttu ve iki erkek kısa bir süre boğuştular. "Bırak beni, seni kahrolası!" diye bağırdı Hz. Muhammed, alnındaki damarlar şişmiş

ve sinirden seğiriyordu. Ama Bin Übey asılmaya devam etti, "Onlara iyi muamele edene dek bırakmayacağını, " dedi.

Tam ashabı ona yardıma koşarken Hz. Muhammed kendini kurtardı ve durmaları için onlara işaret etti. Daha ileri gitmeye gerek yoktu. Bin Übey az önce yargının yalnızca ve sadece Hz. Muhammed'e ait olduğu prensibine teslim olmuştu. Yalnızca onun sözü Kaynukalan kurtarabilirdi ve Bin Übey de bunu kabullenmişti, taviz vermek Hz. Muhammed'in kazana olurdu. Bir süre sanki düşünceli bir şekilde tereddüt edercesine bekledikten sonra son sözünü söyledi: "Al senin olsunlar. Bırakın başka yere gitsinler. " Bu Medine'den başka her yer demekti. İki bin Kaynuka'nın tümü sürgün edilecekti.

Gezgin kralın şiirsel kafiyelerinin kanıtladığı üzere sürgün edilme cezası duyulmamış bir şey değildi, ama tüm bir kabileye uygulamak duyulmamıştı. Bu toplu cezalandırmaydı ve idam etme veya kölelikten daha hafif olduğu aşikâr olsa da yine de ölçüsüzce ağırdı. Ve Bin Übey daha merhametli şartlar için ne kadar ısrar ettiyse de sonuç alamadı. Hz. Muhammed'in fikrini değiştirmesiyle güçlenmiş gibi görünse de köşeye sıkıştırılmış, nüfuzu hiçe sayılmıştı.

Üç gün sonra yola çıkan Kaynukaların hüzünlü korteji artık herkese Hz. Muhammed'in sözünün geçtiği uyarısını uygun dille anlatmaya yaradı. Kadınlar ve çocuklar develerin üzerinde erkekler yayan olarak tek sıra halinde Medine'den çıkarak yüz kilometre kuzeydeki Yahudi çoğunluğun bulunduğu Hayber vahasına yöneldiler. Yalnızca taşıyabilecekleri kadar eşya almalarına izin verilmişti. Geride bıraktıkları her şey (toprakları, hurma bahçeleri, evleri) muhacirler arasında bölüştürülecek, beşte biri de cemaat sandığında tutulacaktı. Medine'nin geri kalanı sessizce seyretti. Sürgün edilmişlerin şimdi gelip başkalarını sürgün etmesi gerçeğindeki ironiyi gören olduysa da kimse bu konuda ağzını açmadı.

Bedir'in artçılarının bedelini ödeyenler yalnızca Kaynukalar değildi. Şair olmak da en az o kadar tehlikeliydi. Yirmi birinci yüzyılın Batı dünyası gözüyle şair olarak ne kadar marjinal görünseler de yedinci yüzyılın Arabistan'ında rock yıldızları gibiydiler ve ünleri yalnızca yazdıkları ağıtlar veya mersiyelerden gelmiyordu. Arap şiirinin bir

diğer formu da taşlama idi; zengin, zaman zaman edepsiz kelime oyunları ve mecazlarla bezenmiş kafiyeli dizeler ne denli iğneleyici olursa o denli muteber sayılırdı. Ancak kelimeler keskin kılıç gibi olduklarında keskin kılıcın bizzat kendisine de davetiye çıkarabilirlerdi.

Şimdi de taşlamanın bedeli fazlasıyla açık şekilde gösterilecekti. Hz. Muhammed'i eleştiren en sivri dilli kelime ustalarından birisi de Esma'ydı ve bu dizeler bir kadının ağzından çıktığı için daha da aşağılayıcı geliyordu. Kafiyelerindeki ince nüktedanlık tercüme edildiğinde kaybolsa dahi bire bir tercüme bile onun aşağılamasını anlatmaya yetiyor: "Hazrec’in düzülmüş erkekleri / Boynuzlu mu dolanacaksınız / Bu yabancının yuvanızı almasına izin verip / Sıcak bir tas arpa çorbasına aşerir gibi / Bütün umutlarınızı ona bağlayan siz / Aranızda bir erkek yok mu / Şunun boynuzunu kesecek."

Mekke'deyken Hz. Muhammed'in tüm bu alay ve aşağılamayı sineye çekmekten başka çaresi yoktu. Ama daha fazla değil. Yüksek sesle, "Kimse yok mu beni bu kadından kurtaracak?" diye dert yandı. Onun arzusunu kendisi için emir sayan Esma’nın akrabası olan bir mümin vardı. Aynı gece kadının evine gitti, kollarında en küçük kızıyla uyur halde buldu ve kılıcını göğsüne soktu. Ertesi sabah Hz. Muhammed'e, "Onun için herhangi bir ceza ödemem gerekir mi?" Aldığı cevap kabaydı, "Onun için iki keçi bile toslaşmaz. "

Bir diğer muhalif şair olan Ebu Afak öncekine göre daha yumuşak üsluptaydı: "İşte aramıza girip bizi bölen atlı / 'Bu yasak, bu serbest, ' diyor / Ama siz Medineliler, güce ve büyüklüğe inanıyorsanız, / Neden kendi içinizden bir yöneticiyi takip etmezsiniz? " Ama artık bu bile düzene muhalif sayılırdı. Hz. Muhammed'in söylemesi gereken tek şey "Kim bu çapulcudan benim öcümü alacak?" olmuştu. Aynı Esma'da olduğu gibi kimse kan davası gütmeye cesaret edemedi.

Üçüncü bir şair İbni Eşref bir süreliğine de olsa kaçmayı başardı. Yahudi Nadi Kabilesinin bir üyesiydi ve yaklaşık elli genç erkekle beraber Mekke'nin yolunu tuttular ve Kureyşlerden Bedir'in öcünü alması çağrısı yaptılar. "Böyle savaşlar için yağmur da gözyaşları da seller gibi akıyor, " diye yazdı. “Kureyşin çiçeği Bedir'in kuyularında

kayıplara karıştı / Orada şöhretli ve asiller doğrandı. " Bu da Hz. Muhammed'in fiilen saray şairi haline gelecek olan Haşan İbni Sabitten alaycı bir paylama şiirinin gelmesine neden olacaktı. "Küçük bir kancığın peşindeki enik gibi zırla / Tanrı liderimize tatmini bahşetmiş / Ona karşı savaşanları utandırıp devirmiştir. " Cesaretinden mi yoksa saflığından mıdır İbni Eşref Medine'ye dönerek İbni Sabit7i şahsen daha fazla aşağılamak istediyse de hemen öldürüldü.

Belki Kaynuka’nın sürgün edilmesi mesajını kaçıran olmuştur diye, Kuran'ın sesi şimdi de büyük bir dini farizada değişiklik yapmak için araya girmişti. Dua edilme yönü olan Kıble tersine çevrilecekti. Daha önce müminler aynı Yahudiler gibi kuzeydeki Kudüs'e doğru dönerlerken bundan böyle güneye döneceklerdi. "Hoşlanacağın bir kıbleye seni elbette döndüreceğiz. " dedi Kuran, böylece Yahudilerle aynı yöne bakmaktan hoşlanılmadığını da beyan etmiş oldu. "Artık yüzünü Mescid-i Haram yönüne çevir. " Mekke'deki Kâbe'ye.

Kıble'nin bu değişiminde simgesel iki öge bulunuyordu. Bir yönüyle doğrudan Mekke'ye bir mesaj veriliyordu. Bedir'den hemen sonra yapılması bir anlamda Kureyş'e karşı savaş ilanının ünlem işaretiydi. Aynı Yahudilerin hayatları pahasına Kudüs'ü asla unutmayacaklarına dair "Ey Yeruşalim, seni unutursam, Sağ elim kurusun. " diyerek yemin etmeleri gibiydi. Böylece Müslüman müminler artık Mekke'yi asla unutmamak için bedenlerini hatırlatıcı olarak kullanacaklardı. Burası yeni inancın odak noktası olan geçmişe ait değil hep güncel bir yerdi. Namaz kılan bedenler kendilerine ait olduğunu ilan edecek ve onlar da geri alacaklardı.

Bazı tarihçilerin adlandırdığı gibi yeni namaz yönü, özellikle de bir Yahudi kabilesinin sürgün edilmesinin hemen ardından gelmesi nedeniyle, aynı zamanda "Yahudilerden kopma" ifadesiydi. Daha önce yapılmış olan akrabalık beyanatlarına rağmen İslâmî bireyleşme süreciyle birlikte kimliği farklılıkla tanımlama başlamıştı. Hristiyanlığın altı asır önce kendisini önceki Yahudi inancından farklılaştırdığına benzer şekilde yeni açan İslâm inancı da şimdi aynısını yapmaya başlıyordu. İslâm ile Yahudilik aynı geleneği

paylaşıyorlardı ancak Kıble'deki bu değişim artık aynı geleceği paylaşmayacaklarının işaretine benziyordu. Belki de kaçınılmaz olarak bir ailenin bölünmesi gibi, çok daha fazla acılar yaşanması da kaderleri olacaktı.

On Beş

Bir insanın niteliğini anlamak için düşmanlarının kalitesine bakın denir. Eğer bu doğruysa Ebu Cehil'i öldüren küçük çoban sandığından çok daha büyük tarihi bir rol oynamıştı, çünkü "cehaletin babası" öldükten sonra Hz. Muhammed'in düşmanlarının kalitesi de birden bire artmıştı. Mekke konseyinin liderleri şimdi kervanı Bedirden büyük beceriyle döndüren kişi olan Ebu Süfyan'ı Ümeyye Kabilesinin liderliğine getirmişti.

Tüm iyi askeri kumandanlar gibi zeki bir insan olan Ebu Süfyan da çılgın düşmanlıklar yerine ölçülü tepkiler verilmesine inanıyordu, insanların hayatlarını riske atmak zorunda kalacaksa bu kişisel husumetten değil görev ve gereklilik nedeniyle olmalıydı. Aslında daha önceleri Ebu Süfyan başta olmuş olsaydı Hz. Muhammed ile ashabı asla Mekke'den çıkmaya zorlanmazdı. Nasıl Ebu Cehil'in yürüttüğü şiddetli muhalefet zayıflatmak yerine sadece Hz. Muhammed'in daha da güçlenmesine yaradıysa, Ebu Süfyan da baskılamak yerine itidal yoluna başvurmayı seçerdi. Hatta ister siyasi hesaplar için ister değerlerini kabul ettiği için olsun, Hz. Muhammed'in sosyal prensiplerinden bazılarını da uygulama yoluna gidebilirdi. Kureyşli babalarının geleneklerini sürdürmeye yemin etmiş olmasına rağmen, bir dizi reform yapılmasının gerekli olduğunu görebilecek kadar gerçekçiydi. Kendi kızı Ümmü Habiba bile İslâm'ı seçmişti; kendisi boykot sırasında Etiyopya'ya gidenler arasındaydı fakat dönüşte Medine'ye göçmek yerine Mekke'de kaldı ve anlaşılan o ki babasının fikirleri üzerinde etkili oldu. Dolayısıyla, Bedir çatışması sonrasında, Ebu Cehil'in kesinlikle derhal büyük çaplı gerginliğe başvuracağı yerde Ebu Süfyan daha dengeli ve dikkatli bir yol izledi.

Bir şekilde karşılık verilmesinin gerekliliği konusunda şüphe yoktu. Mekke'nin itibarının yanı sıra uzun vadede şehrin geçim kaynağı da tehlikedeydi. Bodoslama intikam almaya koşmak yerine Ebu Süfyan

bekledi. Birçok Bedevi müttefikiyle güçlü bir koalisyon oluşturma müzakereleri yürüttü, kış aylan boyunca bekledi ve ertesi bahar on günde kuzeydeki Medine üzerine yürüyecek, içlerinde yüzlerce atlı savaşçı da bulunan on bin kişilik güçlü bir ordu çıkardı.

Planı Medine'yi işgal etmek değil Hz. Muhammed'i şehirden çıkmaya zorlamaktı. Doğruca vahaya saldırmak yerine şehrin eteklerinde durdu ve ordusuna yaklaşık beş kilometre kuzeydeki Uhud Dağı'nın dibindeki arpa tarlalarında kamp yeri hazırlamaları emrini verdi. Niyeti açıktı, bütün Medine'ye savaş açmaya gelmemişti yalnızca Hz. Muhammed ve ashabıyla hesaplaşmak istiyordu. Ayrıca herhangi bir şüpheye yer bırakmamak amacıyla da yardımcılarından birini Evs ve Hazrec liderlerine mesaj vermesi için şehre gönderdi: "Kuzenimiz Hz. Muhammed'i halletmemiz için bize verin biz de size dokunmayalım. Sizinle savaşmak için bir nedenimiz yok. " Bu diğer bir deyişle Kureyş’e karşı Kureyş meselesiydi. Başka kabilelerin işe karışmasına gerek yoktu.

Yaklaşım mükemmelce hesaplanmıştı. Mekke'deki askeri birlikler hakkında Ebu Süfyan'a iyi bilgi verilmişti ve yine Hz. Muhammed'in siyasi otoritesinin hâlâ tartışma konusu olduğunu da biliyordu. Bu çağrı ister samimi bir itidal yakarısı olsun ister bir böl ve fethet girişimi olsun, her bakımdan güçlü bir mesajdı; kadife eldivenin içinden demir yumruk görünmüştü. Eğer Medinelilerin çoğunluğu top yekûn bir savaş istiyorlarsa Ebu Süfyan buna çoktan hazırdı ama yok dışında kalmak isterlerse de buna seve seve saygı duyacaktı. Onlara değil yalnızca Hz. Muhammed ve ashabına meydan okuyordu, kurnazca onların ortaya çıkacaklarını ve ordusunun çabuk ve etkili bir biçimde onları halledeceğini hesaplamıştı.

Ancak müminlerden bazıları bu stratejiyi görmüştü, bunların en başında da Kaynuka kabilesinin kaderi için Hz. Muhammed'le cebelleşmiş olan Bin Übey geliyordu. Hz. Muhammed daha fazla yabancılaştırmak yerine onu kendine yakın tutmaya karar verdi ve diğerlerinin itirazlarına rağmen danışma konseyine dâhil etti. Şimdi Bin Übey müminlerin yerlerinden kıpırdamaması gerektiğini ikna edici bir şekilde savunuyordu, 'Tanrı şahit, biz şimdiye dek düşmanla

karşılaşmak için Medine'den dışarı adım atmadık ama onlar bize ciddi kayıplar verdirdiler ve yine hiçbir düşman buraya giremedi ve biz de onlara ciddi kayıplar yaşattık. Bırakın onları. Hâlâ şimdi durdukları yerde duruyorlarsa zaten olabilecek en kötü yerdeler. Ve eğer Medine'ye girerlerse de erkekler onlarla göğüs göğüse çarpışacak, kadınlar ve çocuklar onlara çatılardan taş atacaklar ve geri çekilmeye zorlanacaklar. " dedi.

"Ebu Süfyan'ın atlıları arpa tarlalarını zaten çoktan talan ettiler, orada savunacak hiçbir şey kalmadı. Eğer cüret edebilirlerse bırakın şimdi Medine'ye girsinler, müminler, her çıkmaz sokağı, aralığı, görüş açısını ve saklanma yerini bildikleri için onlara karşı üstünlükleri olacak. " diye ekledi. Şimdiki gibi o zamanlar da sokak savaşları askeri komutanların kâbusuydu ve Bin Übey bunun Ebu Süfyan'ın almak istediği risklerden biri olmadığını hesaplamıştı. Eğer Mekkeli lider Hz. Muhammed'in dışarı çıkmasına bel bağlamışsa neden ona uymalıydık ki? Özellikle de ordusu Uhud Dağında kurduğu kampta sadece içme suyu olmadan dayanabilecekleri kadar kalabilirdi. Eninde sonunda kamptan çıkacak ve gitmek zorunda kalacaklardı. Bu yalnızca onlardan daha uzun süre bekleyebilme meselesiydi.

Ne var ki, mertliğin onda dokuzu kaçmak değil de en azından akıllı davranmaksa Hz. Muhammed'in genç ve ateşli ashabı bunu duymak bile istemiyordu. Hâlâ sürgün edilmenin aşağılamasından içi yanan muhacirlerin başını çektiği grup Ebu Süfyan'ın meydan okumasını görmezden gelmenin ahlaki üstünlüğü onun alması anlamına geleceğini savundular. Sinip oturmaktan daha görkemli bir şey istiyorlardı. İnanılmaz sayılara karşın Bedir'de Mekkelileri yenmişlerdi ve şimdi daha da üstün sayılara karşı aynısını kanıtlamanın şansı ellerine geçmişti. "Ey Tanrı'nın elçisi başımıza geç bizi bu köpeklere götür. " diye bağırdılar.

Böyle bir durumda bir lider ne yapar? Daha akıllıca bir yol olduğunu düşündüğü yönü izleyebilir fakat desteğini hayal kırıldığına uğratma riskine girer. Hz. Muhammed'in durumunda bu muhacirlerdi. Zaman içerisinde otoritesi popüler dayatmalara karşı durabilecek güce gelecekti fakat henüz o noktada olmadığını fark etmiş olmalıydı.

Burada rol oynayan başka bir etken daha vardı. Kaynuka'nın kaderini belirlerken Bin Übey'in araya girmesine razı gelmiş ve bu sayede de gayet yüce gönüllüymüş gibi görünmüştü ancak tekrar onu dinlemek hasmının itibarını pekiştirmeye yarardı. İster muhacirlere karşı mecburiyet duygusuyla isterse de Bin Übey'e son sözü vermiş olmamak için olsun, Hz. Muhammed genç ashabının isteğinin kendi yargısının önüne geçmesine izin verdi. Kılıç, miğfer ve zırhını (yaş ve tatlıya düşkünlükle genişleyen bedeni için çift kat) kuşanarak bir savaş ayini töreni içinde hazırlandı. Bin Übey bir kez daha Mekke ordusuyla karşılaşmaya gitmenin yalnızca yenilgiye neden olacağını savunmaya çalıştıysa da artık çok geç diye cevap verdi. "Peygamber'in savaş zırhını kuşanıp sonra da savaşmadan çıkarması yakışık almaz. " dedi.

Artık destek jesti olarak, kabilesinin üç yüz savaşçısına Hz. Muhammed'e katılma emri vermekten başka Bin Übey'in yapabileceği bir şey kalmamıştı. Bunca adamın katılmasına rağmen o öğleden sonrasında Mekke'den ayrılan asker sayısı hâlâ bin kişiden azdı. Bedir'deki oran bire ikiyken şimdi bire ondular. Ve gece olduktan sonra bu sayı daha da kötüleşecekti.

Bin Übey'inki sadece bir jestti ve daha öteye geçmedi. O ve adamları Mekke'nin eteklerine ulaştıklarında atını dizginleyerek bundan daha öteye gitmeyeceğini beyan etti. Bu noktadan ötede Mekkelilerle çatışmanın savunmadan ziyade saldırı olacağını söyledi ve Medine'nin kuruluş anlaşmasındaki maddenin kesin dille savunma için olduğunu belirtti. "Hz. Muhammed beni dinlemeyi reddetti onun yerine düşünemeyen yeni yetmeleri ve kafasız adamlarını dinledi, " dedi adamlarına dürüstçe. "Bu yanlış seçilmiş yerde kendimizi öldürtmek için hiçbir neden bulamıyorum. " dedi ve bunula birlikte adamlarına geri dönme emrini verdi. Bin Übey'in açıkça kaçınılmaz bir yenilgi diye gördüğü savaşa yalnız gitmesi ve kendisi de arta kalanları toplayıp en nihayetinde Medine'nin lideri olabilme hayaliyle Hz. Muhammed'in yarımdan ayrıldı.

Yalnızca yedi yüz adamla kalan Hz. Muhammed saplara üstünlük kurmak için yemden kurnazlığa başvurmalıydı. O gece adamlarını

harra denilen, arpa tarlalarının iki yanında yer alan eski lav akıntılarının bulunduğu ve son derece keskin ve taşlı olduğu için Mekkeli atlılar için geçilmez olan bölgeden yürüttü. Şafak vakti adamları sırtlarını Uhud Dağına vermiş ve her iki yanlarında da harra olduğu halde konumlanmıştı. Artık Mekkeli süvarilerin onlara saldırabilmesinin tek yolu cepheden gelmekti, o nedenle dağın eteklerine çıkıp yerlerinden kımıldamama emrini verdiği elli okçu yerleştirdi. "Oklarınızla bizi süvarilere karşı koruyun, " dedi. "Her ne olursa olsun, ister biz üstün gelelim ister onlar bize, siz yerinizi koruyun ki bize arkadan saldıramasınlar. " Harika bir stratejiydi, tabu okçular emirlerine itaat ettiği sürece.

Uhud Savaşı 25 Mart 625 tarihinde şafakla birlikte başladı ve Bedir savaşından bir yıldan biraz aşkın bir süre sonra ancak çok daha farklı bir şekilde sonuçlanacaktı. Hava karardığında durum Hz. Muhammed için felaketti. Kendisi yaralı ashabından altmış beş kişi de ölmüştü. Ancak böyle olması gerekmiyordu. Bu savaşın şanla şerefle alakası yoktu. Arka planda çalan askeri bandonun sesiyle değil homurtular, çığlıklar, demirin demire çarpması, adamların küfürleşmesi, atların korkuyla kişneyip homurdanması ve hepsinden ötesi de gerideki Mekke kampındaki kadınların çığlıkları ve zılgıt çekme sesleri eşliğinde yapılıyordu.

Bu kadınların geleneksel askeri rolüydü. Kendi erkeklerini destekleyip düşmanlarının erkeklikleriyle alay ediyorlardı, tiz çığlıklarıysa, dünyanın bir diğer köşesinde sislerin içinde dalgalanan gaydaların sesine benzer şekilde savaşın dehşetinin içinden geçerek düşmanların kalplerine korku salması için tasarlanmıştı. Ebu Süfyan, ordusuna eşlik etmesi için başlarında kendi aristokrat hanımı Hind'in bulunduğu Bedir savaşında ölenlerin eşleri ve kızlarından oluşan on beş kişi seçmişti. "Hadi ileri, yumuşak yataklarımızda size sarılacağız, " diye bağırıyordu kadınlar. "Korkarsanız bizden yüz bulamazsınız. "

Fakat Hind hepsinden öte, çok daha kişisel bir intikamın peşindeydi. Bedir'de hem babası hem de erkek kardeşi, Hz. Muhammed'in

amcası Hamza tarafından öldürülmüştü ve şimdi o da onun ölüsünü görmeye kararlıydı.

Sırf bunun için Vahşi adında Etiyopyalı bir köleye herkesin önünde büyük bir teklif sunmuştu; savaş alanında Hamza'yı bulup öldürmesinin karşılığında ona özgürlüğünün yanı sıra iyi de bir para ödülü verecekti.

Belki de yalnızca kazanacak bunca şeyi olan bir köle böyle bir görevi üstlenebilirdi. Hamza korku salan ve boğuşmak için bitmez tükenmez bir iştahı olan ender savaşçılardandı. Savaş sırasında onu bulmak kolaydı; savaşın en şiddetli geçtiği yere ve miğferinde hemen fark edilen devekuşu tüyü takılı savaşçıya bakmak yeterdi. Müminlerden biri, onun, karşılaştığı her düşmanla alay etmesini, özellikle de annesi Mekke'de kadın sünneti yapan ve Hamza'nın da belli ki cahiliye devrinin karanlıklarına ve İslâm öncesinin cehaletine ait olduğunu düşündüğü bu işi yapan kadının oğlu olan bir askeri aşağılamasını hatırlıyor. Bir düşmanla karşılaştığında kılıcını kaldırıp başının üzerinde çevirirken, genellikle "Hadi gel de hakla beni seni orospunun evladı!" diye bağıran Hamza, bu adamı aşağılamak için özel bir aşağılama seçmiş, "Hadi gel hakla beni seni klitoris kesicinin oğlu!" diye bağırmıştı. O kılıcın büyük bir darbesiyle klitoris kesicinin oğlu da gitmişti.

Bu Hamza'nın öldürdüğü son kişi olacaktı. Kılıç veya hançeri olan herkesi yenebilirdi ama Etiyopyalının seçtiği silaha karşı tamamen çaresizdi. Köle Vahşi, "Mızrağımı tam istediğini gibi dengeleyene dek bekledim ve ardından da Hamza'ya doğru fırlattım. Mızrak ona tam kamının altından öyle bir kuvvetle saplandı ki bacaklarının arasından dışarı çıktı. Bana doğru biraz sendeledi ve sonra düştü. " diyor ve tüyler ürperten bir soğukkanlılıkla devam ediyor, "Ölene kadar bekledim ve sonra gidip mızrağımı aldım. "

Hamza gibi önde gelen bir kişiliğin kaybıyla bile Hz. Muhammed'in adamları zafer kazanmanın eşiğine gelmişlerdi. Mekkeli süvarilerin yaptığı her saldırı tepenin eteklerindeki sağlam okçu birliği tarafından püskürtülmüş ve okları atlarının çoğunu yaralamıştı. Müminler ileri

doğru atıldıklarında Mekkelilerin safları bozuldu ve geri dönüp kaçmaya başladılar ki tam da bu anda okçuların disiplini de bozuldu.

"Kadınların eteklerini uçurup kaldırarak bacaklarını gösterdiklerini hatırlıyorum. " diye anlatacaktı biri. "Birisi de 'Yağmala! Yağmala!' diye bağırıyordu. Kimse oradaki yüzbaşının peygamberin emri yerinizde sağlam durmak, diye bağırdığını duymuyordu. Yerlerini terk edip yağma yapmak için savaş alanına girdiler. "

Ebu Süfyan'ın süvarilerinin komutanı bu şansı kaçırmadı. Atlılarını etraflarında dönerek Hz. Muhammed'in artık korumasız kalmış olan arka taraftaki adamlarına doğru sürdü. Onun ardından da piyadeler saldırdı ve savaş yön değiştirdi. Müminler birbiri ardına düşerken, hayatta kalanlar Uhud Dağı eteklerine doğru kaçmaya başladılar, onların kaçışı da top yekûn bir panik havasına döndüğü anda Hz. Muhammed başına aldığı bir darbeyle yerde kaldı.

Öldürüldü diye bağrışmalar başladı. İlk önce Mekkelilerden mi yoksa kendi adamlarından mı geldiği belli değildi ama insanların neden öyle sandıkları anlaşılabilirdi. Miğferi sağlam kalmış olmasına rağmen darbenin gücüyle metal yüz korumalığının bir kısmı yanağının içine kadar girmişti. Üst dudağını patlatmış, burnu kırılmış ve alnı yarılmış, baş yaralanmalarında hep olduğu gibi oluk oluk kanlar akıyordu. Yardımcıları onu ayağa kaldırdığında adamlarının kaçtığını gören Hz. Muhammed o öfke içinde bu yaraların hiç birini önemsemiyordu. Onun ölmüş olduğunu düşünseler ne değişirdi ki? İslâm'a inançları bu kadar az mıydı? Gerçekten bunun yalnızca kendisinden ibaret olduğunu mu sanıyorlardı? Savaştan sonra Kuran'ın sesi, "Muhammed yalnızca bir elçidir, " diye öfkesini yansıtacaktı, "Ondan önce de resuller gelip geçmiştir. Şimdi o ölse yahut öldürülse ökçeleriniz üzerine gerisin geri mi döneceksiniz?"

Korkup kaçan ashabını bağırarak toparlamaya çalıştı. "Bana doğru Tanrı’nın hizmetkârları, bana doğru!" Ancak yalnızca otuz kadarı onu duydu ve yanına doğru koşturdu; Kuran'ın sesi bu olay üzerinde duracak ve öfkeyle konuşacaktı: “Andolsun ki, siz onları Allah'ın izniyle öldürmekteyken, Allah size vaadini doğrulamıştı. Nihayet siz korkuya kapıldınız, yapılacak iş hususunda çekiştiniz. Ve Allah,

sevdiğiniz şeyi size gösterdikten sonra isyan ettiniz. Siz şaşkınlıkla sağa-sola kaçıyor, hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz. Resul ise arkanızdan sizi çağırıyordu. Böylece Allah size keder üstüne keder verdi. " Kısacası yenilgi onların Hz. Muhammed'e itaat etmemesinin sonucu evrilen bir cezaydı.

Hz. Muhammed'in öldüğü söylentileri yayıldıkça Mekkeliler saldırılarını yavaşlattılar. Ebu Süfyan'ın daha evvel açıkça belirttiği üzere onların derdi zoru yalnızca Hz. Muhammed'leydi ve iş tamamlanmıştı. Ama Hind'in işi daha bitmemişti. Kureyşli diğer kadınlar arpa tarlasına girip ganimet ararlar ve kılıç, hançer, zırh, dizgin ve eyer gibi değerli eşyaları toplarlarken Ebu Süfyan'ın karısı tüm bunları görmezden geldi. Onun yerine bir cesetten diğerine koşuşturup görmek istediğini arıyordu; bulduğundaysa öyle bir zafer narası attı ki bunu duyanların yıllar sonra bile kanı donardı. Ata biner gibi Hamza'nın üzerine oturdu, iki eliyle bıçağını kavradı ve cesedin içine geçirdi, kalbini değil daha büyük ve daha ilkel bir organ olan karaciğerini çıkarmak için kamını yardı. Zafer çığlığı atarak başının üzerinde havaya kaldırdı sonra herkesin gözü önünde ağzına doldurup çenesinden aşağı göğsüne kollarına dek kanlar akarak çiğnedi. Kimisi Hamza'nın ciğerini yuttuğunu söyler; başkaları parçalan tükürdü üzerine bastı ve toprağa karıştırdı der. Her halükârda unutulmaz korkunç bir intikam görüntüsü yarattı.

Bu dehşet verici mutilasyon görüntüsü müminlerin paniğini daha da artırdı ama aynı zamanda Mekkelileri de büyülemiş gibiydi, dolayısıyla Hz. Muhammed'in etrafındaki küçük bir gruba Uhud Dağının eteklerine doğru çekilmesi için fırsat yarattı, hâlâ onları kovalamaya çalışan birkaç düşman askerine taş attılar. Karanlığın bastırmasına az vardı ki Ebu Süfyan da onların ardından koşarak bağırdı, "Tanrı adına söyleyin, Hz. Muhammed gerçekten öldü mü?"

"Tanrı adına hayır, " diye cevapladı Ömer, "şu anda senin dediklerini dinliyor. "

"O halde bunu da dinle, " diye tekrar bağırdı Ebu Süfyan. Herkesin bekleyebileceği gibi, işini bitirmek için tehdit etmek veya zaferle böbürlenmek yerine eşinin yaptığı Hamza'nın bedenini parçalama

işinin onun emri olmadığını açıkladı: "Ölülerinizden bazıları parçalandı. Ben buna ne izin verdim ne de yasakladım ve bu beni ne memnun etti ne de üzdü. "

Mevcut şartlar altında bir özür dilemeye en yakın şeydi. Bedir'in intikamını almaya yemin etmişti ve almıştı kendi açısından şimdilik hesap eşitlenmişti. "Savaşlar sırayladır, " diye konuştu, "Sizinkine karşılık bu da bizim günümüz oldu. " Ve Ebu Cehil'in aksine, saygıdeğer bir düşman gibi kendini kabul ettirdiğinde ordusuna kampı toplayıp Mekke'ye doğru yola koyulma emrini verdi.

Burnu ve yanağı iyileştikten sonra bile Hz. Muhammed ömrünün sonuna dek bazen migren kadar yoğun baş ağrılarından mustarip olacaktı. Ashabından birçoğunun durumu da kendisinden daha iyi değildi, yaralarının yanı sıra incinen gururlarını da iyileştirmeye çalışarak birer birer Medine'ye dönerlerken Bin Übey'in şehirdeki konumu biraz daha güçlenmişe benziyordu. Aynı tahmin ettiği gibi Hz. Muhammed'in herkesi tehlikeye atmış olduğu görülüyordu. Açık alanda Mekke ordusuyla çarpışmak delice bir işti ve Ebu Süfyan'ın eline geçen kozu kullanıp bastırmaya ve vahanın içine girip savaşmaya karar vermemiş olmasına şükretmeleri gerekiyordu. Hz. Muhammed'in Medine'de gücünü artırmasının sadece kendi aleyhlerine çalıştığını görebiliyorlardı. Şüphe götürmez olarak Peygamber ve dolayısıyla manevi lider olabilirdi ama siyasi liderliği Bin Übey'in maharetli ve sağduyulu ellerine bırakmak muhakkak çok daha iyi olacaktı.

Ne var ki, burada Bin Übey, Hz. Muhammed'in en çarpıcı özelliklerinden biri olan yenilgiyi tersine kendi lehine çevirme kabiliyetini küçümsedi. Her lider bir zaferi kendi avantajı için kullanabilir fakat bir yenilgiyi kendi lehine çevirme pek nadir görülür. Hz. Muhammed bunu daha önce, Mekke'den kovulduktan sonra da yapmıştı, şimdi bir kez daha yaparken, Bin Übey de farkında olmaksızın onun içini çok daha kolaylaştıracaktı.

Bir sonraki Cuma günü tüm müminler camide toplandığında Bin Übey konuşmak üzere ayağa kalktı. Hz. Muhammed'e methiyelerle başladı, peygamberin hayatının kurtulmuş olduğu için duyduğu

rahatlama ve şükranlarını belirtti. Ardından Mekke ordusuna karşı açık savaşa girme konusunda kendi fikirlerini belirtmeden edemedi. "Eğer kardeşlerim beni dinlemiş olsalardı şimdi ölmüş olmayacaklardı. " diye beyan etti. Hâlâ ölülerinin yasını tutup yaralarını sarmaya çalışan insanların akıllarına ve kalplerine hitap etmeye çalışan bir konuşma olmamıştı. tam o esnada cemaat ona karşı çıktı ve kendisini korkaklıkla ve daha da kötüsüyle suçlanırken buluverdi. "Tanrı düşmanı, " diye bağırıyordu insanlar, "yaptıklarından sonra senin burada konuşmaya hakkın yok, " diyerek yerine oturmaya zorladılar.

Kuran’ın vahiylerinde hemen yeni bir kelime belirdi, münafıklar. Genellikle ikiyüzlü veya riyakâr diye tercüme edilen bu sözcük Kuran'ın 63. Suresinin de başlığı olacaktı. Sure şöyle başlar: "Münafıklar sana geldiklerinde: "Senin kesinlikle Allah'ın elçisi olduğuna tanıklık ederiz. " derler. Senin kesinlikle O'nun elçisi olduğunu Allah zaten biliyor. Ve Allah tanıklık eder ki, münafıklar kesinlikle yalancıdırlar. Onlar iman ettiler, sonra küfre saptılar. . . Yeminlerini bir kalkan edinip Allah'ın yolundan alıkoydular. . . . Onları gördüğünde gövdeleri hoşuna gider. Bir şey konuşsalar sözlerine kulak verirsin. Onlar birbirine dayandırılmış keresteler/Hint kumaşı giydirilmiş kütük parçaları gibidirler. Her bağırtıyı aleyhlerinde zannederler. Düşmandır onlar; sakın onlardan! Allah onları kahretsin!"

Fakat Bin Übey gerçekten bir düşman mıydı? Veya hatta bir münafık mıydı? Etkili hitabet ile demagogluk arasındaki çizgi bazen çok ince olabiliyor. Münafıklığı ikiyüzlü olarak tercüme etmek kelimeye aşın anlam yüklemek olur, tabii eğer "sakınca görenler veya çekinceleri olanlar" diye daha da hoyratça sunmak istenirse daha iyi olur. tam kelime anlamı çöl farelerinin korktuklarında kuyruklarını kıstırıp yeri kazıp derinlere deliğe saklandıkları gibi "deliklerine kaçanlar" anlamına geliyor. Aslında Bin Übey ne yalan söyledi ne de İslâm'ı reddetti. Bunu yapmak yerine Hz. Muhammed'in siyasi kararlarını sorgulama hakkını saklı tuttu. "İkiyüzlü" kelimesinin ima ettiği gibi gerçek fikirlerini saklamanın çok ötesinde çağdaş anlamıyla din ve

devlet işlerinin ayrılması denilebilecek olgunun lehine açıklıkla konuştu.

Bu yeni sözcük İslâm'ı kabul etmiş olan herkes için bir meydan okumaydı, fakat İlâhî otoritenin gücü olan Hz. Muhammed'in her açıklamasıyla uyuştuğu anlamına da gelmiyordu. Bu açıklamalar elçi ile siyasetçi arasında birbirinden ayrılıyordu ve artık Kuran'ın sesi de bu ayrımla konuşuyormuşa benziyordu. Elçi hızla bir peygambere dönüşüyordu, artık yalnızca basit bir "sizlerden biri" değil fakat hayatın her boyutunda İlâhî güç tarafından yönlendirilen olarak düşünülmek zorunda olan kişiydi.

Münafıklık suçlaması yapıştı kaldı. Hz. Muhammed'in kararlarını sorgulayan herkes şartlar ne olursa olsun kendiliğinden sahte mümin oluveriyordu. Örneğin, Uhud'da ölenlerden birinin yas tutmakta olan babasına, "Ne mutlu ki oğlunuz artık cennetin bahçelerinde, " denildiğinde, çaresizliği böyle bir taziyeyi kaldıramayacak durumdaydı. 'Tanrı biliyor ya orası cennet bahçesi değil, esef bahçesi. " diye sertçe cevapladı. "Zavallı oğlumun ölmesi için onu kandırdınız ve beni de onun ölüm acısıyla sarstınız. " Artık ona da münafık deniliyordu, bundan böyle dışlanacak ve güvenilmeyecekti. Camideki ateşli müminler, inançları kendilerininki kadar mutlak olmayan kim varsa onları zorla dışarı atıyorlar ardından gece kulübü fedaileri gibi ellerini silkeleyip, "Bir daha buralara yaklaşma!" diye bağırıyorlardı.

Yenilgi sonrası safları sıklaştırma, hatayı kabul etmeyi reddetme ve içeride düşman arayıp suçlayacak başka birini bulma şeklinde kendini gösteren bu fenomen gayet bilindik bir durumdur. İslâm'da da siyasi çoğunluk çizgisini güçlendirdikçe zaman içinde sapkınlık ve döneklik suçlamalarına kadar gidecekti. Edward Said'in 'Sürgün Üzerine Düşünceler'de yazdığı gibi: "Sürgün olmanın en kötü yanlarından biri kendinizle vatandaşlarınızın etrafında bir çizgi çekerek ortaya çıkar; bu abartılmış bir grup dayanışması duygusu ve diğerlerine ve hatta aslında sizinle aynı zorluğu yaşayanlara karşı bile tutkulu bir düşmanlıktır. . . Kan kardeşi olmadığınız diğer herkes bir düşman, her sempatizan dost olmayan bir gücün ajanı ve kabul

edilmiş grup tavrından en ufak bir sapma hareketi dahi saf sadakatsizlik ve hıyanet sayılır"

Bin Übey'in münafık diye yaftalanması dini olmaktan çok siyasi ve Machiavelli'nin bundan dokuz asır sonra patronuna, “. . . Bazı asilzadeler bilerek ve hırs kaynaklı nedenlerden ötürü sizden bağımsız kalabilirler. Bu gibi asilzadelere karşı hükümdarın önlem alması, eğer beyan edilmiş düşmanlarıysa onlardan korkması şarttır zira bunlar daima onu yıkmak için ona yardım ederler. " diyerek onaylayacağı türden bir hamleydi.

Bu yafta sorunu zorladı. Camide zorla susturulma aşağılamasının ardından Bin Übey mesafesini korudu. Ne var ki, kendi kabilesinden akrabaları arasındayken muhacirlere karşı kızgınlığını seslendiriyordu. "Kendi toprağımızda bize makamca ve sayıca üstünlük kurmaya çalıştılar, " dedi. 'Tanrı biliyor ya, 'Besle kargayı oysun gözünü!' dedikleri tastamam bunlara ve bize uyuyor" Bir şey olursa Hz. Muhammed'in onu tamamen devreden çıkarması için yalnızca tek bir adım daha atması yeterliydi.

Hz. Muhammed artık kendi nüfuz çemberini genişletmeye odaklanmış, Necid diye bilinen Arabistan'ın ortasındaki kurak platolarda yaşayan Bedevi kabilelerin desteği için Mekke'yle rekabet ediyordu. Bedevi reisleri, iki tarafı birbirine karşı oynayıp en iyi ittifak şartlarını dayatıp bu durumu gayet akıllıca müzakere ettiler. Ne ki, bu tehlikeli bir 05nın da olabilirdi özellikle de Mekkeli-Medineli rekabeti kendi kabileleri arasındaki güç oyunlarında Amir'in başına gelenlere benzer bahane olarak kullanılıyordu.

Amir kabilesinin reisi nihayet Hz. Muhammed'e söz vermişti, o da yeni inana kendilerine tanıtmak için kırk adamını göndermişti. Fakat reisin yeğeni Medine'yle değil Mekke'yle ittifak yapılmasını istiyordu ve bunu amcasını gözden düşürmek ve kabilenin reisi olmak için bir fırsat olarak görüyordu. Makul inandırıcılığını dikkatle sürdürerek amcasını gözden düşürmek için komşu kabileden adamlar tutup Hz. Muhammed'in temsilcilerini Amir yolunda kamp yaparlarken pusuya düşürmesi için ayarladı. Eğer içlerinden biri sağ kalmış olmasaydı plan işe yarayabilirdi. Adam develeri otlatıyordu, kuyunun üzerinde

bir akbaba sürüsünün dolandığını görünce neler olduğunu fark etti. Hemen haber vermek için geri Medine'ye doğru yola çıktı ama dönüş yolunda Amir'in iki adamını uyurken gördü. Arkadaşlarını katledenler bunların kabilesindendir diyerek onları oracıkta intikam için öldürdü.

Şimdi de Amir'in reisi Hz. Muhammed'i bu müminin suçu yüzünden resmen sorumlu tutuyordu. Müminler, "bir hata, kasten yapılmış değil" diye tartıştılar ama bir şey değişmedi. Kendi otuz dokuz adamı katledildiği halde Hz. Muhammed'in Amir'in iki adamı için kan parası ödemeyi kabul etmekten başka şerefli bir çıkar yolu yoktu. Medine arabuluculuk anlaşması şartlan altında bütün imza verenleri katkıda bulunmak üzere çağırdı ama Nadir kabilesinin Amir ile aralarında uzun yıllara dayanan ittifakı olduğu için ödemenin çoğunu onların yapmasını istedi.

Kaynuka kabilesinin sürgün edilmesinden sonra Medine'de kalan son iki Yahudi kabilesinden biri olan Nadir olaya hiç aynı gözle bakmıyordu. Bir müminin hatası yüzünden kendilerini diğer herkesten daha fazla sorumlu olarak görmüyorlardı. Dolayısıyla, Hz. Muhammed'i yanında kıdemli yardımcıları Ebubekir ve Ömer'le birlikte konuyu bir sonraki Şabat konseyinde birlikte müzakere etmek üzere kibarca davet ederken Nadir'in aklında başka bir şey daha vardı, diye anlatıyor İbni İshâk. Anlattığına göre, kendileri içeride tartışırlarken misafirlerden dışarıda beklemelerini rica etmişler, tartışma bitmiş ve parayı ödemek yerine Hz. Muhammed'i öldürmeye karar vermişler.

Bu gibi hikâyeler için bile bu biraz fazla garip. Anlaşıldığına göre planlan Hz. Muhammed'in sırtını yaslayıp oturduğu bahçe duvarının üzerinden aşağı büyük bir taş parçası yuvarlayıp sonra da kaza oldu demekmiş. Hz. Muhammed aniden sanki ihtiyaç giderecekmiş gibi oradan ayrılıp bir daha geri gelmeyince son anda önlenmiş; daha sonraları, bir melek sessizce onu komplodan haberdar etmiş diye açıklamış. İçinde melek olsun ya da olmasını her ayrıntısıyla pek imkânsız bir senaryo. Şabat'ta konsey toplantısı; Ebubekir ve Ömer olmadan Hz. Muhammed'in oradan gitmesi ve muhtemelen onları tehlikede bırakması; ağır bir kaya parçasının duvarın nasıl üzerine

çıkarılacağı gibi lojistik bir sorun ve tabii bunun nasıl tam olarak ölümcül keskinlikte aşağı bırakılacağı. . . Hepsi çok ihtimal dışı. Bunların tümü de kısa süre sonra olacakları haklı göstermek için (aksi takdirde haksız olacağı düşünülen) uydurulmuş olan hikâyenin damgalarını taşıyor.

Hz. Muhammed bir saat içinde Nadir'e mesaj yolladı. "Bana karşı düzenlediğiniz ihanetten sonra şehrimden ayrılın ve bir daha benimle birlikte yaşamayın. " Dilin kendisi bile her şeyi anlatıyordu: Medine veya İslâm öncesi adıyla Yesrib değil de 'benim şehrim'. Ve ihanet suçlaması da Medine'ye karşı değil "bana karşı" idi. Bu tam bir mutlak otorite bildirişiydi: "L'etat c'est moi. “

Ültimatom Nadir kabilesinin müttefiki bir mümin tarafından teslim edildi. Kendi müttefiklerinden birinin böyle bir mesaj getirebildiğine çok şaşıran Nadir, "Nasıl bunu yapmaya razı oldun?" diye sordu. Cevap yalnızca kendi kuşatılmışlıklarının değil tüm yeni siyasi düzenin kan donduran ifşasıydı. "Kalpler değişti, İslâm da eski ittifakları sildi süpürdü. "

Nadir konseyi sürgünden kurtulmak için ne yapılabileceğini tartıştı, Bin Übey direnmeleri için mesaj yolladı. "Bedeviler ve kendi adamlarımla beraber etrafımda birleşmiş iki bin kişi var. Kalın, onlar sizinle birlikte savaşa girecekler, ayrıca Kureyzalar da var. " İşin gerçeği, diğer Yahudi kabilesi olan Kureyza böyle bir ittifak yapmamıştı ama Nadir'in bundan haberi yoktu. Bin Übey'in sözüne güvenerek ve yaşlılardan birinin 'direniş başarısız olursa sürgünden çok daha fazlasını (paranızın gaspı, çocukların köleleştirilmesi ve savaşabilecek tüm erkeklerin öldürülmesi) tehlikeye atabilirsiniz' uyarısına rağmen köylerinin ortasındaki surların gerisine çekildiler.

Hz. Muhammed'in cevabı herkesi ürküttü. Nadir'in hurma bahçelerinin kesilmesi emrini verdi. Arabistan'da bu tür ağaçlar sevilerek korunurdu ama hurma ağaçları özellikle değerliydi. Bunların her biri kuşaklar boyunca yapılan dikkatli bakım ve çalışmayı temsil ediyordu dolayısıyla hurma ağaçlarının kesilmesi yalnızca mülkün değil tarihin de itlafıydı. Ağaçların kesilmesi emri hesaplanmış bir bildiriydi, artık Nadir'in burada yaşamak için bir

nedeni kalmıyordu ve daha da ısrar ederlerse neler olabileceğine dair de bir uyarıydı. Ayrıca Bin Übey'e gözdağı vermek için ek koz da sağlıyordu zira söz vermiş olduğu iki bin adam asla gerçekleşmemişti. Bunu takip eden kuşatma bir önceki yıl Kaynuka ‘da olanların tekrarıydı. Susuz ve Medine'de artık bir gelecek görmedikleri için Nadir de teslim oldu. Canları dışında pek az şey kurtarabiliyorlardı, her üç adam başına bir deve yükü eşya ile ayrılmalarına izin verildi.

Ne var ki, bu defa üzücü bir kortej geçişi olmayacaktı. Kaynukaların aksine Nadirler Medine'yi zafer gösterisine benzeyen bir havada terk ettiler. . Yoldan geçerken davullar ve tefler çaldılar, en güzel giysilerini giyip bütün mücevherlerini takınıp gösterdiler. Şahit olanlardan birinin anlattığı üzere, "Örneği kendi devirlerindeki hiçbir kabilede asla görülmemiş bir şatafat ve zafer ile veda ettiler. " Gururlu olanların kendileri, kendilerinden utanmaları gerekenlerin de geri kalan Medineliler olması gerektiği mesajını veren mağrur ve etkileyici bir protesto gösterisiydi. Kuzeydeki Hayber vahasına oradan da Filistin ve Suriye'ye doğru yola koyulurlarken ayrılma biçimleri en az sürgün edilmeleriyle buna gösterilen nedeni de anlatıyordu.

Kuran'ın sesi derhal devreye girerek müminlerin hurma bahçelerini yıkıp talan etmelerinin korkunç görüntülerine müdahale etti: "Bir hurma ağacını kestiniz yahut onu kökleri üzerine dikili bıraktınızsa, bu Allah'ın izniyledir; yoldan çıkmışları rezil etmesi içindir" Bu müminlerin değil Bin Übey gibi adamların hatasıydı: "Görmedin mi o ikiyüzlülüğe sapanları ki, Ehl-i Kitap'tan inkâra giden dostlarına şöyle diyorlar: "Eğer toprağınızdan çıkarılırsanız, yemin olsun sizinle birlikte biz de çıkacağız. Sizinle ilgili olarak hiçbir zaman kimseye boyun eğmeyeceğiz. Eğer sizinle savaşırlarsa mutlaka size yardım edeceğiz. " Allah tanıktır ki onlar kesinlikle yalancıdırlar. " Nadir'i sürgün ederek Hz. Muhammed yalnızca otoritesine karşı meydan okunmasına tahammül göstermeyeceğini her zamankinden daha açık bir şekilde ifade etmekle kalmadı Bin Übey üzerindeki iradesini de güçlendirdi.

Ne var ki, ateşli bir kişilik olan Ömer için bu yetersizdi. Her zamanki savaşçı kimliğiyle Hz. Muhammed'e Bin Übey'in halledilmesini önererek onun öldürülmesi emrini vermesini istedi. Bunun yerine bir siyaset dersi aldı. "Ne, insanlara Hz. Muhammed yoldaşlarını öldürtüyor mu dedirteyim?" diye cevapladı. Bin Übey'i bir kahraman yapmak yalnızca ters etki eder; onu bir ast olarak yakınında tutmak çok daha yararlı olurdu. Gerçekten de beş yıl sonra, gücüne meydan okunmamışken Hz. Muhammed bu konuya yeniden değindi. "Şimdi ne düşünüyorsun?" diye sordu Ömer'e. "Tanrı biliyor ya, eğer sen bana öğüt verdiğinde Bin Übey'i öldürmüş olsaydım Medineli kabile liderleri öfkeden deliye dönerlerdi. Ama şimdi onlara doğrudan emir versem seve seve yaparlar. "

Nadir'in sürgün edilmesi konusunda Kuran'ın sesi, kararı öfkeli bir şekilde savunma tonunda konuştu. Daha önceleri az sayıda Yahudi'nin Hz. Muhammed'in çağrışma muhalefet ettiğini ve böylece kendi inançlarına da ihanet ettikleri fikrini savunurken artık bunların arasında yalnızca birkaç "iyi Yahudi" olduğuna karar vermişti. Ayetler boyunca süren öfkeli polemiklerin tarzı ve içeriği tam olarak Hz. Muhammed'in şahsi ihanet duygularını yansıtacaktı. Kaynuka ve Nadir Kabilelerinin sürgün edilmesi artık onların şeytani işler yapanlar olarak damgalanmasıyla haklı gösteriliyordu. Ehl-i Kitap'tan küfre sapanları, . . . yurtlarından O çıkardı. . . . Onlarsa kalelerinin kendilerini Allah'tan koruyacağını zannetmişlerdi. Ama Allah onlara hiç ummadıkları yerden geldi, yüreklerine korku saldı; Eğer Allah onlar üzerine sürgünü yazmamış olsaydı, onlara mutlaka dünyada azap ederdi. " Bunların hiç biri Medine'nin kalan son Yahudi kabilesi için hayra alamet değildi.

On Altı

Yönetimde olanların denetlenmesi yedinci yüzyılda da günümüzde olduğundan daha az yoğunluklu değildi. Özel yaşam terimini kullanmak kronolojik bakımdan hatalı olsa da artık Hz. Muhammed'in özel yaşamı kaçınılmaz olarak bir hayli göz önündeydi. Mahremiyet kavramı, aynı evlilik fikrinin romantik bir birlik olduğuna benzer şekilde, göreceli olarak yeni bir olgu. Tarihin ekseriyeti boyunca evlilik erkekler arasında (babalar ve kocalar) yapılan bir düzenlemeydi. Aile bağlarını güçlendirmenin kabul edilmiş bir yoluydu, bu nedenle de birinci kuzenler arasında evlilik yapılması çok yaygındı. Liderler açısındansa bu ittifaklar oluşturma ve pekiştirmenin bir yoluydu. Evlilikler müttefikleri birbirine yakınlaştırırken düşmanları daha da yakınlaştırırdı. Bu siyasi dostluğun canlı beyanı anlamına geliyordu.

Orta yaşının sonuna dek uzun bir süre bağlılıkla tek bir kadınla evli kalmış bir erkek, bundan sonra birçok kez evlenecekti. Hatice'nin ölümünü takip eden üç yıl içerisinde Hz. Muhammed'in üç hanımı daha oldu ve altı tane daha da yoldaydı. Yaşamının geç dönem evliliklerinden ilkini, Hatice için tuttuğu derin yastan endişe eden ashabı tarafından ayarlanan sessiz bir dul olan Şevde ile yapmıştı.

Ayrıca yakın dostu ve destekçisi Ebubekir'in kızı Ayşe'yle evlenmesi teklifini de kabul etmişti ancak diğerlerine karşı Ebubekir'e özel iltimas yapmış gibi görünmemek için Ömer'in Bedir'de dul kalan kızı Hafize ile de evlendi. Böylece en yakın iki danışmanı aynı zamanda kayınpederleri de ve öte yandan diğer iki dostu da hatta biri iki kez, damadı oldu. Ümeyye aristokratlarından olan Osman, Hz. Muhammed'in en büyük kızı Rukiye'yle, kocası onu boşamak zorunda kaldıktan sonra evlendi; ancak Uhud savaşından kısa bir süre sonra Rukiye ölünce Osman onun kız kardeşi Ümmü Gülsüm'le evlendi. Hz. Muhammed en küçük kızı Fatima ile evlatlık oğlu Ali'nin evliliğini bizzat ayarladı.

Bu evlilikler yumağı gibi görünen şey, Batık modern çekirdek aile anlayışını bunalıma sokturan, geleneksel ve etki alanı çok geniş Arabistan akrabalık ilişkilerinin bir parçasıydı. Soyağacı denilen gayet basit doğrusal bir şeyi bile maskaraya çevirip geçit vermez asma ormanına dönüştürüyor. Tabii geleceğe de derin uzantıları olduğundan çok güçlü bir ağaç oluyor. İlk iki kaynatası olan Ebubekir ile Ömer, Hz. Muhammed'in ölümünün ardından halifelik makamına oturan ilk iki İslâm lideri oldular; bunların hemen ardından da iki damadı Osman ve Ali onları takip etti: Evliliklerle kız alıp vermek suretiyle Hz. Muhammed aslında yeni İslâm cemaatinin de matrisini tesis etmekteydi.

Fakat bu durum erkekler açısından ne denli açıksa işin içindeki kadınlar, hele de özellikle Hz. Muhammed'in en genç ve en lafını sakınmayan geç evliliklerinden olan Ebubekir'in kızı Ayşe için pek böyle sayılmazdı. Hz. Muhammed'in liderliğine karşı meydan okumalar daha önceleri siyasi rakiplerinden gelmişken şimdi en güçlülerinden biri bu kez korkutucu şekilde evinin içinden gelecekti.

Birçok eşin arasında eşlerden biri daha olmak bir yana, Ayşe kesinlikle kendisini asla yalnızca siyasi bir ittifak aracı olarak görmemişti. İşin gerçeği, tüm hayatı boyunca üzerinde ısrar ettiği tek şey kendisinin ayrıcalıklığıydı. Öncelikle Hz. Muhammed'le evlendiği yaş konusu vardı. Evlilik için söz kesildiğinde altı ve evlilik töreni yapılıp gerdeğe girildiğindeyse dokuz yaşında yani henüz çocuk olduğu konusunda kendisi ısrar etmişti. O henüz hayattayken birkaç kişi bu iddiasına karşı çıktı, birkaçıysa onunla tartışmaya tenezzül bile etmedi. İslâm dünyasının en güçlü siyasetçilerinden birinin yıllar sonra hatırlayacağı üzere, "Benim kapatmak isteyip onun açmadığı ya da benim açmak isteyip onun kapatmadan duramadığı buna benzer başka hiçbir mevzu olmamıştı. "

Ayşe gerçekten de bu kadar küçük yaşta evlenmiş olsaydı kesinlikle başkaları daha o zaman bunu eleştirirdi. Bunun yerine, nispeten daha ihtiyatlı aktarımlara göre dokuz yaşındayken söz kesilmiş ve evlendiğinde aslında on iki yaşındaymış deniliyor ki bu daha akla yatkın çünkü geleneklere göre kızların adet görür görmez

evlendirilmeleri gerekiyor. Ama yine de geleneklere, uygun yaşta evlendirilmiş olması Ayşe'yi normal yapardı ne var ki onun olmamak için daima kararlılıkla direndiği tek şey normallikti. Sivri dilli ve keskin zekâlı bu kız en azından kendi anlatımıyla Hz. Muhammed'e sataşıp dururmuş ve yanma kâr kalmak bir yana bunun için çok sevilirmiş. Sanki ona genç kız yaramazlıkları yapmaya izin vermiş gibi görünüyor. Aynı çok seven bir babanın şımarık kızına müsamaha göstermesi gibi onun yüzsüzlüğü ve cazibesinden etkilenmişe benziyor.

Cazibeli oka gerek ve kesinlikle de yüzsüzmüş. Fakat bazen de, en azından bize göre bu cazibe sabır taşırıyor. Ayşe'nin daha sonraları evliliği hakkında anlatacağı hikâyeler kendi etkisini ve canlılığını göstermeyi amaçlıyordu, ne var ki bunların hepsinde kesin olan kızdırılmaya veya reddedilmeye gelemeyen bir genç kadın anlayışı bulunduğu da muhakkaktı.

Bir ara Hz. Muhammed'in kendisine çok sevdiği "ballı içecek" (muhtemelen yumurta beyazı ve keçi sütünün balla çırpılmasıyla yapılan bir Arap içeceği) hazırlayan diğer hanımlarından biriyle Ayşe'nin hoşlanmadığı kadar çok zaman geçirmişliği olmuştu. Hz. Muhammed'in kötü ağız kokusu konusunda hassas olduğunu bilen Ayşe sonunda odasına geldiğinde yüzünü çevirerek ona neler yediğini sordu. Ballı içecekten bahsettiğindeyse iğrenmiş gibi yüzünü buruşturarak, "Bu balı yapan anlar ağaç kurdu yemiş olsalar gerek, " dedi ve Hz. Muhammed'in bir daha kendisine sunulduğunda içeceği reddetmesiyle de ödülünü almış oldu.

Hz. Muhammed büyük bir Hristiyan kabilesiyle ittifakı pekiştirmek için liderinin güzelliğiyle ünlü kızıyla geleneksel tarzda bir düğünle evlendikten sonra yaptığı gibi bazen daha ileri gittiği de oluyordu. Müstakbel gelin Medine'ye vardığında Ayşe onun düğün için hazırlanmasına yardım etmek için gönüllü oldu ve kız kardeş öğüdü verirmiş gibi ona, eğer gerdek gecesinde önce ona biraz direnip "Şimdi seni istemiyor ve Allah'a sığınıyorum. " derse Hz. Muhammed'in ondan daha da çok hoşlanacağını söyledi. Yeni gelinin bu cümlenin evliliği yok saymak için kullanıldığından haberi

yoktu; bunu söylediği anda Hz. Muhammed odadan çıktı ve ertesi gün kız apar topar kendi halkının yanına geri gönderildi.

Yaşanacak olan skandal da kayıp bir kolye şeklinde tezahür ettiğinde dik kafalı Ayşe'nin bunun tam merkezinde olması da kaçınılmazdı.

Öyle olduğunu düşünmek daha kolay gelse de olay tabii ki yalnızca bir kolyeden ibaret değildi. Aslında bu sadece bir dizi boncuktu. Akikler veya belki mercan hatta basit deniz kabuklan bile olabilirdi; Ayşe ne olduğunu asla söylemedi ve bu gibi ayrıntıların alakasız olduğunu belirterek başından savmak için elinin tersiyle konuyu savuştururdu. Hz. Muhammed'in ona verdiği evlilik hediyesi olması nedeniyle genç bir kızın pırlantalarla bezeli bir kolyeden daha çok sevip takacağı türden bir kolyeydi.

Büyük bir Bedevi kabilesi olan Mustaliklerin desteğini almak üzere kuzeye yapılan bir yolculuktan geri dönerken kaybolmuştu. Bu seferde de yaptığı gibi, bu tür yolculuklara bizzat katıldığında Hz. Muhammed genellikle yanma eşlerinden birini de alırdı ve eşlik etmeye en gönüllü olanların başında da Ayşe gelirdi. Capcanlı bir genç kız için bu katıksız heyecan demekti. Havda denilen (üzeri tente kaplı devenin semerine yerleştirilen oturma platformu) semer sepetinden dışarıyı seyrettiği noktadan kuzey düzlüklerindeki büyük deve sürüleriyle at yetiştiricilerini; kıvrılıp giden vadiler boyunca upuzun zümrütler gibi yuvalanmış Hayber ile Fadak'taki hurma ağacı vahalarını; uzaklardaki kabilelerin Bedevi savaşçılarını görüyor ve tüm bunlar şehirli bir kıza son derece romantik geliyordu. Bu kez yaşandığı gibi müzakereler başarısızlıkla sonuçlanıp savaş başladığında tiz sesi, savaşan sıra sıra askerleri aşıp onları cesaretlendirirdi.

Hz. Muhammed'in adamları Mustalik'i yendiler fidye için tutulmak veya köle olarak satılmak üzere bazılarını esir aldılar. Eve dönüş yolunun son etabında kampı toplamaya başladıklarında, hep yaptıktan gibi günün erken saatlerindeki serinlikten faydalanmayı amaçladıkları için hava hâlâ karanlıktı. Ayrılmadan hemen önce Ayşe ihtiyaç gidermek için kampın arka tarafındaki ince süpürge çalılıklarının arkasına gitti. Tam kervan yola koyulmak üzereyken geri

geldi ve havdasına yerleşmişti ki elini boynuna götürdü ve kolyesinin yerinde olmadığını fark etti. İpi bir dala takılıp fark etmeksizin kopmuş, boncukları dağıtmış olsa gerekti ama çabuk olursa hâlâ onları toplamaya zamanı vardı. Kimseye haber vermeden tekrar aşağı inip geldiği yöne doğru adımlarını takip etti.

Böylesine kararlı biri olmasına rağmen boncukları bulması düşündüğünden daha uzun sürdü. Sabahın alacakaranlığında baktığı her süpürge çalısı gözüne aynı göründü, nihayet doğrusunu bulduğundaysa her bir boncuğu toplamak için çalının dibindeki kuruyup dökülmüş dikenleri eşelemesi gerekti. Kolyesini toplayıp hepsini sıkıca düğüm yapıp entarisinin cebine yerleştirip geri geldiğinde kamp ortada yoktu. Onun hâlâ havdasının içinde uyuduğunu varsayarak yola devam etmişlerdi.

Sık kullanılıp iyice ezilmiş yol net görünüyordu ve ağır yüklü develer yavaş ilerliyordu. Sağlıklı bir genç kız için özellikle sabah erken vakitte çölde gecenin serinliği henüz tazeliğini ve ferahlığını devam ettirirken yaya olarak onlara yetişmesi en fazla bir saat sürerdi. Bunun yerine Ayşe kendi sözleriyle, "Entarime sarındım, olduğum yere uzandım ve benim olmadığımı anladıklarında nasılsa gelip beni bulacaklarını biliyordum. " diyor.

Onun yokluğunun fark edilmemesi akıl almaz bir şeydi. Kafilenin durup birkaçının ayrılıp geri onu aramaya gitmemesi düşünülemezdi. Güneş gittikçe yükselip çarpık çurpuk bir akasya ağacının gölgesine sığındığında zihninin bir yerlerinde panik sesi vardıysa da kendisi bunu asla kabullenmedi. Tabu ki kaybolduğunu anlayacaklar ve tabu ki birileri onu almaya gelecekti. Kimse onun, Hz. Muhammed'in en gözde hanımının, Bedevi çoban kızı gibi deve sürüsünün peşinden koşturmasını bekleyemezdi.

Medine'ye vardıktan sonra bile onun kayıp olduğunu fark etmedikleri için kafileden kimse geri gönderilmedi. Varışın itiş kakışı içinde de (develerin yükünün indirilip ahıra götürülmesi, savaşçıların karılan ve akrabalarınca karşılanması, esirlerin götürülmesi) yokluğu anlaşılmadı. Herkes onun elbet bir yerlerde olduğunu varsayıyordu.

Dolayısıyla Ayşe'nin şansına (ya da şanssızlığına) geç kaldığı için gündüzün sıcaklığında tek başına yol alan genç bir

Medineli savaşçı Ayşe'yi o akasya ağacının altında gördü. Adı Safvan'dı ve Ayşe'nin yemin ederek anlattığına göre çölün kendisi kadar saf ve temiz bir şövalyelik gösterisiyle onun deveye binmesine yardım etti ve ardından da kendisi hayvanın dizgini eline aldı ve Medine'ye kadar 35 kilometre yolu yayan yürüdü. Vahadaki herkes o akşam dizgini genç ve yakışıklı bir savaşçının elindeki devenin üzerine oturmuş Ayşe'nin gelişine böyle şahit oldu.

İnsanların nasıl tereddüt ederek ve garipseyerek baktığını fark etmiş olsa gerekti çünkü kimse ona doğru koşup "Allah'a şükür güvendesin. " demiyordu. Safvan'ın devesinin üzerinde ne denli dik otursa, başını ne kadar dik tutsa ya da ne kadar mağrur bakarsa baksın dillerin çalışmaya dedikoduyu yaymaya başladığını görmüş olmalıydı. Ve söylentinin ne olduğunu da tahmin edebiliyor olsa gerekti. Hz. Muhammed'in en genç hanımı Medine vadisinin köyleri boyunca genç ve güçlü bir savaşçıyla geziniyor. Haberler dilden dile, evden eve ve köyden köye yayıldı. Tabu ki bir kolyedir diye kıkırdıyordu insanlar. Bir adamla birlikte tüm gün boyu çölde mi? Koşarak kolayca kafileye yetişebilecekken neden yatıp beklemiş ki? Acaba önceden mi ayarladılar bu buluşmayı? Hz. Muhammed taze gözdesi tarafından aldatılmış mı?

İnsanların böyle bir şeye gerçekten inanıp inanmamasının önemi yoktu. Şimdi olduğu gibi o devirde de skandal olayın kendi ödülüydü. Ama asıl önemlisi bu mevcut siyasi düzenin içine sızmıştı. Gerçek sorun Ayşe'yle Safvan'ın yapmış veya yapmamış olabileceği şey değildi. Günümüzde dünyanın her yerinde olduğu gibi, yedinci yüzyılın Medine'sinde de cinsel uygunsuzluğun en ufak bir emaresi dahi bir siyasetçiyi alaşağı etmek için denenmiş ve kanıtlanmış bir yöntemdi. tüm vaha, kısa süre içerisinde alaycı imalar gayretkeşliğine tutulmuştu. Kuyu başlarında, duvarlarla çevrili sebze bahçelerinde, hurmalıklarda, hanlarda, pazar yerlerinde ve ahırlarda, hatta camide bile insanlar ayrıntıların gerçek veya hayal mahsulü lezzetlerinde geziniyorlardı.

Hz. Muhammed'in Ayşe'nin masumiyetinden yana bir şüphesi yoktu. İşin gerçeği, otoritesini nasıl namertçe ayaklar altına aldığını fark edene dek tüm olaya kulaklarını tıkamak için elinden geleni yaptı. Ne yapacağına karar verene kadar onu babasının evine geri gönderdi ama genç eşi onu ister istemez iki arada bir derede bırakmıştı. Şimdi Ali'nin tavsiye ettiği üzere onu boşarsa, bu kendisinin aldatıldığını ima etmek olurdu. Öte yandan, onu geri alırsa da bir kızın en ufak falsosunda afallayan hayran ihtiyar koca olarak görülme riskini almış olacaktı. Her hâlükârda, yalnızca kendi otoritesini aşındırmakla kalmaz tüm çağrısını da tehlikeye atardı. Ne denli inanılmaz görünse de yeni inancın kaderi artık yeniyetme bir kızın itibarına bağlıydı. .

Hayatında ilk defa Ayşe'nin söyleyebileceği hiçbir şey herhangi bir fark yaratamayacaktı İbni İshâk'ın belirttiği gibi, "çok şey söylemişti. ". Büyük öfke, yaralanmış, gurur, karalamaya karşı kızgınlık dâhil her şeyi denemiş ama hiçbirinin işe yaramadığı görülüyordu. Yıllar sonra hâlâ bu olayın etkisiyle Safvan'ın iktidarsız olduğunun bilindiğini savunuyordu ancak bu açıklamayı doğrulatmanın imkânı yoktu zira Safvan yıllar önce bir çarpışmada ölmüştü ve erkekliğini ispat edecek durumda değildi. Şüphe altındaki bir yeniyetme sonunda her yeniyetme kız ne yaparsa onu yaptı; ağladı. Ve eğer o gözyaşlarının kendi açısından özel bir aşırılığı vardıysa bile mevcut şartlar altında bu da anlaşılabilirdi. Kendi belirttiği üzere, "Sonunda ciğerini patlayacakmış gibi olana dek ağlamayı kesemedim. "

Ayşe'nin durumu daha da endişe vericiydi çünkü o sırada dört senedir evli olmasına rağmen hâlâ çocuğu olmamıştı. Aslında, Hz. Muhammed'in Hatice'nin ölümünden sonra evleneceği dokuz kadından hiçbiri ondan hamile kalamayacaktı ve bu çocuksuzluk özellikle de erkek evlat yokluğu türlü rivayetlere neden oldu. Onun bu kadar çok kez evlenmesinin bütün amacı, genişleyen müminler ümmetini ve müttefikleri birbirine yakınlaştırmaktı ancak ittifaklar çocuklarla mühürleniyordu. Karışmış kan, eski ayrılıklardan arınmış yeni kan demekti. Çocuk olmayınca evliliğin ne anlamı vardı?

Daha sonraki hanımlarının hepsi de ondan bir çocuk sahibi olabilmek için kesinlikle sağ kollarını hatta iki kollarını da feda ederlerdi. Onun

çocuklarının annesi olmak, özellikle de Hz. Muhammed'in doğal varisi olacak bir erkek çocuk doğurmak kendiliğinden diğer hepsinin üzerinde bir konum sağlardı. Dolayısıyla ondan hamile kalabilmek için her birinin bilhassa Ayşe'nin ellerinden geleni fazlasıyla yaptıklarına şüphe yok. Tek yapabildiği Hz. Muhammed'in torunlarına (Hatice'nin torunları) özellikle de Fatima ile Ali'nin iki en küçük çocuğu Haşan ve Hüseyin'e olan düşkünlüğünü gıptayla seyretmek olabilmişti. Güldüğünün nadiren görüldüğü yegâne anlar onlarla oynadığı, onları gururla kucağına aldığı ve sırtına binip birlikte atçılık oynadıkları zamandı. Onun hayatının gerçek neşesinin kendisi değil torunları olduğunu Ayşe ümitsizlik içinde görüyordu.

Hz. Muhammed'in olgunluk dönemindeki bu çocuksuzluk, Hatice'yle birlikte olan dört kızları ile bebekken ölen bir oğullarıyla karşılaştırınca keskin bir tezat oluşturuyor. Ayşe haricindeki bütün hanımları dul veya boşanmış oldukları ve eski kocalarından çocuklan da bulunduğu için onlar adına herhangi bir kısırlık ihtimali yoktu. Batı dünyasındaki cinselliğe düşkün görüntüsüne rağmen çok kez evlenmiş olan Hz. Muhammed belki de bakirdi. Ya da yedinci yüzyılda ellili yaşlarına ulaşacak kadar şanslı bir kimse, bedensel olarak günümüzde olduğundan çok daha yaşlıydı yaşı nedeniyle arzusu veya en azından sperm sayısı düşüktü. Ne ki, İslâmî Teologlar sonraki yüzyıllar boyunca bunun için başka bir açıklama getireceklerdi. Sonradan evlendiği bu eşlerinden çocuğunun olmaması vahiylerin bedeliydi diyeceklerdi. Kuran, Allah'ın en son ve nihai sözü olduğu için Hz. Muhammed'den sonra başka peygamberler ve dolayısıyla peygamberlik genini miras alacak oğullar da olamazdı. Din bilimciler, genellikle yaptıkları gibi, vahiylerle böylesine taltif edilmiş bir kişilik çocuk sahibi olmak gibi sıradan lütufların çok ötesindedir, diyerek bu konuyu da özünde idare ettiler.

Ayşe'nin çocuğunun olmamasının nedeni her ne olursa olsun onun içine dert olmuştu. Hz. Muhammed'e ne kadar sataşıp eğlendirirse eğlendirsin, Hatice'nin ona verdiğini asla verememişti. Sonraki hanımlarının arasında en gözdesi olabilirdi ama ne kadar denerse denesin o "Allah'ın yerine daha iyisini koyduğu dişsiz ihtiyar kadın, "

deme cüretini gösterdiği, o içi boş hatırayla asla rekabet edemeyecekti. Ve şimdi de bu sadakatsizlik suçlaması yüzünden iyice incinebilir haldeydi. Annelere kendiliğinden verilen saygıdan da yoksun olduğuna göre kolayca bir kenara atılabilirdi.

"Kolye meselesi" diye tanınan davaya bulunabilecek bir çözüm yalnızca yüce otoritenin lütfuyla gelebilirdi ki o da geldi. Ayşe ona olan sadakatine dair bir kez daha yemin ederken Hz. Muhammed kendinden geçmişçesine vahiy almaya hazırdı. "Kendine geldiğinde doğrulup oturduğunda kış günü yağmur yağmış gibi üzerinden su damlacıkları dökülüyordu. " diye hatırlıyor. "Ahundaki teri silmeye başladı ve , 'Haberler iyi Ayşe!' dedi. 'Allah senin masum olduğuna dair kelam yolladı. '"

Kuran'ın sesi Ayşe'nin iftiraya uğramış olduğunu söylüyordu. "O. . . iftirayı getirenler, içinizden bir gruptur, ve onlara. . . büyük bir azap vardır. Onu işittiğinizde, erkek ve kadın müminlerin birbirleri için iyi zanda bulunup, "Bu apaçık bir iftiradır" demeleri gerekmez miydi?" O zaman siz, onu dillerinizle birbirinize yetiştiriyordunuz ve ağızlarınızla, hakkında hiçbir bilginiz olmayan şeyi söylüyor, üstelik bunu önemsiz sanıyordunuz. Oysa M Allah katında o, çök büyük bir günahtı. Onu duyduğunuzda, ". . . bu büyük bir iftiradır" demeniz gerekmez miydi? Allah iman sahiplerine böyle bir şeye asla dönmemeniz hususunda uyarıyor. "

Eğer müfteriler doğruyu söylüyorlarsa bu günah için ifade verecek dört şahit bulmalıydılar, diye eklemişti Kuran'ın sesi; şahitlerin olmaması bizzat onların zalim yalanının deliliydi. Dolayısıyla Ayşe'yi suçlamak çok daha zordu, onun aleyhine sadece bir değil dört şahit gerekiyordu. Kendisine yanlış yapılmış bir kadın için bundan daha iyi bir sonuç olamazdı. Şerefi İlâhî bir dokunuşla iade edilmişti ve kendisi hakkında dedikodu yayanlarsa cezalandırılmıştı. Onun için sonu mutlu bitmiş olsa da diğer kadınlar için aynı şeyi söylemek pek zor olacaktı.

Ayşe'yi aklayan ayetler uzun solukta muhafazakâr Müslüman din adamları tarafından çok farklı bir şekilde yorumlanacak ve ilk başta niyet edildiğinin tam aksi şekilde kadınları aklamak için değil onları

suçlamak amacıyla kullanılacaktı. Tecavüz yoluyla zina işlenmesi durumunda kadının fiilen imkânsız bir işi becerip lehine dört şahit bulması halinde, isnat edilen suç geçersiz sayılır diye iddia edeceklerdi. Bunu yapamadığı takdirdeyse korkunç bir fasit daire devreye girecekti; tecavüzle suçlanan kişi suçsuz ilan edilecek ve suçlayan ise yalnızca iftirayla değil aynı zamanda zinayla cezalandırılacaktı çünkü zina isnadıyla kadın yasak cinsel ilişkide bulunduğunu bizzat ifade etmiş oluyordu. Sonuç olarak Ayşe'nin aklanmasının kaderinde ileride kendinden sonra sayısız kadının aşağılanmasına, susturulmasına, öldürülmesine temel oluşturmak vardı.

Ayşe bile zaferinin tadını pek fazla çıkaramayacaktı. Hatice hariç Hz. Muhammed'in diğer eşlerine karşı olan kıskançlığını bu zamana dek kontrol edebilmişti. Ömer'in kızı Hafize güzelliğinden ziyade aklıyla ün yapmıştı, (kimi rivayetlere göre Kuran’ın yazılı şeklini almasında kayda değer karar verici bir rol oynamıştı) öte yandan Şevde ile Uhud Savaşında dul kalıp kucağında erkek bebeğiyle Medine'ye yalnız başına göç eden ve Hz. Muhammed'in dördüncü karısı olacak olan Ümmü Gülsüm'ün her ikisi de iri yan orta yaşlı hatunlardı. Fakat Hz. Muhammed şimdi de Mustalik ile yapılan savaşın esirlerinden biri olan Cüveyriye adında bir kadını beşinci eş olarak almıştı.

"Allah biliyor ya, daha onun yüzünü görmeden bile ondan tiksinmiştim, ” diye yemin ederek diğer kadının güzelliğini teyit ediyordu. "Hz. Muhammed'in de onu benim gördüğüm gözle göreceğinden emindim. " Ne ki, siyasi davranabilmek Ayşe'nin güçlü yönlerinden sayılmazdı. Hz. Muhammed Cüveyriye ile güzelliği için değil fethedilen kabilesine bir açılım amacıyla evlenmişti. Bu bir ittifak jesti, aralarındaki düşmanlığın geçmişte kaldığının beyanıydı ve eğer bu, Mustalik kabilesinin seçmek isteyeceği yol olmasaydı da artık seve seve kabul etmişlerdi. Ayşe olaya tutku açısından bakıyor olabilirdi ama Hz. Muhammed'in amaçları çok daha diplomatikti, fa ki yeniden evlenene dek.

Bu sefer, bunun, arzunun ürünün olduğuna şüphe yokmuş gibiydi. Hatta ellili yaşlarındaki bir erkeğin bu denli kendinden geçmesi son

derece İnsanî bir şeydir diye görülebilirdi. Ne var ki, olay yine ortada çocuk olmasa da Hz. Muhammed'in cinsel diriliğini pekiştirmek üzere tasarlanmışa benzediği için bir kez daha garip bir hikâye. Görünen o ki evlatlık oğlu Zayid'i ziyaret gitmişti fakat evde sadece Zayid'in hanımı Zeynep'i bulmuştu. Hz. Muhammed'i değil de kocasını beklediği için, İbni İshâk'ın zarif ifadesiyle, onu "üstü başı dağınık bir halde" bulmuştu. Manzaradan kızışmış bir şekilde, Hz. Muhammed, "Erkeklerin kalbini etkileyenler için Allah'a şükürler olsun!" diye mırıldanarak oradan uzaklaşmış. Zayid bunu duyduğunda Hz. Muhammed'in arzusunun bir işareti olarak algılamış ve babasına duyduğu sevgiyle (ya da bazı rivayetlere göre zaten baştan beri pek iyi bir evlilik olmadığı için) kendi yerine Hz. Muhammed'in onunla evlenebilmesi için Zeynep'i boşamıştı.

Bir baba ile oğlunun boşadığı eşi arasında yapılan bir evlilik, Zayid gibi oğul evlatlık olsa bile, ensest ve dolayısıyla tabu olarak görülmemiş olsaydı, akla yatkın gelebilirdi. Ancak, işin gerçeği her ne olursa olsun, bu bir kolye meselesinin tekrarı olmayacaktı. Bu defa Kuran'ın sesi derhal devreye girerek skandali daha başlamadan bitirecekti. Sorun, tabu olgusunun bir babanın oğlunun eski hanımıyla evlenmesini dikkatli kelimelerle yeniden tarif ederek çözülmüştü; yasak şimdi şunlara uygulanıyordu ". . . ve sulbünüzden gelen oğullarınızın kartları. " bu da evlatlık değil doğumdan gelen oğullarınız demekti. Hz. Muhammed'in kendi sulbünden gelen ve hayatta olan oğlu olmadığı için vahiy onun ebeveyn konumunu daha da genişletmek üzere bu fırsattan istifade etti. "Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir; O, Allah'ın resulü ve nebilerin sonuncusudur. " diyordu.

İlahi gücün karşısında sivri dilli Ayşe'nin Zeynep'le olan evliliği kabul etmekten başka çaresi kalmamıştı ama o yine de duygularını belli etti. "Allah gerçekten sana buyruk yetiştirmekte geç kalmıyor, " demişti Hz. Muhammed'e ama kısa süre önce kendisi Kuran'ın buyruğuyla aklandığına göre bu biraz kadirbilmezlik olmuştu.

Hanımları arasındaki gerginliğin iyice farkına varan Hz. Muhammed gecelerini onların arasında kesin sırayla geçirmeye başladı.

Kendisine ait bir odası yoktu, bunun yerine bir hanımının odasından diğerine gidiyordu. Basitlikte ısrarını sürdürmek adına bu odalar, cami kompleksinin doğu duvarına yaslanmış bir sıra palmiye yaprağından çatılı sedirlerden öte değillerdi; her birinin avluya açılan perdeli bir holü vardı ve arkada duran taş bir kerevet ile gece serilip gündüz toplanan yataktan başka da mobilyası yoktu. Müminler Hz. Muhammed'in her eşiyle ne kadar zaman geçirdiğini, hangisinin ballı içeceğini daha çok sevdiğini ve hangisiyle geceyi geçirdikten sonra daha keyifli olduğunu yakından takip ediyorlardı. Bundan daha göz önünde, birçok Viktorya devri akademisyenlerinin hasut bir tenkitçilikle hayal ettikleri ahlaksızlıktan ziyade son derece gerilim taşıyan bir özel yaşam olamazdı.

Bu süreçteki Kuran vahiylerinden bir diğeri de bu çoklu evlilik düzenlemelerinin yarattığı gerginliği yansıtıyormuş gibi görünüyor. Ümmetin lideri olarak Hz. Muhammed'e istediği kadar evlenebilme iznini bahşederek başlıyor, "öteki müminlere değil, yalnız sana özgü olmak üzere helâl kıldık. " Prensip olarak devam etti; diğer tüm erkek müminlerse geleneksel uygulamayı takip ederek dört kadına kadar evlenebilirlerdi. Ancak yalnızca prensipte böyleydi. Çoklu ilişkiyi özendirmek bir yana, vahiy bunu açıkça caydırmak için devam etti. Her birine eşit konum sağlandığı sürece dört kadına izin veriliyordu. Ancak Kuran bunun ihtimal dışı olduğunu söylüyordu, Hz. Muhammed müminlere şu talimatı verecekti: "Tutkunluk derecesinde isteseniz de kadınlar arasında adaleti sağlamaya asla güç yetiremezsiniz. O halde tam bir eğilimle bir yana yönelip de öbürünü askıdaymış gibi bırakmayın. "

Kendisi için o "biricik" daima Hatice olacaktı. Onun ölümünden bu yana sekiz sene geçmişti fakat liderliğin görevleri arttıkça bir zamanlar sahip olduğu o tek eşliliği gittikçe daha fazla özlüyor gibiydi. Bu geldiği konumda evlilik hayatı, en az siyasi hayatındaki kadar çok dolambaçlı diplomasi gerektirmeye başlamıştı. Sıcak sevecenlik ile kayıtsız destekten çok uzaktı ve Mekke'yle savaş tehdidi bir kez daha belirdiğinde sadece onun üzerinde daha fazla gerginlik yaratmaya yarıyordu ve hayatının en aykırı kararlarından biri haline gelecek olan kararı vermesine yol açacaktı.

On Yedi

Makul zekâdaki her siyasi gözlemcinin doğrulayacağı üzere, içişlerinde baskı altındaki siyasi liderler her zaman popülerliklerini saldırgan dışişleri politikalarıyla yükseltebilirler. Bu tüm tarih boyunca başvurulmuş bir stratejidir ve Hz. Muhammed de bundan ziyadesiyle faydalandı. Medine içerisindeki muhalefeti zayıflatmaya devam ederken bile Mekkeli ticaret kervanlarını tacizi sürdürdü. Kureyşlileri, alışıldık kuzey-güney yolunu terk edip, Necid'in çıplak platoları ile güney Irak boyunca dolanmak zorunda kalman pahalı yolu kullanmaya zorladı. O durumda bile savunmasızdılar. Hz. Muhammed'in yeni boşanmış evlatlık oğlu Zayid tarafından yönetilen ve Necid bölgesinin derinliklerinde yapılan bir saldırıda tüm kervan ele geçirilirken tüccarlar ile muhafızlar kaçıp canlarını kurtardı.

Şair Haşan İbni Sabit bu olayı kutlayarak Mekkelilerin ticari kayıplarıyla alay etti. "Şam'ın derelerine veda edin, çünkü artık yollarda savaş var. " diye kına yaktı. Özellikle de çoğu rakip şairler olan Hz. Muhammed'in muhaliflerinin süregiden katledilişlerine methiyeler düzmek zorunda olduğu için günümüzün saray şairlerinin hepsinden daha meşguldü. Ancak bir sonraki konu biraz zorluk çıkarabilirdi. Mümin gruplarından biri kuzeydeki Hayber vahasına sızmayı başararak kurbanlarını uyurken öldürdüler, aynı esnada içlerinden miyop olan biri yanlış adım atıp taş merdivenlerden bir kat aşağı yuvarlandı ve tüm mahalleyi ayağa kaldırdı. Saldırganlar bir lağım çukuruna sığınmak zorunda kaldılar ve kaçabilene dek saatler boyunca leş gibi kokup titrediler. İbni Sabit'in "gece uçarız çevik kılıcımızla, / ormanın kucağındaki aslan gibi cesurcasına, / her tehlikeyi yok edercesine. " diyerek övdüğü türde kahramanlıklardan sayılmazdı.

Özellikle de abartılmış türdeki bu gibi fırsatçılıklar Uhud'da yenilginin kıyısına geldikten sonra müminlerin bozulmuş moralini düzeltebilirdi ancak sadece Hz. Muhammed'in muhaliflerini birleştirmeye yaradılar.

Mekke'nin lideri Ebu Süfyan şimdi bir koalisyon ordusu kurmuştu, ordunun en önde gelen müttefikleriyse Necid bölgesinden Gatafan Bedevileri ve Hayberli Yahudi kabileleriydi, bunların arasında yer alan sürgün edilen Nadir kabilesi de Medine'den sürüldükten sonra el konulan toprak ve mallarını geri almak için sabırsızlanıyordu. . Ebu Süfyan, 627 yılının başlarında koalisyon güçlerine Medine'de buluşma emrini verdi ve bu sefer şehrin eteklerinde durmaya niyeti yoktu. Amaç işgal ve Hz. Muhammed'in yükselen gücüne zorla son vermekti.

Fakat binlerce silahlı adam çölde ilerlerken fısıltı gazetesi de bir yandan çalışıyordu ve Hz. Muhammed'in hazırlanmak için bol bol vakti oldu. Öncelikle Medine'nin çevresindeki erken bahar ürünlerinin hasat edilmesi emrini verdi böylece yaklaşan düşmanın at ve develerini otlatmaktan mahrum bırakacakta. Ardından hendek kazdırmaya girişti. Vahanın bata, güney ve doğusunda kalan volkanik lav taşlarıyla kaplı arazi atlılar için geçilmezdi, ne var ki kuzeyden gelen ana yaklaşım yolu açıklıkta ve Ebu Süfyan’ın güçlü süvarilerinin toplu saldırısına davetiye çıkarıyordu. Bu ihtimali ortadan kaldırmak üzere vahadaki herkes, erkeklerin yanı sıra kadın ve çocuklar da dâhil küreklerle hendek kazıp kenarlarına da sivri uçlu kazıkları yere gömme işine girişildi, bunlar üzerinden atlamaya çalışan süvarilerin atlarına saplanacaktı. Her yirmi metre başına on kişi çalışarak iş altı günde tamamlandı. Bittiğinde kazıklı-hendek savunma hattı Medine'nin tüm kuzey girişini çevreliyordu ve bunun yanı sıra, kazılan taş ve topraklar da bunları arkasında savunma şeddi şeklinde yığılmıştı.

Bu, Ebu Süfyan'ın koalisyon ordularının tahmin edebileceği son şeydi. Kazıldı hendek fikri (bir tümsek diyerek alay ettiler) "şerefsizlik" ve "Araplığa yakışmaz" bir şeydi, Perelerden alınma ucuz bir hileydi, keşke hiç alınmasaydı. Okların yanı sıra aşağılamalar da havada uçuşuyordu. Kadın ve çocuklara yaptırılmış hendeklerin arkasına saklanan korkaklar ne biçim askerlerdi acaba? Mekkeli bir şair, "Tutundukları bu hendek olmasa, Onları siler geçerdik. " diye yazdı. "Bizden öyle korktular ki, arkasına saklandılar. " İğnelemeler, Hz. Muhammed'in adamlarını kışkırtıp dışarı

çıkartmak ve yüz yüze savaşma cesaretini göstermeye zorlamak içindi ve eğer o şeddin arkasındaki konumlarını koruma emrinde ısrara olmasaydı çoğu da çıkardı. Düşman atlılarından bazıları kazıkların en dar olduğu yerden atlayıp geçmeye çalışırken atların kazıklara takılıp düşmeleriyle haklılığı kamdandı. Şeddin her iki tarafındaki sayılara rağmen adı "Hendek Savaşı" olacak bu karşılaşmanın toplam kaybı Ebu Süfyan'ın adamlarından beş Hz. Muhammed'inkilerden de üç ölüyle sonuçlanacaktı.

Ebu Süfyan'ın sonunda bir başarı elde edemeyeceğini biliyor olmasına rağmen kuşatmaya razı olmak dışında bir seçeneği yoktu. Surlar içinde küçük bir şehri kuşatmak bir şeydi ama Medine temel olarak her birinde kendine ait güçlendirilmiş küçük birer kalesi bulunan bir köyler zincirinden oluşuyordu. Bunları tamamen tecrit etmenin imkânı yoktu. Bu nedenle kuşatmayı yapanlar ana ulaşım yolunu kapatmak ve içeridekileri ok salvolarıyla taciz etmekle yetindiler. Bunlar Medinelilerin sinirini oynatmaya yeterliydi. Şeddin arka tarafından geceleri yanan yüzlerce kamp ateşini endişeyle izliyorlar gündüzleriyse sürekli düşman okçularının keskin nişancı ateşine benzer ok atışı tehdidine maruz kalıyorlardı. Kabile liderlerinden birinin, "Hz. Muhammed bize dünyaları vaat etmişti ama şimdi kimse korkmadan helaya bile gidemiyor!" diye homurdandığı duyuldu.

Hz. Muhammed'e karşı bu tür hoşnutsuzluklar, ona olan desteğin zayıf noktalarını bulmasına yardıma olduğu ve onları kendi lehine çevirmeye çalışması için tam da Ebu Süfyan'ın amaçladığı şeydi. Taraf değiştirmek için kışkırtmalar, ikili hatta üçlü oynayan casuslar gibi perde gerisindeki ayak oyunları ise aynı günümüzde olduğu gibi yedinci yüzyılda da savaşın bir parçasıydı. Geceler boyunca art arda temsilciler vaha ile kuşatma kampı arasında gidip geldiler. Medine'de ortalıkta yabana birinin görülmesi barış zamanında bile kayda değer bir olayken bu diploması trafiğini gizli tutmak neredeyse imkânsızlaşmıştı fakat bu da Ebu Süfyan'ın stratejisinin bir parçasıydı. Sinirler zayıflamış ve şüphecilik tavan yapmış, dedikodu kazanı yirmi dört saat kaynıyordu.

İlk önce, Hz. Muhammed'in Bedevi Gatafan Kabilesine Mekke'nin liderliğindeki ittifaktan ayrılması karşılığında Medine'nin devasa hurma hasadının üçte birini gizlice teklif ettiği söylendi. Yapıp yapmadığının önemi yoktu. Söylentinin kendisi nifak yaratmaya yetti. Hurma sahiplerinin hiçbiri mallarının böyle uluorta takas için teklif edilmiş olmasından memnun değildi. Birçoğu Hz. Muhammed'in Mekke'yle kan davasını azdırarak bu kuşatmayı başlarına onun sardığını düşünüyordu ve neden kendilerinin ödemek zorunda kaldıklarını sorgularken ateşli müminlerse Gatafan'a verilen sus payının şerefsiz bir iş olduğunu yüksek sesle eleştiriyordu.

Ardından Ebu Süfyan'ın hem münafıklar denilen kesimleri hem de Medine'de kalan son Yahudi kabilesi olan Kureyzaları Medine'nin içinden ikinci bir cephe açmaları için ikna etmeye çalıştığı ve Hz. Muhammed'e karşı ayaklanmaları halinde onlara tam destek sözü verdiği lafı ortaya çıktı. Bir kişi de sürgün edilmiş Nadir kabilesinin liderinin Kureyzaların kalesine girerken görüldüğüne ve Kureyzaların kardeş Yahudiler olarak sürgünün yanlışlarını düzeltmek için kendilerine yardım etmesi için yakararak onları ikna etmeye çalıştığının duyulduğuna dair yemin etti.

Bunun gibi her söylenti doğal olarak Hz. Muhammed'e ulaşıyordu ama dedikoduları kendi lehine çevirerek psikolojik savaşta en az Ebu Süfyan kadar becerikli olduğunu kanıtlayacaktı. Bunun için gizlice İslâm'ı kabul etmiş olan Gatafan kabilesinin lideri Nuaym İbni Mesud'un hizmetlerinden yararlanacaktı. Hz. Muhammed'e, "Kendi kabilemdeki adamların bile bundan haberi yok, o yüzden benden ne istiyorsan söyle, " dedi. Nuaym hem Medine'nin içinde bulunan asi grupların hem de kuşatma ordularının arasında yanıltıcı haberler yayabilecek mükemmel bir konumda bulunduğu için bu sanki cennetten gönderilmiş bir fırsat gibi görülmüş olsa gerekti. "Birbirlerini yüz üstü bıraktıklarından emin olmalısın, " diye talimat verdi Hz. Muhammed "çünkü savaş bir aldatmacadır. "

Bu kurnaz askeri bilgelik haklı olarak çok ünlüdür ancak genellikle Hz. Muhammed'e atfedilememiştir. "Savaş aldatmadır" sözü ilk olarak Çin'de MÖ altıncı yüzyılın klasik eseri olan Sun Tzu'nun

Savaş Sanatı kitabında geçer. Hz. Muhammed'in bilinçli olarak Sun Tzu'dan alıntı yapması fikri ilginç olsa da bu kelimeler muhtemelen onun ağzına İbni İshâk tarafından yerleştirildi, zira Sun Tzu'nun çalışması sekizinci yüzyılın kozmopolit Şam çevrelerince mutlaka biliniyor olsa da yedinci yüzyılın Medine vahasına ulaşmış olması hayli şüphelidir. Her şeye rağmen, karmaşık üçlü ihanetin sahneye konulmasında kanıtlandığı üzere Hz. Muhammed belli ki işin esaslarına mükemmelce vakıftı.

Herkesin hoşuna gidecek benzer hikâyelerle düşmanın kurnazlıkla nasıl alt edileceğini göstermek üzere Nuaym önce Kureyzalara gitti. Onların iyiliği için büyük bir gizlilik içinde konuştuğu güvencesini verdikten sonra Ebu Süfyan'ın yapacağı açılımlardan hiçbirine güvenilmemesi gerektiğini çünkü Mekkelilerin yalnızca ganimet peşinde koştuklarını söyledi. Bunu kabul ettiklerinde de Nuaym Mekkelilerin evlerine döndüklerinde eğer ona karşı çalışırlarsa Kureyza'yı Hz. Muhammed'in intikam alması riskiyle baş başa bırakacaklarını söyledi. Dolayısıyla sözünü tutması için Ebu Süfyan'dan rehin şeklinde karşı teminat talep etmelerini salık veriyordu.

Kureyzaların aklını şüpheyle güzelce doldurduktan sonra Nuaym oyunun ikinci bölümü için Ebu Süfyan cephesinden birini buldu ve Kureyzaların işbirliği yapma teminatı olarak Mekkeli rehinler talep etmeye karar verdiklerini ama aslında Hz. Muhammed'e sadık olduklarını söyledi. Onlara verecekleri tüm rehinelerin idam edilmek üzere müminlere teslim edileceğini o yüzden talebin reddedilmesinin akıllıca olacağını söyledi. Nuaym son olarak kendi kabilesi olan Gatafan'a giderek oyunu üçledi ve onlara Kureyza'nın Mekkeli değil Gatafanlı rehinler talep edeceğini ve müttefikleri olan Ebu Süfyan'ın da bu anlaşmayı kabul ettiğini söyledi.

İbni İshâk'ın aktardığına göre herkes aynen tam planlandığı gibi tepki verdi. Kureyzalar Ebu Süfyan'la işbirliği yapmak için teminat olarak rehinler talep etti, Ebu Süfyan da hemen bunu Hz. Muhammed'le ittifak oluşturduklarının kanıtı olarak gördü. İkinci bir cephe asla hayata geçmedi ve Kureyzalar da diğer herkesle birlikte Medine'yi

savundu. Gatafan Bedevileri Ebu Süfyan'ın kendilerine ihanet ettiğinden emin kamplarını toplayıp, teklif edilip edilmeyeceği bile meçhul olan onca hurmanın kaybedildiği düşüncesiyle derin pişmanlık içinde kabile topraklarına döndüler. Hendeklerle engellenmiş ve müttefikleri dağılmış haldeki Ebu Süfyan kısa süre sonra kuşatmanın işe yaramayacağını beyan etmek için önüne gelecek her bahaneyi kullanmaya hazırdı. Üçüncü haftanın sonunda kış mevsimi koşulları imdadına yetişti.

Issız çölde geceleri sıcaklık gündüze göre 15-20 derece birden düşebilir ve gündüz vaktinin sıcaklığına kıyasla aşın tezat olduğu için soğuk açık çölde daha çok hissedilir. Fakat Ebu Süfyan adına bardağı taşıran son damla dağlatın ardından kopup gelen fırtına gücündeki çadırları yıkıp tencereleri deviren rüzgârlar oldu. "Tanrı aşkına, atlarımız develerimiz ölüyor, tenceremiz düz, ateşimiz yanar durmuyor, çadırlarımız dağılıyor, " diye konuştu. Eyerleri talan, gidiyoruz.

Hz. Muhammed kalabalık Mekke ordusunu yine durdurmuştu ama kendi ashabı onu pek takdir etmemişti. Kuşatma altında olmanın dayatılan güçsüzlüğünün yarattığı yoğun çaresizlikle doluydular. Kazıklı hendekle yapılan savunma stratejileri her ne kadar başardı olmuşsa da psikolojik olarak geleneklerine ters gelmişti. Koşup çarpışmış olmak yerine düşman tarafından savaştan kaçmak için Araplığa ters davranmakla suçlanmak şeref anlayışlarında derin yara açmıştı. İbni Sabit gibi hayli yaratıcı bir saray şairi için bile kadın ve çocukların hendek kazması hakkında destansı bir kahramanlık öyküsü yaratmak zor olmuştu.

Hiçbir lider kendi çekirdek yandaşlarını yabancılaştırmayı göze alamaz. Hz. Muhammed'in de müminlerini kesin bir harekete geçme çağrısıyla uyandırması gerekiyordu ve bunu yapmakta da gecikmedi. O Cuma günkü öğle namazında, Mekkeli ve diğer müttefiklerin kampları toplayıp gitmelerinden yalnızca saatler sonra yeni bir düşman tanımladı, Medine'de kalan son Yahudi kabilesi. Cebrail melek kendisine görünmüş ve Mekkelilerle işbirliği yapmayı

düşünmüş oldukları için "Kureyza'nın kabine korku sal, " diyerek talimat vermişti.

Neden Kureyza? Hz. Muhammed'in saldırgan siyaseti yüzünden kuşatma altına alındıklarını düşünen Medine'deki tek topluluk kesinlikle sadece onlar değildi. Fakat göreceli olarak güçsüz olan bu Yahudi kabilesi, en azından ismen İslâm'ı kabul etmiş ve güçlü Evs ile Hazrec Kavimlerine yayılmış yığınlar halindeki münafıklardan daha kolay bir hedef teşkil ediyordu. Söylentiler işe yaramış ve Kureyza kabilesi savunmasızdı. Mükemmel bir fırsat hedefiydiler ve şimdi de hem Hz. Muhammed'in şahsi hayal kırıldığı olan Yahudilerin onu peygamber kabul etmemeleri hem de yandaşlarının kuşatma altında eylemsizliğe mecbur kalmalarının yarattığı hüsrandan çıkış yolu vazifesi göreceklerdi. Kısa süre önce kuşatılmış müminler şimdi de kuşatan olacaktı. Aynı öğleden sonrasında müminler camiden çıktıkları gibi kılıç, mızrak, ok ve yaylarını kuşanarak Kureyza köyünü kuşattılar.

Kalelerinin içinde Kureyza lideri bir konsey toplantısı çağrısı yaptı izleyecekleri muhtemel üç yolun ana hatlarını çizdi, ilki, Yahudi kimliklerini terk edip İslâm'ı kabul ve peygamber olarak Hz. Muhammed'e mutlak biat yemini etmekti. İkincisi, Hz. Muhammed ve adamlarının onların yapmasını beklemeyeceği şekilde Şabat gününde sürpriz bir karşı saldırıda bulunmaktı. Üçüncüsüyse Masada seçeneği olarak adlandırılabilecek olan seçenekti; erkekler yakalanmak ve köleleştirilmekten kurtarmak için bütün kadın ve çocukları öldürecek ardından da ya kendilerini öldürecekler veya ölene kadar savaşacaklardı. Fakat konsey inkâr içindeydi. Geldikleri kötü durumun derinliğini anlamada liderlerinden çok daha yavaş olan konsey üyeleri olayların henüz o noktanın yakınına bile yaklaşmadığını savunuyordu. Uzun yıllardır Evs Kavmiyle ittifakları vardı ve onların kendilerine kefil olacağından emindiler. Tehdit altındaki insanların yaptığı gibi mevcut yerleşik düzene tutunmaya çalışıyorlar ve yıllar önce Nadir kabilesine söylenmiş olan "İslâm eski ittifakları sildi süpürdü, " sözünü anlamayı reddediyorlardı.

Evs Kavmine müracaat edip savunma duvarını herkesle birlikte yan yana çalışarak inşa ettiklerini söylediler. Kendilerinin en ateşli savunmayı yapanlar arasında olmamalarının nedeninin savunma hattının vahanın kuzey girişinde ve kendi köylerininse vahanın güney ucunda 12 kilometre ötede olması nedeniyledir dediler. Hz. Muhammed'in aleyhinde bir çalışma yapmadıklarına delir yemin ettiler; yalnızca her bağımsız kabilenin yapacağı gibi seçeneklerini açık tutmuşlardı. Ancak Evs Kavmi sessiz kaldı ve Hz. Muhammed'in şimdi acımasız bir netlikte ifade edeceği üzere bağımsızlık artık bir seçenek olmayacakta.

Kureyzalar iki hafta boyunca direndiler ardından da kaçınılmaz olana direnemeyip şartsız teslim oldular. Ne var ki, kalelerinden prangalara vurulmuş olarak çıkarılırken bile hâlâ daha umutlan vardı. Çoğunun beklediği en kötü durum diğer iki Yahudi kabilesinin başına gelendi. Sonuçta sürülmek bir şeydi ama katliam ise bambaşka bir şey.

Prangalar iyiye işaret değildi. Evs liderleri bunların ne manaya geldiğini biliyordu ve nihayet eski müttefikleri için araya girmeye karar verdi. Hz. Muhammed en azından Kaynuka ve Nadir için yaptığı gibi onların canlarını bağışlayabilir diye fikir yürüttüler. Fakat Hz. Muhammed geçmişi tekrar etmekten daha fazlasını yapmak istiyordu; bu sefer geleceğe yönelik bir örnek teşkil etmek ister gibiydi. Onların isteğini duymazdan gelmiş gibi görünerek Evs Kavmini korkutmak istemiyordu dolayısıyla onlara danışırmış gibi yaptı. "Evs halkı, aranızdan birisi hükmü verirse tatmin olacak mısınız?" diye sordu.

Bu şekilde prangaya vurulmuş olan mahkûmların hayatını kurtardıklarını varsayarak tatmin olduklarını beyan ettiler. Fakat kabilelerden hangisinin Kureyza’nın kaderini belirleyeceğini kendileri değil Hz. Muhammed seçecekti ve onun da Saad ibni Muad'ı seçtiğinde tam olarak ne yaptığını bildiğine en ufak bir şüphe yoktu.

Bu saldırgan ve tutucu adam Gatafan Bedevilerinin Medine kuşatmasından ayrılmalarına karşılık tek bir hurma bile verilmesi fikrine ateşli bir muhalefet göstermişti. "Onlara malımızı vermek mi? Hayır, kılıç gösterelim!" Kan akıtmaya olan hevesi aynı şekilde

ödüllendirilmişti. Hendekleri savunurken ağır yaralanmış ve şimdi ölmek üzereydi ve öleceğini biliyordu. Yürüyemeyecek kadar bitkin olduğu için Hz. Muhammed'e kadar deriden yapılmış bir sedye ile taşınmıştı, orada ölümcül yaralı birinin yüce yol olarak sunduğu tavrı takındı, "Benim için Allah'ın davasında kimsenin tenkidini umursamayacağını an geldi" tam da ölmek üzere olduğu için vereceği kararın önyargılı olmayacağı varsayılıyordu. Ne ki, onun önyargısı daima kılıçtan yana olagelmişti ve şimdi de Kureyza için hükmünü verirken farklı olmayacaktı, "Erkekler öldürülmeli, mallar paylaşılmak kadınlar ve çocuklar esir tutulmalı. "

Bazı akademisyenler, Hz. Muhammed'i katliamın sorumluluğundan kurtarmak amacıyla Saad için bu rolü erken İslâm tarihçilerinin yarattıklarından şüpheleniyorlar ve bu durumda karar Hz. Muhammed'in değil Saad'ındı ve Hz. Muhammed'in ölen birinin son sözünü yerine getirmekten başka seçeneği yoktu denilebileceği için en azından makul inkâr edilebilirlik tesis ediyor. Fakat tartışmanın kendisi de acı verici bir farkındalığı ortaya çıkararak bunun haklı gösterilmeye ihtiyacı olan ve kesinlikle haklı gösterilemeyecek bir şey olduğunu ortaya koyuyor. Hz. Muhammed'in böylesine esaslı bir kararı başkasına bırakmak bir yana, üst düzey danışmanlarından olmayan birine bırakması bile kesinlikle ihtimal dışıdır. Karar doğrudan onun tarafından verilmiş olmasa dahi en azından onun rızasıyla verilmiş olduğu gayet açık ortada. Gerçekten de geçersiz saymak bir yana Hz. Muhammed idamlara bizzat nezaret etti. Medine'deki ana pazar yerinin bir yanma çukurlar kazılmış ve iş bittiğinde tüm Kureyza erkekleri, İbni İshâk'ın deyimiyle, ("çenesi ustura görmüş herkes. ") küçük gruplar halinde dışarı çıkartılmış, çukurun kenarında diz çöktürülüp kafaları uçurulmuştu.

Bu kolay bir iş değildi. Birinin kafasını kesmek okuyucuyu yönlendirebilecek olan o devrin geleneksel savaş masallarında anlatılanlardan çok daha zordu. Müminlerden oluşan sabah ve öğleden sonrası halinde iki ayrı mesai yaparak, arada günün sıcaklığında mola vererek çalıştılar. İşin bitip çukurların dolması üç gün sürdü.

Bazı görgü tanıklarının anlattıklarına göre bu çukurlara dört yüz kişinin başkalarına göreyse dokuz yüz kişinin cesedi gömülmüştü. Her halükarda sayılar dehşet vericiydi. Bedir ve Uhud savaşlarındaki toplam kayıp sayısı birkaç düzineyi geçmezken ve bu da sıcak savaşın ortasında meydana gelmişken burada Mekke'nin orta yerinde yüzlerce insan sistemli bir şekilde katledilmişti. Bu göstere göstere yapılmış barbarca olay Arabistan'ın her köşesine şok dalgalarıyla yayıldı ve tam da istenilen etkiyi yarattı. Artık hiçbir şekilde herhangi bir muhalefet şekline tahammül gösterilmeyeceği apaçık ve berrak biçimde görülüyordu.

Kureyza kabilesinin sahip olduğu her şey (evler, hurma bahçeleri, kişisel eşyalar) müminler arasında paylaştırıldı ve alışıldık şekilde beşte biri de cemaat kasasına aktarıldı. Kadın ve çocukların çoğunluğu köle olarak dağıtıldı aralarından bazıları da Necid'e götürülüp satıldı ve karşılığında at ve silahlar alındı. Rayhana adlı bir kadın ise çok farklı bir muamele görecekti. Nadir kabilesinde doğan Rayhana Kureyza kabilesine gelin gitmişti bu iki kabileyle de olan bağlantısı Hz. Muhammed'in onu seçmiş olmasının nedeni olabilir ama bu cezalandırmak için değildi. Bunun yerine Hz. Muhammed Rayhana'yı yedinci hanımı olarak aldı.

Kocası ve tüm erkek akrabaları gözlerinin önünde katledildiği için bunun sevgi dolu bir birliktelik olduğuna kimse inanmaz ama mesele bu değildi. Bu evlilikle bir mesaj veriliyordu; Hz. Muhammed her ne kadar acımasız olsa da kendi otoritesini kabullenmeyi reddedenlerle de olabileceğini ve yeni ittifaklar yaratmak için elinden gelen her şeyi yapacağını kanıtlamıştı. Acımasızlık sergilendikten sonra artık yeniden inşa etme zamanıydı.

Bazen makul olmak ile akılcı olmak arasında çok ince hatta belki de görünmez bir çizgi vardır. Kureyza katliamı hakkında asırlar boyunca sayısız neden gösterilmiştir. Mekkelilerle işbirliği yapmış oldukları öne sürülmüştür ancak yaptıklarına dair ikna edici bir delil bulunmamaktadır. O devir ve o coğrafyada bunun sıradan bir yürütme yöntemi olduğu söylenir ama değildir. Emri Hz. Muhammed'in şahsen vermediği savı öne sürülür ama yalnızca

teknik olarak doğrudur. Kureyzaların kendilerinin daha hafif bir ceza beklemedikleri iddia edilir ama beklemiş oldukları açıkça belliydi. Hz. Muhammed'in elinde başka seçenek kalmamıştı denilir ama bunda da zaten var olan alışıldık sürgün etme seçeneği görmezden gelinir. Yüksek idam sayılarının abartıldığı söylenir ama bir yandan da hayli doğru olma ihtimalini teşhir edebilmek te imkânsızdır. Hatta Kuran'ın , düşmanın teslim olduğu andan itibaren bütün düşmanlıklara mutlak şekilde son verilmesi emri verdiği gerçeğine rağmen katliamın Kuran tarafından haklı görüldüğü bile söylenir.

Hatta bazı Müslüman din bilimciler, Kuran'ın değerleriyle uyumlu olmaması nedeniyle katliamın İbni İshâk'ın aktarmış olduğu şekilde yaşanmış olamayacağını bile iddia ediyorlar. Bazıları daha da ileri giderek bunun İslâm'ı karalamak ve Kureyza'yı kahraman gibi göstermek etmek amacıyla özellikle kasten çarpıtılmış olduğunu iddia ediyorlar. Bazı Yahudi akademisyenler gerçekten de bu seçeneği belirgin bir şekilde reddetmiş olmalarına rağmen Kureyza'yı Romalılara teslim olmak yerine topluca intihar eden Masada asilerine benzetmişlerdir. Diğer yandan bazı iyi niyetli Hristiyan akademisyenlerse Kureyza'nın kaderini, modern batılı savaş standartlarının yedinci yüzyıl Arabistan'ına uygulanamayacağını söyleyerek açıklamaya çalıştılar ancak bunun yaparken yalnızca Oryantalist lütufkârlığın cefakâr gücüne ihanet etmekle kalmayıp aynı zamanda Avrupa'nın hem Orta Çağ hem de yirminci yüzyıl tarihindeki dehşetlerine anlaşılmaz bir biçimde gözlerini kapadılar.

Bu gibi açıklamaların tümündeki tek ortak nokta, bu nahoş olanı umutsuzca sanki biraz hafifletmeye çalışmak gibi görünüyor. O yere göğe sığdırılamayan inatçı realist Machiavelli bunu "zalimliğin iyi mi yoksa kötü mü kullanıldığı sorunu, " diye tanımlardı. Fakat gerçekçi siyasetin ustası bile kendisini kendi sorusunun şartlarına direnir halde bulmuştu, "Zalimliğin, neyin şeytani olduğundan bahsedebilmeye izin veriliyorsa, ilk ve son kez başvuruluyorsa ve kişinin güvenliği buna bağlıysa ve süreklilik arz etmeyecekse fakat mümkün olduğunca halkın da çıkarları için kullanıldığı müddetçe iyi kullanılmış olduğunu söyleyebiliriz. " Bu, tek cümle içerisinde dört dilek şart kipi barındırıyor; Machiavelli zekice risk dağılımı yapıyor.

Hiçbir şeyi çözmediğinin açıkça farkında tekrar tekrar soruya dönüp duruyor. "Hükümdarın zalimlik yerine merhamet ile ün yapmak istemesi şarttır, ” diyerek devam ediyor, "ama her şeye rağmen merhameti de kötü kullanmamak için dikkatli olması şarttır. , “ En nihayetinde, zalimliğin aslında merhametten daha merhametli olduğunu ileri sürerek, kendi mantığıyla ona sonsuza dek üzerine yapışacak olan kötü şöhreti getirdi ve tüm dünyadaki baskıcı diktatörlerin gerekçe olarak kullanmalarına yarayan cümleyi sarf etti, "Bir ikisini ibretlik yapmak, fazla merhametli olup karışıklıkların cinayet ve yağmalara dönüşmesine izin verenlerden daha merhametlidir. "

Günümüzde süregiden Orta Doğu çatışmasının ışığında bakılınca 627 yılındaki Kureyza katliamı korkunç bir emsal teşkil etmişe benziyor, inanç ve siyaset yedinci yüzyılda da olduğu gibi birbirlerinden ayrılmaz biçimde iç içe geçmiş olduğu için, din-siyaset merkezli aşırıcılığın çirkin ikiz yavrusu olan Müslümanların anti-Semitizmi ile Yahudilerin İslâmofobisini haklı göstermek amacıyla hâlâ erken İslâmî metinlerde katliama dair yapılan savlara ve Kuran'daki Medineli Yahudilerin Hz. Muhammed'in peygamberliğini reddedişlerine karşı bariz öfkeye sarılıyorlar. Ne var ki, Hz. Muhammed'in o sıralardaki siyasi durumu ışığında yapılacak olan daha az duygusal bir analiz çok daha isabetli olabilir. Kureyza katliamı gerçekten de bir acımasızlık gösterisiydi fakat bu insanlar bir anlamda sivil zayiatlardı. Bu gösterinin esas seyircileriyse onlar değil Medine'de yaşayan ve hâlâ Hz. Muhammed'in liderliğine dair çekinceler taşıyan diğer herkesti. Konumunun güçlü olup olmadığına dair eğer ortada herhangi bir şüphe vardıysa artık bunları yok etmişti.

Bu prensip hem günümüzde hem de Hz. Muhammed'in devrinde olduğu kadar tamdık ve tartışılabilir. Bir lider uzun vadede gerekli olan uzlaşmaları sağlamak için yalnızca sert yaklaşım göstererek otoritesini tesis edebilir mi diye bir akıl yürütme yapsak. En iyimser bakışla bile benmerkezci bir sav olurdu zira daha yumuşak bir yaklaşım gösterilmiş olsaydı ne olacağını bilmenin imkânı yok. Ama Hz. Muhammed adına işe yaramışa benziyordu. Aşın güç kullanma

eğilimini kanıtladıktan sonra geleceğe ve özellikle de Mekke'ye bakarken daha barışçıl seçenekleri izlemek adına bol zamanı oldu.

On Sekiz

Tarihte başka hiçbir geri dönüş belki de Hz. Muhammed'in doğduğu şehre geri dönüşü kadar simgesel olmamıştır. Her sürgün, geri dönüşünün rüyasını görür. Yalnızca geri dönmeyi değil geri döndüğünde hoş geldin denmeyi bekler. Aslında, büyük bir yanlışı halkın önünde düzeltmek üzere geri dönmesi için yalvarılmak ister. Geri döneceğin yer, yurt hissini oluşturan her şey, çevre, insanlar aynıdır ama yine de dönüşmüş olacaktır ve dönüşünün bizzat kendisi o dönüşümün bir işareti olacaktır, yeni bir başlangıç, daha iyi bir gelecek için umudun işareti. Sürgün yılları boyunca kişiyi hayatta tutan bunun hayalidir.

Ancak Hz. Muhammed için bu rüyada, talep ediliyormuş gibi görünen tek bir zafer anı bile olmamıştı. Ne uçuşan pankartlar, ne çekilen zılgıtlar, ne de ayaklarının altına serilen çiçekler ve ne de eski düşmanlarının onu pişmanlık ve sevinç gözyaşlarıyla kucaklaması. Bunların yerine onun dönüşü son derece becerikli yönetilmiş kademeli bir süreçti; üçüncü ve son safhaya gelindiğinde zaferden ziyade tamamlanma meselesine benzemişti.

Her şey 628 yılı başlarında aslında bir rüya ile başladı. Rüyasında Hz. Muhammed Kâbe'nin önünde duruyordu ve sağ elinde de anahtarı vardı. Saçları hacılarınki gibi kazınmıştı ve üzerinde evde dokunmuş iki parça dikişsiz keten bezden oluşan ve biri bel çevresine sarılan diğeri de omuz üzerinden aşağı örtülen geleneksel beyaz ihram kıyafeti vardı. Uyandığı anda ne yapması gerektiğini biliyordu. Mekkelilerle savaşta üç kez karşılaşarak gücünü kanıtlamıştı; şimdi onlara çıplaklığa yakın savunmasızlık içerisinde yaklaşacaktı. Rüyanın söylediği gibi zafer silah zoruyla değil silahsızlanmakla kazanılacaktı.

İki tür hac ziyareti vardı ki bunların ikisi de İslâm'la birlikte devam etti. Esas Hac, yılın on ikinci ve son ayı olan zilhicce yani "hacca gidiş" sırasında yapılırdı. Fakat adına Umre denilen yarı hac da vardı bu da

senenin geri kalan ayları sırasında yapılabilirdi. Mekkelilerin bahtına, Hz. Muhammed şimdi umre ziyaretine gedeceğini açıklamıştı.

Böylesi beklenmedik cesur bir hamleye duyulan hayranlık karşısında tüm Hicaz çalkalandı. Bu duyuruyla Hz. Muhammed'in yalnızca Mekkelilerin blöfünü görmekle kalmadığını aynı zamanda bunu mutlak bir samimiyet içerisinde yaptığını hemen herkes kavramıştı. Onu durdurup şehre girmesini engellemeye çalışacakları kaçınılmazdı ama nasıl yapacaklardı. Kutsal mekânın muhafızları olarak kendi üstlendikleri görev gereği tüm itibarları arzu eden herkese hac hakkını garanti etmelerine bağlıydı. Hacca gelmiş birini reddetmek diye bir şey düşünülemezdi; kamusal sorumluluklarının büyük bir inkârı olur, yere göğe sığdırılamayan muhafızlık haklarını tehlikeye sokardı. Ayrıca, Hz. Muhammed'i tam olarak nasıl geri çevirebilirlerdi ki? Yarı çıplak hacılara yapılacak her türlü silahlı saldırı, korumaya yemin ettikleri insanların karımı dökmek olur ve kutsal mekânı kirletirdi. Hz. Muhammed, bu en temel dini vazifeyi yerine getirme niyetini açıklayarak, Mekkelileri kendi oyunlarında çifte açmaza sokmuştu.

Bariz biçimde barışçıl bir düzende seyahat eden yedi yüz kişi onunla birlikte on günlük yolculuğu tamamladı.

Kılıç veya ok yay gibi savaş silahları taşımadılar, yalnızca hançerleri vardı ama onlar da zaten keçi tulumundan yapılma su torbası gibi yolcuların yanında her daim mevcut olan eşyalardan sayılırdı. Kafilenin başında özellikle besiye çekilmiş her biri türünün en iyi örnekleri olan ve kurbanlık için geleneksel el örgüsü süsler ve boncuklarla süslenmiş yetmiş deve yürüyordu. İçlerinde en çarpıcı olanı aynı zamanda en tanınandı; burnunda gümüş halka takılı bu erkek deve bir zamanlar Hz. Muhammed'in can düşmanı Ebu Cehil’in şanı ve gururuydu; Hz. Muhammed Bedir Savaşı'ndan sonra kendi ganimet payı olarak onu seçmişti. Onu kurbanlık olarak Mekke'ye geri getirmesindeki simgesellik çok açıktı.

Kendisinin de tahmin etmiş olabileceği gibi Mekkeliler şehire giden yolu kapatmak için atlı bir birlik gönderdi. Ne var ki, önlerindeki bariz iki seçenek olan karşılaşmak veya geri dönmekten birini kullanmak

yerine Hz. Muhammed yolunu değiştirdi. Ashabını, gece boyunca vadilerin sarp yamaçlarında atların geçemediği zorlu patikalardan geçirerek düzlüğe indirdi ve Mekke'nin birkaç kilometre kuzeyinde tek başına büyük bir akasya ağacının gölgelediği kış havuzu bulunan Hudeybiye denilen yere getirdi. Geldiklerinde henüz şafak sökmediği için dumanların yerlerini belli edeceğini bile bile ateşler yaktılar, Sonuçta saklayacakları hiçbir şey yoktu. Hacıydılar, düşmanlık değil barış için gelmişlerdi. Gün ağardığında develerine köstek vurdular, hançerlerini bir kenara bıraktılar ve yıkanıp ihramlarını giyindiler. Mekkeli atlılar sonunda onlara yetiştiklerinde geleneklere uygun şekilde yayan olarak şehre gitmeye hazırdılar.

Atlı birliğin yolu kapatmaktan öte yapabileceği bir şey yoktu. Savaş çığlıkları yerine karşılarında hacıların Lebbeyk Allâhümme lebbeyk diyerek söylediği İlâhî vardı, "Hizmetine geldim. Ey Allah'ım!". Savaş ilanı yerine, silahsız, direnmeyen ama yerinden de kımıldamayan büyük bir müminler grubu tarafından yapılan inanç ilanıydı bu. Hz. Muhammed, Mekkeliler kendilerinin şehre yürümesine izin verene dek ne kadar sürerse sürsün oradan kımıldamayacaklarını beyan etti. Tek istediklerinin barış içerisinde hac görevini ifa etmek olduğunu söyledi. Ne var ki, barış içinde olmaları bizzat bir meydan okumaydı.

Birlik komutanı şehre bir iki atlıyı geri göndererek ne yapması gerektiğini sordurdu; bunun üzerine Ebu Süfyan Mekke konseyini acil toplantıya çağırdı fakat onlar da tam bir açmazda kalmıştı; Hz. Muhammed'e izin verseler bir türlü vermeseler bir türlüydü. Kendi Bedevi müttefikleri de Hz. Muhammed'in tarafını tutunca ikilemleri daha kötüye gitti. Kabile reislerinden biri, "Biz sizinle bu şartlar altında ittifak yapmadık/' diye girdi söze, "Allah'ın Evi'ni onurlandırmaya gelenleri nasıl geri çevirebilirsin? Ya Hz. Muhammed'i serbest bırak, ne yapmaya geldiyse onu yapsın ya da biz bütün adamlarımızı alıp seni terk ederiz. "

Bakış açınıza göre bu bir iş bırakma eylemine ya da bir lokavta dönüşmüştü. Birinden birinin pes etmesi gerekiyordu ama bu kişinin Hz. Muhammed olmayacağını Ebu Süfyan artık fark etmiş olsa

gerekti. Açmazı çözmenin tek yolu müzakereden geçiyordu, o nedenle müteakip günlerde şehir ile Hudeybiye arasında üst düzey temsilciler gidip geldiler; Hz. Muhammed'in ashabından bazen bir grubu bazen de diğerini geri dönmeye ikna etmek üzere bu görüşmelerin bazıları göz önünde bazıları gizli yürütüldü.

Hz. Muhammed kendisiyle birlikte olan tüm müttefiklerinden yeni bir ittifak sözü isteme çağrısıyla buna karşılık verdi. Akasya ağacının altında oturduğu sırada teker teker yanına geldiler elini sıkıp birbirlerinin kollarını göğüslerine bastırdılar ve sadakat sözünü ciddiyetle yenileyerek Allah'ın elçisi Hz. Muhammed'e itaat edeceklerine yemin ettiler. Bu tören Mekkeli temsilcilerden birini derinden etkiledi "Allah adına, " diye bildirdi Mekke'ye, "Hz. Muhammed in tükürüğü yanlışlıkla urbasına sıçrasa alıp yüzüne sürüyor. Bir emir verdiğinde ilk yerine getiren olmak için birbirlerini çiğniyorlar. Abdest alsa kullandığı su için neredeyse kavga çıkıyor. Onun önünde konuşurken saygıdan sesleri değişiyor. Söylediği şeyler çok anlamlı biz de kabul etmeliyiz. "

Öyle görünüyor olabilirdi ama o zaman da Hz. Muhammed'e teslim oluyorlarmış gibi anlaşılırdı ki bunun lafı dahi edilemezdi. Ebu Süfyan ile Hz. Muhammed'in yüz yüze görüşmesi ve birbirlerinin ihtiyaçlarını anlaması gerekiyordu. Hz. Muhammed, kesinlikle bu durumun epeydir farkında olmasına rağmen ashabının birçoğunun anlamadığını da biliyordu. Akasya ağacının altında sadakat yemini yenilenmesini de bu yüzden istemişti; sonuç ne olursa olsun adamlarının kabul edeceğinden emin olması gerekiyordu. Ne var ki, şimdi o güvence bile şiddetli bir sınamadan geçecekti.

Görünüşe göre Mekke konseyiyle şekillendirilmiş olan uzlaşmayla o gün teslim olunmuşa benziyordu. Hudeybiye Antlaşması olarak bilinen uzlaşıda Mekke ile Medine arasında on yıl boyunca silahlı çatışma olmayacağı ve Medine'nin Mekke kervanlarına yapmış olduğu saldırıların derhal durdurulacağı belirtilmişti. Aynı esnada isteyen her kabile iki taraftan biriyle ittifak yapmakta serbestti; anlaşma öncesinde Mekke veya Hz. Muhammed ile müttefik olmuş olanlar şimdi cezalandırılmadan taraf değiştirmekte serbestti. Ancak

bu yıl umre ziyareti olmayacaktı. Hz. Muhammed ile müminler geri dönecekler ve böylece hiç kimse "Mekke'yi razı olmaya zorladı' diyemeyecekti. Bunun karşılığında Mekke de bundan bir yıl sonra umre ziyareti yapabilmesi için onun şehre girmesine izin verecekti.

Bu, hacı olmak isteyen yedi yüz kişinin, ama özellikle de aralarında bulunan muhacirlerin umdukları bir sonuç değildi. Onlar uzun süre beklemiş oldukları geri dönüşün eşiğine geldiklerini zannederken, şimdiyse onursuz bir geri çekilme gibi bir durumla karşı karşıyaydılar. Antlaşmadaki inceliklerin, özellikle de Bedevi kabileleri eski müttefiklerinden serbest bırakıp Mekke ile Hz. Muhammed arasında seçim yapabilmelerine, dolayısıyla Hz. Muhammed'in otoritesinin Mekke ile eşit şartlarda bir makamın başı olarak tanınmasına izin veren maddenin farkına varamamışlardı. En yakınındaki danışmanları bile bölünmüştü. Ebubekir ile Ali uzun vadeli yararlarını görebilirken, savaşçı Ömer yalnızca zayıflık olarak algılıyordu. Buralara kadar sadece "gelecek sene" sözü alıp kazık yemek için mi gelmişlerdi? Savaş açma hakkından vazgeçme karşılığında tüm aldığın bu mu? İtiraz edenler arasında sesi en gergin ve yüksek çıkan Ömer'inkiydi ama o da yalnız değildi. İbni İshâk'ın aktardığı üzere, "Ortaya konulan barış, geri çekilme ve Hz. Muhammed'in üstlendiği yükümlülükler gibi şartlan gördüklerinde kendilerini çaresizliğe kapılacak denli üzgün hissediyorlardı. "

Hz. Muhammed, hayal kırıklığına uğramış olsa bile buna dair hiçbir emare göstermedi. Antlaşmayı hacılara özgü bir tevazu ve ılımlılık içerisinde mi kabul etmişti yoksa tam istediğini, hatta belki daha bile fazlasını mı almıştı, bunu anlayabilmek mümkün değildi. Şimdilik bunu ashabının inançlarının bir sınaması gibi sundu. "Sabırlı olup kendinizi kontrol edin, çünkü Allah dermanını verecektir. " dedi. "Biz, Allah adına söz verdik ve söz aldık. Artık yanlış yapıp sözümüzden dönemeyiz. "

Ancak daha fazlasına ihtiyaçları olduğunu da görebiliyordu. İyi niyetle ve hayli yüksek beklentilerle uzun bir yoldan gelmişlerdi; onlardan sadece geri dönüp yetmiş kurbanlık devenin ardına takılıp

eve gitmelerini beklemek çok fazla şey istemek olurdu. Onun yerine buraya yapmak için geldiklerini yapacaklardı. Eğer hac görevini

Mekke'nin içinde yerine getiremezlerse tam burada Hudeybiye'de yaparlardı. Ayağa kalkıp emir verdi, "Kalkın, kurban kesip saçınızı kazıyın. "

Ama hiç kimse yerinden kımıldamadı. Yanlış duyduklarından emindiler. Kâbe dışında başka bir yerde nasıl bu görevleri yerine getirebilirlerdi ki? Bu nasıl üstünkörü bir hacılık olacaktı böyle? Hz. Muhammed ikinci ve üçüncü kere emir verdiğinde bile afallamış gibi sessizce oturdular.

Henüz çok kısa süre önce verdikleri itaat yeminlerini böyle uluorta bozdukları için içinden öfke ateşleri yükselmiş olsa da hiç renk vermedi. Çaresizliğe bir anlığına geçit vermişse de yüzünde okunan bir işareti yoktu. Tüm bakışları üzerine çekmiş olan Hz. Muhammed eline bir hançer alıp bir zamanlar Ebu Cehil'e ait olan burnu gümüş halkalı deveye doğru yöneldi. Kurbanım kabul etmesi için yüksek sesle Allah'a yakarırken herkes donup kalmış ağzı açık onu seyrediyordu; ardından hayvanın şah damarını görebilmek için başını geriye doğru itti, hançerini sallayıp tek hamlede boğazını kesti.

Kumların üzerine birden kan boşanınca hareketlenme başladı ve bütün kamp alanından dua sesleri yükselmeye başladı. Hz. Muhammed, hac görevini yerine getirmenin göstergesi olarak, yardımcılarından birinden uzun örgülerini keserek saçlarını kazımasını istedi ardından yüzlerce erkek onun yaptığını yapmak için koşturdu. İçlerinden biri daha sonraları herkesin kafasını kazımasının ardından bukle ve örgü yığınlarının aniden çıkan bir rüzgârla havalanıp kurbanlarının Allah tarafından kabul edildiğinin işareti olarak Kâbe’ye kadar on beş kilometre ileriye taşındığını iddia edecekti.

Hudeybiye Antlaşması zaman geçtikte Hz. Muhammed açısından ustaca yapılmış stratejik bir hamle olarak görülecekti. İbni İshâk, "Daha önce İslâm'da bundan daha büyük bir zafer kazanılmamıştı.

Önceleri yalnızca savaş etmişlerdi fakat barış yapılınca ve savaşın getirdiği engeller de ortadan kalkınca insanlar kendilerini birbirleriyle güvende hissettiler, buluştular, konuştular ve tartıştılar ve anlayışa sahip olanlara İslâm'dan bahsedilince kabul ettiler. " diye yazacaktı. Hem Bedeviler hem de Mekkeliler bu güç dengesindeki değişikliği memnuniyetle kabul ettiler ve birçoğu artık Hz. Muhammed'e olan desteğini açıkça gösteriyordu. Onu Hudeybiye'ye kadar takip eden ashabının içinde barışa razı gelmesindeki yargısından şüphe edenler hâlâ vardıysa da Medine'ye dönüş yolunda gelen bir vahiy onları etkili biçimde susturdu. Kuran’ın sesi Hz. Muhammed'e, "Yemin olsun, Allah müminlerden, o ağacın altında sana bey'at ettikleri sırada hoşnut olmuştur. Onların gönüllerindekini bilmiş, üzerlerine huzur ve sükûn indirmiş. . . Allah size, elde edeceğiniz birçok ganimetler vaat etti. Şunu da size aceleden verdi ve insanların ellerini de sizden uzak tuttu ki bu, inananlara bir ibret olsun. " dedi.

Eğer savaş bir aldatmacaysa bir yönüyle barış da öyledir. Kendi adamlarını silahsızlandırmakla Hz. Muhammed Mekkelileri de etkinlikle silahsızlandırmış, onları klasik bir sıfır kazanç oyununa ve verilecek her tür taviz kendisine yarayacak olsa bile, tek çözüm ihtimalinin taviz vermek olduğuna inanmaya zorlamıştı. Clausewitz'in ünlü "Savaş siyasetin başka araçlarla devamıdır. " özlü cümlesinden tam on bir asır önce Hz. Muhammed bunun tam tersini sergiledi. Savaşla elde edilemeyen barışla ediliyordu. Silahsız karşılaşma sadece Mekke'nin onunla uzlaşmak zorunda kalmasından öte, herkesin gözü önünde bütün Arabistan'a, kendisi ve yandaşlarının "atalarının geleneklerine" Mekkelilerden daha sadık olduklarını göstermesine yaradı.

Bundan daha iyisini ne Gandi ne de Machiavelli yapabilirdi. Hz. Muhammed savaş kurallarını altüst etmiş, bariz zayıflığını güce dönüştürmüştü. Kendisinin silahla olduğu kadar silahsız da etkili olduğunu kanıtlamış ve barış lisanını da en az savaşınki kadar güçlü bir biçimde kullanmıştı. İşin gerçeği, muhaliflerini olduğu kadar yandaşlarını da böylesine şaşırtan şey tam da onun bu ikili boyutuydu. Yedinci yüzyılda da yirmi birinci yüzyılda da kendisini "savaş peygamberi" veya "barış peygamberi" diye basitleştirilmiş

terimlerle sınıflandırma girişimlerini boşa çıkaracaktı. Bu biri ya da diğeri meselesi değildi. Karmaşık bir insan, tarihe devasa bir kişilik kazıyor, vizyonu, görünüşte bağdaşmaz denilen karşıtlıkların ötesine geçiyordu. Mekke'den yüz geri döndürülmeye izin vermişti ama aslında dönüşünün ilk safhasını tamamlamış olduğunu da biliyordu.

Mekke ile barış sağlandıktan sonra Hz. Muhammed şimdi de kuzeye doğru kendi arka bahçesi olarak gördüğü bölgeyi güvene alma işine girişti. Medine'ye dönüşünden sadece bir ay sonra kuzey Hicaz bölgesindeki en zengin vaha olan Hayber'e bin altı yüz adamdan oluşan bir birlikle yola çıktı. Buradaki çok geniş hurma bahçeleri her birinin kendine ait güçlendirilmiş kalesi bulunan yedi Yahudi kabilesi arasında paylaşılmıştı. Benzer kaleler sistemi bulunan Medine'ye büyük bir orduyla gelen Ebu Süfyan şehri kuşatma alfana almış ama başarısız olmuştu. Şimdiyse Hz. Muhammed bu işin nasıl yapılması gerektiğini tam ders verir gibi gösterdi.

İlk önce Hayber'in Bedevî müttefiki olan Gatafan kabilesinin tarafsız kalmasını sağladı; Medine kuşatması sırasında vazgeçmek zorunda kaldıkları hurmalar şimdi araya girmemelerinin ödülü olarak kendilerine verilecekti. Ardından da tüm Hayber'i kuşatmaya çalışmak yerine sistemli şekilde kaleleri ele aldı. En zayıf olanından başlayarak onları teker teker teslim olmaya zorladı; süreç, Medineli Yahudilerin eline geçenlerden çok daha lütufkârca cömert şartların teklif edilmesiyle hayli kolaylaşmıştı. Ne denli sert olabileceğini bir kez kanıtlamış olduğu için artık yeniden aynı uç önlemlere başvurmaya gerek kalmamıştı. Başlarına ne gelebileceğini tarttıktan sonra, Hayber kabileleri gönüllü olarak razı geldiler ve Hz. Muhammed'in siyasi otoritesiyle korumasını kabul ettiler, destek sözü verdiler ve yıllık gelirlerinin yarısını vergi olarak Medine'ye ödemeyi kabul ettiler. Antlaşma bir kez daha evlilikle mühürlenmişti. Hayber'in önde gelen kabilelerinden birinin reisinin on yedi yaşındaki güzel kızı Safiye Hz. Muhammed'in sekizinci hanımı olmakla kalmıyor ikinci Yahudi hanımı da oluyordu.

Hayber'i cebine koyduktan sonra, Medine ile şimdi güney Ürdün'de bulunan kadını nekropol şehri Petra arasındaki yan yol noktasında

bulunan Yahudi egemenliğindeki ve Hayber'e göre daha küçük Tayma vahasına doğru ilerledi. Buradaki kabileler hiç direniş göstermediler ve karşılığında Hayber'e verilenden daha cömert şartlar aldılar. Kuzey Hicaz bölgesindeki en büyük yerleşim bölgelerini tek vücut halinde arkasına aldıktan sonra bölgedeki Bedevi kabilelerinin de Hz. Muhammed'in otoritesini tanıması zaman meselesiydi. Ve de güneydeki Mekke; geri dönüşünün ikinci safhasına hazırdı.

Tarih kitaplarına "Kaza Umresi" olarak geçen vaat edilmiş umre yolculuğuna, 629 yılının Şubat ayında beraberinde iki bin ashabıyla çıktı. Yedi yıl önce Medine'ye giderken bindiği ve caminin yapılacağı yerde durup çökene dek dizginlerini serbest bıraktığı kulağı kesik devesi Kasva'ya binerek kafileye öncülük etti. Kendisini sürgüne götürmüş olan mübarek hayvan şimdi de onu Mekke'ye geri götürecekti.

Ebu Süfyan bir sene önce verdiği sözü tutmuştu. Hudeybiye'de kararlaştırıldığı üzere Kureyşliler Kâbe meydanından çekilmiş ve Hz. Muhammed ile ashabına serbest giriş sağlamıştı. Yıllar boyunca gece gündüz rüyalarına giren geri dönme hayali sonunda gerçek olmuştu ve yeniden yurdunun toprağına ayak basıyordu.

Ne yazık ki, beklenebileceği şekilde olayları ayrıntılı aktarmanın yerine erken İslâm tarihçileri bu olayı olağanüstü özetle geçiyorlar. Genellikle çenesi pek düşük olan İbni İshâk en az bir düzine beklediğimiz yerde olaya yalnızca bir sayfa ayırıyor. Hz. Muhammed'in Kâbe'ye gidişinin, beraberindekilerle Siyah Taş'a dokunmasının, sonra da devesinden inerek Kabe'yi tavaf edişinin ve ardından da kurban kesip saçlarını kazıtmasının ayrıntılarını hızla geçiyor. Burada çok belirgin bir beklenti katli hissi var. Veya beklenti yükseltme. Hani sanki bu umre Kureyşlilerin zoraki razı gelmeleriyle yapıldığı için gerçek hac olmadığı gibi bir hava sezinleniyor. Kureyş konseyi sözünü tutmuş ve sessiz bir tevekkül ile Hz. Muhammed'in girmesine tahammül göstermiş olsa bile kesinlikle ona kucak açmamışlardı. Gerçek eve dönüş henüz yaşanmamıştı.

Peki ya Hz. Muhammed'in kendisi? Aşina olduğu dar sokaklardan geçerken üzerine çevrilmiş kırgın bakışları hissetmiş miydi? Kendisi hacılığın kutsal gereklerini yerine getirirken bile çoğu Mekkelinin hâlâ ona beddua ettiklerinin farkında mıydı? Yoksa tüm bunlar bedeninin derinliklerinde hep bilip hissettiği, bir gün ne olursa olsun döneceğim duygusunun teyidiyle Kâbe'nin yedi katının bulunduğu doğum yerine kendisini bir kez daha bağlamanın katıksız sevinciyle birlikte sıfırlanıp silinecekler miydi? Emin olduğumuz tek şey, kendisine izin verilen üç günün tamamını orada geçirdiği ve hacı olmasının aşikâr samimiyetinin birçok Mekkeliyi daha, açıkça olmasa bile en azından etkisel anlamda onun saflarına taşıdığıydı.

Örneğin, Mekke'nin önde gelen tefecilerinden olan ve geçen yedi yıl süresince yeğeniyle mesafesini korumada dikkatli davranmış olan Hz. Muhammed'in amcası Abbas umrenin üçüncü gününde baldızı Maymuna ile Hz. Muhammed'in evliliğinde şahitlik yaptı ve dolayısıyla herkesin gözü önünde İslâm'ı açıkça kabul etmiş olmasa bile ona gittikçe yakınlaştığını beyan etmiş oldu. Rüzgârın hangi yönden estiğinin farkına varan tek kişi o değildi. Maymuna Mekke'nin üst düzey askeri komutanlarından biri olan Halid'in de teyzesiydi ve Hz. Muhammed ile ashabı üçüncü günde ayrılırlarken Halid ile bir başka üst düzey komutan olan Emir de onlara katıldılar. Her ikisi de Medine'de sevinçle karşılandılar ve Halid'in Uhud savaşı sırasında Hz. Muhammed'e karşı süvari birliğinin komutanı, dolayısıyla birçok müminin ölümünden sorumlu olmasına rağmen eve dönen asi oğul gibi buyur edildiler. Bunlar artık geçmişte kaldı, diyerek Hz. Muhammed ona güvence verdi ve onun İslâm'ı kabul etmiş olmasının "bütün borçlan sıfırladığını" söyledi. Gerçekten de Halid en ünlü Müslüman komutanlardan biri haline gelecek ve "Allah'ın Kılıcı" lakabını kazanacaktır.

Ancak hepsinden daha da önemlisi, Mekke'deki o üç gün içinde Hz. Muhammed önemli bir şahsiyet ile daha görüştü. Hz. Muhammed'in şehirde olmasının yarattığı gerginlik havası düşünüldüğünde gizlice buluşmuş olmaları gerekti, çünkü Medine'ye döndükten kısa bir süre sonra Hz. Muhammed dokuzuncu hanımı ve Mekke Konseyi'nin lideri Ebu Süfyan’ın kızı Ümmü Habibe ile evlendi. Daha önce İslâm'ı

kabul edip babasına karşı gelmişti fakat o günler geride kalmıştı. Bunlar barışma zamanlarıydı. Ne denli sessiz sedasız kotarılmış olsa da Ebu Süfyan'ın kızının evlenmesine rıza göstermiş olması artık onu Hz. Muhammed'e bağlamıştı. Bundan sonra ikisi aralarındaki kaynata ve damat ilişkisi içerisinde Hz. Muhammed'in Mekke'ye dönüşünün üçüncü ve son safhasının şartlarını belirleyeceklerdi.

Bundan yalnızca altı ay soma aralarında uzun yıllara dayanan husumet bulunan iki Bedevi kabilesi, barışı bozmak için herhangi bir bahane arayan Mekke konseyindeki muhafazakârların da kışkırtmasıyla, yeniden şiddete başvurarak Hudeybiye barışını bozdular. Kabilelerden birinin Mekke diğerininse Hz. Muhammed'le müttefik olması nedeniyle onların eylemlerinin nihai sorumluluğu hamilerine düşmekteydi, bu da Mekke ile Medine'yi yeniden çatışmanın eşiğine getirebilirdi. Beklendiği gibi hasımlarından yirmi kişiyi öldürdükten sonra Mekke'nin müttefiki olan kabile kutsal şehre kaçıp koruma talep etti. Bunun üzerine Hz. Muhammed'in müttefikleri ondan Mekke'yi sıkıştırıp korudukları adamları kendilerine vermesini sağlamasını istedi.

Hz. Muhammed'in müttefiklerini korumak için silaha başvurması haksız karşılanmazdı o nedenle bu sefer Mekke Medine arası on günlük yolculuğu Ebu Süfyan yaptı. Sadece üç yıl önce Medine'yi kuşatmış olan adam şimdi Hz. Muhammed'den itidalli olmasını dilemeye mecburdu zira yalnızca onun işbirliğiyle Mekke'deki muhafazakârları kontrol edebilirdi. İbni İshâk ile El Tabari Hz. Muhammed'in ne cevap verdiğine dair hiçbir şey söylemiyorlar. İşin gerçeği zorla lütfedip Hz. Muhammed Ebu Süfyan'a cevap bile vermedi diyorlar. Bu davranış yine de çok gayri siyasi sayılmasa da hayli ihtimal dışıdır. Bu iki eski düşman sadece kaynata damat olarak değil ama sözüne güvenilir erkekler olarak birbirlerine saygı duyuyorlardı. Savaş zamanında bile Ebu Süfyan Uhud'da şerefli davranarak karısı Hind'in Hamza'nın bedenini parçalaması nedeniyle özür dilemişti. Umre sırasında Hz. Muhammed'in ne denli dindar olduğuna şahit olmuş ve onun sürgün edilmesinin Mekkelilerin çoğunluğuyla alakası olmadığını, daha ziyade kutsal şehrin ruhu ve gelenekleriyle ilgili olduğunu anlamıştı. Hepsinden öte, kendisi

gerçekçi biriydi. Konseyinde yer alan bazı üyeler henüz makamlarındaki günlerin saydı olduğunu fark etmeseler de Ebu Süfyan öyle olduğunu kesinlikle biliyordu. Halid ile Emir gibi komutanların artık Hz. Muhammed'in baş danışmanları olmasıyla birlikte, istese Mekke'yi güç kullanarak alabileceğine şüphe yoktu. Mekkeli muhafazakârların yapmayı başarabildikleri tek şey, Kureyş hükümdarlığının sonunu iyice yaklaştırmak olmuştu.

Buradaki tek bilinmez, o sonun ne zaman ve nasıl geleceği idi ve Ebu Süfyan ile Hz. Muhammed'in sessiz ve gizlice müzakere ettikleri konu işte buydu. İşin gerçeği, anlaşmaların çoğu hâlâ bu şekilde yürütülmektedir. Göz önünde yapılan toplantılar, yalnızca meraldi gözler ve dedikoducu dillerden uzakta yapılan kapalı oturumlarda temel noktalar üzerinde anlaşıldıktan sonra düzenlenir. Gizlilik burada sınanır ve güven yavaş ve sancılı bir biçimde tesis edilir. Eğer siyaseten bilgeyseniz göz önündeki toplantılara sadece iyi bir sonuç çıkması amacıyla, müzakere edilmiş güvence aldıktan sonra katılırsınız ve Ebu Süfyan ile Hz. Muhammed artık bu güvenceyi şekillendirmişlerdi. Temel olarak Mekke'nin teslimiyet senaryosunu kaleme almışlardı.

Çoğu kişinin görüşüne göre bu son aniden geldi. Ebu Süfyan Mekke'ye döner dönmez Hz. Muhammed de ordusunu harekete geçirdi. Bütün Bedevi müttefiklerinin birliklerini 1 Ocak 630 tarihinde güneye ilerlemeye çağırdı. Mekke'ye bir günlük yolda kamp kurduğunda, er ya da geç gelebilecek intikamdan korkanlara ya da tarihin doğru tarafında olmak isteyenlere göre veya belki de her ikisine göre, ordusunun mevcudu on bine çıkmıştı.

Daha sonra yaşanacaklar sadece önceden kararlaştırılmış olabilirdi. Ebu Süfyan, Mekke'den çıkıp Hz. Muhammed'e ait herkesin tanıdığı beyaz bir atın üzerinde onun koruması altında olduğunu gösterir şekilde Medine ordusunun kamp kurduğu yere geldi. En çılgın mümin bile bu atın üzerindeki insanın kafasındaki tek bir saç teline dokunmaya dahi cüret edemezdi. Bu hamle, Hz. Muhammed ile Ebu Süfyan arasında halka açık bir görüşme olması için önceden

tasarlanıp kararlaştırılmış bir buluşmaydı. Ayrıca bu sefer konuşmaları kaydediliyordu.

Aralarında geçen konuşma düşmanlıktan çok uzak daha ziyade şakalaşıyorlarmış gibiydi; Ebu Süfyan’ın üzerinde kederli bir sükûnet hâkimken, Hz. Muhammed için neredeyse muzip denilebilirdi. "Heyhat Ebu Süfyan, senin için de artık ilâh olmadığını fakat tek bir Allah olduğunu bilme vakti gelmedi mi?" diye sordu Hz. Muhammed.

"Anam babam sana kurban olsunlar, sen hem bağışlayıcı hem de cömertsin. Eğer Allah’ın yanı sıra bir ilâh daha olsaymış sanırım beni bir şekilde daha önce uyarırdı. " diye cevapladı Ebu Süfyan.

Hz. Muhammed'in buna gülümsediğini hayal etmek pek güç olmasa gerek, en azından kendi kendine hemen ardından da bastırıp, "Peki benim Allah'ın elçisi olduğumu bilmenin zamanı gelmedi mi?"

"Bunun üzerinde gerçekten düşünüp duruyordum" dedi Ebu Süfyan. Ve Hz. Muhammed'e resmiyetle üçüncü şahısta hitap ederek devam etti, "Beni Allah ile birlikte yenmiş olan, kendisinden bütün gücümle kaçmış olduğum mudur?" Buna karşılık Hz. Muhammed şakayla karışık onun göğsüne bastırıp, "Gerçekten şendin!" dedi.

Hemen oracıkta Mekke'nin lideri kelime-i şahadet getirerek resmen İslâm'ı kabul etti: "Ben şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Yine şahitlik ederim ki Hz. Muhammed Allah'ın kulu ve Peygamberidir. " Kendini ve şehrini Hz. Muhammed'in koruması altına bıraktı, buna mukabil Hz. Muhammed de kendisi ve güçleri şehre girdiğinde direnmeyen herkesin canı ve malının güvende olduğu sözünü verdi. Mekke resmen teslim oldu.

Ebu Süfyan'ın güvenle şehre geri dönebilmesi sağlanmıştı, burada doğruca Kâbe meydanına giderek teslimin şartlarını açıkladı. "Kureyş halkı, Hz. Muhammed karşı koyamayacağımız bir kuvvetle üzerimize geldi. " diye açıkladı. "Evime giren herkes güvende olacak, aynı şekilde Kâbe Meydanına giren, evinde kalıp kapısını kilitleyen ve Hz. Muhammed'e karşı elini kaldırmayanlar da güvende olacaklar. "

Ne var ki, kendisine en yakın olanlar bile bunu kabul etmeyeceklerdi; bunların en başında da Hind vardı. Uhud'da "ciğer yiyen" vahşi kadın, şöhretine yakışır bir şekilde kocasına doğru yürüdü, halkın içinde sakalını çekip aşağıladı ve onu korkaklıkla suçladı "Gebertin o şişko yağ tulumunu, " diye bağırdı kocasına. Ebu Süfyan, "O, halkı için iyi bir liderdir!" diye tekrar tüm Mekke'ye seslenirken bir yandan da hanımıyla uğraşmak zorunda kalmıştı. "Sakin olun Kureyşliler. Onun sizi yoldan çıkarmasına izin vermeyin çünkü üzerinize gelecek olana direnemezsiniz. "

Mekke'nin çoğunluğu gerçekçiydi. Hepsinden öte, Hz. Muhammed'e teslim olmayı desteklemiş olmayanlar bile en azından kaçınılmaz sonucu kabullenmişti. Ancak ortada, hâlâ daha ne olursa olsun direnmeye kararlı olan muhafazakârlar vardı ve Hz. Muhammed'in karargâhındaki ashabı da bunun gayet iyi farkındaydı. Onu soru yağmuruna tutuyorlardı. Ya Mekke'ye girdiklerinde, Ebu Süfyan'ın teslimiyet güvencesine rağmen saldırı olursa? Şiddetle karşılaşırlarsa ne yapacaklardı? Kutsal mekânda savaş yasağına rağmen aynı şekilde karşılık verebilirler miydi? Ama o zaman da kutsal toprakta gerçekten birini öldürürlerse ne olurdu? Lanetlenip ateşlere mahkûm olup cehenneme mi giderlerdi?

Cevabı yeni bir Kuran vahisiyle geldi. Evet, kutsal topraklarda şiddete ancak ve sadece son çare olarak şiddetle karşılık verilebilirdi. Yalnızca düşman askerleri onların Kâbe'ye ulaşmasını engellerse ve eğer ilk önce kendilerine saldırılırsa. Kendileri şiddeti başlatan olmamalılardı. Mekkelilere barışçıl biçimde teslim olmaları için her fırsat tanınmalıydı ve mutlak şekilde hiçbir yağma veya mülke zarar olmamalıydı, savaş ganimeti, ödül yoktu. Kutsal şehre girmek üzereydiler buna uygun davranmalıydılar.

Ertesi günün sabahında, 11 Ocak 630 tarihinde Hz. Muhammed Mekke'yi kendisinin yaptı. Ordusunu dört kıtaya ayırdı ve her biri şehre farklı yönlerden girdi. Halid'in başında olduğu güney kıtası direnişle karşılaştı ve süvarilerinden biri öldü, saldırganlardan on ikisi derhal yakalandı diğerleri kaçtı. Kelime anlamı 'Mekke'nin açılması'

demek olan ve ileride ele geçirme ve zafer manasına da gelecek olan fetih tamamlanmıştı.

Kendisi şehre girerken Hz. Muhammed'in adamları sokakları doldurdu. Kâbe meydanına yaklaşırken "Allah'a şükürler olsun" diye bağırdılar, orada bulunan Mekkeliler de, umutla mı yoksa korkudan mı hâlâ bilinmez, onlara katıldı. Artık düşman ya da tahammül edilen ziyaretçi değil hükümdardı. Mekke toplumunun kıyısında büyümüş olan bu insan onun merkezine yerleşmiş, dışlanmış artık içeriden birine dönüşmüştü. Kâbe'nin köşesinde duran Siyah Taş'a elleyip Allahüekber diye bağırdığında sesi tüm şehre yayıldı. Sokaklarda dolanıp, sanki bu Hz. Muhammed'in Mekke'ye dönüşü değil de Mekke'nin kendine dönüşüymüş gibi, etraftaki dağlarda yankılanıp geri geldi. Kâbe'nin kapısına doğru çıkan merdivenleri tırmanıp halka hitap ederken de verdiği mesaj gerçekten bu olmuştu.

"Allah'tan başka ilah yoktur ve onun yardımcısı da yoktur, " diyerek beyan etti. "O sözünde durdu ve hizmetkârına yardım etti. O tek başına, hizmetkârına karşı birleşenleri kovaladı. " Bu yeni bir başlangıç, aydınlanma çağıran şafağı olacaktı, "Kureyş halkı, Allah sizi cahiliyenin kibirliliğinden kurtardı. " (İslâm öncesi cehalet dönemi). Bundan böyle ayrıcalığın hükmü sona ermişti. İslâm'da herkes eşit ve Mekke de küçük bir yönetici azınlığın derebeyliği olmayacaktı; "Buraya bakın! İster kanla ister varlıkla olsun miras yoluyla gelen her türlü ayrıcalık şu andan itibaren bitmiştir. Ayağınızın altındaki toz gibidir. " Ardından da sıra sıra kendisine çevrilmiş yüzlere bakarak doğrudan onlara sordu, "Kureyş halkı, size ne yapma niyetinde olduğumu düşünüyorsunuz?"

Retorik bir soruydu. Neden korktuklarını biliyordu; intikam, köleleştirme ve tüm mallarına el konulması. Kalabalıktan "Sadece iyilik, " diye cevap geldi, "çünkü sen asil bir kabilenin kardeşi ve asil bir kabilenin oğlusun. " Zamanında onu kabilesinin dışına sürdüklerinde asaletini ne kadar az kaale almışlarsa şimdi onu yalnızca "bizden biri" olarak değil hem liderleri hem de Allah'ın elçisi olarak kucaklıyorlardı.

Hz. Muhammed o anı biraz daha ölümsüzleştirdi. Artık aralarında kan dökülmeyeceğim bildirdi; "Allah, cenneti ve yeryüzünü yarattığı gün Mekke'yi de kutsal yapmıştır ve burası Kıyamet Günü’ne kadar kutsalların en kutsalı olarak kalacaktır. Allah'a teslim olmuş ve Kıyamet Günü'ne inanan bir kişinin burada kan dökmesi kanun dışıdır. Bu benden önceki biri için de kanun dışıydı benden sonraki kişi için de kanun dışı olacaktır. "

Genel af ilan edilecekti. "Gidin, çünkü artık sizin bağlarınız çözülmüştür; artık serbestsiniz" dedi. Burada kullandığı sözcük ‘al tulaka' "azledilmişler" çoklu anlam ifade ediyordu. Yalnızca fiziksel anlamda bağlandıkları prangalar ve bağlardan değil, karanlık geçmişin bağlarından da kurtulmuşlardı. Bu bir fetih değil bir özgürleştirmedir diyordu; barışçıl biçimde elde edilmiş ve karşılanmış bir devrim. Ve böylelikle Kâbe’nin anahtarını sağ eline aldığını gördüğü rüyanın üzerinden geçen neredeyse iki tam yıl sonra anahtarı çevirip içeri girdi.

Üçüncü Bölüm

LİDER

On Dokuz

İnsanın rüyası gerçeğe dönüştükten sonra ne hayal edilir? Geçen sekiz yıl boyunca Mekke Hz. Muhammed'in yaşamının mıknatısı, dualarının, savaşımı ve geleceğe dair her düşüncesinin odak noktasıydı. Ve şimdi onun olmuştu. Yıllar süren direniş ve baskının ardından sürgün edilenin rüyası gerçek olmuş yalnızca geri dönmekle kalmamış büyük bir onayla dönmüştü. Fakat Hz. Muhammed ne zafer şarkıları söylüyor ne de onun rahatlığını yaşıyordu.

Dönemin tarihçileri herhangi bir sevinç ya da neşe duygusundan bahsetmiyorlar. Bunun yerine neredeyse bir hayal kırıklığı hissiyatı var ki bunun da nedeni anlaşılabiliyor. Altmış yaşındaki bir erkek aniden en çok ümit ettiği şeye ulaşınca daha genç birinden beklenebilecek zafer coşkusundan eser kalmıyor. Ulaştığı başarının büyüklüğü, yalnızca bu noktaya gelinene dek ne çok şey yaşanmış olması gerektiği için değil ayrıca gelecekte de ne kadar çok şey yapılması gerekeceği düşüncesiyle belirgin bir kasvetle gölgelenmişti. Kâbe'ye girdiğinde Hz. Muhammed, ulaşılan devrimin tüm ağırlığını hissetmiş ve bir rüyayı gerçeğe dönüştürmenin sadece daha karmaşık bir gerçekliğe uyanmak olduğunu anlamış olsa gerekti.

O gün neler hissetmiş olduğuna en yakın örneği tüm zorluklara rağmen başarıya ulaşmış bir başka insanın anılarında görebiliriz. Oyun yazan ve eski muhalif Vaclav Havel 1989 yılında Macaristan'da komünist rejimin çökmesinin ardından cumhurbaşkanı seçilerek on yıllar sonra yapılan ilk serbest seçimlere nezaret etti. "Heyecan verici, hızlı kararlar alınan ve sayısız doğaçlamalar yapılan, son derece yorucu ve hatta macera dolu zamanlardı. . . Bir yönüyle peri masalı gibiydi. İşlerin yanlış gidebileceği birçok şey vardı. Tamamen yabancısı olduğumuz bir zeminde ilerliyorduk. Ve ayaklarımızın

altında yıkılmayacağına inanmak için hiçbirimizin makul bir nedeni yoktu. Neyse ki yıkılmadı ve şimdi de gerçekten kutlamanın zamanı geldi. tüm ürkütücülüğüne rağmen devrimi geride bıraktık ve barış içerisinde demokratik bir ülke kurma vizyonuyla ilerliyoruz. Totaliterlik altında uzun yıllar boyu acı çekmiş bir ülkenin yaşamında daha mutlu bir an olabilir mi?"

"Buna rağmen, " diye devam ediyor Havel, "tam da o tarihi an yaşandığında bana çok garip bir şey oldu. . . derin bir atalet hali içerisindeydim. Garip bir şekilde felç olmuş ve içim boşalmış gibi hissediyordum. O ana dek yaşanan heyecan verici olayların baskısıyla şaşırtıcı bir seviyeye yükselen enerjim aniden yok olmuştu ve ben de kendimi bitap düşmüş ve neredeyse alakasız buluyordum. Şiir bitmiş düzyazı başlıyordu. İşte tam da o anda hepimiz önümüzdeki görevlerin ne denli zorlu ve birçok yönüyle sevimsiz olduğunu ve ne kadar ağır bir yükün altına girdiğimizi anladık. Artık sadece seçtiğimiz kaderimizin ağırlığını anlayabiliyorduk. "

Hz. Muhammed'de de neşe yerine bu duygular, ani bir ağrı ve yorgunluk hissi seziliyor. Artık bir asi, köklü bir vizyoner değil, tamamen imkânsızmış gibi görünenleri sadece yirmi yıl içerisinde başarmış bir insandı. Ama bir insanın ne kadar enerjisi olabilirdi ki? Geride kalan yirmi yılın bedeli gözleriyle yanaklarındaki derin kırışıklık çizgilerinde ve Uhud savaşındaki yaralanmasından bu yana gittikçe daha da artan baş ağrılarından ötürü kırıştırdığı ahunda görülebiliyordu. Şimdiyse Kâbe'ye girdiğinde yeni kurulmakta olan bir devleti yönetmenin gerektirdiği sorumlulukların, bu bedeli yalnızca artıracağının ayırdında ve o andan sonra bedeninin bunu kaldırmayacağını da hissetmiş olmalıydı.

Kendisini her türlü şart altında olağanüstü bir şekilde dizginlerdi. Genel kabul görmüş imajın, onu Kâbe’nin içindeki ilah heykelciklerini kırarken gösterse de buna dair tarihi bir kayıt yoktur zaten kutsal mekânın içi hemen her türlü temsili objeden arınmış durumdadır. Ne İbni İshâk ne de El Tabari onun anahtarı çevirip içeri girmesiyle neler yaşandığına ya da yaşanmış olması gerektiğine dair herhangi bir ayrıntı veriyor. Bu, özel ve kayıt altına alınmamış bir andı, dolayısıyla

yalnızca kapıyı ardından kapadıktan sonra kalın duvarların dışında kalan erkeklerin zafer çığlıkları ve kadınların kutlama zılgıtlarının yerini sessizliğin alıp, onun bir kez daha yalnız kaldığını ve karanlıkta fısıldayarak sessizce bir hamd ve şükran duası ettiğini hayal edebiliyoruz. Henüz bunun farkında değildi ama o an, hayatındaki bilerek izin verdiği son özel anlardan biri olacaktı.

Dışarı çıkarak Kâbe'nin resmen tek Allah'a yeniden adandığını açıkladı ve ardından da meydanın etrafını çevreleyen bütün totemlerin parçalanması emrini verdi ardından da yalanlardaki Safa tepesine gitti. Üç gün boyunca orada oturdu, evlerinden çıkıp gelen Mekkeliler önünde kuyruk oldular ve Allah ile onun elçisi Hz. Muhammed'e bağlılık yemini ettiler. Bunların arasında üçüncü günün sonuna doğru şalıyla yüzünü kapatmış asil giyimli bir kadın da vardı. Yalnızca yemin etme sırası ona geldiğinde konuştu ve kimliği belli olduğunda neden yüzünü kapadığı da anlaşıldı. Bu Uhud'da Hamza'nın bedenini korkunç bir biçimde parçalayan Ebu Süfyan'ın karısı Hind idi.

Hz. Muhammed'in onunla nasıl ilgileneceğini merak eden kalabalıktan yoğun bir uğultu yükseldi; ikilinin arasındaki gergin konuşmanın her kelimesini duymaya çalıştılar. "Geçmişte olanlar için beni affet ve Allah da seni affedecektir, " diye yalvardı çok kısa bir süre önce herkesin ortasında yağ tulumu dediği adama.

Ona karşı önlemini alarak, "Böyle, insanları karalayıcı masallar uydurmamalısın, " diye cevap verdi Hz. Muhammed. Bir başka affedilme veya en azından unutulma yakarısıyla cevap verdi, "Allah şahit, karalama çok çirkindir ama bazen onu görmezden gelmek daha iyidir. "

Onu tekrar yokladı, "İyilik yapma emirlerini yerine getirirken bana itaatsizlik etmemelisin. " Fakat şimdi kadının cevabı hem sabırsız hem de son derece küstahtı, "Böyle şeyler için sana itaatsizlik yapmak istiyorsak sana bağlılık yemini için bunca saat burada oturup beklememeliydik. " Ağzından çıkanların ne manaya geldiğini ne kadar saldırganca olduğunu belki sezmişti ama Hz. Muhammed'in aynı şekilde karşılık vermeye niyeti yoktu.

Kuran, eski düşmanların, bağlılık sözü verdikten sonra affedilmesinde ısrar ediyordu ve eğer Hind açıkça tamamen kalpten söz vermiyor olsa bile, buna rağmen en umutsuz bağlılık beyanından ziyade, muhtemelen açık sözlülüğüne saygısından ötürü kabul edecekti. Bu eski yaralan kapamak için bir fırsattı ve iyileşmenin zaman aldığını çok iyi biliyordu. Kureyz katliamı onun gerekli olduğunu düşündüğünde ne denli acımasız olabildiğini zaten göstermişti; yeniden kanıtlamaya gerek yoktu. Tam aksine, haklıymış gibi görünse bile intikamın peşini bırakmak, güç kullanarak elde edilebilecek her şeyden daha güvenilir bir yükümlülük ve sadakat duygusu yaratabilirdi. Merhamet, özellikle de beklenmedik olduğunda etkiliydi.

Dahası, Hz. Muhammed'in Hind'i açıkça affetmesi kocası Ebu Süfyan'ı kendisine iyice yaklaştırırdı ve bu da öngördüğü birliği sağlamak için hayati önem taşıyordu. Bunu, kazanan her şeyi alır türünden bir yarış gibi değil, daha ziyade hiç bölünmemiş olması gerekenleri yeniden birleştirmek olarak görüyordu. Onun öngördüğü düzen fethedilmişlerin zorbalıkla kulluk etmesi değil eski düşmanlıkların tamamen terk edildiği ve isteyen herkesin ümmet içinde eşit ortaklar gibi kabul gördüğü gönüllü bir birliktelikti. Buna göre Ömer ile diğer önde gelen danışmanlarından gelen itirazları umursamadı Hind'in bağışlanma yakarısını kabul etti ve ardından da elini karşı tarafa uzatıp önde gelen Mekkelileri üst düzey kamu ve askeri yöneticileri olarak atadı. Taltif ettiklerinin arasında yalnız Ebu Süfyan değil, şaşırtıcı biçimde onun Hind'den olan oğlu Muaviye de vardı.

Bilerek veya bilmeyerek Hz. Muhammed yine İslâm'ın gelecekteki liderlik kadrosunu oluşturuyordu. Muaviye önce onun yazıcılarından biri olacak ve birkaç yıl içinde o devasa coğrafya Müslüman kontrolüne girdiğinde de Suriye valiliği gibi güçlü bir konuma yükselecekti. Fakat yükselişi bununla bitmeyecekti. Hz. Muhammed'in ölümünden sadece on dokuz yıl sonra o sırada dördüncü halife olan Ali öldürüldüğünde Muaviye bütün Müslüman imparatorluğunun kontrolünü eline alacak ve merkezi Şam'da bulunan Emevi hanedanını kuracaktı. O döneme gelindiğinde annesi

çoktan ölmüş ama hep bir aristokrat olarak kalmış olan Hind, şüphesiz oğlu ve onun soyunun bir gün halifeliğe yakışacağını mutlaka düşünmüş olsa gerekti.

Geri kalan diğer Mekkelilere çok fazla iltimas yapılmamışsa da en azından onlara karşı neredeyse hiç misillemede bulunulmamıştı. İstisnayı bozan yegâne vakalar, adı belirlenmiş on iki kişiydi, bunların arasındaki dört kadın şairin taşlamaları bir hayli can sıklaydı; ayrıca eski düşmanı "cehaletin babası"nın oğlu İkrima ibni Ebu Cehil de vardı ve anlaşıldığına göre Hz. Muhammed'e karşı nefret haricinde başka duygu beslemiyordu. Anlatıldığına göre affedilmek için yalvarmaları haricinde Hz. Muhammed bu on iki kişinin "Kâbe'nin örtüleri altına saklanmış halde bulunsalar bile" öldürülmesini emretmişti. Bunların yansı tam da bunu yaptı ve İslâm'ı kabul etti aralarında en ses getiren veya en gösterişli etkiyi yaratan ise İkrima oldu, zira Hz. Muhammed onu Mekke'de üst düzey bir yöneticilik görevine atadı ve eski düşmanını yeni dostluğun ayrılmaz bir parçası haline dönüştürdü.

Olmuş gibiydi. Onu sürgüne yollayan şehir artık resmen onundu. Mekke'nin uzun zamandır reddettiği her şey neredeyse tamamen barış içinde kabul edilmişti. Ama tabii ki hâlâ daha bitmemişti. Asla da bitmez. "İşte bitti!" denilebilecek kesin bir nokta asla var olmamıştır. Zaferle Mekke'ye girişinden iki hafta kadar sonra Hz. Muhammed bir savaş daha yapmak zorunda bırakıldı. Ancak bu kez Kureyşlilere değil onların düşmanlarına karşıydı.

Mekke'nin 100 kilometre kadar güneydoğusundaki Taif şehriyle müttefik olan geniş bir göçebe kabileleri birliği olan Hevazinler açısından Mekke'nin teslim olması Kureyşlilerin eskisinden de daha güçlü olması gibi görünmekteydi. Hz. Muhammed'in kendisi de Kureyş olduğu için geleneksel anlamda düşünerek onun tahta oturan yeni Kureyş kralı olduğunu sandılar. Taif in fethedilmek için bir sonraki yer olduğu açıktı ve orada yaşayanların hiç biri bunun iyilik getireceğini beklemiyordu. On yıl önce Ebu Talip'in ölümünden sonra Hz. Muhammed'in koruma isteğini geri çevirmişlerdi. Şimdiyse intikam almak isteyebileceği onlar için kaçınılmazmış gibi geliyordu.

Otuz yaşındaki karizmatik kabile reisi Malik'in komutasındaki Hevazinler konuyu kendileri zorlamaya karar verdiler. Bir kararlılık ve özgüven gösterisi içerisinde beraberlerinde kadın ve çocuklar ile hatta canlı hayvanlarıyla birlikte (bazı rivayetlere göre yalnızca develeri kırk bin başmış) binlerce savaşçı Mekke'ye doğru yola koyuldular. Kimileri bunun akıllıca bir hareket olduğunu sanmıyordu. Hasta olduğu için havda içinde yolculuk etmek zorunda kalmış yaşlı bir savaşçı bunun herkesi tehlikeye atmak olduğunu söyleyip itiraz etti ama aşın özgüvenli Malik tarafından hemen terslendi. Genç reis bir iki gün içinde keşke dinleseydim diyecekti. Mekke'nin yan yoluna kadar bile ulaşamayacaktı. Hz. Muhammed ile Mekke ve Medine'nin birleşik kuvvetleri Malik'in ordusunu Huneyn pınarının bulunduğu bölgede karşıladı ve ardından yapılan savaş tam bir hezimet oldu. Hevazinli erkeklerin yansı, kadın ve çocuklar ile canlı hayvanlarla birlikte esir alınmıştı; Malik ile hayatta kalan diğer erkekler kurtuluşu Taif surlarının ardına sığınmakta bulmuştu; burada kapıları kapatıp kuşatılmaya hazırlandılar.

Zafer acı bir tat ta bırakacaktı. Esirler arasında yaşlı bir kadın vardı ve kendisini yakalayanlara Hz. Muhammed'in akrabasıyım diye ısrar edip onları güldürüyordu. "Kim, bu Bedevi kadın mı? Zavallının merhamet dilemesinden başka bir şey değildir, " diye geçiştirdiler. Fakat kabilesiyle birlikte Hz. Muhammed'in önünden geçerlerken doğrudan ona seslendi. "Ey Allah'ın elçisi, benim Şeyma, kız kardeşliğin, aramızda küçük bir çocukken sana ben bakardım. "

Olabilir miydi? Onu son gördüğünden bu yana elli beş yıl geçmişti. Kabilesinin Hevazin'in bir kolu olduğunu şimdi hatırlıyordu ama bu zayıf ak saçlı kadın o yeniyetme kız olabilir miydi? "Peki, bunun kanıtı nerede?" diye sordu. Cevap olarak kolunu sıyırıp gösterdi. "Sarar Vadisinde çobanlara giderken seni kucağımda taşıyordum sen de beni ısırmıştın işte o yara izi hâlâ duruyor. " dedi.

Doğruydu. Bu da sütannesi Halime'nin en büyük kızıydı, o ise, kendisini korumaya çalışmaktan başka bir şey yapmayan kızın kollarında durmadan kıvranır didişir dururdu ve bunca yıl sonra kendisinden merhamet dilenecek duruma düşmüştü. Savaş ve

zaferin ona getirdiği bu muydu? Ne zaman sona erecekti? Bu yeni algıladığı durum karşısında birden bire gözünün önüne çocukluk anıları geliverdi ve kendisine kat ettiği olağanüstü mesafeyi hatırlattı. Gözyaşlarına hâkim olmaya çalıştı, bu arada herkesi şaşırtarak cüppesini açtı ve gelip yanma oturması için Şeyma'yı davet etti. İsterse onun yanında yaşamasından mutluluk ve onur duyacağını söyledi ya da dilerse yaşadığı tüm bu kaybın bir telafisi olarak yakalanan develerden istediklerini alarak ailesiyle beraber kendi topraklarına dönebileceğini söyledi. Sonuna kadar bir Bedevi olan yaşlı kadın ikinci şıkkı tercih etti.

Geri kalan Hevazin esirleri de canları ve özgürlükleri için Şeyma'ya duacı oldular ama şimdi Hz. Muhammed'in bunları ikramiye olarak dağıtmaya başladığı binlerce deve ve diğer tüm canlı hayvanlarını kaybedeceklerdi. Ebu Süfyan ile oğlu Muaviye gibi önde gelen Mekkelilerin her birine yüzer, Mekke ile ittifak yapan Bedevi kabilelerinin her birine ellişer ve "kalplerinin kazanılması gereken diğer herkese" konumuna göre belirli sayıda deve verildi. Hz. Muhammed ile ittifak yapmanın eski muhaliflerinin doğrudan yararına olduğu konusunda herhangi bir şüphe vardıysa bile, yalnızca bu ikramiyelerin boyutu dahi bunu ortadan kaldırmaya yetti. İkinci sınıf görülmeyi beklerken, kendilerini aniden beklenmedik şekilde fayda sağlamış buldular ve sonuç olarak Hz. Muhammed'i daha da gönülden kabul ettiler.

Hz. Muhammed Taife doğru ilerledi ancak kısa süre sonra sağlam surlarla çevrili bir şehri kuşatmaktansa zaman ve siyasi gelişmelerin Malik'in hakkından daha iyi geleceğine karar verdi. Mekke'nin teslim olmasından sonra Taif in direnmesi artık işe yarar bir seçenek değildi. Beklendiği üzere Malik de on ay sonra bunu kabul etti ve resmen Hz. Muhammed'in otoritesini tamdı.

Ancak Malik bir konuda haklıydı; Hz. Muhammed istemiş olsaydı kendisini Mekke hatta tüm Hicaz bölgesinin kralı ilan edebilirdi. Herkesçe kabul görmüştü; ittifak sözleri almıştı; şimdiye dek bilinen kimsenin elde etmediğinden de daha güçlü bir konumdaydı. Gel gör ki, tüm bunları yapmış olmasına rağmen fethedilmiş halkların

bekleyebileceği şeylerden hiçbirisini yapmamıştı. Mekke'de, Kâbe'nin tam yanma bir cami veya bir saray inşa edip hanedanlık başlatmamıştı. Mekke'yi yeni başkent bile ilan etmemişti. İşin gerçeği oraya hiç geri de taşınmamıştı. Kendisiyle beraber dört koldan şehre yürüyen askerlerden yalnızca iki ay sonra, adamlarının çoğu geri çıkmış ve kendisini üç yüz elli kilometre ötedeki Mekke'ye gerisin geri takip etmişlerdi.

Bu kararı verirken sanki biraz zorlanmışa benziyordu. Kalbi bir şehirdeyse ruhu bir başkasındaydı ama hangisinin hangisi olduğunu söylemek zordu. Mekke kutsal Kâbe'nin mekânıydı ancak Medine de ona sığmak olmuştu. Mekke onun doğum yeriyse, Medine de yeniden doğduğu yerdi. Birinde vizyonu doğmuş, diğerindeyse o vizyon hayata geçirilmişti. İkisinin arasında seçim yapmak elbette imkânsızdı.

Fakat burayı yeni yönetiminin başkenti yapmak bir yana, Hz. Muhammed Mekke'de kalmaya niyeti olduğuna dair herhangi bir ipucu da vermemişti. Yurduna geri dönmüştü ama yuvasında değildi. Sanki şimdi Mekke onun olmuştu ama artık o Mekkeli değilmiş gibiydi; geri dönmekle sadece içindeki o geri dönme isteğinden kurtulmuştu. Mekke daima hac merkezi olarak kalmaya devam edecekti ve Huneyn'den dönüşte kaza umresi için gelerek bunu bir kez daha pekiştirmişti. Hemen ardından da toplamda yalnızca on beş gece kaldığı şehirden ayrıldı. Oraya yalnızca bir kez daha ayak basabilecekti.

Medineli ashabından bazıları, Mekke'nin önde gelenlerine büyük ikramiyeler verilip kendilerine verilmemesinden rahatsızlık duymuştu ama Hz. Muhammed şimdi Mekkelilerin aldığı kadar Medinelilere de deve verileceğini açıklamıştı. Sekiz yıl önce, "Sizinle yaşayıp aranızda ölmeyi istiyorum, " diyerek yemin etmişti ve Medine'ye dönüş yolculuğuna hazırlanırken bu yeminini teyit etti. "Benim İslâm'a kazandırmak için kullandığını dünyevi şeylerden rahatsız oluyorsanız başkalarının payına deve keçi sürüleri düşerken size Allah'ın elçisinin düşmesinden tatmin olmuyor musunuz?"

Kuran'da geçen 'fetih' kelimesi daha sonraları zaferle aynı anlamı alacak olsa da Hz. Muhammed açıkça bunun böyle olmadığını düşünüyordu. Ona göre bu aslında Mekke'nin açılmasıydı ve ona göre bu, hem sözcük anlamıyla hem de simgesel olarak bir açılımdı. Kapalı kapılar insanları nasıl ayırıyorsa, içerdekileri dışardakilerden kopartıyorsa, açık kapılar da bir davet, içeriyle dışarıyı birleştirmenin bir vasıtasıydı. Benzer şekilde Hz. Muhammed bir devrin kapılarını kapatıp yenisini açmıştı. Mekke ile Medine'yi coğrafi konumun ötesinde bir bağ ile birleştirmişti. Bu artık biri ya da diğeri meselesi değildi; bir evine geri dönmüş şimdiyse diğerine geri gidiyordu.

Açmış olduğu kapının çok daha büyük bir şeye dönüşeceğini ve bunun kendisi değil ama en yakınları tarafından başarılacağını hissedip hissetmediğini bilmenin imkânı yok. Zaten o devirde böyle bir şeyi kim öngörebilirdi ki? Nihayetinde o 630 yılında yurduna geri dönen tek kişi Hz. Muhammed değildi. Aslında o devrin Orta Doğu'sundaki büyük düzenin çarkları içerisinde Mekke'nin bu fethi henüz kendine destanlarda bir satır bile edinememişti.

Mart ayı sonunda Medine'ye döndüğünde bin yüz kilometre kuzeyde çok daha kayda değer gibi görünen bir olay gerçekleşiyor Bizans imparatoru Heraklius kutsal "Gerçek Haç" emanetlerini törenle Kudüs'e geri getiriyordu. O devrin her iki olayını da bilenler açısından ikisinden hangisinin daha büyük ve önemli olduğu kendiliğinden belli olsa gerek. Hz. Muhammed'in başardıktan, Heraklius'un yaptıklarının yanında soluk bir yansıma gibi görünürdü. Ne ki, tarih inanılmaz bir süratle ilerleyerek o dengeyi tersine döndürecek ve Bizans imparatoru Hz. Muhammed'in gölgesinde kalacaktı.

Geride kalan on yıl içerisindeki mücadeleleri inanılmaz bir eşzamanlılık içerisinde gelişmişti. Hz. Muhammed'in Mekke'den sürülmesi olasılığının ilk ortaya çıktığı 620 yılında Heraklius da Konstantinapol önlerinde Perslere karşı yenilginin eşiğine gelmişti. Kudüs zaten Perslerin eline geçmişti ve şimdi de Hristiyanlığın merkezi Bizans da kuşatılmış ve açlıkla boğuşuyordu. Heraklius en küçük düşürücü şartları kabul etmeye mecbur olup barış yapmış ve ardından da Hz. Muhammed'in Mekke'den uzak kaldığı süre kadar,

bir tür gönüllü sürgüne giderek kendi başkentinden ayrılmak zorunda kalmıştı. Fakat Hz. Muhammed gibi Heraklius da sürgün sırasında gücüne kavuşmuş ve Perslere meydan okumak üzere yeniden ordusunu toplamıştı.

Aynı Mekke ile Medine'nin 622 ile 628 yılları arasında neredeyse aralıksız savaştıklarına benzer şekilde Bizans ile de Pereler savaşmıştı. Hz. Muhammed'in Hendek Savaşı'yla 627 yılında Medine'de Ebu Süfyan'ın kuşatmasını durdurduğu gibi Heraklius da şimdiki Irak'ın Ninova gölgesinde Perslere karşı şaşırtıcı bir zafer kazanmıştı. Üç ay sonra ordusu ileride kurulacak olan Bağdat'a yakın bir yerde bulunan Perelerin başkenti Ktesifon'daki Hüsrev sarayını yağmaladı ve Hüsrev'in kendi oğlu taralından öldürülmesi olayını tetikledi. Aynı esnada Hz. Muhammed ile Ebu Süfyan'ın Hudeybiye Barışı için anlaşmalarına benzer biçimde Hüsrev de Heraklius ile barış yapmak istedi ama sonuç alamadı. Bizans imparatoru kazanmalarından faydalanarak kısa sürede Persleri Mısır, Suriye, Filistin ve Anadolu'dan sürüp çıkardı ve 629 yılının Ağustos ayında Konstantinapol'e zaferle geri döndü. Hz. Muhammed'in Mekke'de umre ziyareti yaptığı gibi Heraklius da Kudüs'e gidip hacı oldu ve Gerçek Haç'ı ait olduğu yere geri getirdi.

Bizans kayıtlarında Heraklius'un güneydeki Arabistan'da olup bitenlerden haberi olduğuna dair bir işaret bile yok. Öte yandan niye fark etsindi ki? Tarihin onlara hatırlattığı kadarıyla Araplar kuzeylerinde oynanan büyük imparatorluk dramlarında en fazla çevresel rol oynamışlardı. Bizans'ın gözünde onlar yalnızca büyük düzen içerisinde ihmal edilebilir taşralılardı. Öylesine hızlı gelişeceği bir yana, kimse bu durumun değişmesini bile beklemiyordu.

Fakat Hz. Muhammed ile danışmanlarının neler olup bittiğinden haberleri olduğuna şüphe yok. Kuran vahiylerinden birinde Perelerin geçici yükselişinden "Bizanslılar (Rutnlar) yakınlardaki bir yerde mağlup oldular. Ve onlar, yakın bir yerde, yenilmelerinden sonra galip gelecekler. Birkaç (3 ile 9) sene içinde. Bundan önce de sonra da emir, Allah'ındır. O gün müminler ferahlayacaklar. ” diye bahsedildi. Heraklius'un Kudüs'e girmesinin haberi bu öngörünün teyidi

niteliğindeydi ve sadece dokuz sene sonra "galip gelecekler" yeniden yorumlandığında Ömer'in komutasındaki birleşik Arap ordusu Kudüs'e girdi ve uğruna çok savaşlar verilmiş bu şehrin tarihindeki en barışçıl fethi gerçekleştirerek İslâm'ı Orta Doğu'nun yeni gücü olarak tesis etti.

Dindar Müslümanlar açısından Hz. Muhammed'in ölümünden sonraki on yıl boyunca Arap fetihlerinin ivme kazanması, İlâhî buyruğun göstergesi gibidir. Modern tarihçiler sanki bunu açıklamakta güçlük çektikleri için "kabilesel fethetme mecburiyeti" gibisinden bayatlamış Oryantalist teorilere sığınırlar. Aslında o tip kültürel varsayımlar sadece kuşkulu değil üstelik gereksizdir. Siyasi analizler çok daha fazlasını açıklıyor, çünkü Heraklius'un Pers İmparatorluğunu yıkılmanın eşiğine getirmesine rağmen uzun askeri çatışmalar kendi gücünü de çok zayıflatmıştı. Kudüs'teki dindarlık gösterisine rağmen, Bizans tarafından kontrol edilen geniş Hristiyan imparatorluğu her zaman olduğundan daha zayıftı, dini anlaşmazlıkların bahane edildiği şiddetli ayrılıklarla bölünmüştü. Bu iki büyük imparatorluk kaçınılmaz olarak birbirlerini tüketene dek savaştılar ve Orta Doğu'da büyük bir güç boşluğu yarattılar.

Bu gibi güç boşluklarıysa doldurulmak zorundadır ve daha yeni İslâm bayrağı altında birleşmiş olan Arap dünyası için de zamanlama mükemmeldi. Arabistan her ne kadar Bizanslılar ile Persler için bilinmez topraklar olsa da bunun tersi madden geçersizdi. Hz. Muhammed'in doğumundan önce bile güçlü bağlantıları bulunan Arap tüccarlar iş yaptıkları diyarlarda ve şehirlerde kök salmışlardı. Mısır'da konakları, Şam'da villaları, Filistin'de çiftlikleri, Irak'ta hurma bahçeleri vardı dolayısıyla bu diyarlarda yatırımları ve çıkarları bulunuyordu. Mevcut siyasi yapının çökmesiyse yeni oluşan gücün girip devralması için açık davetiye demekti.

Altı yüz otuz dört yılına gelindiğinde Arap güçleri Şam'ın kapılarına dayanmıştı. 636'da Heraklius'u Celile Denizi'nin güney doğusundaki Yarmuk'ta kesin bir zaferle yeneceklerdi. İki yıl sonra 638'de ise Irak’ın güneyindeki Kadisiye'de benzer bir darbeyi Perslere indireceklerdi. Ertesi yıl da Ömer önderliğinde Kudüs'e girecekler

640 yılma gelindiğindeyse hem Mısır hem de Anadolu'yu kontrol altına almış olacaklardı. Hz. Muhammed'in ölümü üzerinden bir asır bile geçmeden, başkenti yeni inşa edilmiş Bağdat olan Müslüman imparatorluğu kendinden önceki Pers ve Bizans imparatorluklarını ve daha fazlasını kapsayacak, batıda İspanya'dan doğudaki Hindistan sınırlarına kadar uzanacaktı.

O 630 yılının Ocak günü Kâbe'de durduğunda Hz. Muhammed'in bunun tarihte kazınmayı bekleyen bir anın başlangıcı olduğunu ve önceleri görmezden gelinen bir halkın Allah ve kendi adı altında ve yeni bir kimlikle birleşeceklerini ve dünya sahnesinde başrol oyuncusu olmak üzere kanatlanıp uçacaklarını biliyor olmasını hayal etmek hayli cazip olabilirdi. Fakat Kuran'ın kendisine sürekli hatırlattığı üzere o sadece bir insandı ve bedeni de kendisine yorgun bir insan olduğunu hatırlatıyordu. Neleri harekete geçirmiş olduğunun farkında olsa bile kendisine göre bu Allah'ın buyruğu ile ilgili bir meseleydi şahsen onunla alakası yoktu. Kutsal mekânın karanlığında yalnız başına kaldığında bu anın bizzat kendisi, belki biraz da nasıl huzur bulabileceği ümidi onun istediğinden de fazlasıydı. Ama huzuru bulamayacaktı.

Yirmi

Bundan böyle Hz. Muhammed'in hayatının her anı çevresindekiler açısından anlam yüklü olacaktı. Her hareketi yakından izlenecek, her kelimesi ve adımı didik didik edilecekti. Yaptığı veya söylediği ya da söylediği söylenen veya yaptığı rivayet edilen her şey halkın yoğun bir ilgisine maruz kalacaktı. Basitlik ve gösterişsizlik için ne kadar çabalarsa çabalasın etrafında bir kraliyet sarayı kadrosu oluşmuştu. Yazarlar ve ozanlar onu konu alıyorlar, ekonomi ve siyaset danışmanları seslerini duyurmak için yarışıyorlar, kapı muhafızları ricacılar selini kontrol etmeye çalışıyorlardı. En yakın sırdaşları arasında bile güç odağına yakın olma yarışında Öne geçmek için entrikalar çevriliyor, küslükler yaşanıyordu. Üzüntüsünü daha da artıran şey bu durumun kendi hanımlarının arasında bile yaşanıyor olmasıydı.

Geç yaşta bu kadar çok evlilik yapmış olmaktan ve onların kendisine dayattığı zamandan zaten hep rahatsızlık duymuştu. Her hanımıyla gecelerini sırayla paylaşma konusunda çok dikkatli olsa da cami duvarının kenarına inşa edilmiş sıra halinde odalar mahremiyete izin vermiyordu. Mekke'nin teslim olmasından önce bile ricacılar bu odalara dalıp eşlerinden birine yalvarıp araya girmelerini isterler hatta onun dikkatini çekmeye ne kadar can attıklarını göstermek için hanımlarını bir kenara iterlerdi. İki yıl önce gelen perde vahyi de pek işe yaramamıştı. Kuran'ın sesi şöyle talimat veriyordu, “Çağırıldığınızda girin, ancak yemeği yiyince hemen dağılın. Peygamber'in eşlerinden bir şey istediğinizde, onlardan perde arkasından isteyin. Bu, hem sizin kalpleriniz hem de onların kalpleri için daha temiz bir yoldur. "

Burada söz konusu olan perde, her oda bölmesinin girişine asılan ve bir nebze mahremiyet sağlayan sade bir tülbent parçasından ibaretti. Bu yalnızca Hz. Muhammed'in eşlerine özgüydü ve asla kadınların örtünmesine yönelik bir uygulama olması için emir addedilmesi niyetine dair herhangi bir tarihi ibare mevcut değil. Kuran her iki cins

için de tevazudan yana, fakat asla örtünme diye bir şey belirlemiyor ki bu her halükarda yanlış bir adlandırma olmuş. "Örtü" olarak adlandırılacak olan şey aslında İslâm dünyasına Hz. Muhammed'in ölümünden on yıllar sonra girecek olan ince bir şaldır ve büyük ölçüde bir sosyal konum simgesidir. Kadını Asurlu veya İranlı aristokrat kadınların giydiği ve ayrıcalıklarının bir imgesi olan bu şal hızla yükselen İslâm aristokrasisinin kadınlarında da kabul görür. Günümüzdeki pahalı bir manikür veya bir çift kırmızı tabanlı marka iskarpin gibi bu şal da kadınların ağır işler yapmadıklarının bir simgesiydi. Bu kadınların hizmetçileri vardı ve gösterişli, iş yapmaya elverişsiz elbiseler giyebilirlerdi.

Tabii burada işin içine tatsız bir ironi de giriyor zira doğum ve servet yoluyla gelen tüm aristokrasi sistemi tam da Hz. Muhammed'in yaşamı boyunca muhalefet etmiş olduğu şeylerdi. Ne var ki onun öngörmüş olduğu proto-demokrasi bir dizi yönetici hanedanlıklarına dönüşecekti. Sınıf farklılıkları büyüyecek ve bunlarla beraber de, aynı daha önce Yahudilik ve Hristiyanlıkta da olduğu gibi, süratle yükselen tümü erkek, ayrıcalıklı memur sınıfı da gelişecekti. Bu yönetici erkek sınıfı aynı zamanda inancın bekçiliğine de soyunup İslâm'ın esaslarını genişletip İslâm kurumuna dönüştürdüler, bunu yaparken de çoğunlukla kendi muhafazakârlıklarını bizzat Kuran'a da yansıttılar. Devasa bir Şeriat kanunu denilen kurumu inşa ederken tüm kadınlara "örtünme" zorunluluğunu getirmeye çalıştılar ki zaman içerisinde bu en uç noktasına erişti ve daha ziyade çadırı andıran burka halini aldı. Hz. Muhammed'in hanımlarından hiçbiri, hele de içlerinde en cesuru olan Ayşe, o tülbent parçasının zaman içerisinde böyle bir şeye dönüşeceğini kesinlikle tahmin edemezdi. Bir ayrıcalık simgesi olarak şah kabul edebilirdi ama kendisini arka plana itmek ve susturmak amacıyla örtünmek? Gittiği her yerde görünürlüğe alışmış olan bu genç kadın görünmez olmaya indirgenmeyi asla hayal bile edemezdi.

Fakat şu an için hanımlarının arasındaki gerilimi örtünmek bir tarafa ne perdeler, ne de şallar saklayabilirdi. Evlilik süresi gayet değerli bir meta haline gelmiş, hatta kadınlardan biri bir iyilik karşılığında "kendi gecesinden" vazgeçmeye razı oluyor ve bir başkasına

devredebiliyor, ayrıca kimin en gözde olduğuna dair çok yoğun tartışmalar yaşanıyordu. Hz. Muhammed'in Mekke'den dönüşünü takip eden birkaç ay içerisinde tartışmalar öyle bir hal aldı ki artık daha fazla dayanamadı. Gerçekten de çoklu koca görevinde grev ilan ettiğini açıkladı ve caminin damındaki küçük bir depoda yalnız başına uyumaya başladı. Bunun haberi ve ardından da dokuz hanımının hepsini birden boşayacağına dair dedikodu anında yayıldı.

Çileden çıkmasının en güncel nedeni hanımlarının Mariya adında, İskenderiye Kıpti Hristiyan Patrikliğinden hediye olarak gönderildiği söylenen köle bir kıza karşı duydukları kızgınlıktı. Hz. Muhammed onu cariye olarak almış ve hem camidekilerin hem de hanımlarının gözünden uzakta Medine'nin dışındaki bir eve yerleştirmişti. Orada gittikçe daha fazla zaman geçirmeye başlamış ve anlaşıldığına göre halkın gözü önünden biraz kaçmaya başlamıştı. Ne var ki, her ne denli gizli tutmaya çalışsa da Mariya'ya olan düşkünlüğü yoğun bir spekülasyon meselesi haline geldi; özellikle de hanımları alışılmadık bir birliktelik göstererek onunla geçirdiği süreyi herkesin gözü önünde protesto ettiler.

Bazı rivayetlere göre Mariya'nın Hz. Muhammed'den bir erkek çocuğu oldu ve adını İbrahim veya Abraham koydu. Eğer bu doğru idiyse hanımlarının ona olan kızgınlığını daha da artırmıştır. Bu köle kızın diğer hiçbirinin veremediğini ona vermiş olması ihtimali bile tahammül edilmez bir şey olsa gerekti. Doğal mirasçı bir erkek çocuk Hz. Muhammed'in hayatındaki en acı veren yegâne eksikti. Bir erkek çocuğunun olmasıysa hanımlarının konumlarını tehlikeye atar ve onları yalnızca ikincil cariyeler rolüne atardı.

Daha sonra evlendiği hanımlarından hiçbirinin Hz. Muhammed'den çocuğunun olmaması ve aniden bu Hz. İsa'nın annesinin ismini taşıyan kızdan söylentiye göre bir oğlu olması biraz garip görünüyor. Bunun simgesel önemi açıkça ortada. Meryem ile Hz. Muhammed'in oğlu olur adım da Kuran'ın da onurlandırdığı ilk hanif ve Kutsal Kitabın kurucusu tek tanrıcıdan alır, böylece bütün Orta Doğu'daki Hristiyanlık âlemine çekici gelir. Bu bebeğin gerçek dünyadan ziyade yalnızca erkek merkezli bir kültürün derin hayal dünyasında doğmuş

olması kuvvetle muhtemel görünüyor. Kuran'da kız çocuklarının da erkekler kadar değerli olduğu müteakip defalar tekrarlansa bile İbrahim'in doğmuş olması ayrıca Hz. Muhammed'in canlılığının da bir tür teyidi olarak algılanacaktı. Eğer gerçekten öyleyse de çok zalimce bir teyit olurdu; Hatice'nin uzun yıllar önce olan bir oğlu gibi İbrahim de Mekke'nin fethinden kısa bir süre sonra ölmüştü.

Hz. Muhammed'in hanımlarından uzak durmasının nedeni İbrahim için yaşadığı üzüntü müydü yoksa Mariya'dan vazgeçmesi için yapılan ısrarlı baskıların sonucu muydu bilinmez ama geceleri caminin damındaki odaya çekilmesi tüm Medine'de panik havası yarattı. Hanımlarına karşı böylesine ulu orta yüz çevirmekle yeni ümmetin güç yapısının temelini sekteye uğratıyordu. Evliliklerinin neredeyse tümü ya Ayşe ile Hafize'nin babaları Ebubekir ve Ömer gibi önde gelen danışmanlarla ya da Ümmü Habibe'nin babası Ebu Süfyan gibi önde gelen eski düşmanlarla yapılan ittifaklar amaçlıydı. Bunlar, kızlarına yüz çevirerek aşağılanmaya gelecek insanlar değillerdi. Allah'ın elçisi bile yapsa böyle bir şey cezasız kalmazdı.

Ayşe bir kere daha ciğeri patlayacakmış gibi olana dek ağladı. Genellikle duygularını göstermeyen Ümmü Gülsüm'ün bile sessizce hıçkırdığı görülmüştü. Hafize'nin babası Ömer gibi bir asker için bu gözyaşları bardağı taşıran son damlalardı. Her zamanki sertliğiyle kızının odasına daldı. "Sana boş ol dedi mi?" diye sordu.

Çaresizce "Bilmiyorum, " diye cevapladı. "Kendini tek başına yukarıdaki odaya kapattı. "

Ömer kızını hıçkırıklarıyla baş başa bırakıp camiye girdi ama içerisini, hepsi de aynı tutkuyla ağlayan erkeklerle dolu buldu. Her zamankinden daha da köpürmüş halde müezzin Bilal'in kapısı önünde nöbet tuttuğu küçük deponun bulunduğu çatıya çıktı. "Girmem için izin iste, " diye emir verdi ama Bilal başını salladı ve , "Geldiğini söyledim ama cevap vermedi. " dedi. Ömer artık dayanamaz hale gelene kadar bir süre alt avluda volta attı sonra tekrar yukarı çıkıp isteğini yineledi. Hz. Muhammed yine duymazdan geldi. Bilal bir kere daha denedikten sonra gelip, "Elçi seni görmek istiyor. " dedi.

Sinirleri kopma noktasına kadar gerilmiş olan Ömer alçak eşiğin önünde durduğunda Hz. Muhammed'i yer şiltesinin üzerinde yan yatıp uzanmış halde buldu. Odanın içinde ham deri yığınlarından başka hiçbir şey ne kilim, ne yatak, ne de basit konfor eşyası gibi şeyler vardı, insanın büyüyen bir devletin yöneticisini arayacağı son yer gibi geliyordu. Sempati göstermek şöyle dursun, Ömer şaşkınlığını hiç gizlemedi ve bir eylem adamı olarak hemen söz girdi. "Hanımlarını ayırmışsın öyle mi?" diye sordu.

"Hayır, öyle bir şey yapmadım, " diye cevap gelir gelmez Ömer bağırtıyla karışık derinden bir Allahüekber çekti. Alt kattaki camide toplanmış erkekler bu bağırmanın ne anlama geldiğini anladılar ve krizin çözülmesiyle rahat bir nefes aldılar. Aşağıdaki patırtı diner dinmez Hz. Muhammed, "Ama bir ay süreyle onlara yaklaşmayacağını, " diye de hemen arkasından ekledi. Ve her zamanki kararlılığıyla sözünde durdu. Ne İbni İshâk ne de El Taban Hz. Muhammed'in neden bir ay boyunca gecelerini yalnız geçirmekte ısrar ettiğine dair ikna edici bir açıklama getiriyorlar ama sanki hanımlarından uzak durarak bir anlamda kendi yaratmış olduğu bu yeni dünyanın dayatmalarından da uzak durmaya çalışmış gibi görünüyor. O sade çatı odasına kaçış, Mekke'deki Hira Dağı'nın Medine versiyonu gibi, neler başardığının yanı sıra önünde onu nelerin beklediğini hazmetmek için kaçtığı bir tefekkür sığınağıydı. Hayatında artık kişisel bağlanmalara yer olmadığını fark etmiş olsa gerekti ki Mariya'yla olan ilişkisi o anda sona erecekti. Hayatındaki kararları artık o değil ümmeti belirliyordu, kendisi onlara aitti. Ve artık o hayattan geriye fazla bir süre kalmadığının da kesinlikle bilincindeydi zira ay bitip ortaya çıktığında evlilik durumunu, kendi ölümünü de öngören yeni bir Kuran vahyiyle çözüme kavuşturdu.

"Ahzâb Suresi" aynı zamanda seçim suresi olarak da bilinecektir çünkü hanımlarına seçenekler sunuyordu. "Ey Peygamber, eşlerine şöyle söyle: "Eğer şu iğreti dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, haydi gelin size boşanma bedellerinizi vereyim de sizi güzellikle serbest bırakayım. Yok, eğer Allah'ı, resulünü ve âhiret yurdunu istiyorsanız bilin ki, Allah sizin güzel düşünüp güzel hareket edenlerinize büyük bir ödül hazırlamıştır. " Bunun anlamı hanımları

boşanmayı seçmekte özgürdü ve Hz. Muhammed de onların bakılacağını garanti ediyordu veya isterlerse kendileri için kamusal görevi seçip onun getirdiği hayatı seçeceklerdi; bunun da neler getirdiği belirlenmişti. "O peygamber, müminlere öz benliklerinden daha dost, daha yakındır. Onun eşleri de o müminlerin anneleridir. Allah'ın resulüne rahatsızlık vermeniz ve kendisinden sonra onun eşleriyle nikâhlanmanız, size helal kılınmamıştır. Böyle bir şey Allah katında büyük bir vebaldir. " diye yol gösteriyordu Kuran'ın sesi.

Eğer kadınlar Hz. Muhammed ile evli kalmayı tercih ederlerse sıradan bir eşinkinden çok öte bir rolü de kabul etmiş olacaklardı. Yeni Arabistan'ın ailevi dokusuna sıkı sıkıya bağlı kalacaklar ve yalnızca onun eşleri olmakla kalmayıp bütün "Müminlerin Annesi" de olacaklardı. İçlerinden hiçbirinin ondan çocuk yapmamış olduğu düşünüldüğünde bu olağanüstü bir formüldü. Bu Hz. Muhammed'in bizzat müminlerin babası olduğu fikrini öne sürüyor dolayısıyla dünyanın üçüncü tek tanrılı inancının kurucu babası konumuna yerleştiriyordu. Hiç biyolojik olarak oğul babası olmamış olsa da artık milyonlarca oğulun ruhani babası olmuştu. Bu bir anlamda tüm erkek müminlerin babası olduğu için onların anneleriyle evlenmesi yasaklanmıştı. Hanımları yalnızca ölümünden sonra dul olmayıp yaşadıkları müddetçe de dul kalacaklardı.

Dokuz hanımın tümü de kalmayı seçti. Öngörüldüğü üzere İslâm'ın kutsal bakireleri olarak şerefli, saygıdeğer ve bakire olarak kalacaklardı. Kişisel açıdan bakıldığında, günümüz anlayışıyla özellikle daha yirmi yaşına bile gelmemiş Ayşe ile Hafize için hayli sert bir kader gibi görünüyor. Belki Hz. Muhammed'in ölebileceğini algılayamadılar ya da belki kişisel arzularını siyasi nedenler için samimiyetle kurban ettiler. Ancak özellikle de Ayşe açısından bu ironik hatta acımasız bir kader olacaktı. Aynı vahyin dokunuşuyla hem hayat boyu herkesin annesi olarak kalacak hem de asla hamile kalma ve kendi çocuğunu doğurma şansına sahip olamayacaktı.

Kendilerine tanınan bu şeref uyarınca hanımların çoğunluğu İslâm'ın şekillendirilmesi işlerinde küçük görevler yükleneceklerdi. Ayşe bütün cesareti ve girişkenliğiyle dokuzunun hepsi için birden yeterince

büyük bir rol oynar da denilebilirdi. Hz. Muhammed'in ölümünden yirmi yıl kadar sonra kuzeni ve damadı olan ve o sırada dördüncü halife olarak açıklanmış olan Ali'ye karşı kızıl bir deveye binerek ordunun başında savaşa gidecekti. Zırhlı havdasının içinden ayaklarının dibinde adamları doğranırken bile kan donduran savaş çığlıkları atmasıyla öylesine unutulmaz bir kişilik ortaya koymuştu ki güney Irak'ta Basra'nın hemen dışında yapılan bu savaş Deve Savaşı olarak hatırlanacaktı. Savaş sona erdiğinde havdasının üzerine o kadar çok ok isabet etmişti ki "kirpiye benziyordu" diye anlatılacaktı. Oklardan biri zırhı delerek omuzuna isabet etmiş fakat bu onu durdurmaya yetmemişti ve teslim olana dek kimse onun yaraladığını bile anlamamıştı. Siyasi kararlarının ardındaki bilgeliği ne olursa olsun kimse cesaretinden şüphe edemezdi.

Yenilgiyi umursamaz bir şekilde Mekke'ye döndü. Savaşın ardından meydana gelen olaylar nedeniyle bir kenara itildiğinde bile empatiyle sözünü sakınmayan; Hz. Muhammed onunla evlendiğinde bakire olan tek kadın, onu kızdırıp şakalarıyla gülümsetmeyi becerebilen yegâne kişi ve ayrıca en genç, en hayat dolu ve ısrar ettiği üzere daima en gözde karısı olan Ayşe kendisini en önde gelen Müminlerin Annesi olarak yeniden kabul ettirdi. Diğer dulların hepsinden daha uzun yaşadığı için Hz. Muhammed ile olan hayatını anlattığında onunla tartışacak kimse de kalmamıştı. Nihayetinde Hz. Muhammed'in söyledikleri ve uyguladıklarına dair geleneksel aktarımlar olarak bilinen ve Müslüman inançta örnek alınması ve fikirleriyle yol gösterici olarak kabul edilen hadisler halinde binlerce hadisten oluşan hatıralarını yazdı. Anılarını, örneğin ona sataşmak için ayak parmaklarını yüzünün üzerinde gezdirmesi gibi yeniyetmelerin hayal güçlerini hâlâ gıdıklayabilecek görüntülerle süslemişti; sonraki dönem Müslüman din adamları için fazlasıyla iç gıdıklayıcı olsa gerek ki hadisler arşivine yapmış olduğu katkıyı binlerden yüzlere indirdiler. Yaşadığı müddetçe pek az kişi kendisine meydan okuma cesaretini gösterebilmişti. Köşesine çekilmeye zorlandıktan sonra bile saygı görüyordu.

Halkın Hz. Muhammed'den talepleri gün geçtikçe artıyordu. Bir zamanların kıyıda kalmış hurma bahçesi diye bilinen Medine artık

etrafındaki yüzlerce kilometre için bir güç merkezi olmuş, bağlantıları Arabistan'ın doğu kıyısındaki Umman'dan Bahreyn'e ve kuzey sınırındaki Bizans topraklarıyla en güneydeki Yemen'e kadar uzanıyordu. Bedevi kabileleriyle bağımsız krallıkların temsilcileri sürekli bir saygılarını sunma, ittifak yapma ve ittifak şartlarını müzakere etme yarışı içerisinde kapılarını aşındırmaya başlamıştı. Bu "temsilciler senesi" idi ve her birinin kabul edilmesi ve Hz. Muhammed'in de onlarla bizzat ilgilenerek kendilerine gereken saygının gösterilmesi gerekiyordu.

Bunlara benzer onlarca temsilci geldi ancak bunların arasında en dikkat çekenlerden biri Yemen ile Mekke arasındaki orta yol noktasında bulunan Najran'dan gelenlerdi. Önemli bir kervan yolu kavşağında yer alan şehir, yüzyıldan fazladır Arabistan'ın en büyük Hristiyan nüfusuna sahipti. Najran'ın İslâm'ı kabul etmesi özellikle kuzeyde yeniden dirildiği görülen Bizans İmparatorluğu varken büyük bir siyasi mesaj teşkil edebilirdi. Aslında bu din değiştirme Hristiyan ağırlıklı Orta Doğu için gidişatı da belirleyecekti.

Kuran'ın çağrısı Hristiyan Araplara güçlü mesajlar veriyordu. Hz. İsa'nın peygamberlik rolü tamamen kabul ediliyordu ve Kuran'da İncil'dekinden daha fazla Hz. Meryem'den bahis yer alacaktı. Ne var ki, Najran bölünmüştü. Najranlıların Hz. Muhammed ile ittifak yapmaları siyasi aşçıdan mantıklı görünse de bunun dini olarak nasıl çözümleneceği sorun oluyordu. Bunun lehinde olanlar, Hz. İsa'nın Yuhanna İncil'inde geleceğini müjdelediği ve Kutsal Ruh'u da vücuda getirecek olan hatta "ikinci Hz. İsa" olacağı söylenmiş Paraklit veya Yardımcı'nın O [Hz. Muhammed] olduğunu iddia ediyorlardı. Bu fikre karşı olanlar ise Paraklit'in oğullarının olması gerektiğini ve Hz. Muhammed'in hiç oğlu olmadığına göre onun olması mümkün değil diyordu. Bu konuyu kendisiyle doğrudan konuşarak çözüme ulaştırmaya kararlı olan Najran temsilcileri Medine'ye vardıklarında mevzunun tartışmalı olduğunu gördüler.

Najranlılar ile artık gelenekselleşmiş danışmanlar ordusuyla kuşatılmış halde toplantı yapmak yerine, bu seferlik Hz. Muhammed tüm yardımcılarını azletti. Hristiyanları yarımda yalnızca en yakın

dört aile üyesi olan kızı Fatima, onun kocası Ali ve torunları Haşan ve Hüseyin birlikte kabul etti. Hiçbir şey söylemeksizin cübbesinin eteklerini yavaşça ve bariz bir şekilde kaldırarak küçük ailesinin başlarının üzerine örttü. Bu insanlar simgesel olarak cüppesinin altında koruduğu insanlardı. En yakınları kanı ve canıydılar yani ehl-i beyt "evinin insanlarıydı".

Daha önceden planlanmış mıydı yoksa aniden gelişen bir hareket miydi bilinmez ama bu Hz. Muhammed açısından mükemmel bir dramatizasyon ve yedinci yüzyılın aile fotoğrafı fırsatı versiyonuydu. Hristiyan Arap geleneğinde Âdem'e, çok parlak bir ışık ile onu çevreleyen dört ışık daha bulunan bir görüntü geldiği ve kendisine Allah tarafından bunların kendi peygamberlik soyları olduğu söylenmiştir. Najran temsilcileri, Hz. Muhammed'in cüppesini ailesinin dört ferdinin üzerine örtmesiyle Âdem'in öngörüsü gerçekleşmişe benziyordu. Âdem ile başlayan ve Hz. İbrahim'den Hz. Musa'ya devredilerek Hz. İsa'da vücuda gelen peygamberlik çağrısı, şimdi artık Kuran’ın "O, [. . .] nebilerin sonuncusudur. " dediği insanda nihai ve tamamlanmış ifadesini bulmuştu. Hemen o anda oracıkta İslâm'ı kabul ettiler.

Hz. Muhammed'in bu toplantıda yaptığı dramatik gösteri, yaptığı her hareketin nasıl anlam yüklü olduğunun son derece bilincinde olduğunu hepimize açıkça gösteriyor. Ne var ki, bu farkındalık kendi üzerine de hayli yük bindirmiş olsa gerek. Misyonuna tam bir mütevazılık içinde ve basit bir elçi olarak başlamıştı. Gerçekten Kuran da mütevazılığın en yüksek erdem olduğunu söylüyor ve gurur ile kibre karşı sürekli uyarıyordu. Fakat şimdi ona duyulan büyük dini saygı, mütevazılığın geçmişte kalması tehlikesini yaratıyordu. Otoriteyi her ne denli paylaştırmaya gayret etse de vahiyleri hâlâ Allah'ın buyruğuydu ve müminler açısından da söylediği her şeyin son ünlemine veya önemsiz bir sözüne kadar İlâhî buyruğun bir yansıması olduğuna inanmak küçük bir sıçrayış gibiydi. Kuran'daki onun yalnızca bir insan olduğuna dair tüm ısrarlara rağmen ona itaat aynı Allah'a itaat yemini gibi edilmekteydi.

Kamusal görevi hayatının her anını tüketecek kadar genişlemiş ve şimdi de o anlar gündüz olduğu kadar gecelerinin çoğunu da tüketmekteydi. Tükenmişliği kızarmış gözlerinden ve ahundaki kırışıkların derinliğinden okunabiliyordu. Sanki yöneticiliğin verdiği dertler yetmezmiş gibi Uhud Savaşı'nda yaralandığı zamandan beri çektiği fiziksel baş ağrıları artık migrene benzer bir yoğunlukta gelmeye başlamış, tüm zihnini ve bedenini kemiriyordu. O yılın Zilhicce ayı sırasında hac için herkes onun Mekke'ye gitmesini beklerken o gitmedi ve Medineli hacılara öncülük etmesi için yerine Ebubekir'i gönderdi.

İbni İshâk onun olmamasını, Hz. Muhammed'in bunun İslâm'ı kabul etmemiş olanların da katılmalarına izin verilecek son hac olacağı ve dolayısıyla Mekke putperestlerden tamamen arınana dek kendisinin hacca katılmayacağını beyan etmiş olmasıyla açıklıyordu. Böyle bir sav karşı soruyu da beraberinde getiriyor. Putperest olsun ya da olmasın, Hz. Muhammed hem bir sene önce hem de ondan önceki sene umre ziyaretlerini yapmıştı. Buradaki mesele putperestlerden arınmış Mekke sorunu değildi. Gerçekleştirdiği devrimin verdiği yorgunluğun acısı çıkmaya başlamıştı. Yoksa yorgunluktan öte başka bir şey daha mı vardı?

Bütün bu sene boyunca Ayşe Hz. Muhammed'in art arda gecelerini Mekke mezarlığında ölülerin başında bekleyerek geçirdiğini anımsıyordu. Artık sayılan çok fazlaydı. Bir çocuğun dizine gelen yükseklikte en basit bir taşla işaretlenmişlerin arasında dört kızından ikisininki ile evlatlık oğlu Zayid'in mezarları vardı. O devirde bir babanın evlatlarından daha fazla yaşaması alışılmadık değildi ama yine de en az şimdilerde olduğu kadar yakıcı, yaşam ile ölümün doğru sırasının tersine dönmüş olması duygusuyla yoğun bir acıydı bu.

İlk zamanlardaki destekçilerinin çoğu da buradaydı, bazıları savaş alanında aldıkları yaralardan, bazıları hastalıktan pek azıysa yaşlılıktan ölmüştü. Ayşe onun, "Huzur içinde yatın mezarlarındaki insanlar, " dediğini duymuştu. "Buradaki insanların olduğundan çok

daha mutlusunuz. " Sanki onlara katılmak için sabırsızlanıyor üzerindeki yükten kaçarak huzur bulmaya çalışıyordu.

Birkaç ay önce ölmüş olan "münafıkların" lideri İbni Übey gibi eski düşmanlarının mezarlarına da aynı şekilde uzun uzun baktı. Hz. Muhammed'in toprağa verme işlemine katıldığını görünce şaşırarak yanma gidip, "Allah düşmanı için dua mı edeceksin?" diye sormuş. Fakat o gülümseyerek "Beni rahat bırak Ömer, bana seçenek verildi ben de seçimimi yaptım. " demiş ardından da dua etmiş ve toprağa verilene kadar İbni Übey'in na'şına refakat ederek yürümüştü. Bu yalnızca Hz. Muhammed adına İbni Übey'in samimiyetini değil belki de aynı zamanda kendi kararlarına meydan okumaktan korkmayan birinin değerini bilme anlamına geliyordu. Şimdiyse artık bunu yapacak kimse kalmamıştı.

Etrafını ne kadar çok insan sararsa o kadar daha çok yalnızlaştığını fark ediyormuş gibiydi. Ayşe, "Allah ona yalnızlığı sevdirdi, " diyerek neden hanımlarının yanında olmaktansa ölülerle birlikte olmayı tercih ettiğim açıklamaya çalışacaktı. Gecenin bir yansında bile gerçek yalnızlık imkânsız bir hal almıştı. İhsanlara onun ardından mezarlığa gelmemelerini söylemiş olmasına rağmen yine de geliyorlardı, uzakta dursalar da karanlığın içinde arkalarda bir yerlerde saklandıklarının farkındaydı, kendisi ölülerin başında onlar da onun başında bekliyordu. Şüphesiz önem verdikleri için ve sevgiyle yapıyorlardı ama onun iyiliği hakkında bu denli endişe etmeleri kendi üzerindeki yükü daha da ağırlaştırıyordu. Verebileceğinden çok daha fazlasına muhtaç olduklarından korkuyordu. Ne denli yorgun olursa olsun yapacak son bir şey daha olduğunu biliyordu, hac için son kez Mekke'ye dönmeliydi.

Yirmi Bir

Genç bir insanın asla hayal edemediği şekillerde, vücudunuzun size yaşınızı fark ettirdiği altmış üç yaşındaki her insan gibi Hz. Muhammed de kesinlikle sonsuza dek yaşamayacağını biliyordu. Ashabının, Hac farizasının ifası dedikleri yolculuğa çıkarken bunun çok yaklaştığını sezmişe benziyordu ve bu Son Hac olarak bilinecekti; O 632 yılının Mart ayında Kâbe meydanında toplanan kalabalığa, "Sizlerle bu seneden sonra tekrar burada buluşup buluşmayacağımızı bilmiyorum, " diyecekti.

Medine'ye yapılan iki haftalık yolculuk çok zorlu bir yürüyüş olmuştu ve bizzat hac sırasındaki beş gün ise, tüm gözler onun üzerindeyken yolculuktan daha da yorucu olacaktı. Fiziksel bedeline rağmen tam da bu nedenden ötürü tamamlamak zorunda olduğunu biliyordu. İlk Müslüman sıfatıyla katılacak olduğu tek Hac bu olacaktı ve böylece haccın İslâmî yöntemlerini de belirlemiş olacaktı. Her sözü, her duruşu, her hareketi ortak hafızaya mutlak biçimde kazınacak ve kadını hac geleneği yenilenmiş olacaktı. İslâm öncesinin ritüellerini reddetmek yerine Hz. Muhammed artık resmen bunları birleştirmişti. Namaz alanları, Kâbe’nin tavaf edilmesi, kurban kesimi ve saçların kazınması gibi uygulamaların tümü ve daha fazlası onun birleştirme vizyonunu son defa göstermesi ve kendisinin oluşturduğu örnekle damıtılarak saflaştırılmış ve Allah'a adanmıştı. Eskiyi yeninin, "ataların geleneklerini" filizlenen Müslümanlık gelenekleriyle birlikte yoğurarak kadimle günceli birleştiriyor ve böylece geleceğe uzanan yolu açıyordu.

Bu beş gün süresince toplanmış olan hacılara birkaç kez hitap etmiş ve birçok kez sözlerinin ortak hafızası uzlaşma üzerine yoğunlaşmıştı. İslâm öncesi cahiliye döneminin vahşetleri için hiçbir şekilde intikam alınmayacaktı. Bu yeni dönemde "Biliniz ki her mümin bir müminin kardeşidir ve tüm müminler kardeştir" diyordu. Kimse din değiştirmeye zorlanmayacak, özellikle Yahudiler ve

Hristiyanlara saygı gösterilecekti, "Eğer kendiliklerinden İslâm'ı kucaklarlarsa aynı ayrıcalık ve yükümlülüklerle inançlıların arasına katılırlar ama kendi geleneklerine bağlı kalırlarsa bundan caydırılmaya çalışılmaz. " Genellikle en çok bu hac günlerinden aktarılan bir cümlesinde, kendisinden, muhtemelen en belirgin şekilde, geçmiş zaman kipinde bahsediyordu, "Ben sizlere, eğer ona sıkı sıkı sarılırsanız asla yolunuzdan sapmayacağınız bir şey bırakmıştım; Allah'ın kitabı Kuran. " diyor.

Birçok dindar Müslüman açısından bu cümle söylenmesi gereken her şeyi söylüyor. Ama bunun başka biçimleri de mevcut ve ortak hafıza burada bölünüyor. Bu farklı biçimlere göre Hz. Muhammed, "Size iki şey bırakmıştım, " diyor bir değil. Bunlardan ilki yine Kuran ama İkincisi tartışmalı. Ya, "Kuran ve peygamberinin örneğini, " diyor kelime manası olarak peygamberin örf ve görenekleri demek olan sünnet, ya da "Kuran ve peygamberin evinin halkını, " diyor ki bu da ehl-i beyt yani damadı Ali ile torunları Haşan ve Hüseyin'den devam eden kan bağı olan nesli anlamına geliyor.

Hem İbni İshâk hem de El Tabari orada bulunan ve cümlelerin birini veya diğerini kendi kulaklarıyla duyduklarına yemin eden insanlardan aktarıyorlar. Fakat günümüzdeki ilk ağızdan tanıklığa benzer şekilde duymuş oldukları şey en az söylenmiş olunan kadar duymaya hazır oldukları şeyi de yansıtmış olabilir. Kısa süre sonra bu cümlenin değişik biçimlerinin öz itibarıyla aynı kapıya çıktığı iddia edilecekti zira ehl-i beyt aynı Hz. Muhammed'in yaptığı gibi sünneti temsil ediyordu. Ne var ki, O "peygamberlerin sonuncusu" olduğuna göre onun teşkil ettiği örneğin de daima eşsiz olması gerektiği de iddia edilecekti. Bu, İslâm'ın gelecekteki yapışma dair yakinen ilintili fakat çok farklı iki yol göstericiliğin gelişmesine neden olacak bir tartışmaydı ve Hz. Muhammed'in bundan yalnızca iki hafta sonra yapacağı bir başka açıklamanın farklı yorumlamaları nedeniyle daha da derinleşecekti

Hac tamamlanmıştı, Medine'ye dönüşte hacılar gece mola vermek için Gâdir-î Hum diye bilinen ve pınardan beslenen bir sulama göletinin yanında kamp yaptılar. Yemen'de Hz. Muhammed'e

direnenlerden geriye kalan sonuncuları bastırdığı görevden yeni dönmüş olan Ali tarafından karşılandılar. Vergiler Ödenmiş, hürmetler sunulmuş olduğu için kutlama havası vardı, dolayısıyla Hz. Muhammed üst üste yerleştirilmiş palmiye dallarının üzerine deve eyerlerinden yapılma iğreti bir çöl minberi kurulmasını emretti ve akşam namazından sonra Ali'yi çağırarak gelip yanında durmasını istedi. Damadının elini tutarak havaya kaldırdı ve onu özel bir hayır duasıyla onurlandırdı. "Ben kimin mevlası isem, Ali de onun mevlasıdır. Ey Allah'ım, onu sevenleri sev, ona düşman olanlara da düşman ol. " diye beyan etti

Daha sonraları kısaca Şiât olarak kısaltacakları adlarıyla Şiât-u Ali yani "Ali'nin takipçileri" açısından bunun anlamı açıktı; Hz. Muhammed, halifesi veya varisi olarak yerine en yakın akrabasını bırakmıştı Böylelikle Ali'nin soyu, oğulları Haşan ve Hüseyin vasıtasıyla veraset sırasını oluşturacaktı. Ne var ki, ileride kendilerine sünnet veya Hz. Muhammed'in örfleri adına Sünni diyecek olanlar açısından bu açık olmaktan hayli uzaktı. Eğer peygamberin niyeti bu idiyse neden açık açık belirtmemişti? Gâdir-î Hum'daki onurlandırma kesinlikle Ali'ye duyduğu sevginin anlık bir göstergesiydi ve kimse ne onun Hz. Muhammed'e olan yakınlığından veya onun değerinden şüphe etmiyordu. Fakat soy yoluyla varislik, Allah önünde herkesin eşit olduğu İslâm’ın esaslarına aykırıydı diye iddia edilecekti.

Öte yandan, yedinci yüzyıl Arapçasında mevla denilen kelimenin diğer birçok sözcükte olduğu gibi ilintili geniş anlamları mevcuttu. Bu, bağlamına göre lider veya patron veya arkadaş veya sırdaş manasına da gelebilirdi ve bağlam da sonsuza dek tartışmalıydı. Dahası, Hz. Muhammed'in beyanının ikinci bölümü de pek belirli değildi. "Ey Allah'ım, onu sevenleri sev, ona düşman olanlara da düşman ol. " (daha sonraki siyasi söylemlerde yanlış yönlendirilmiş basitlikte ve hayli değersizleştirilmiş bir formülle "düşmanımın düşmanı dostumdur" haline indirgenecekti.) o devirde ittifak yapmak veya dostluk amacıyla kullanılan standart bir cümleydi. Bu şartlar altında açıkça sadece Ali'yi bu şerefe layık görüyordu fakat Hz. Muhammed'in onu halefi olarak belirleyip belirlemediği diğer birçok

konu gibi kesin kayıttan ziyade bir inanç meselesi olarak kalmaya devam edecekti. Eğer Hz. Muhammed'in yalnızca iki aylık ömrü kalmış olmasaydı belki de bunların hiçbirinin bu kadar fazla önemi olmayacaktı.

Hastalığı Medine'ye dönüşünden sadece birkaç hafta sonra başladı. İlk başta yine o migrene benzeyen ataklardan bir daha zannedildi ve herkes bir iki hadi bilemedin üç gün içinde geçer diye bekledi ama geçmedi. Gider gibi oldu ama her geri geldiğinde daha da şiddetliymiş gibi görünüyordu. Ardından da ateşlenmeye başladı ve bununla birlikte Hz. Muhammed'in boynundan aşağı vuran, felç edercesine kasılmalar şeklindeki baş ağrıları da şiddetlendi. Kendi ısrarı üzerine hanımları onu Ayşe'nin odasına götürdüler ve burada taş kerevetin üzerindeki şilteye yatırdılar ve sırayla ona bakmaya başladır.

Mayıs ajurun sonlarıydı ve çöl ikliminde erken yaz sıcakları o küçük odanın içini en sağlıklı insan için bile boğucu yapıyordu. Gelgelelim, ateşlenme ve korkunç baş ağrısının yanı sıra ses ve ışığa karşı inanılmaz bir hassasiyetin de ortaya çıkmasıyla Hz. Muhammed'in sağlığı hızla kötüleşmeye başlamıştı. Kapının üzerine bir kilim asarak ışık önlenebilirdi ancak sessizlik çok zordu. Ayşe'nin odası artık hasta odası olmuştu ve şimdi de olduğu gibi Orta Doğu'da hasta odaları toplaşma yeridir. Akrabalar, dostlar, yardımcılar destekçiler, hülasa gücün merkezindeki şahsiyete yakın olma iddiasındaki herkes, endişeleri, tavsiyeleri ve sorularıyla birlikte hiç durmadan gelip gidiyordu. Hasta haliyle bile Hz. Muhammed onları görmezden gelemiyordu. Çok şey kendisine bağlıydı.

Hanımları başına soğuk suda ıslatılmış bezle kompres yaparak ateşini düşürmeyi ve ağrısını azaltmayı umuyordu. Fakat bu da bir işe yarıyorsa bile sadece geçiciydi. Durumu kötüleşmeye başladığında kadınlar bunun ne gelip geçici bir ateş, ne de o migren ağrılarından biri olduğunu, aksine bütün Orta Doğu'da tarihin başlangıcından beri bilinen o hastalık olduğunu anlamış olsalar gerekti.

Efsunlu eski bir Sümer şiirinde, "Baş ağrısı çölün üzerinde rüzgâr gibi dalgalanır, " diye yazıyor. “Şimşek gibi çakar, aşağıdan ve yukarıdan boşanırcasına / Cennetten çıkma bir yıldız gibi parlak, bir çiy gün gelir, / Yolcuların düşmanıdır, gündüz vakti gibi kavurur onu, / Bu adam yakalanmış ona, tüketir onu içten, / Korkunç bir kasırga gibi, sonu ölümlü. " Bu herhangi bir baş ağrısı değil ama ölümcül bir hastalıktı ve Hz. Muhammed'in son rahatsızlığının belirtileri ile süresi (on gün) tam bir bakteriyel menenjit vakasıydı.

Nasıl yakalandığını tam olarak bilmenin imkânı yok. Ashabından bazıları Mekke'den döndükten sonra yeniden başladığı mezarlıktaki gece ayinlerinin sonucu olduğundan şüphelenmişlerdi. Onun ölülerle konuşarak "Huzur içinde olun ey mezarlıkların insanları!" diyerek ölülerle konuştuğunu ve "Allah hizmetkârlarından birini daha çağırdı ve yakında o çağrıya itaat edecek. " diye onlara katılmaya söz verdiğini hatırlıyorlardı. Kesinlikle yöneticiliğin gerilimiyle daha da artan yorgunluğu onu enfeksiyonlara karşı daha savunmasız bırakmıştı. Aynı şekilde, belki Uhud Savaşı sırasında başına almış olduğu darbe de neden olmuş olabilirdi zira bakteriler kılcal çatlaklardan kafatasının içine girebilir ve meninksler diye bilinen beyin ve omuriliği koruyan zarlarda iltihaba neden olurlar. Menenjit günümüzde bile sık sık ölümcül olabiliyor; yedinci yüzyılda, antibiyotiklerin çok öncesinde neredeyse evrensel çapta ölümcül bir hastalıktı.

Ne ki, Hz. Muhammed'in hac sırasındaki daha fazla yaşamayı beklemediğine dair net işaretine rağmen, gece vakti ölülere katılma sözü vermiş olmasına rağmen ve belirtilerinin bu denli açık şekilde kötülüyor olmasına rağmen kimseler onun ölmekte olduğunu, hastalığının onuncu ve son gününe dek açıkça kabullenebilmiş gibi görünmeyecekti.

Hasta odasının dışı ile caminin avlusu hınca hınç doluydu. Uyumak için bile eve gitmek istemeyenler oraya kamp kurmuşlar, Hz. Muhammed hakkındaki gelişmelerin ilk duyulacağı yerde bulunmak istiyorlardı. Sanki onun ölebilecek olması tasavvur edilemiyormuş gibiydi. Tam da nerdeyse bütün Arabistan onun liderliği altında

birleştiğinde mi? Yeni bir çağın şafağında mı? Gelecek böylesine ümit vaat ederken nasıl olur da Allah'ın peygamberinin ölmesi mümkün olabilirdi?

Kalabalığın avludaki mevcudiyeti tabii ki hepsinin belli ölçüde neler olduğunu bildikleri gerçeğini kanıtlıyor. Bilmelerine rağmen jöne de sanki Hz. Muhammed de kendileri gibi bir ölümlü değilmiş ve inkâr etmek gerçeği değiştirirmiş gibi inanmayı reddediyorlardı. Böylece beklediler, dualarının ve endişelerinin sesi durdurulamaz bir huzursuzluk uğultusu halinde Ayşe'nin küçük odasının içine kadar sızdı.

Günler geçtikçe Hz. Muhammed de ortaya çıkmayınca huzursuzluğun o tekdüze uğultusu da sessizleşti. . Medine bir uçtan diğerine sessizliğe gömülmüş akıl almaz olan şeyle yüz yüze kalmıştı. Herkesin zihninde dönüp duran ama dile gelmeyen çünkü dile getirmek neler olduğunu kabul etmek anlamına geleceği için dudaklardan dökülmeyen esaslı bir soru vardı; liderliği kim üstlenecekti? Gâdir-î Hum'da onurlandırdığı kuzeni ve damadı Ali mi? Birlikte Mekke'den kaçtıkları ve herkesin sevgi ve saygı duyduğu yoldaşı Ebubekir mi? Kükremesiyle savaş alanında askerlerine hissizlik aşılayan, itaate mecbur eden cengâver savaşçı Ömer mi? Kim otoriteyi talep edebilirdi? Ya da kim bunu uygulayabilirdi? Hz. Muhammed'in artık vasiyetini bildirmesi ve halefini açıklaması her zamankinden daha hayati bir önemdeymiş gibiydi ama açıklamadı.

Neden yapmadı ve gerçekte niyeti neydi? Bu sorular yüzyıllar boyunca İslâm'ın peşini bırakmayacaktı. Herkes Hz. Muhammed'in ne düşündüğünü bildiğini ve onun İslâm'ın geleceğini nasıl gördüğüne dair derin bilgi sahibi olduğunu iddia ediyor. Fakat ortada açık ve tartışmasız bir halef ataması bulunmadığı için hiç kimse şüpheye mahal bırakmayacak bir şekilde bunu kanıtlayamıyor. On günlük hastalığı süresince İslâm'ın ilk beş halifesi olacak insanların tümü de onun hasta odasına girip çıktılar; bunlar iki kaynatası Ebubekir ile Ömer, iki damadı Ali ile Osman ve kayınbiraderi Muaviye idi. Fakat bunun nasıl olacağı ile hangi sırada gerçekleşeceği anlaşmazlık kaynağı olarak kalacaktı.

Sünni akademisyenler, Hz. Muhammed'in yardımcılarıyla yoldaşlarının iyi niyetine ve dürüstlüğüne çok inandığı için aralarından bir seçim yapıp karar vermeye dayanamadığını ve onların doğru kararı vermesini sağlaması için Allah'a güvendiğini iddia edeceklerdi. Onun, "Benim cemaatim (ümmetim) asla hatalı kararda uzlaşamaz, " dediğini açıklayacaklardı. Bu, uzlaşırım kesin bir tasdiki gibi görünmüş olsa da, aksi tesir yaratacaktı. Çoğunluk ile aynı fikirde olmayanların "hatalı" olduğu ve onların muhalefet etmesinin ümmetin gerçek üyeleri olmadığının kanıtı manasına geldiği şeklinde anlaşılacaktı. Öte yandan da Şii akademisyenler Hz. Muhammed'in Ali'yi halefi seçerek seçimini zaten yaptığını ve bu seçimi o cami duvarına bitişik küçük odada yatarken tekrar yaptığını ama vasiyetinin yerine getirilmediğim iddia edeceklerdi.

Bölünmüşlük Muhammed'in en korktuğu yegâne olguydu ve şimdi hastalığı etrafında birikmiş olan kırgınlık ve kıskançlıklara yeniden hayat verirken, bu olası bölünmeyi önleme konusunda çaresizlik içindeydi. Ateşler içinde tükenirken terden sırılsıklam halde bilinci bir gidiyor bir geliyor, etrafındaki tartışmaların farkında ama onları durduramıyordu.

El Tabari Muhammed'in hastalığının dokuzuncu gününde, o anda camide dua eden Ali'yi çağıracak kadar gücünü topladığı sırada yaşanmış rahatsız edici bir tartışmayı aktarıyor. Ama kimse gidip onu çağırmamış. Ayşe onun yerine babası için lobi yapmış, "Onun yerine Ebubekir'i görmek istemez misin?" diye ısrar etmiş. Bu sefer Hafize kendi babasını öne sürerek karşılık vermiş, "Onun yerine Ömer'i görmek ister misin?" Israrlarından bunalmış halde Hz. Muhammed rızasını belirten bir olur işareti yapmış.

Hem Ebubekir hem de Ömer çağrılmış ama Ali'ye haber gitmemiş.

Hasta bir insanı istediklerini yapmaya zorlamak yakışıksız hatta kalpsiz bir hareket gibi görülebilir fakat o sırada kim bu genç kadınları kendi amaçlarını kovalayıp babalarını öne sürerek Ali'ninki yerine babalarının çıkarlarını gözetmekle suçlayabilirdi ki? Hayat boyu dul kalmış, iç karartıcı bir geleceğin kendilerini beklediğinin farkındaydılar. O kalabalık hasta odasındaki herkes cemaati

gözetme konusunda hassastı ama her biri ayrıca kendi konumunu da korumak istiyordu. Siyasette olduğu gibi, ortak çıkar ile kişisel çıkarın tek ve aynı olduğuna herkes ikna olmuştu ve bu durum El Tabari'nin "kalem ve kâğıt vakası" adını verdiği olayda sezilebiliyordu.

Ebubekir ile Ömer geldiğinde Hz. Muhammed bir nebze canlanır gibi göründü ama bu genellikle ardından sonun geldiği sahte iyileşmedir. Doğrulup oturduğunda bir yudum su içti ve bilinci açık gibiydi ve çoğu kişinin isteklerinin bilinmesi adına yaptığına inandığı bir girişimde bulundu. Ne var ki, bu bile bir sürü belirsizlikle dolacaktı. "Yazı malzemesi getirin, size bir şeyler yazdırabileyim ki bundan soma hataya sürüklenmeyin, " dedi.

Mevcut şartlar altında gayet basit ve son derece makul bir istek gibi görünüyor ama odada bulunanlar arasında neredeyse bir panik yarattı. Hz. Muhammed ne yazdırmak istemişti? Nasıl ilerlemeleri gerektiğinin genel hatları mıydı? Ardında bırakmak üzere olduğu cemaat için dini öğütler miydi? Yoksa en çok gerek duyulan ama aynı zamanda en çok da korkulan yegâne olasılık olan bir vasiyet miydi? Ölmek üzere olan peygamber halefinin ismini kesin olarak belirlemek üzere miydi?

Öğrenmenin tek yolu bir yazıcı getirilmesi için haber göndermekti ama bu yapılamadı. Yazıcı çağırmak yerine herkes bunun yapılıp yapılmaması hakkında tartışmaya başladı. Hz. Muhammed'in üzerinde yaratacağı gerginlik hakkında endişelerini dile getirdiler, dinlenmesi ve hasta odasının sessiz kalması gerektiğini söylediler. Hatta sessizlik gerektiğini söylerken bile seslerini yükselttiler.

En garip sahnelerden biriydi Hepsinin derinden bağlı olduğu insanın ölmek üzereyken arzularını bildirmeye hazır olduğuna, hatta belki de ilk ve son kez halelini belirleyeceğine dair her türlü işaret mevcuttu. Odada bulunan herkesin en çok bilmek istediği tek şey buydu ama aynı zamanda kimsenin bilmek istemediği de şeydi. Yine de gayet insani bir sahneydi. Herkes endişeli, herkes Hz. Muhammed'i korumaya, başkalarının onu sıkboğaz etmesini önlemeye ve kayıp gitmek üzere olsa bile onun hayatını kolaylaştırmaya çalışıyorlardı.

Hepsi ellerinden gelenin en iyisini yapıyordu ama kızgınlıkla yapıyorlardı, sesleri öylesine yükseliyordu ki her kızgın nota ile her tiz hece hasta adamın kulaklarını deliyormuş gibiydi ki sonunda dayanamadı, "Bırakın beni, " dedi. "Benim karşımda atışma olmasın. "

Artık o anda çok bitap düşmüştü kelimeler ağzından tamamen fısıltı halinde çıktı. Yalnızca Ömer onu duyabilmişti. Güçlü kişiliğinin avantajını sonuna kadar kullanarak kuralı belirledi. "Allah'ın elçisi çok acı içinde. Elimizde Allah’ın kitabı Kuran var ve bu bizim için yeterlidir. "

Ama yeterli olmayacaktı. Olabilirdi hatta belki olmalıydı da ama hâlâ bugün bile mükemmel inancın örneği olarak aktarılan Ömer'in bu sözlerinde işaret ettiği Kuran da yeterli olmamıştı. Kuran ayrıca, Hz. Muhammed'e en yakın olduğunu iddia edenler tarafından aktarılan geniş hadisler yığınına göre oluşturulmuş peygamberin uygulamaları denilen sünnet ve din adamlarının koyduğu kuralların sürekli birikimiyle oluşacak olan Şeriat Kanununu ile de desteklenecekti. Ancak şimdilik Ömer baskın çıkmıştı. Söyledikleri istenen etkiyi göstermiş ve hasta odası bir tür utanmış yüzlerin sessizliğine gömülmüştü. Hz. Muhammed gerçekten de kendisine bir halife belirlemek niyetinde idiyse bile çok geçe bırakmıştı. Ateşin etkisi altında ve ıstırap veren kasılmalarla artık vasiyetini açıklayacak durumda değildi. Yazıcı hiç gelemedi ve ertesi sabah şafak sökerken Hz. Muhammed artık hareket bile edemiyordu.

Sonun şimdi çok yakın olduğunu anlamıştı. Son bir istekte bulundu ve bu yerine getirildi "Üzerime yedi pınardan çekilmiş yedi tulum su dökün ki ben de gidip insanlara talimat verebileyim. " dedi. O söylemiş olmasa da hanımları bunun kesinlikle na'şın yıkanması işlemi olduğunun farkına varmışlardı. Tamamlandığında camide sabah namazına götürülmeyi istedi.

Ona destek olmak için iki kişi gerekti, Ali ile Abbas koluna girdiler. Avlunun diğer yarandaki camiye kadar olan birkaç metre sonu gelmez bir uzaklık gibi görünmüş olsa gerekti; erken vakitteki sabah güneşinin kör edici parlaklığının ardından caminin gölgesiyse

mükemmel bir ferahlama sunuyordu. Hz. Muhammed, eski dostu Ebubekir'in kendi yerine namaz kıldırmak için ayakta beklediği minberin yanma oturtulmak istediğini işaret etti. Orada bulunanlar Hz. Muhammed'in duayı dinlerken gülümsediğini hatırlıyorlar. Yüzünün parladığını söylüyorlar, ancak yüzünün inanan verdiği bir parlaklık mı yoksa ateşi yükseldiği için ve yaklaşan ölüm nedeniyle mi olduğunu bilmeye imkân yok. İlk kez Cebrail melekten duyduğu sözlerin okunmasını dinlerken cemaat onu seyrediyor ve bunun onu son görüşleri olmayacağına kendilerini ikna ediyorlardı. İyileşiyordu, enerjisi yerine geliyordu her şey daha iyi olacaktı. Ne var ki, sabah namazı sona erdiğinde ve Ali ile Abbas onu Ayşe'nin odasına geri götürdüğünde artık yalnızca birkaç saati kalmıştı.

Bazılarıysa diğerlerinden çok daha net görebiliyordu. Hz. Muhammed'i döşeğine yerleştirip hasta odasından ayrıldıktan sonra Abbas Ali'ye dönerek, "Peygamberin yüzünde ölümü gördüğüme yemin ederim, " demişti. Yerine geçme meselesini netleştirmesi için şimdi bu son şanslarıydı. "Geri dönüp soralım. Eğer yetki bizde olacaksa bunu bilelim ve eğer başkalarında olacaksa ondan bize iyi muamele edilmesi için talimat vermesini isteriz. "

Ancak Ali, Hz. Muhammed'e daha fazla baskı yapılması fikrine tahammül edemiyordu. Ya da belki çok fazla netlik için kendini hazır hissetmiyordu. "Allah aşkına yapamam, " dedi. "Eğer bize verilmemişse, onun ardından kimse bize vermeyecektir. "

Zaten bir işe de yaramazdı. Henüz ikisi konuştukları sırada Hz. Muhammed'in bilinci kapandı ve bu sefer bir daha açılmayacaktı. Pazartesi öğle sularında, 632 yılının 8 Haziran günü ölmüştü.

Ayşe, başı göğsümün üzerinde öldü diyecekti ya da orijinal Arapçasındaki yalın zarafet ile söylersek "akciğerlerimle dudaklarımın arasında. " Hz. Muhammed'i o tutmaktaydı ve aniden başının ne kadar ağırlaşmış olduğunu fark edivermiş ve aşağı doğru bakınca gözlerindeki ölümün boş donukluğunu görmüştü. Aktardıkları Sünni geleneğin bir parçası haline gelecekti ama yalanlanacaktı. Şii geleneği, öldüğü sırada Hz. Muhammed'in

başının Ayşe'nin değil Ali'nin göğsünün üzerinde olduğu konusunda ısrar edecekti.

Ölmekte olan peygamberi kimin tuttuğu mesele olacaktı. Son nefesini kimin kulaklarının duyduğu, kimin tenine değdiği, kimin kollarının onu taşıdığı da sanki ruhu tam da o ölüm anında bedeninden kaçıp onu kollarında tutanın ruhuna girecekmiş gibi özel ve derinlikli bir önem arz edecekti. İlk halife olacak kişinin kızı Ayşe miydi yoksa birçok kişinin ilk halife olması gerektiği konusunda ısrar ettikleri Ali miydi?

Hangisi olursa olsun haberi vermek için kelimeler gerekmemiş o görevi ağıtlar yapmıştı. Hanımlarının her biri korkunç ve delici bir feryat tutturmuş yedi cihanı inletiyordu. Anlaşılabilenin çok ötesinde, yaşanabilecek en büyük ıstırabı, acıyı ve kederi anlatıyordu ve ses hızıyla tüm vahaya anında yayıldı. Kadını erkeği, genci yaşlısı demeden hepsi bir feryat tutturdu ve kendilerini buna teslim ettiler.

"Sanki hepimiz gecenin bir yansı yağmura yakalanmış koyunlar gibiydik bir o yana bir bu yana panikle koşuşturuyorduk, " diye anlatıyor birisi. Artık ne çobanı ne de sığınağı kalmış koyunlar gibiydiler. Ağıdan yalnızca kaybettikleri kişi için değil aynı zamanda onsuz, lidersiz kalan kendileri içindi. Nasıl olabilirdi? Daha az önce onu camide namaz kılarken ve dua okurken, yüzü nur içinde parlarken görmemişler miydi? Böyle bir şeyi düşünmek kabul etmek korkunç, berbat bir şeydi.

En sert savaşçılardan biri olan Ömer bile henüz kabullenemiyordu. Sadece daha dün Kuran'ın ihtiyaçları olan tek şey olduğunu söylemiş olan bu adam bile ölüme teslim olunduğumu kabullenmekte, sokaktaki paniklemiş kalabalıklardan daha yetkin görünmüyordu. Kimse onu durduramadan caminin ön avlusuna çıkıp dikildi ve öyle olmadığını haykırdı. Önce böyle düşünenleri lanetledi. "Allah adına Hz. Muhammed ölmedi, " diye ısrar etti. "Aynı Hz. Musa'nın efendisine gitmiş ve onun halkı tarafından kırk gün saklanmış ve öldü denildikten sonra onlara geri dönmüş olduğu gibi o da gitmişti. Allah aşkına, peygamber de Hz. Musa’nın döndüğü gibi dönecektir, onun öldüğünü iddia edenlerin de ellerini ayaklarını kesecektir. "

Fakat her ne kadar niyeti kalabalığı yatıştırmak olmuşsa da, Ömer gibi cesur bir şahsiyeti, histerik bir inkâr içerisinde görmek yalnızca daha büyük bir panik çıkmasına neden oldu. tam o anda kısa boylu ve kambur Ebubekir yanında beliriverdi. "Sakin ol Ömer sakin ol, konuşma. " diyerek devasa savaşçıyı kolundan tutarak kenara çekti.

Korkmuş kalabalığın karşısında Ömer'in yerini alırken tüm gözler Ebubekir'in üzerine çevrilmişti. Muhammed'in öldüğünü düşünüp müminlerin kaçtığı Uhud Savaşı sonrasında gelen Kuran'ın vahiylerini okumaya başladığında sesi onun gibi zayıf yapılı birisinden beklenmeyecek kadar ürkütürcesine güçlüydü;

"Ve Muhammed sadece bir Resûl'dür. [. . .]" diye başladı Ebubekir. "Şimdi O, öldü veya öldürüldü ise, siz topuklarınız üzerinde geriye mi döneceksiniz?"

Ve ardından hepsinin duymaktan çekindiği ama heyhat, en çok ihtiyaçları olan şeyi ekledi. "Hz. Muhammed'e tapmış olanlarınız için, " diye seslendi, "Hz. Muhammed öldü. Allah'a tapanlar, Allah yaşıyor ve ölümsüzdür. ".

Kelimeler zihinlere nüfuz ettiğinde kalabalıktan çıt çıkmıyordu, ardından Ömer tepki verdi. O anı Ömer şöyle hatırlayacaktı, "Allah'ım, Ebubekir'in o kelimeleri söylediğini duyduğumda öylesine sersemlemiştim ki artık bacaklarını beni taşımıyordu, peygamberin öldüğünü biliyordum ve olduğum yere çöküp kaldım. " Yaşlı adamın sakin gerçekliği korkutucu dev savaşçıyı sakinleştirmiş onu ağlayan küçük bir çocuğa çevirmişti. Ölümlülüğün Ebubekir tarafından teyit edilmesiyle geleneksel yas uygulaması da başladı. Erkekler de kadınlarla beraber iki elleriyle birden tekrar tekrar yüzlerini tokatlıyor, sıkılı yumruklarıyla göğüslerini dövüyorlar bedenlerinde içi boş kurumuş ağaçlar gibi sesler yankılanıyordu; tırnaklarını alınlarına batırıp kan çıkana kadar tırmalıyorlar, gözlerinden aşağı yaşlar kan kırmızı akıyordu. Yerden avuç avuç toz toprak alıp saçlarına başlarına sürüp bütün öğleden sonra ve akşam boyunca acizliklerinin ifadesi olarak çaresizlik içinde kendilerini alçalttılar.

Toprağa verme ise garip bir biçimde gizli kapaklı gecenin bir yarısında yapılacak ve ileride inşa edilen muhteşem türbe ile kutsal mekânlar göz önüne alındığında bir hayli vakayı adiye kabilinden görünecekti.

Ali ile üç kabile üyesi Ayşe'nin odasına girerek en yakın erkek akrabaların yapacakları işe giriştiler. Hz. Muhammed'i yıkadılar, üzerine güzel kokulu otlardan sürdüler, kefenine sardılar ve cenazenin başında dualar okudular. Fakat o sırada başkaları daha ileriyi düşünüyordu. Ortada açıkça belirtilmiş bir halef olmadığı için "kayıp koyunlar" içlerinden bir kişiyi yeni liderleri olarak çıkarmak gibi korkutucu bir görevle karşı karşıyaydı. Eğer Ali o kişinin kendisi olacağına inanıyorduysa o inana fena sarsılacaktı. Kalabalık mümin topluluğu henüz daha raminin avlusunda yas tutmaya devam ederken Medine'li liderler Hz. Muhammed'in üst düzey yardımcılarının geri kalanlarıyla birlikte halefinin kim olacağına karar vermek için geleneksel ihtiyarlar heyeti olan şurayı topladılar.

Şura o Pazartesi gecesinden ertesi günün geç saatlerine kadar sürdü. Her kavim ve kabile lideri ile her yaşlının söyleyeceğini uzun uzun söylemesi gerekiyordu. Başarının anahtarı ortak uzlaşmaya bağlıydı, bu her ne kadar yüksek bir ideal gibi görünse de, uygulamada toplantı ne kadar uzarsa genel düşünceyle aynı kamda olmayanların bir şekilde çoğunluğa uyması için onların yorulması ve gözünün korkutulması anlamına geliyordu.

Hz. Muhammed'e olan yakınlığı sebebiyle Ali doğal aday gibi görünmüş olsa da bu yakınlık şimdi kendi aleyhine işlemekteydi. Hz. Muhammed'in en yakın akrabası itibarıyla onu seçmek ümmetin liderliği müessesesini bir çeşit babadan oğula geçen monarşik sisteme dönüştürmek olur ve bu da Hz. Muhammed'in tüm prensiplerine aykırıdır denildi. O da bu nedenle asla resmi bir halef beyan etmemişti dediler. Tüm cemaatin, ya da en azından onun temsilcilerinin vereceği kararın kutsiyeti içerisinde, halkının kendileri için bir seçim yapabilme yeteneğine inana tamdı denildi.

Ne denli kısıdı bir şekilde uygulanıyor olsa da demokrasi taraftan bir savdı. Ve tabii ki tarih bize ironiden başka bir şey göstermediği için,

tam da o günden yalnızca elli yıl sonra yaşanacak olan, Ebu Süfyan'ın oğlu Muaviye'nin Şam merkezli ilk Sünni hanedanı kurup tahtı da en büyük oğluna devretmesi gibi uygulamalara karşı çıkan bir savdı. Aslında bu sav, ister halifelik olsun ister şahlık, sultanlık, krallık veya başkanlık olsun ileriki yüz yıllarda göreceğimiz her türlü hanedanlıklara karşı çıkıyordu. Hz. Muhammed'in ölümünün hemen ardından kazanan sav olmasına rağmen kaderi müteakip on üç asır boyunca uykuya yatırılmak olacaktı.

Ali'nin amcası Abbas, yerine kalıp bakmayı teklif ederek cenazenin başında beklemeyi bırakıp şura toplantısında liderliğini kararlılıkla savunmasını önerdi. Hz. Muhammed'in son saatleri sırasında Abbas'ın kendisine peygamber ile meseleyi netleştirmesini önerdiğinde de yaptığı gibi Ali bunu da reddetti. Kendisine baba ve akıl hocalığı yapmış insanı geldiği toprağa geri vermeden başından ayrılmak mı? Yapamazdı. Salı akşamı ortalık kararana dek Hz. Muhammed'in cenazesinin başından ayrılmadan bekledi, şuranın sonunda ortak karara vardığı haberi geldi. İlk halife Ali değil Ebubekir olmuştu.

Hz. Muhammed'in son nefesini verdiğinden bu yana artık tam bir buçuk gün geçmiş ve yoğun Haziran sıcağı altında malum nedenlerden ötürü toprağa verme meselesi daha da aciliyet arz etmeye başlamışta. Gelenekler cenazenin yirmi dört saat içerisinde gömülmesini emrederdi fakat tüm kavim ve kabile liderleri şuradayken Ali ile Abbas'ın beklemekten başka bir seçenekleri olmamışta. Liderlik artık Ebubekir'e gittiğine göre işler değişmişti. Ebubekir mutlaka Hz. Muhammed'in cenazesini halife olarak seçilmesinin teyidine dönüştürecekti öyleyse Ali onu bu fırsattan mahrum etmeliydi.

Ayşe, o Çarşamba gününün ilk saatlerinde, cami avlusundan gelen kazma seslerinin yankılanmasıyla uyandı. Hz. Muhammed'in cenazesi kendi odasında yatmakta olduğu için o da birkaç kapı ilerideki Hafize'nin odasına taşınmıştı. Zaten kedere boğulmuş durumdayken genel gürültüye bakmak için kalkmadı. Eğer kalkıp bakmış olsaydı kendisini uyandıran sesin demirin taşlı toprağın içine

geçme sesi olduğunu görebilecekti. Kazma ve küreklerle Ali ve akrabaları Hz. Muhammed'in mezarını kazıyorlardı. Ve bunu Ayşe'nin odasının tam ortasında yapıyorlardı.

Daha sonraları bunu, Hz. Muhammed bir keresinde bir peygamber nerede öldüyse orada gömülmelidir demişti diyerek açıklayacaklardı ve o da bu küçük odanın taş kerevetinde öldüğü için ebedi istirahatgâhının da burası olması gerekiyordu. Mezarı taş kerevetin ayakucuna kazdılar ve yeterince derine indiklerinde kefene sardı cenazenin altındaki şilteyi ters çevirip cenazeyi, namaz kılarken olduğu gibi yüzü Mekke'ye dönük şekilde, toprağın içine kaydırdılar hemen ardından çabucak toprakla kapatarak üzerine basit bir yassı taş parçası yerleştirdiler.

Resmi tören veya uzun ayinler ya da cenaze konvoyu, yas tutan kalabalıklar ile anma konuşmalarının hiçbiri yoktu. Hz. Muhammed, gecenin bir yarısında sessiz sedasız ve aynı doğduğu gibi fark edilmeden gömülmüştü ve sanırım bu da tam onun istediği gibi olmuştu diye düşünülmeliydi. Mezarına yerleştirildiğinde onu saran halkın yoğun ilgisinden kurtulmuş ve artık tekrar basit bir insan olmuştu. O çok istediği huzur ve sessizlik sonunda onun olacaktı. En nihayet artık dinlenebilecekti.

Teşekkürlerimle

Geçtiğimiz birkaç yıl boyunca bu biyografideki en zor konulardan bazılarıyla boğuşurken beni dinleyenlere ve özellikle de Hz. Muhammed hakkında böylesine farklı bir düşünce yaklaşımına açık olan birçok Müslümana en derin teşekkürlerimi sunarım.

Şaşırtıcı toleransı için Sanaa Joy Carey'e; bu kitaben tohumunu eken Jonathan Raban'a; 2010 TEDxRainier sırasında Kuran hakkında konuşma yapmam için beni davet eden TED Global üyesi Nassim Assefi'ye; onun eşsiz Bilişim Teknolojisi desteği olmasaydı internet kabloları içinde kaybolup gidebileceğini için Olivier D'hose'a; koleksiyonlarından önemli sayıda eseri evimde tutmama izin verdikleri ve yüzen evimi onca ağırlıkla neredeyse su alma noktasına getirdikleri için Washington Üniversitesinin Suzzallo Kütüphanesine, ve uzun yazma inzivalarını sırasında gösterdikleri sabır, destek ve iyi dilekleri için Accidental Theologisfin Online okurlarına en samimi ve içten teşekkürlerimi sunarım. .

Riverhead Books'ta benim yaptığını işi anında "kapan" yayın müdürü Rebecca Saletan ve süre konusunda beni nazikçe ama ısrarla takvim içinde tutan yönetici yardımcısı Elaine Trevorrow ile birlikte çalışmak hem zevk hem de bir ayrıcalık oldu. Ve son olarak uzun yıllardır dostum ve menejerim olan Watkins/Loomis Agency'de Gloria Loomis'e ve yardımcısı Julia Maznik'e en kalpten sevgilerimle teşekkür ederim bir yazar daha iyisini hayal edemez.

NOTLAR

Aksi belirtilmedikçe bu kitapta yer alan tüm doğrudan konuşma ve diyaloglar İbni İshâk’ın sekizinci yüzyıl "Hz. Muhammed, Allah'ın Elçisinin Hayatı" adlı biyografisinden veya El Tabari'nin dokuz ve onuncu yüzyıllar erken "Peygamber ve Kralların Tarihi" Tarihi adlı eserlerinden alınmıştır. (Bkz: "Birincil Kaynaklar" altındaki Dizin) Kuran-I Kerim'den yapılan alıntıların tümü bu Türkçe çeviride Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk'ün Kuran-ı Kerim Mealinden alınmıştır. Ayetler her alıntıda bire bir değil bazı yerlerde yazarın orijinal metindeki kısaltılmış, aradan bazı kelimeler çıkartılmış olarak kullandığı şekle sadık kalınarak yerleştirilmiştir.

EPİGRAFİ LİSTESİ

"Hz. Muhammed, "Ben. . . ": Kuran-ı Kerim 6: 14, 6: 163, 39: 12

"Tarihin içsel anlamında. . . ": İbni Haldun, Mukaddime "Azizlik yakıştırmasını. . . ": Desai, Day to Day wıth Gandhi

BİR

"Ne uzun ne de kısa boyluydu": Hz. Muhammed'in dış görünüşünün ayrıntıları, ör: El Tabari Tarihi 4. cilt Peygamber'in Son Yılları, "Allah'ın Peygamberinin Özellikleri" bölümü.

"Hz. Muhammed, "Ben. . . ": Kuran-ı Kerim 6: 14, 6: 163, 39: 12.

"Önemsiz bir adam": Kuran-ı Kerim 43: 31.

"Hz. İsa Seminerleri": Gospel Truth, Shorto. "Kuran'ın, mucizeleri reddi": Kuran-ı Kerim 17: 90-97. "Kahramanın sonsuz yolculuğu": Campbell, Kahramanın Sonsuz Yolculuğu.

"Kadir Gecesi": Kuran-ı Kerim 97: 1.

KAYNAKLAR

Hz. Muhammed'in hayatı olağanüstü iyi belgelenmiştir, işin gerçeği biraz fazla belgelenmiştir. Çoğu yeni tercüme edilmiş olan devasa bilgi yumağını değerlendirmek ve tarih (gerçekte ne olduğu) ile yüzyıllar içerisinde kaçınılmaz biçimde oluşmuş dini efsaneler arasında seçim yapmak bir biyografi yazarının karşılaştığı en büyük güçlük olsa gerek. Dolayısıyla bu kitap aşağıda Birincil Kaynaklar olarak belirtilmiş olan orijinal sekizinci ve dokuzuncu yüzyıllara ait tarih kitaplarına dayanmaktadır fakat ayrıca İkincil Kaynaklar olarak belirtilen Orta Doğu üzerine yapılmış güncel tarih ve edebiyat araştırmaları ile karşüaşürmalı din tarihi ile toplumbilim çalışmalarının sağladığı perspektif ve içerikten de yararlanılmıştır.

BİRİNCİL KAYNAKLAR

Erken İslâm tarihçileri İbni İshâk ile El Tabari çalışmalarının kapsamlılığı ve derinliği bakmandan olağanüstü bir iş çıkarmışlar bu da onları hem sözlü tarih hem de çoktan kaybolmuş olan yazılı tarih bakımından kıymetli ve en çok yararlanılan kaynaklar kılıyor. Ortaya çıkan çalışma çoğu kişinin bekleyebileceği kuru kuruya klasik tarih metinleri değü. Çalışmalarında aktarımın canlı yakınlığı var, içine devrin lisanın hareketliliği ile duygusunu katmışlar.

Batılı okurlar, genelde tarihi gelişim sıralamasına ve yazarın sabit bakış açısına alışıktır; dolayısıyla, bu yöntemlerinden ötürü de biraz sıkılabilirler. Örneğin, aynı olay veya konuşma çoğunlukla birkaç farklı bakış açısından anlatılır. Tarzlarındaki etki neredeyse modernizm sonrası, anlatım çizgisi zamanda ileri geri ilmek dokuyor ve her rivayet biraz farklı açıdan olsa da ondan sonra gelene katkı yapıyor.

Versiyonların çakıştığı yerlerdeyse her iki tarihçinin de yargılarını kucaklayıcılık lehine kullandığı gözleniyor ancak farklı versiyonlara yer verdikleri kadar kendi bakış açılarını da belirtiyorlar ve

"Bunlardan hangisinin doğru olduğunu yalnızca Allah bilir. " gibi cümleler ekliyorlar.

El Tabari'nin anıtsal tarih kitaplarının girişinde yazdığı üzere "Burada bahsettiğim her şeyi yazık aktarımlara dayandırdım, bunları da sözlü aktarımlarla tespit ettim ve aktaranların ismini belirttim. Bilgiler mantıklı açıklamalar veya sezgisel çıkarımlarla değil, bildirenler veya aktaranların açıklamalarıyla elde edilmiştir. Eğer bu kitapta bahsedilen geçmişteki bir kişilik hakkında yapılan herhangi bir aktarıma okurun itirazı olur ise. . . bunun bizden değil onu bize aktarandan ötürü kaynaklandığı ve bizim yalnızca bize aktarıldığı şekliyle yazmış olduğumuz bilinmelidir. " diyor.

İbni İshâk

Muhammed İbni İshâk'ın "Allah'ın Elçisinin Hayatı" adlı eseri Hz. Muhammed mevcut en eski biyografisidir, İbni İshâk 704 yık civarında Medine'de doğmuş ve 767 yılında Şam'da ölmüştür. Yaptığı çalışması dokuzuncu yüzyılda Mısır'da İbni Hişam tarafından genişleterek basılmıştır. İbni Hişam'ın genişletilmiş baskısının Alfred Guillaume tarafından yapılan sekiz yüz sayfalık İngilizce tercümesi “The Life of Muhammad: A Translation of Ishaq's Sirat Rasul Allah (Oxford: Oxford University Press, 1955)" adı altında mevcuttur.

El Tabari

Ebu Cafer El Tabari'nin "Peygamber ve Kralların Tarihi" adlı eseri de İslâm'ın doğuşu ve İslâm dünyasının tarihini yoğun ve çok zengin ayrıntılarla onuncu yüzyıl başına kadar kapsar. Hz. Muhammed'in hayatı İbni İshâk'ın çalışmasının içinde çok önemli bir yer tutar fakat çalışmaları günümüze ulaşmamış olan diğer erken dönem tarihçilerin yazdıklarını da kapsar. El Tabari 838 yılında doğmuş ve 923'te Bağdat'ta ölmüş. Onun yazdığı Tarih, genel editörlüğünü İhsan Yar-Şateriin yaptığı muhteşem bir çalışmayla İngilizceye tercüme edildi ve El Tabari Tarihi adıyla otuz dokuz cilt halinde yayınlandı. Bu kitapta kullanılan alıntı ve diyaloglar bu çalışmanın aşağıda belirtilen ciltlerinden alınmıştır:

Kuran-ı Kerim

Başlıca aşağıdaki beş Kuran-ı Kerim tercümesini kullandım ve origjinal Arapçası ile bu tercümeleri karşılaştırdım. Abdel Haleem, M. A. S. The Quran: A New Translation. Oxford: Oxford University Press, 2008.

Ali, Abdullah Yusuf. The Holy Quran. New Delhi: Kitab Bhavan, 1996.

Arberry, A. J. The Koran Interpreted. New York: Macmillan, 1955.

Bakhtiat, Laleh. The Sublime Quran. Chicago: Kazi, 2009. Dawood, N. J. The Koran. London: Penguin, 1956.